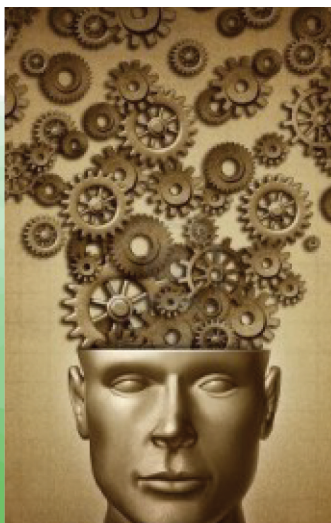

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

วารสาร สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
Journal of Social Sciences and Humanities
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2566

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชื่อวารสาร	วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ISSN 0125-2860 (สงวนลิขสิทธิ์)
กำหนดเผยแพร่	2 ฉบับต่อปี ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม
เจ้าของ	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย 2. เป็นแหล่งในการเสนอผลงาน รวมทั้งแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ความคิดเห็นทางวิชาการและวิจัย อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษา และการวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ขอบเขตเนื้อหา	บทความวิจัยและบทความวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ได้แก่ สาขาจิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
สถานที่ติดต่อ	ห้องปฏิบัติการฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ อาคาร 4 ชั้น 3 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ถนนงามวงศ์วาน เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 Email : sockujournal@gmail.com Facebook : Journal of Social Sciences and Humanities Website : https://www.tci-thaijo.org/index.php , http://www.research.soc.ku.ac.th/ โทรศัพท์ : 02-561-3480 ต่อ 222 โทรสาร 0-2561-3728
ราคา	150 บาท
ภาพปก	วรรณโชค เทียนคำ

- กองบรรณาธิการทรงไว้ซึ่งสิทธิในการพิจารณาและตัดสินใจตีพิมพ์ในวารสาร
- ทศนะและข้อคิดเห็นดังปรากฏในบทความต่าง ๆ ของวารสารฉบับนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และกองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยและไม่มีส่วนรับผิดชอบใด ๆ ผู้ประสงค์จะนำข้อความจากบทความไปเผยแพร่ต่อ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียน

วารสาร

ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิประจำกองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยนถ บุนนาค

ราชบัณฑิต

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ กุลวดี มกรภิรมย์

ม.เกษตรศาสตร์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อานันท์ กาญจนพันธุ์

ม.เชียงใหม่

ศาสตราจารย์ ดร.สุภากร จันทวานิช

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ พรชัย ตระกูลวรานนท์

ม.ธรรมศาสตร์

ที่ปรึกษาของกองบรรณาธิการ:

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

ที่ปรึกษา

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.โสวดี ณ ถลาง

ที่ปรึกษา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภิรดา ชัยรัตน์

ม.เกษตรศาสตร์

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ชูชัย สมิทธิไกร

ม.เชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรินทร์ สิริสุนทร

ม.นเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติพล ฐิโนทัย

ม.ศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิง เจริญสุข

ม.อีสเทิร์นเอเซีย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ราษฎร์ธรรม

ม.ศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชนีวรรณ วณิชย์ถนอม

ม.ธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุดมโชค อาษาวิมลกิจ

ม.เชียงใหม่

วารสาร

ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นฤตม์ พรประสิทธิ์

ม.เกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานิภา สุขสม

ม.เกษตรศาสตร์

อาจารย์ ดร.กุลปราโมช ประทุมชัย

ม.เกษตรศาสตร์

อาจารย์ ดร.ศยามล เจริญรัตน์ (ชำนาญการ)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ ดร.กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล

ม.ธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.นิสาร์ตัน ชันธโกค

ม.เกษตรศาสตร์

อาจารย์ ดร.พรรณรัตน์ ดิษฐ์เจริญ

ม.เกษตรศาสตร์

Dr. Bartholomeus Wilhelms Lambregts

ม.เกษตรศาสตร์

ผู้ประสานงาน

นางสาวนันท์นภัส อุดมละมุล

ผู้จัดการวารสาร

นางสาวพิชญา สารภิรมย์

เลขานุการกองบรรณาธิการ

นางสาวอัญชนา ต่อมแสง

ผู้ช่วยเลขานุการ

นางสาวเกวริน ยุทธโกศา

ผู้ช่วยเลขานุการ

นายวรรณโชค เทียนคำ

ผู้ช่วยเลขานุการ

นางสาวสวิตรี ศรีประพัต

เหรียญกษาปณ์

บทบรรณาธิการ

ในวารสารฉบับนี้กองบรรณาธิการได้รับเกียรติจาก ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล นำบทความเรื่อง **“ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นกระทำซ้ำเราของเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณีศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1”** มาเป็นบทความพิเศษ โดยนำเสนอถึงสาเหตุและรูปแบบการเพิ่มขึ้นกระทำซ้ำเราของเยาวชน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิด เช่น ครอบครัวแตกแยก กลุ่มเพื่อน การเสพของมีเนเมา สื่อบลามกอนาจาร เหล้า และบุคลิกภาพของเยาวชน

วารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิชาการ 2 เรื่อง ดังนี้

เรื่องแรกเป็นบทความวิชาการเรื่อง **“จากนโยบาย “ลูกคนเดียว” สู่ “ลูกสามคน” : บทวิเคราะห์ความท้าทายของนโยบายควบคุมจำนวนประชากรในจีนสมัยใหม่”** โดย ลดาวัลย์ ไขคำ บทความนี้ได้มุ่งอภิปรายนโยบายการควบคุมประชากรที่ออกโดยรัฐบาลจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน (CCP) โดยพิจารณาผลของนโยบายต่อสังคมจีน รวมถึงการวิเคราะห์ความท้าทายของการดำเนินนโยบายควบคุมประชากร อันเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรี การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมจีน สถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนชาวจีน การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการระบาดครั้งใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

เรื่องที่สองเป็นบทความวิชาการเรื่อง **“พุทธรัฐศาสตร์ : บทศึกษาเบื้องต้นว่าด้วยความหมายและการประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง”** โดย สุนิตย์ เหมนิล และธวัชวรรณ หนูแก้ว บทความนี้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมในศาสนาพุทธมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง หรือเป็นความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธกับรัฐในมิติการเมืองการปกครอง ที่เรียกว่า “พุทธรัฐศาสตร์” ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งในการเสริมพลังให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และรัฐประสบความสำเร็จในการพัฒนาต่าง ๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน

นอกจากนี้วารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิจัย 9 เรื่อง ดังนี้

บทความเรื่อง **“การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ”** โดย วรภัทร รัตนพาณิश्य ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายในการติดตามตรวจสอบเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ป้องกันบุคคลที่อยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิด และเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวน โดยใช้การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศอังกฤษกับมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย เพื่อพิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาตรการการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน บทความเรื่อง **“การลดทอนความผิดอาญาและการยกเลิกความผิดละหุโทษ : ศึกษาบทบัญญัติซึ่งไม่ครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างของความผิดอาญา”** โดย สุภัสสรี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้นำเสนอว่าควรต้องมีการทบทวน แก้ไขบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา ภาคละหุโทษ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางที่เหมาะสมในการจัดแบ่งกลุ่มของความผิดอาญาละหุโทษให้ชัดเจนเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักวิชาการทางกฎหมายอาญาตลอดจนสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน โดยเสนอแนะในรูปแบบผสมผสานระหว่างแนวทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส ทั้งนี้เพื่อให้การกำหนดความผิดอาญามีกรอบที่ชัดเจนเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนเป็นธรรมอย่างแท้จริง บทความเรื่อง **“ปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตาม**

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560” โดย จักรวัฒน์ ชัยธนภักดิ์ ได้นำเสนอผลการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลกับปทัสถานทางสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างปทัสถานทางสังคมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บทความเรื่อง **“พลวัตการบวชแบบลาวในชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม”** โดย วรดิษฐ์ธรรมสาร อุทัยเรือง (ชาติปญโญ) และเกียรติศักดิ์ บังเพลิง ได้นำเสนอพลวัตการบวชแบบลาว ในบริบทการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เมื่ออิทธิพลทางการเมืองของสยามเข้าปกครอง ทำให้ผู้ที่เป็นอุปถัมภ์ได้นั้น ไม่เพียงแต่มีคุณสมบัติตามพระธรรมวินัยเท่านั้น หากแต่ยังต้องได้รับการแต่งตั้งหรือรับรองจากองค์กรคณะสงฆ์ไทย พร้อมกับครอบงำวัฒนธรรมลาวให้เป็นแบบไทย ทั้งนี้ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ยังมีผลให้วัฒนธรรมการบวชเปลี่ยนแปลงทั้งการจัดงานบวชและระยะเวลาการบวช

บทความเรื่อง **“พลวัตแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร หลังปี พ.ศ. 2549”** โดย นิภาวรรณ แก้วแสนทิพย์ และสุรางค์รัตน์ จำเริญพล ได้นำเสนอแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากรผ่านปฏิบัติการผลักดันโน้ตชุมชน และการคัดค้านนโยบายทวงคืนผืนป่าและการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดินของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย และขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม ในบริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549

บทความเรื่อง **“เพศชายกับการถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร”** โดย สุทินา วิรุฬห์หิรัระ และนันท์พัช ไซยอัศวพงศ์ ได้นำเสนอรูปแบบพฤติกรรมและการถูกคุกคามทางเพศ และวิธีการรับมือและตอบโต้เมื่อเพศชายเผชิญกับเหตุการณ์การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร รวมถึงข้อเสนอเกี่ยวกับนโยบายหรือบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ และควรบรรจุเรื่องการคุกคามทางเพศเพิ่มในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับประชาชนชายมีให้ตกเป็นเหยื่อถูกคุกคามทางเพศ

บทความเรื่อง **“สถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี”** โดย ชีรนนท์ ชีระธนากร บทความวิจัยเชิงประวัติศาสตร์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองในฐานะลูกสาวหรือหลานสาว สถานภาพดังกล่าวส่งผลให้ผู้หญิงชนชั้นสูงมีบทบาททางการเมืองในลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง

บทความเรื่อง **“อัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ”** โดย ปิยะฉัตร จิระวีวรรณ และศุภาภรณ์ พงศ์ยี่หล้า ได้นำเสนอท่าทีและสถานการณ์ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ ตลอดจนหลักการทางกฎหมายและสนธิสัญญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันระหว่างไต้หวัน-จีน การพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันนำมาซึ่งสำนึกในความเป็นไต้หวันและแบ่งแยกจากจีน แต่ก็ยังไม่อาจไปสู่อิสรภาพอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันกลับก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่ออนาคตความสัมพันธ์กับจีนอีกด้วย

สุดท้ายเป็นบทความภาษาอังกฤษเรื่อง “Communication Strategy of Knowledge of Thai Traditional Medicine to Counter Fake News on Social Networks of Thai Traditional Medical Agencies in Thailand” โดย Nutchra Pattananukit ได้นำเสนอกระบวนการสื่อสารกลยุทธ์ในการสื่อสาร และปัญหาอุปสรรคในการสื่อสาร เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการให้ความรู้ ต่อต้านข่าวปลอมเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ซึ่งมักจะให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูลบุคคล

สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือการสื่อสารผ่านช่องทางที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงอายุ และแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถืออย่าง ข้อมูลจากโรงพยาบาล

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ยังคงให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่หลากหลาย ในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยเชื่อว่าความหลากหลายทางวิชาการนี้ย่อมเชื่อมโยงสัมพันธ์ และมีความสำคัญในการทำความเข้าใจต่อสถานการณ์ ตลอดจนแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาความขัดแย้ง และสร้างความเป็นธรรมแก่สังคมปัจจุบัน ผู้สนใจสามารถเสนอบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ ตามรายละเอียดการส่งบทความที่อยู่ท้ายเล่ม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภริดา ชัยรัตน์
บรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES
ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566) ISSN 0125-2860

สารบัญ
Content

บทความพิเศษ

- ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณี
ศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1 1
นวลจันทร์ ทัดนชัยกุล

บทความวิชาการ

- จากนโยบาย “ลูกคนเดียว” สู่ “ลูกสามคน” : บทวิเคราะห์ความท้าทายของนโยบายควบคุมจำนวน
ประชากรในจีนสมัยใหม่ 13
ลดาวัลย์ ไข่คำ

- พุทธรัฐศาสตร์ : บทศึกษาเบื้องต้นด้วยความหมายและการประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง 27
สุนิตย์ เหมนิล และธวัชวรรณ หนูแก้ว

บทความวิจัย

- การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ 43
วรภัทร รัตนพานิชย์

- การลดทอนความผิดอาญาและการยกเลิกความผิดลหุโทษ : ศึกษาบทบัญญัติซึ่งไม่ครบ
ตามองค์ประกอบของโครงสร้างของความผิดอาญา 59
สุวัชลี เทพหัสติน ณ อยุธยา

- ปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 75
ฉัฐวัฒน์ ชัชณัฐภาณุกุล

- พลวัตการบวชแบบลาวในชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 89
วรดิษฐ์ธรรมสาร อุทัยเรือง (ชาติปญโญ) และเกียรติศักดิ์ บังเพลิง

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

ปีที่ 49 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566) ISSN 0125-2860

พลวัตแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร หลังปี พ.ศ. 2549 <i>นิภาวรรณ แก้วแสนทิพย์ และสุรางค์รัตน์ จำเริญพร</i>	99
เพศชายกับการถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร <i>สุทินา วิรุฬห์หวัชระ และนันทพร พิชัยอัครพงศ์</i>	117
สถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี <i>ธีรนนท์ ธีระธนากร</i>	131
อัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ <i>ปิยะนัฏ จิรณวิวรรณ และศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า</i>	149
Communication Strategy of Knowledge of Thai Traditional Medicine to Counter Fake News on Social Networks of Thai Traditional Medical Agencies in Thailand <i>Nutcha Pattananukit</i>	163

ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน :

ศึกษาเฉพาะกรณี ศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1

Social Factor Related to Rape Case of Juvenile Delinquency :

Case Study on Juvenile and Family Court Region I

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล*

Naunjun Tasanachaikul

บทคัดย่อ

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงสาเหตุและรูปแบบการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มศึกษา 10 คน ที่ซึ่งมีประวัติที่สมบูรณ์ และเป็นเยาวชนที่ถูกฟ้องคดีข่มขืนกระทำชำเราที่ศาลเยาวชนและครอบครัวในเขตภาค 1 เก็บข้อมูลในช่วงเวลา พฤษภาคม - สิงหาคม พ.ศ. 2566 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำเสนอข้อเท็จจริงในลักษณะลำดับ ส่วน จากจุดย่อย ให้เห็นภาพใหญ่ และนำเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่กระทำความผิดมีอายุเฉลี่ย 17 ปี การศึกษามัธยม 3 มี 6 ใน 10 คน 50 เปอร์เซ็นต์ มาจากครอบครัวพ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว การศึกษาของบิดามารดา โดยเฉลี่ยจบประถม 4 มีรายได้ต่ำและไม่แน่นอน บิดามารดาไม่รักกัน ครอบครัวแตกแยก ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี เยาวชน 8 ใน 10 คน ออกไปหาเพื่อน รวมกลุ่มกัน หาความสุขสำราญ พวกเขาต้องการอิสระไม่ต้องอยู่ในบังคับของผู้ใหญ่

รูปแบบในการข่มขืนกระทำชำเรา 8 ใน 10 คน กระทำความผิดในเวลากลางคืน ใช้เครื่องมือหรือมีอาวุธ 5 ราย การทำผิดไม่มีการวางแผนล่วงหน้า เยาวชน 7 ใน 10 คน รวมตัวกันดื่มของมึนเมา ก่อนกระทำความผิด และโดยปกตินิสัยเยาวชนจะชอบดูสื่อลามกอนาจารประเภทต่าง ๆ จำนวน 8 ใน 10 คน เยาวชนสารภาพว่าการแต่งกายของเหยื่อเปิดเผยร่างกายจนเกินไป เป็นการกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ทางเพศขึ้นทันที 8 ใน 10 คน จำนวนคนข่มขืนเป็นรูปแบบการข่มขืนหมู่ คือ กระทำความผิดร่วมกันตั้งแต่

* ข้าราชการบำนาญ ศาสตราจารย์ระดับ 11, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ, ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Retired government official Professor C-11, Professor Advisory Level Department of Political Sciences and Public Administration, Faculty of Social Science Kasetsart University. Email: Fsocnjt@ku.ac.th

Received: September 9, 2023

3 คนขึ้นไป มีจำนวน 8 ใน 10 คน ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการข่มขืนของเยาวชน คือ ครอบครัวแตกแยก กลุ่มเพื่อน การเสพของมึนเมา สื่อลามกอนาจาร เหล้า และบุคลิกภาพของเยาวชน

คำสำคัญ: เยาวชน, การข่มขืน, ศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1

Abstract

The objective of this research were to study the causes which stimulated the juvenile to commit the sexual raping and their raped behavior, to study the backgrounds and social factors related to commit the crime. The research methods employed for collecting data during May and August 2023 were in-depth interview and participated approach. Most completed information of 10 cases at Juvenile and Family Court Region I. Data collected are consequently qualitative and descriptive presented.

The study revealed that the juvenile's age were at average of 17, 6th grade or lower education, 50% were from single-parenthood, parent's education were at average of 4th grade, unstable income and bad family relations. Almost of juvenile were attached to their friends and frequently enjoyed their independent opportunities without commitment. Their raped behavior 80% the juvenile was committed at night by using the motorcycle and weapon accounting for 50% without planning in advance, 70% of juvenile consumed liquor before commitment and 80% they had been watching sexual social media. The critical thing that encouraged them to commit a misbehavior women had put on sexy dress 90%. The women victim 80% were inflicted with sexual raping more than 3 of sexual offenders "gang-rape". The causes of raping commitment are broken home, peer group, liquor, pornography-rape and their personality.

Keyword: Juvenile, Rape, Juvenile and Family Court Region I.

บทนำ

โดยสัญชาตญาณของมนุษย์ ความต้องการทางเพศเป็นความต้องการพื้นฐานที่มีอยู่ในทุกคน ทุกเพศรวมถึงสัตว์ด้วย ความสัมพันธ์ทางเพศบันดาลให้สิ่งมีชีวิตทั้งคน และสัตว์มีความสุข สดชื่นในการดำรงชีวิต ซึ่งธรรมชาติได้สร้างให้เพศชายและหญิงเป็นของคู่กัน การตอบสนองความรู้สึกทางเพศจึงเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน อย่างไรก็ตามถ้าความต้องการทางเพศมีมากเกินไปไม่มีทางออกที่ถูกต้องเหมาะสม ก็จะทำให้เกิดความเสียหายต่อคนอื่น โดยการไปบังคับขืนใจหญิงอื่นที่มีใจภรรยาของตน การข่มขืนกระทำชำเราเป็นความผิดทางเพศที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อหญิงผู้เสียหายมากไม่เฉพาะแต่ร่างกายเท่านั้น ความเสียใจประมาณไม่ได้ว่ามากเพียงใด และที่สำคัญการถูกข่มขืนจะถูกจารึก จดจำ ผั่งใจแก่ผู้เสียหายไม่รู้ลืม

ความเสียใจ อับอาย ลึนหัว และไม่เห็นคุณค่าของตัวเอง และยังมีผลไปถึงบิดามารดา สามี และญาติพี่น้อง ที่สำคัญเธอเหล่านั้นไม่กล้าแจ้งความ เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดจำนวนหนึ่งจึงไม่ได้รับการลงโทษตามกฎหมาย เหตุผลอีกประการหนึ่งคือความผิดคดีข่มขืนจะสืบพิสูจน์ยากเพราะผู้กระทำความผิดจะกระทำในที่ลับตาคน

การกระทำความผิดคดีข่มขืนจะกระทบต่อสังคมโดยทั่วไป คนที่รู้ข่าวจะหวาดกลัว วิตกังวล ไม่มีความสุข โดยเฉพาะคนที่อยู่ระแวกใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุ เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม ปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก เทคโนโลยี และวัฒนธรรมตะวันตกแพร่กระจายเข้ามามาก เช่น รูปแบบการแต่งกาย อุปกรณ์ทางเพศ และ สื่อลามกอนาจาร เช่น ภาพยนตร์ หนังสือ วีดีโอ โทรศัพท์ ภาพ และคอมพิวเตอร์ สาเหตุสำคัญ คือ ผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อแต่งกายเปิดเผยร่างกายมาก นุ่งกระโปรงสั้น กางเกงรัดรูป เสื้อคอกว้าง เกาะอก สายเดี่ยว เสื้อบางจนเกินไป เป็นการกระตุ้นความรู้สึทางเพศแก่เยาวชนทั้งหลายขึ้นทันที ธรรมชาติของวัยรุ่นมีความอยากรู้อยากลอง และด้วยจิตใจที่คึกคะนอง โดยขาดความยั้งคิด จึงทำให้เยาวชนกระทำผิดด้วยการข่มขืนได้ง่าย ข้อมูลจากกรมพินิจ (พ.ย. 2565) เยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งมีอายุไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ กระทำผิดข้อหาข่มขืนกระทำชำเราเด็กหญิงที่มีอายุยังไม่เกิน 13 ปี ไม่ว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ปี 2564 มีจำนวน 58 คน และต่อมามีปี 2565 มีจำนวน 63 คน ข้อมูลกรณีกระทำชำเราเด็กหญิงอายุยังไม่เกิน 15 ปี ไม่ว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม ปี 2564 จำนวน 184 คน และปี 2565 มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเป็น 211 คน

ปัญหาการกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเราโดยเยาวชน จึงควรแก่การศึกษาวิจัยถึงสาเหตุ แรงจูงใจ และรูปแบบการกระทำชำเรา เพื่อหาแนวทางป้องกันให้ความผิดลักษณะนี้ลดน้อยลง

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาวิจัยปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน
2. ศึกษารูปแบบการข่มขืนกระทำชำเรา
3. ศึกษาภูมิหลังของเยาวชนและบิดามารดา

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนอายุไม่ถึง 18 ปี ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว เยาวชนกลุ่มนี้กระทำความผิดคดีข่มขืนกระทำชำเรา และถูกฟ้องดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวในเขต ภาค 1 ทั้งนี้จำเลยที่เป็นเยาวชนรับสารภาพ

นิยามศัพท์

เยาวชน หมายความว่า บุคคลอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

ศาลเยาวชนและครอบครัว หมายถึง ศาลยุติธรรมชั้นต้น ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ในเขตภาค 1 ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัว สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สระบุรี ลพบุรี อัญญา อ่างทอง และสิงห์บุรี
 ช่มชืด หมายถึง การบงคับใจ หรือ ผิดใจ

กระทำชำเรา คณะวิชาการ (The Justice Group) พ.ศ.2566 หน้า 11 ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 บัญญัติว่า การกระทำชำเรา หมายความว่า กระทำเพื่อสนองความใคร่ของผู้กระทำโดยการใช้ อวัยวะเพศของผู้กระทำล่วงล้ำอวัยวะเพศ ทวารหนัก หรือช่องปากของผู้อื่น

รูปแบบและวิธีการ หมายถึง พฤติกรรมการช่มชืดกระทำชำเราของเยาวชนกระทำผิดอย่างไร การวางแผน การใช้อาวุธ การร่วมกันกระทำและรายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด

วิธีวิจัย

วิธีการวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาภาคทฤษฎี ค้นคว้าข้อมูล เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และจากการสังเกต (Observation) โดยเน้นการศึกษาเฉพาะราย (Individual Case Study) ซึ่งเป็นเยาวชนที่ถูกฟ้องดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1 ได้แก่ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี สระบุรี ลพบุรี อัญญา อ่างทอง และสิงห์บุรี

ผู้วิจัยจะสุ่มมา 3 ศาล ผลการสุ่มได้ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรปราการ นนทบุรี และปทุมธานี ทั้งนี้เยาวชนที่เป็นจำเลยรับสารภาพ

โดยผู้วิจัยจะเลือกตัวอย่างที่มีข้อมูลสมบูรณ์จำนวน 10 ราย

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มีสิทธิที่จะร่วมการวิจัยด้วยความยินยอม เป็นไปตามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลสามารถที่จะปฏิเสธหรือถอนตัวได้ทุกช่วงเวลาตลอดการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยจะรักษาความลับของข้อมูล และนำเสนอข้อมูลงานวิจัยในภาพรวม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบพรรณนา โดยพิจารณาแนวคิดพื้นฐานในการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งนี้โดยใช้เกณฑ์กลุ่มตัวอย่าง 10 คน และคิดเกณฑ์ร้อยละจากฐานนั้น การประเมินเป็นระดับจากน้อยที่สุดถึงมากที่สุด

น้อยที่สุด	จำนวน 1-2	คนใน 10 คน	หรือคิดเป็นร้อยละ 10-20
น้อย	จำนวน 3-4	คนใน 10 คน	หรือคิดเป็นร้อยละ 30-40
ปานกลาง	จำนวน 5-6	คนใน 10 คน	หรือคิดเป็นร้อยละ 50-60
มาก	จำนวน 7-8	คนใน 10 คน	หรือคิดเป็นร้อยละ 70-80
มากที่สุด	จำนวน 9-10	คนใน 10 คน	หรือคิดเป็นร้อยละ 90-100

การสังเคราะห์ข้อมูล

การสังเคราะห์ข้อมูล จะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการหาประเด็นสำคัญจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาจัดหมวดหมู่เกี่ยวข้องกับเรื่องใดบ้าง จากนั้นรวบรวมเรื่องที่ตรงกันมาสังเคราะห์แล้วนำเสนอโดยภาพรวม

การศึกษาวิจัยเรื่องการข่มขืนกระทำชำเราทำได้ยาก เนื่องจากมีข้อจำกัดที่ผู้เสียหายไม่แจ้งความ และการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้กระทำผิดไม่ค่อยอยากตอบจึงมีผู้ศึกษาน้อย อย่างไรก็ตามผู้วิจัยใครเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเรียงลำดับตามปี พ.ศ. ที่ได้ศึกษาวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวลจันทร์ ทศนชัยกุล (2525) ความผิดเกี่ยวกับเพศ กรณีข่มขืนกระทำชำเรา การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงภูมิหลังของผู้กระทำผิดคดีข่มขืน ต้องการทราบพฤติกรรมการกระทำความผิด และศึกษาถึงสาเหตุรวมทั้งมูลเหตุจูงใจในการข่มขืนกระทำชำเรา ใช้การศึกษาเชิงปริมาณ การวิจัยภาคสนามโดยการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้ต้องขังที่ถูกต้องขังในเรือนจำกลางบางขวาง 98 คน และเรือนจำคลองเปรม 62 คน เฉพาะที่ศาลพิพากษาลงโทษเด็ดขาดแล้วในข้อหาข่มขืนกระทำชำเรา ในระหว่างเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม พ.ศ.2525 รวมตัวอย่างที่เป็นตัวแทนในการศึกษาเรือนจำกลางบางขวาง 98 คน เรือนจำกลางคลองเปรม 62 คน รวมจำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา 160 คน

ตัวแปรในการวิจัย คือ การศึกษาอายุขณะกระทำความผิด สถานภาพการสมรส ภาวะการบวช รายได้ และการเคยถูกจำคุกมาก่อน การพิสูจน์สมมติฐานด้วยการหาค่าสถิติโดย Chi-Square ด้วยระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย พบว่าผู้กระทำความผิดส่วนมากมีการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 68.74 อายุขณะกระทำความผิดอยู่ระหว่าง 15-30 ปี ร้อยละ 65.62 เคยบวชมาก่อนร้อยละ 38.75 เคยถูกจำคุกมาก่อน

มีเพียงร้อยละ 16.87 ข้อมูลก่อนการกระทำความผิด สถานภาพการสมรสเป็นโสดร้อยละ 48.12 ประกอบอาชีพทางการเกษตรมากที่สุดคือร้อยละ 52.55 ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งเร้าก่อนการกระทำความผิด ร้อยละ 39.37 ได้รับสิ่งเร้าจากการเห็นการแต่งกายของเหยื่อเอง นอกจากนั้นสิ่งเร้าร้อยละ 37.35 มาจากสื่อลามกอนาจารประเภทต่างๆ ผลการพิสูจน์สมมติฐานการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการศึกษากับการถูกข่มขืน รายได้กับการไปสถานบริการ ความรู้สิทธิทางเพศกับภาวะการบวช อายุขณะกระทำความผิดกับการทำร้ายร่างกายหญิงผู้เสียหายไม่มีความสัมพันธ์กันโดยการทดสอบทางสถิติ

บุญชู กล้าแข็ง (2547, การค้นหาความจริงจากหญิงที่ถูกข่มขืน, วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ศึกษาเปรียบเทียบไทยกับต่างประเทศ การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบว่าการขึ้นทนายในกระบวนการยุติธรรมได้ปฏิบัติต่อหญิงที่ถูกข่มขืน ศึกษาเปรียบเทียบการค้นหาความจริงเพื่อสรุปหาแนวทางนำมาประยุกต์ใช้กับประเทศไทย วิธีการศึกษาใช้การค้นคว้าตำรา บทความในวารสาร วิทยานิพนธ์งานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปพอสังเขปดังนี้

ผลการศึกษา ประเทศออสเตรเลีย มีวิธีการคุ้มครองหญิงที่ถูกข่มขืน โดยมีการจัดตั้งหน่วยงานอาสาสมัครขึ้นตามเมืองต่าง ๆ และโรงพยาบาลสำหรับการสอบปากคำ ในปี 1991 รัฐบาลแห่งวิกตอเรียได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับการข่มขืน (Crime Rape Act 1991) การดำเนินคดีของศาลวิกตอเรียจะใช้เวลามากที่สุดเพียง 3 เดือน นับตั้งแต่ข้อกล่าวหา ถ้าคดีใดต้องใช้เวลานานกว่านี้ทางอัยการจะต้องแจ้งเหตุที่ล่าช้าให้ผู้เสียหายทราบ

ในสหรัฐอเมริกา ให้ความสำคัญคดีข่มขืนมากกว่าคดีอื่น ๆ ในปี 1982 ได้บัญญัติกฎหมายคุ้มครองเหยื่อและพยาน (Victim and Witness Protection Act 1982) นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานเอกชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือผู้ถูกข่มขืนและให้คำปรึกษาในชั้นพิจารณาคดี สหรัฐได้ออกสหรัฐบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมในปี 1992 ห้ามไม่ให้นำสืบถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับบุคคลอื่น เว้นแต่กับจำเลยเท่านั้น โดยทนายฝ่ายจำเลยต้องยื่นคำร้องต่อศาลก่อนการพิจารณาคดี 15 วัน

สำหรับประเทศอังกฤษ ในขณะที่พนักงานสอบสวนสอบปากคำผู้เสียหายจะมียกเว้นให้ความช่วยเหลือผู้เสียหาย เมื่อได้มีการแจ้งความแล้วพร้อมทั้งแจกคู่มือแนะนำวิธีการปฏิบัติในการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา พนักงานสอบสวนหญิงรับผิดชอบในการดำเนินคดี ในชั้นพิจารณาคดี มีการออกพระราชบัญญัติความผิดเกี่ยวกับเพศ (ค.ศ.1976) กรณีห้ามมิให้มีการนำสืบหรือถามค้านเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหาย เว้นแต่พฤติกรรมทางเพศระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยเท่านั้น ศาลจึงจะอนุญาตให้สืบได้ แต่ต้องเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคดีจริง ๆ

ประเทศไทย ในชั้นพิจารณาไม่มีกฎหมายบัญญัติห้ามทนายจำเลยถามค้านหรือนำสืบถึงพฤติกรรมทางเพศของผู้เสียหายกับจำเลยเหมือนประเทศอังกฤษและสหรัฐ ทำให้ทนายจำเลยสามารถนำสืบในประเด็นนี้ได้ จึงส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายมาก เนื่องจากทนายจำเลยจะพยายามนำสืบหรือถามค้านให้ศาลเห็นว่ามีความยินยอมของผู้เสียหายเองไม่ใช่เป็นการบังคับข่มขืน ปัญหาในเรื่องเงื่อนไขเวลาเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ การออกระเบียบกำหนดระยะเวลาการดำเนินคดีให้ชัดเจน ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดี กรณีที่ล่าช้า

จะต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสาเหตุความล่าช้า และเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายรายงานความเสียหายที่ตนได้รับต่อศาลได้

สรุปได้ว่าระเบียบการพิจารณาคดีในศาลไทยควรได้แก้ไขเงื่อนไขเวลาทั้งในชั้นสอบสวน และกระบวนการพิจารณาคดี ส่วนวัฒนธรรมของไทยเพศหญิงได้รับความอับอาย ทั้งในการแจ้งความและการดำเนินคดีในชั้นศาล ควรต้องระมัดระวังที่นายจำเลยจะนำสืบรายละเอียดถึงพฤติกรรมทางเพศระหว่างจำเลยกับผู้เสียหาย เพราะจะทำให้ผู้เสียหายอับอาย เนื่องจากความยินยอมกับการถูกบังคับข่มขืนเป็นสาระสำคัญที่ศาลจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้เห็นได้ในที่สุด

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ (Personality) หมายถึงลักษณะเฉพาะของคน ๆ หนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงลักษณะโดยรวม พฤติกรรมการกระทำ อารมณ์ ลักษณะทางจิตใจ และร่างกาย ความคิด นิสัย และการปรับตัว ซึ่งส่วนประกอบเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของบุคคล ซึ่ง Jess Feist ได้กล่าวไว้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอลำถึงทฤษฎีการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวคิดของ ฟรอยด์ที่ให้ความสำคัญทางเพศ (Psychosexual Development) สาระสำคัญคือระยะเพศตอนปลาย (Genital Stage) ช่วงอายุเริ่มตั้งแต่วัยรุ่น 14 ปี เป็นต้นไป ในระยะวัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและจิตใจ เช่น ผู้หญิงเริ่มมีประจำเดือน ผู้ชายเริ่มหลั่งน้ำกาม อารมณ์อ่อนไหวง่าย มีความต้องการเป็นตัวของตัวเอง ต้องการอิสระ สอดคล้องกับ Dusek (Adolescent) ได้ให้ความหมายของคำว่าวัยรุ่น หมายถึง วัยที่เชื่อมระหว่าง การเป็นเด็กกับการเป็นผู้ใหญ่ เป็นระยะการปรับตัว วัยรุ่นจึงไม่ใช่การเจริญเติบโตทางร่างกายเท่านั้น แต่หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และการปรับตัวกับสังคมนั้น ๆ

เมื่อดูถึงธรรมชาติและความต้องการของวัยรุ่น ตามแนวคิดการพัฒนาบุคลิกภาพระยะเพศตอนปลาย ตามแนวคิดของฟรอยด์ แรงผลักดันทางสัญชาตญาณทางเพศจะรุนแรงขึ้นในระยะนี้ วัยรุ่นเริ่มสนใจการแต่งตัว อยากมีแฟน อารมณ์หวนไหวง่าย มีความขัดแย้งระหว่างความต้องการพึ่งคนอื่นและความเป็นตัวเอง ไม่ชอบอยู่ในคำบังคับของพ่อแม่ ต้องการออกจากบ้านไปหาเพื่อน เพื่อหาความสนุกสำราญในชีวิตประจำวัน ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง วัยรุ่นต้องการอยากรู้ อยากลองในประสบการณ์ใหม่ ๆ ตามที่พวกเขาได้เผชิญ

อย่างไรก็ตามบุคลิกภาพของคนเรา ถ้าจะพิจารณาละเอียดแยกลงไป “ลักษณะนิสัย” ฟีส (Feist) 1977 Personality กล่าวว่าลักษณะนิสัย หมายถึง กลุ่มของนิสัยหลาย ๆ อย่างไว้ด้วยกัน ซึ่งจะเป็นเอกลักษณ์ เป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญของคน ๆ นั้น

ผู้วิจัยขอลำเฉพาะเกี่ยวกับการหมกมุ่นทางเพศ กลุ่มอารมณ์นิสัยลักษณะนี้จะแสดงออกหลากหลาย เช่น ชอบดูวิดีโอและภาพยนตร์โป๊ ชอบสะสมภาพโป๊ ชอบซื้อหนังสือเกี่ยวกับภาพอนาจาร-ทำร่วมเพศ ชอบสนทนาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศ ในห้องนอนก็จะติดภาพโป๊ไว้มาก ชอบไปสถานที่บริการอาบ อบ นวด

ชอบเที่ยวโสเภณี ลักษณะนิสัยที่แสดงออกทั้งหมดนี้จะส่งผลกระทบตุนให้เกิดความต้องการทางเพศเพิ่มมากขึ้น และเกิดขึ้นบ่อยครั้ง จึงเกิดการระบายออกในความรู้สึกนี้ บางครั้งจึงมีพฤติกรรมทางเพศเบี่ยงเบนกระทำผิด กฎหมายได้โดยง่าย

อนึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของวัยรุ่น พวกเขามีพฤติกรรมอย่างไร ผู้วิจัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการระบาดของยาเสพติดในหมู่เยาวชน จะได้เสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้ในเชิงปริมาณ เพื่อขยายความเข้าใจในทางทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมชาติของวัยรุ่น

จากการศึกษาวิจัย นวลจันทร์ ทศนชัยกุล พ.ศ.2540 เรื่องการระบาดของยาเสพติดให้โทษในหมู่เด็ก และเยาวชน วิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือเยาวชนชายที่ได้รับการฝึกอบรมอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กในทุภาครวมทั้งกรุงเทพมหานคร จำนวน 800 ราย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอนด้วยวิธี Accidental Random Sampling การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการใช้แบบสอบถาม

ในคำถามส่วนหนึ่งได้ถามถึงพฤติกรรมของเยาวชน ข้อมูลเบื้องต้นร้อยละ 92.4 มีอายุ 16 ปี แต่ไม่ถึง 18 ปี การศึกษาจำนวนมากที่สุดร้อยละ 31.6 อยู่ระหว่าง ม.1-ม.3 พฤติกรรมที่น่าสนใจ เยาวชน มั่วสุมกับอบายมุข ระดับปานกลางร้อยละ 39 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างของเยาวชนจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 63.2 ไปบ้านเพื่อน สำหรับคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของวัยรุ่น โดยเฉพาะพฤติกรรมทางเพศ ร้อยละ 73.1 เยาวชนเริ่มสนใจเพศตรงข้าม อยากใกล้ชิดเพศตรงข้าม โดยแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การติดต่อกัน การนัดพบปะ และร่วมกิจกรรมกัน วัยรุ่นชายจะใส่ใจการแต่งตัว ทรงผม และเสื้อผ้ามีจำนวน ร้อยละ 57.3 เยาวชนจำนวนมากร้อยละ 68.4 มีความต้องการอิสระ ต้องการรวมกลุ่มเพื่อน ร่วมกันเสพ ของมีนเมาประเภทต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่บุหรี่ กล้วยา สุรา เบียร์ และยาบ้า

ผลการวิจัยเรื่องนี้เกี่ยวกับธรรมชาติของวัยรุ่นจึงสอดคล้องกับทฤษฎีที่ได้กล่าวมาแล้ว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ สาเหตุสำคัญที่เกิดจากการชมชื่นกระทำซ้ำเร้า คือ ตัวเหยื่อเอง ต่อไปจะได้กล่าวถึง ทฤษฎีปกตินิสัย

ทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory)

แนวคิดในการเกิดอาชญากรรม ทฤษฎีปกตินิสัยเป็นการศึกษาของนักสังคมวิทยา Marcus Felson (1971) เขาเสนอแนวคิดใหม่ในการก่ออาชญากรรมด้านวิธีการและสาเหตุ โดยให้ความสำคัญไปที่ตัวเหยื่อ เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดมูลเหตุสูงใจในการก่ออาชญากรรม มาคัสได้ศึกษาวิจัย ในที่สุดได้สรุปผลการศึกษา เป็นแนวคิดทฤษฎีพบว่า องค์ประกอบการเกิดอาชญากรรม มาจาก 3 ประการ คือ อาชญากร ตัวเหยื่อ และการขาดความสามารถในการป้องกันร่างกายและทรัพย์สิน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะขอกว่าเฉพาะตัวเหยื่อ ซึ่งเป็นผู้เสียหาย และเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำ ความผิดเอง การกระทำที่เป็นปกตินิสัยมาจากบุคลิกภาพของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับกรรมพันธุ์ การอบรมเลี้ยงดู และสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้หญิงที่เป็นเหยื่อจะมีพฤติกรรมที่เป็นปกติ นิสัยทำอยู่เป็นประจำ กรณีการเกิดการกระทำผิดด้วยการชมชื่นกระทำซ้ำเร้า การกระทำที่เป็นปกตินิสัย

ของเหยื่อ เช่น การกลับบ้านหลัง 22 นาฬิกา ออกจากบ้านตี 5 ทำเป็นประจำทุกวันจนเป็นนิสัย เหยื่อหรือผู้เสียหายชอบเที่ยวกลางคืนไปสถานบันเทิง กลับบ้านดึก พฤติกรรมสำคัญ คือ การแต่งตัวเปิดเผยร่างกายมากเกินไป เช่น นุ่งกระโปรงสั้นมาก ใส่เสื้อคอลึก คอกว้าง สวมกางเกงรัดรูป นอกจากนั้น การชอบดื่มของมึนเมาจนเป็นนิสัย เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ ชอบความสนุก ออกเที่ยวในเวลากลางคืนเป็นประจำเป็นเหตุให้มีผู้ชายมาใกล้ชิดและหาโอกาสกระทำการข่มขืนกระทำชำเราได้โดยไม่ยาก

ผลการวิจัย

ภูมิหลังของเยาวชนและครอบครัว เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 15 ปี แต่ยังไม่ถึง 18 ปี ซึ่งถูกฟ้องข้อหาข่มขืนกระทำชำเราต่อศาลเยาวชนและครอบครัวในเขตภาค 1 คือ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรปราการ นนทบุรี และศาลและครอบครัวจังหวัดปทุมธานี เยาวชนผู้กระทำความผิดมีอายุเฉลี่ย 17 ปี การศึกษา 6 ใน 10 คน จบการศึกษาระดับ ม.3 5 ใน 10 คน ไม่เคยสอบตก ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ฐานะครอบครัวค่อนข้างยากจน หรือมีรายได้พอมีพอใช้จำนวนเท่ากัน คือ 5 และ 5 คน อาชีพบิดามารดา 7 ใน 10 คนมี อาชีพรับจ้าง มีรายได้ไม่แน่นอน ครอบครัวแตกแยก บิดามารดาแยกทางกัน ต่างฝ่ายต่างมีคู่มือใหม่ เยาวชน 5 ใน 10 คน จึงมีพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี บิดามารดาทะเลาะกันในชีวิตประจำวัน เยาวชนถูกพ่อทำร้ายร่างกายและมารดาดูถูกรุนแรง

สภาพที่อยู่อาศัย จำนวน 7 ใน 10 คน บิดามารดาไม่มีบ้านเป็นกรรมสิทธิ์ ต้องพักอาศัยด้วยการเช่าบ้าน ในราคาถูก อาศัยอยู่กับนายจ้างหรือมีที่พักเป็นการชั่วคราว

พฤติกรรมก่อนการกระทำความผิด เนื่องจากครอบครัวไม่ได้ให้ความรัก ความอบอุ่น เยาวชนจึงออกไปหาเพื่อน รวมกลุ่ม และร่วมวงกันเสพของมีนเมา เช่น สุรา กัญชา เบียร์ และยาเสพติด ได้พบสมาคมกันเป็นประจำกับกลุ่มเพื่อน ทุกคนมีอิสระ สุขสำราญในการดำรงชีวิต ซึ่งมีจำนวน 8 ใน 10 คน นอกจากนั้นการมีบุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยเฉพาะตัวเยาวชน 8 ใน 10 คนมีลักษณะนิสัยชอบหมกมุ่นทางเพศ ชอบดูรูปภาพอนาจารจากภาพยนตร์ วิดีโอ มือถือ คอมพิวเตอร์ และหนังสือ ชอบพกรูปไว้ในกระเป๋าสตางค์ ยิ่งกว่านั้นการหมกมุ่นทางเพศยังชอบสนทนากับเพื่อนเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ บางคน 4 ใน 10 คนจะนำประสบการณ์มาเล่าสู่กันฟังในกลุ่มที่ร่วมสนทนา

ผลการวิจัยที่น่าสนใจ คือ รูปแบบการกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเรา จำนวน 8 ใน 10 คน เยาวชนสารภาพว่าก่อนการกระทำความผิดเล็กน้อย เยาวชนตอบว่าเหยื่อแต่งตัวเปิดเผยร่างกายจนเกินไป ใส่เสื้อคอลึก กระโปรงสั้น กางเกงรัดรูป จึงเป็นการยั่วเย้าให้เยาวชนมีความรู้สึกทางเพศสูงขึ้นทันที ประกอบกับก่อนการกระทำความผิดเล็กน้อย เยาวชนได้ร่วมวงดื่มสุรา จึงทำให้ขาดสติไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ 4 ใน 10 คน ไม่มีการวางแผน และ 8 ใน 10 คน ทำความผิดในเวลากลางคืนโดยใช้มือถือโทรศัพท์เป็นพาหนะขับตามกันไป การกระทำความผิดมีการใช้อาวุธข่มขู่ 5 ใน 10 คน การกระทำการข่มขืนมีการร่วมมือกัน แบ่งหน้าที่กัน คนชักชวน คนใช้อาวุธข่มขู่ การทำร้ายร่างกาย จำนวน 8 ใน 10 คน เยาวชนมากกว่า 3 คน ร่วมกันข่มขืนกระทำชำเราในลักษณะเป็นการโหมหนุมซ้ำ ข้อมูลที่น่าสนใจเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยการข่มขืน ไม่มีใครใช้ถุงยางอนามัย

การอภิปรายผล

การศึกษาวัยเจ็บบ้างนี้มีปัจจัยสาเหตุหลายด้าน ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สำคัญยิ่ง บิดามารดามีรายได้ต่ำและไม่แน่นอนจึงต้องดิ้นรนหาเงินไม่มีเวลาดูแลเยาวชนที่สำคัญครอบครัวแตกแยก บิดามารดาไม่รักกันสอดคล้องกับแนวคิดของ Donald R. Taft ที่กล่าวถึงครอบครัวบกพร่อง เมื่อครอบครัวไม่สามารถให้ความรัก ความสุข และเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน เยาวชนจึงออกไปหาเพื่อน เข้ากลุ่มหาความสุขสำราญจากเพื่อน จากข้อมูลพบว่าเยาวชนที่กระทำความผิดมีอายุเฉลี่ย 17 ปี ซึ่งช่วงเวลานี้พวกเขาต้องการเพื่อน ต้องการความอิสระ อยากหลุดพ้นจากความเป็นเด็ก และครอบครัวไม่อบอุ่น พวกเขาจึงปฏิเสธความเป็นบิดามารดา

ด้วยธรรมชาติและความต้องการของวัยรุ่นเป็นช่วงอายุตั้งแต่ 14 ปี (Genital Stage) ตามทฤษฎีของ Freud ที่พูดถึงการพัฒนาบุคลิกภาพ ระยะนี้ร่างกายและจิตใจมีการเปลี่ยนแปลงมาก การเปลี่ยนแปลงทางเพศทั้งชายและหญิง ผู้หญิงเริ่มมีประจำเดือน ผู้ชายเริ่มหลั่งน้ำกาม เริ่มสนใจเพื่อนต่างเพศ อยากแต่งตัวที่สำคัญพวกเขาเริ่มมีความต้องการทางเพศ อารมณ์อ่อนไหวง่าย เมื่อเยาวชนรวมกลุ่มกันจึงได้รับพลังของกลุ่มด้วยความอยากรู้ อยากลอง และขาดความยับยั้งคิด จึงทำให้มีแนวโน้มกระทำความผิดด้วยการข่มขืนได้ง่าย

ปัจจัยสาเหตุที่กระตุ้นให้เยาวชนกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเรา 7 ใน 10 คน เยาวชนร่วมวงกันดื่มของมึนเมา เช่น สุรา เบียร์ กล้วยชา และยาบ้า จึงทำให้ขาดสติไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ นอกจากนั้นสิ่งเร้าที่สำคัญกระตุ้นความต้องการทางเพศ 8 ใน 10 คน ตอบว่าหญิงที่เป็นเหยื่อแต่งตัวเปิดเผย ร่างกายมาก เช่น เสื้อคอลึก เสื้อเกาะอกสายเดี่ยว กระโปรงสั้นมาก และกางเกงรัดรูป การแต่งตัวเช่นนั้นเป็นเป้าสายตาอย่างยิ่ง สอดคล้องกับทฤษฎี Routine Activity คือ พฤติกรรมที่เหยื่อทำเป็นปกตินิสัย จึงเป็นสาเหตุที่เกิดจากเหยื่อเอง

สื่อลามกอนาจาร เป็นสาเหตุที่สำคัญอีกทางหนึ่ง จากการศึกษาพบว่าเยาวชน 8 ใน 10 คน เยาวชนได้รับสื่อลามกอนาจารที่มีอยู่ในสังคมโดยทั่วไป เช่น รูปภาพ ภาพยนตร์ วิดีโอ หนังสือ คอมพิวเตอร์ และโทรศัพท์ การรับสื่อลามกทำให้เยาวชนวัยรุ่น อยากเรียนรู้ อยากทดลอง ประกอบกับการคบหาสมาคมกับกลุ่มเพื่อน ดังได้กล่าวมาแล้ว ทำให้เยาวชนได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งมีการสนทนา วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ สอดคล้องกับทฤษฎีการคบหาสมาคมกันในกลุ่มเพื่อน ตามแนวคิดของ Edwin H. Sutherland ที่ให้ความสำคัญจากกลุ่มเพื่อน ทั้งนี้ขึ้นกับความถี่ และระยะเวลาที่เยาวชนอยู่ด้วยกัน

ข้อมูลที่น่าสนใจ รูปแบบและวิธีการในการกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเราจากการสัมภาษณ์เยาวชน 8 ใน 10 คน จะร่วมกันข่มขืนมากกว่า 3 คน เป็นการข่มขืนหมู่มีการแบ่งหน้าที่กัน เช่น การชักชวน ล่อเหยื่อ การข่มขู่ด้วยอาวุธ การแสดงอาวุธ การทำร้ายร่างกายด้วยการชกต่อย มัดมือมัดเท้า และการปิดปาก การข่มขืนที่เยาวชนเห็นเพื่อนแสดงให้ดูต่อหน้าต่อตา เป็นการกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกละอายใจอย่างยิ่ง ข้อสังเกตเยาวชนทั้ง 10 คน ไม่มีใครใช้ถุงยางอนามัย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเวลาเร่งด่วนรีบร้อน และเกรงจะมีคนมาพบการข่มขืนที่พวกเขากำลังกระทำร่วมกัน

สรุป

การวิจัยเรื่องปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน คีศึกษาเฉพาะกรณี ที่ศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิหลังของเยาวชนและครอบครัว ศึกษาปัจจัยสาเหตุการข่มขืนกระทำชำเรา และรูปแบบการข่มขืนกระทำชำเราของเยาวชน ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชน และถูกดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัว ภาค 1 โดยเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ปัจจัยส่วนบุคคลของเยาวชน เยาวชนมีอายุช่วงระหว่าง 15 ปี แต่ไม่ถึง 18 ปี ซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลเยาวชน อายุเฉลี่ยของเยาวชน 17 ปี การศึกษาเยาวชน 6 ใน 10 คน จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 5 คน ไม่เคยสอบตก

บิดามารดามีสถานภาพทั้งการศึกษาและรายได้ต่ำ บิดามารดา 7 ใน 10 คน มีอาชีพรับจ้าง รายได้ไม่แน่นอน สภาพครอบครัวมีปัญหา บิดามารดาแตกแยก เยาวชนจึงมีพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง มีจำนวน 5 ใน 10 คน ความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี

การคบหาสมาคมกับเพื่อน ครอบครัวไม่ได้ให้ความรักความอบอุ่นเยาวชนจึงออกไปหาเพื่อนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม 8 ใน 10 คน จะใช้เวลาอยู่กับเพื่อนเป็นประจำด้วยความอิสระ สุขสำราญ จำนวน 7 ใน 10 คน จะร่วมกันเสพของมีนเมาประเภทต่าง ๆ และหมกมุ่นกับสื่ออนาจารทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคม เยาวชนสนใจภาพลามกอนาจารในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นลักษณะนิสัยเฉพาะตัวที่เหมือนกัน

ปัจจัยสาเหตุการข่มขืนกระทำชำเราที่มาจากตัวเหยื่อเอง พฤติกรรมการแต่งตัวของผู้หญิง 7 ใน 10 คน แต่งกายเปิดเผยร่างกายและรัดรูปทรงทั้งเสื้อ กางเกง และกระโปรงสั้นมาก เป็นการยั่วเย้าให้เยาวชนมีความรู้สึกทางเพศสูงขึ้นจนไม่อาจควบคุม ยับยั้งตัวเองได้

รูปแบบการข่มขืนส่วนมาก 8 ใน 10 คน ทำการข่มขืนในเวลากลางคืน 4 ใน 10 คน ไม่มีการวางแผน เกือบทั้งหมดจะใช้มือเตอร์ไฮค์เป็นพาหนะในการกระทำผิด มีการใช้อาวุธข่มขู่ร้อยละ 50 จำนวน ผู้ร่วมกระทำความผิดเยาวชนจำนวนมากกว่า 3 คน ร่วมกันทำผิดโดยการแบ่งหน้าที่กัน และในที่สุดก็จะผลัดกันข่มขืนกระทำชำเราในลักษณะเป็นการโทรรมหญิง การได้เห็นการร่วมเพศต่อหน้านับเป็นการยั่วเย้าในขณะนั้น ในที่สุดจึงเป็นการข่มขืนหมู่ ซึ่งมีจำนวน 8 ใน 10 คน มีเพียง 2 คนเท่านั้นที่เยาวชนข่มขืนโดยลำพัง

ปัจจัยสาเหตุที่มีความสัมพันธ์ต่อการข่มขืนกระทำชำเรา คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน ของมีนเมา เหยื่อ และบุคลิกภาพของเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

1. ครอบครัวโดยภาพรวมส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและรายได้ไม่แน่นอน รัฐบาลโดยกรมจัดหางาน ควรรณรงค์การพัฒนาอาชีพ การสร้างงาน และเพิ่มสวัสดิการแก่ประชาชน รวมทั้งการหาที่พักอาศัยที่เหมาะสม และการจัดหาสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อร่วมบรรเทาทุกข์แก่ครอบครัวและเยาวชน

2. กระทรวงศึกษาธิการควรเร่งหามาตรการส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชน โดยการจัดการศึกษา นอกโรงเรียนด้วยการเร่งขยายศูนย์การศึกษาเพิ่มมากขึ้นในทุกภูมิภาค การศึกษาจะช่วยให้เยาวชนเป็นผู้ใหญ่ มีวุฒิภาวะ มีเหตุผล เพื่อสามารถควบคุมตัวเองได้ไม่กระทำในสิ่งที่ผิด แยกแยะได้ว่าควรทำหรือไม่ควรทำ
3. รัฐบาลต้องมีมาตรการในการควบคุมการขายสุรา และของมีเงินเมาต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด และมีระบบเข้มแข็งอย่างต่อเนื่องให้มีการลักลอบการขายของมีเงินเมาที่ผิดกฎหมายทุกชนิด และควรมีมาตรการ ในการเพิ่มโทษเพื่อเป็นการปราบปรามให้กฎหมายมีความศักดิ์สิทธิ์เด็ดขาด การดื่มของมีเงินเมาจะเร่งร้ายย่ำแย่ เยาวชนก่อนการกระทำความผิด ซึ่งจากการสัมภาษณ์เยาวชน 8 ใน 10 คน ดื่มสุราและของมีเงินเมา ก่อนการข่มขืนกระทำชำเรา
4. รัฐบาลควรจัดให้มีหน่วยงานโดยตรงที่รับผิดชอบในการควบคุมการเผยแพร่สื่อลามกอนาจาร ทั้งหลาย เช่น หนังสือ ภาพ ภาพยนตร์ วิดีโอ โทรศัพท์ โทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์ หน่วยงานนี้จะมุ่งควบคุม สื่อลามกอนาจารได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ครอบครัว สถานศึกษา และสังคมควรร่วมมือกันมุ่งการแก้ไขในสถาบันนั้น ๆ เพื่อร่วมกันป้องกัน ให้การทำผิดข่มขืนลดน้อยลง กระทรวงวัฒนธรรม กรมตำรวจ และกระทรวงศึกษา ควรร่วมมือในทุกรูปแบบ เช่น การจัดอภิปราย การประชุม และการสัมมนา การเขียนบทความ และการใช้สื่อต่าง ๆ ในการรณรงค์ให้เห็นถึง ผลร้ายของการกระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเรา ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
6. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ควรจัดโปรแกรมบำบัดเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิดด้วยการข่มขืนกระทำชำเราเป็นการเฉพาะ การบำบัดฟื้นฟูทางจิตใจ และพฤติกรรม ควรต้อง ทำในรูปแบบสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Case Work Therapy)

บรรณานุกรม

- กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก. (2565). **ระบบสารสนเทศ**. กรมพินิจและคุ้มครองเด็ก.
- คณะวิชาการ. (2566). **ประมวลกฎหมายอาญา**. พิมพ์อักษร.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล (2525). **รายงานการวิจัยเรื่องข่มขืนกระทำชำเรา**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- นวลจันทร์ ทศนชัยกุล (2540). **รายงานการวิจัยเรื่องการกระบาดยาเสพติดในหมู่เยาวชน**. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญชู กล้าแข็ง (2547). **การค้นหาคำจริงจากหญิงที่ถูกข่มขืน**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารจิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- Dusek Jerome B. (1967). **Adolescent Development and Behavior**. prentice hall.
- Feist Jess. (1977). **Personality**. Prentice Hall.
- Journal, Sidney M. (1980). **Healthy Personality**. Macmillan.
- Maguise, Milk and Morgan, Red. (2002). **The Oxford of Criminology**. Oxford University.

**จากนโยบาย “ลูกคนเดียว” สู่ “ลูกสามคน” :
บทวิเคราะห์ความท้าทายของนโยบายควบคุมจำนวนประชากรในจีนสมัยใหม่
From the “One-Child” to the “Three-Child” Policy :
An Analysis of the Challenges of Population Control Policy
in Modern China**

ลดาวัลย์ ไขคำ*
Ladawan Khaikham

บทคัดย่อ

ตั้งแต่การก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนในปี 1949 เหนมาเจอตงต้องการให้ประเทศจีนมีประชากรจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะถือว่าทรัพยากรมนุษย์เป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดในทศวรรษที่ 1970 ทำให้ต้องเลี้ยวผิงผู้นำจีนรุ่นที่ 2 มีความกังวลเรื่องประชากรล้นประเทศเป็นอย่างมาก เขาจึงประกาศใช้ “นโยบายลูกคนเดียว” ทั่วประเทศในปี 1979

ตลอด 35 ปี นโยบายลูกคนเดียวได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างประชากร ความเชื่อ สังคม และเศรษฐกิจจีนไปอย่างสิ้นเชิง บทความนี้มีจุดมุ่งประสงค์เพื่ออภิปรายนโยบายการควบคุมประชากรที่ออกโดยรัฐบาลจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน (CCP) นอกจากนี้ยังพิจารณาผลของนโยบายนี้ต่อสังคมจีนและการประกาศใช้ “นโยบายลูกสองคน” และ “นโยบายลูกสามคน” สุดท้าย บทความนี้วิเคราะห์ความท้าทายของการดำเนินนโยบายควบคุมประชากร อันเนื่องมาจาก การเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรี การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมจีน สถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนชาวจีน การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการระบาดครั้งใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

คำสำคัญ: นโยบายลูกคนเดียว, จีนสมัยใหม่, เต็งเลี้ยวผิง, โครงสร้างประชากร, การเมืองจีน

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Lecturer, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University E-mail: Ladawan.kh@ku.th

Abstract

Since the founding of the People's Republic of China in 1949, Mao Zedong encouraged China to have a large population because human resources were considered a useful means for rapid economic development. However, the dramatic increase in China's population in the 1970s brought concern to Deng Xiaoping. He was a second-generation Chinese leader when he enacted a nationwide one-child policy in 1979 for Chinese population control.

Through 35 years of one-child policy implementation, the demographic, cultural, social, and economic structures of Chinese society have completely changed. This article aims to discuss the population control policy released by the Chinese government and the Chinese Communist Party (CCP). It also deliberates the results of these policies on Chinese society and the introduction of the "Two-Child Policy" and the "Three-Child Policy". Finally, this paper analyzes the challenges of implementing population control policies due to a change in the status of women, changing values in Chinese society, the economic status of Chinese households, access to medical services, and the Coronavirus disease (COVID-19) pandemic.

Keywords: One-child policy, Modern China, Deng Xiaoping, Population structure, Politics of China

บทนำ

หลังจากจีนเผชิญกับความขัดแย้งทางเศรษฐกิจและการเมืองในยุคปลายราชวงศ์ชิง ผ่านสงครามกลางเมืองจีน และการก่อตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีน (People's Republic of China: PRC) ในปี 1949 ผู้นำจีนรุ่นที่ 1 เหมาเจ๋อตง (毛泽东) วางแผนเศรษฐกิจจีนตั้งแต่ทศวรรษ 1950 แต่ยังไม่มีการวางแผนประชากรเมื่อก่อตั้งประเทศ จีนมีประชากรประมาณ 540 ล้านคน รัฐบาลภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party: CCP) จึงได้ฝึกอบรมแพทย์หลายหมื่นคนเพื่อดูแลสุขภาพประชาชนในพื้นที่ชนบทและยากจน จึงทำให้อัตราการเสียชีวิตของประชากรจีนลดลง และจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น เหมาเจ๋อตงส่งเสริมการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรบนฐานคิดแบบวัฒนธรรมขงจื๊อที่เชื่อว่าการตั้งครุภรรยาและเลี้ยงดูบุตรเป็นคุณูปการหลักที่สำคัญของสตรีที่มีต่อครอบครัว อีกทั้งเขายังมองว่าการให้กำเนิดบุตรคือการมีส่วนร่วมของพลเมืองหญิงต่อรัฐ จึงมีการให้รางวัล "ความเป็นแม่อันรุ่งโรจน์" (光荣母亲) ให้กับมารดาที่มีลูกมากกว่าสิบคน (Cao, 2015) ทรัพยากรมนุษย์เป็นการสร้างอำนาจรัฐและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนอย่างรวดเร็ว เพราะเหมาเชื่อว่า "ยิ่งมีคนมากเท่าไร เรายิ่งแข็งแกร่งมากเท่านั้น"¹ (Potts, 2006) ส่งผลให้ในช่วงปลายทศวรรษ 1960 จีนมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 800 ล้านคน

¹ the more people ,the stronger we are.'

อย่างไรก็ตาม จีนประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารและที่อยู่อาศัยจากการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของรัฐบาลจีนในการประกาศใช้**นโยบายก้าวกระโดดครั้งใหญ่** (Great Leap Forward: 大跃进) ระหว่างปี 1957-2017 ที่ต้องการปฏิรูปภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมครั้งใหญ่ บังคับรวมกลุ่มเกษตรกรในชนบทจัดตั้งระบบนารวม (Collective farm) เร่งกระบวนการปฏิรูปอุตสาหกรรม และเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ (Butt & Sajid, 2018; Fanxi, 2020) และ**ภาวะอดอยากครั้งใหญ่ในประเทศจีน** (Great Chinese Famine: 三年大饥荒) ช่วงปลายทศวรรษ 1950 ถึงต้นทศวรรษ 1960 จีนเผชิญกับผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภัยแล้ง และภัยพิบัติทางธรรมชาติหลายครั้ง วิกฤติขาดแคลนอาหารอย่างรุนแรงในจีนส่งผลให้ประชากรกว่า 23-30 ล้านคนต้องเสียชีวิตลง (Kim, Fleisher, & Sun, 2017) การสูญเสียประชากรจำนวนมากเป็นปัจจัยกระตุ้นให้รัฐบาลจีนเร่งเพิ่มประชากรให้มากขึ้น ในปี 1976 ประชากรจีนเพิ่มมากขึ้นเป็น 940 ล้านคนหรือเกือบหนึ่งเท่าตัวในเวลาเพียง 27 ปี และปี 1982 จีนมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 1,160,017,381 คน (Cao, 2015)

แต่ในช่วงปลายทศวรรษ 1970 การควบคุมประชากรของรัฐบาลกลับมาอยู่ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์ รัฐบาลจีนภายใต้การนำของผู้นำรุ่นที่ 2 คือเติ้งเสี่ยวผิง (邓小平) วางแผนการควบคุมจำนวนประชากรตามแนวคิด Malthusian² ที่เชื่อว่าประชากรโลกเพิ่มขึ้นรวดเร็วมากกว่าปริมาณอาหารที่อาจนำไปสู่หายนะภัย (Malthusian catastrophe) ที่มนุษย์ต้องกลับไปสู่การดำรงชีวิตเพียงเพื่อประทังชีวิตเท่านั้น รัฐบาลจึงมีนโยบายจำกัดให้ครอบครัวจีนมีลูกเพียงคนเดียว เพื่อลดการเติบโตของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ในบทความนี้ ผู้เขียนแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามส่วน ในส่วนแรกผู้เขียนพิจารณานโยบายลูกคนเดียว ในฐานะการควบคุมประชากรโดยรัฐ และพรรคคอมมิวนิสต์จีน (CCP) และผลของนโยบายนี้ต่อสังคมจีน ในส่วนที่สองผู้เขียนอภิปรายการประกาศใช้ "นโยบายลูกสองคน" และ "นโยบายลูกสามคน" และในส่วนที่สามผู้เขียนวิเคราะห์ความท้าทายของการดำเนินนโยบายควบคุมประชากรของจีน อันเป็นผลมาจากเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสถานะของสตรี การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมจีน สถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนชาวจีน การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการระบาดครั้งใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ท้ายที่สุดผู้เขียนเห็นว่านโยบายลูกสามคนอาจไม่ประสบความสำเร็จตามที่รัฐบาลจีนคาดหวังไว้ อันเป็นผลมาจากความท้าทายดังกล่าวที่สังคมจีนกำลังเผชิญอยู่

นโยบายลูกคนเดียวในประเทศจีน

ในปี 1971 สภาแห่งรัฐจีน (State Council) ประกาศใช้นโยบายลูกคนเดียว (One-Child Policy: 独生子女政策) ซึ่งเน้นไปที่ "การมีลูกน้อยลง มีสุขภาพดีขึ้น พัฒนาจีนอย่างเข้มแข็ง" (少生优生振兴中华) เพื่อสร้างคนจีนรุ่นใหม่ที่มีสุขภาพดี มั่งคั่ง เฉลียวฉลาด และนำพาประเทศไปสู่ความเป็นเลิศระดับโลก (Greenhalgh, 2008) ในช่วงแรกของการดำเนินนโยบายนี้ พื้นที่ชนบท เกษตรกร ประชากรชนกลุ่มน้อย

² ทฤษฎีของนักวิชาการชาวอังกฤษ ทอมัส มัลธัส (Thomas Robert Malthus)

และบางสถานการณ์ เช่น เมื่อลูกคนแรกพิการจะได้รับการยกเว้น ก่อนที่รัฐบาลจะประกาศใช้นโยบายนี้ทั่วประเทศในปี 1979 และถูกบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงต้นทศวรรษ 1980

หลักการของนโยบายลูกคนเดียว ประกอบด้วยข้อปฏิบัติที่สำคัญและบทลงโทษหลายประการ ดังนี้

- 1) ผู้หญิงห้ามแต่งงานก่อนอายุ 20 ปี และจะได้รับอุปกรณ์ป้องกันการตั้งครรภ์โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย
- 2) ลูกที่เกิดโดยถูกกฎหมายจะได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาจากรัฐ
- 3) หากพบว่าข้าราชการหรือสมาชิกพรรคมีลูกเกินกว่า 1 คน อาจถูกไล่ออก ครอบครัวจะถูกปรับเป็นเงินจำนวนมาก ผู้ใช้แรงงานจะเสียสิทธิในสวัสดิการ หรือถูกไล่ออกจากงาน
- 4) ผู้หญิงที่มีลูกแล้ว 1 คนจะถูกบังคับให้ทำหมัน หรือหากตั้งครรภ์อีกครั้งจะถูกบังคับให้ทำแท้ง
- 5) หากผู้หญิงคนหนึ่งมีลูกคนที่สองโดยไม่มีใบอนุญาต ทั้งคู่จะต้องถูกปรับอย่างหนัก ถูกยึดทรัพย์สินหรือบางกรณีถูกบังคับให้ทำแท้ง แต่ไม่มีบทลงโทษหากมีลูกแฝด
- 6) เด็กที่ไม่ใช่ลูกคนแรกจะไม่ได้รับสถานะพลเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย
- 7) นโยบายส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในเมือง คู่สามีภรรยาในชนบทจะได้รับอนุญาตให้มีลูกสองคน แต่ต้องเว้นระยะอย่างน้อยสองปี (Mullen, 2021a)

ภาพที่ 1: ภาพโฆษณานโยบายลูกคนเดียว

ที่มา: (Deutsche Welle, 2021)

นโยบายดังกล่าวกำหนดให้ชาวจีนฮั่นซึ่งเป็นชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในจีนมีบุตรได้เพียงคนเดียว ส่งผลให้อัตราการเกิดในประเทศจีนอยู่ในระดับต่ำคือการมีลูกโดยเฉลี่ย 5.8 คนต่อผู้หญิงคนหนึ่งในปี 1970 ลดลงไปที่เฉลี่ย 2.7 คนในปี 1978 (Zhang, 2017)

นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา นโยบายประชากรและการคุมกำเนิดของจีนได้สร้างข้อถกเถียงและอภิปรายกันหลายภาคส่วน ในช่วงแรกสมาชิกผู้อาวุโสของพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการยุติการเติบโตของจำนวนประชากรเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศภายหลังเหตุการณ์การปฏิวัติทางวัฒนธรรม ขณะที่นักประชากรศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการคุมกำเนิดอย่างเข้มงวด ก่อนที่พวกเขา

จะถูกรัฐบาลกดดันไม่ให้ตีพิมพ์ผลงานที่ไม่สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล ในปี 2006 โลกออนไลน์จีนพยายามเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดเสรีภาพให้ประชาชนเลือกรูปแบบครอบครัวและวิถีชีวิตได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้สนับสนุนแนวคิดนี้มากกว่า 100,000 คน (Scharping, 2019) พรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้การนำของประธานาธิบดี สีจิ้นผิง (习近平) ซึ่งเป็นผู้นำจีนรุ่นที่ 5 ในปี 2013 จึงประกาศผ่อนคลายนโยบายลูกคนเดียวโดยอนุญาตให้คู่รักที่เป็นลูกคนเดียวมีลูกคนที่สองได้ รวมถึงคู่รักที่อาศัยอยู่ในชนบทของจีน และชนกลุ่มน้อยที่มีประชากรจำนวนไม่มาก

ผลของนโยบายลูกคนเดียวต่อสังคมจีน

ในช่วงทศวรรษ 1970 จำนวนเด็กแรกเกิดในประเทศจีนลดลงอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามหลังจากใช้นโยบายลูกคนเดียวมาเป็นเวลานาน นโยบายนี้ส่งผลกระทบต่อด้านลบหลายประการ เช่น ข้อถกเถียงด้านสิทธิมนุษยชน การละเลยเสรีภาพในการสืบพันธุ์ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Xu & Woodyer, 2020) ผู้เขียนเห็นว่านโยบายลูกคนเดียวได้ทิ้งร่องรอยด้านโครงสร้างประชากรจีนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองจีนอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

(1) **การละเมิดสิทธิมนุษยชน** ในสายตาของสังคมตะวันตก นโยบายลูกคนเดียวของจีนละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างยิ่ง เพราะนโยบายนี้ให้ความชอบธรรมแก่รัฐในการบังคับให้ผู้หญิงยุติการตั้งครรภ์และการทำหมัน ซึ่งได้ทำลายสุขภาพการเจริญพันธุ์ของผู้หญิงจีน นอกจากนี้ นโยบายลูกเดียวยังจำกัดโอกาสของหญิงชาวจีนในการตั้งครรภ์ การยุติการตั้งครรภ์ และการคุมกำเนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพศหญิงซึ่งมักจะไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิทางกฎหมายในการคลอดและการดูแลบุตร การกำหนดบทลงโทษฆาตรดาในสังคมจีนที่เน้นวัฒนธรรมแบบปิตาธิปไตย ผู้หญิงขาดสิทธิในการจ้างงานและการคุมครองที่เพียงพอ และเป็นเพศที่อ่อนแอกว่าในตลาดแรงงานที่มีการแข่งขันระหว่างเพศรุนแรง (Greenhalgh, 2008; Liu, 2021) ถึงกระนั้นนโยบายลูกคนเดียวได้เปิดโอกาสให้แก่ผู้หญิงจีนมากมาย เช่น ผู้หญิงจากครอบครัวลูกคนเดียวได้รับโอกาสทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นมากถึงร้อยละ 50 ในปี 2013 และมีโอกาสทำงานที่ดีขึ้น (Y. Liu, 2021)

(2) **อัตราส่วนทางเพศที่ไม่สมดุล** นโยบายลูกคนเดียวส่งผลให้อัตราส่วนเพศหญิงและเพศชายไม่สมดุลกัน อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อในลัทธิขงจื้อที่มองว่าการไม่มีลูกชายสืบสกุลถือเป็นความอกตัญญูที่ร้ายแรงที่สุด ค่านิยมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ต้องการมีลูกหลานเพศชายในการสืบสกุล ภายใต้ นโยบายลูกคนเดียวนี้ พ่อแม่ชาวจีนจึงต้องการมีลูกเพศชายมากกว่าเพศหญิง นำไปสู่การลักขโมยเด็กผู้ชายและพยายามฆ่าลูกคนแรกหากเป็นเด็กผู้หญิง อีกทั้งการยุติการตั้งครรภ์เป็นสิ่งที่ถูกกฎหมายในประเทศจีน แม้จะห้ามการยุติการตั้งครรภ์เพราะการเลือกเพศก็ตาม (Ebenstein, 2010) จีนจึงกลายเป็นประเทศที่มีความไม่สมดุลทางเพศมากที่สุดในโลก ในปี 2021 อัตราส่วนเพศของประชากรทั้งหมดในประเทศจีนอยู่ที่ประมาณ เพศชาย 104.9 คนต่อเพศหญิง 100 คน ในบางพื้นที่อัตราส่วนเพศชายต่อเพศหญิงอาจสูงถึง 120:100 (Tang, Gao, Cai, & Coyte, 2022) ขณะเดียวกัน เด็กผู้หญิงจีนจำนวนไม่น้อย “หายตัวไป” เพราะพ่อแม่พาเด็กผู้หญิงไปหลบซ่อนจากการสำรวจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่งผลให้เด็กผู้หญิงไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในสำมะโนประชากรของรัฐบาลจีน (Feng, 2005)

นอกจากนี้ การเลือกเพศลูกได้สร้างปัญหาการขาดแคลนผู้หญิงอย่างรุนแรง โดยในปี 2020 ประเทศจีนมีประชากรชายมากกว่าประชากรหญิง 34.9 ล้านคน ส่งผลให้ชายชาวจีนหลายล้านคนไม่สามารถหาคู่ครองได้ ประกอบกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในเมืองใหญ่ทำให้มีเพศหญิงที่อายุน้อยย้ายออกจากชนบทที่ยากจนเข้าสู่เขตเมืองเพื่อหางานทำ แสวงหาชีวิตที่ดีขึ้น และแต่งงานช้าลง ผู้ชายชาวจีนในชนบทจึงหาคู่ครองได้ยากขึ้น พวกเขาจึงต้องหาคู่ครองจากต่างประเทศโดยเฉพาะเจ้าสาวที่มาจากประเทศเวียดนาม (Chang, 2022; Li, 2020)

(3) **การไม่มีสถานะพลเมือง** ด้วยนโยบายลูกคนเดียว แต่ละครอบครัวจึงได้รับอนุญาตให้มีลูกได้ไม่เกินหนึ่งคน หากมีลูกคนที่สอง เด็กคนนั้นจะต้องอาศัยอยู่อย่างผิดกฎหมาย ข้อมูลจากการสำรวจประชากรจีนประจำปี 2014 ระบุว่า มีชาวจีนที่ไม่ได้ลงทะเบียนอย่างถูกต้องตามกฎหมายประมาณ 13 ล้านคน และมีชาวจีนที่เป็นลูกคนที่สองซึ่งเกิดภายใต้นโยบายลูกคนเดียวมากถึง 6.5 ล้านคน เด็กที่เกิดนอกแผนการควบคุมประชากรของรัฐจะไม่ได้รับอนุญาตให้เพิ่มชื่อในทะเบียนบ้าน (Hukou: 户口³) ซึ่งจำเป็นต่อการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ของรัฐ (Bloomberg, 2020) ปัจจุบันคนจีนที่ไม่ได้ลงทะเบียนในระบบ Hukou จะไม่มีสิทธิในการเข้าถึงบริการทางสังคมอย่างเต็มที่ เช่น บุตรหลานไม่สามารถเข้าศึกษาในโรงเรียนท้องถิ่น ไม่มีเสรีภาพในการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานภายในประเทศ และไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการด้านสาธารณสุขได้ (Johnson, 2017)

(4) **ความเหลื่อมล้ำทางสังคมในจีน** นโยบายลูกคนเดียวสร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างครอบครัวที่ร่ำรวยและยากจน โดยครอบครัวที่ร่ำรวยมีโอกาสมากกว่าหนึ่งคนเพราะมีเงินจ่ายค่าปรับให้แก่รัฐบาล แต่ครอบครัวยากจนมีลูกได้เพียงคนเดียวเท่านั้น ประกอบกับคุณภาพชีวิตของเด็กเกิดใหม่ที่แตกต่างกัน เช่น การศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่กำหนดอาชีพและรายได้หลักพวกเขาเติบโตขึ้น โดยครอบครัวร่ำรวยสามารถส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนหรือต่างประเทศได้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสในชีวิตของเขาได้กว้างมากยิ่งขึ้น ขณะที่ครอบครัวยากจนทำได้เพียงส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ความเหลื่อมล้ำในการลงทุนในมนุษย์ของเด็กที่เกิดจากครอบครัวที่แตกต่างกันจึงเพิ่มมากขึ้น การศึกษาในปี 2020 พบว่าการประกาศใช้นโยบายลูกคนเดียวส่งผลให้รายได้ระหว่างรุ่นของคนจีนลดลงประมาณร้อยละ 32.7-47.3 และความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในรุ่นหนึ่งจะยังคงอยู่ในรุ่นถัดไป (Yu, Fan, & Yi, 2020)

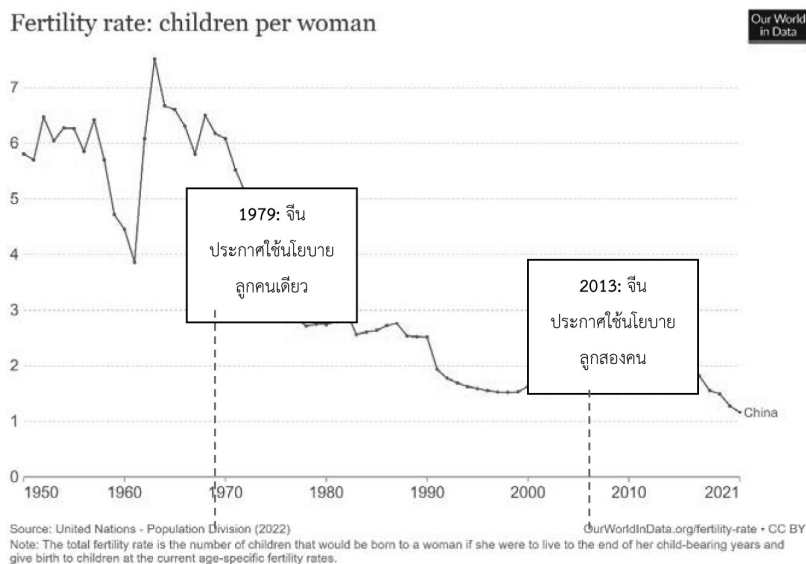
(5) **ประชากรสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น** นโยบายลูกคนเดียวลดอัตราการเกิดของประชากรจีนตั้งแต่ปี 1990 เหลือเฉลี่ย 1.5 กล่าวอีกนัยหนึ่งคือผู้หญิงจีนโดยเฉลี่ยให้กำเนิดลูก 1.5 คน แต่กลับทำให้จีนต้องเผชิญกับปัญหาสังคมที่มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น เมื่อพวกเขาแก่ขึ้นและไม่สามารถทำงานได้อีกต่อไป พวกเขาต้องพึ่งพาลูกเพียงคนเดียว ขณะที่ลูกคนเดียวต้องเลี้ยงดูบรรพบุรุษมากถึง 6 คนในสองรุ่น โดยประชากรจีนประมาณร้อยละ 25 จะมีอายุมากกว่า 60 ปี ภายในปี 2030 (Cai & Feng, 2021) ในปี 2020 อัตราการเจริญพันธุ์ผู้หญิงต่อเด็กอยู่ที่ 1.3 เทียบได้กับสังคมสูงอายุในประเทศที่เจริญแล้ว เช่น ญี่ปุ่น และอิตาลี นอกจากนี้ การกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุทำให้รัฐบาลจีนต้องใช้งบประมาณสูงขึ้นมากในด้านสาธารณสุข และการบริการสังคม ขณะเดียวกันจีนจะขาดแคลนคนหนุ่มสาวที่เป็นแรงงานหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

³ จีนประกาศใช้ระบบ Hukou อย่างจริงจังในปี 1960 เพื่อควบคุมการอพยพย้ายถิ่นของชาวนาจากฝั่งตะวันตกมายังฝั่งตะวันออก ซึ่งเจริญมากกว่า ระบบนี้ทรงพลังอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ 1960-1980 ทำให้การอพยพของคนจีนจากชนบทเข้าสู่เขตเมืองเป็นเรื่องยากมาก

(6) **การขาดแคลนแรงงาน** การควบคุมประชากรส่งผลให้อุปทานแรงงานในตลาดลดลง จากการสำรวจสำมะโนประชากรของจีนเมื่อปลายปี 2020 พบว่าประชากรโดยรวมของจีนเพิ่มขึ้นเป็น 1.412 พันล้านในปี 2020 จาก 1.4 พันล้านในปีก่อนหน้า ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติจีนระบุว่า มารดาชาวจีนให้กำเนิดทารก 14.65 ล้านคนในปี 2019 และ 12 ล้านคนในปี 2020 ซึ่งลดลงร้อยละ 18 ซึ่งเป็นอัตราการเกิดประจำปีที่ลดลงติดต่อกันเป็นปีที่สี่ ทำให้อัตราการเติบโตของจำนวนประชากรของจีนประจำปีอยู่ที่ร้อยละ 0.53 ระหว่างปี 2010-2020 ซึ่งถือว่าน้อยที่สุดตั้งแต่มีการสำรวจสำมะโนประชากรของจีนครั้งแรกในปี 1953 และมีอัตราการลดลงร้อยละ 0.04 เมื่อเทียบกับอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 0.57 ระหว่างปี 2000-2010 (Mullen, 2021b)

ในด้านโครงสร้างประชากร รัฐบาลจีนคาดการณ์จะมีประชากรสูงสุดประมาณ 1.40 พันล้านคนในปี 2023 และจะลดลงอย่างรวดเร็ว ประชากรวัยแรงงานอายุระหว่าง 18-64 ปีจะหายไปสองในห้าในปี 2030 ก่อนที่จะลดลงครึ่งหนึ่งในปี 2050 และเด็กอายุ 0-17 ปี จะมีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องระหว่างปี 2020-2030 ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาวัยแรงงาน เช่น ภาวะสังคมผู้สูงอายุ กองทุนบำเหน็จบำนาญขาดทุน และการขาดแคลนแรงงาน (Zeng & Hesketh, 2016) เพื่อแก้ปัญหานี้รัฐบาลจีนจึงมีแผนขยายเวลาการเกษียณอายุจาก 60 ปี เป็น 65 ปีเพื่อรักษาจำนวนประชากรวัยทำงานไว้ และยืดระยะเวลาการจ่ายเงินวัยเกษียณให้ยาวนานขึ้น (Ling, Song, Yu, & Jiang, 2021)

นอกจากนี้ สำนักงานสถิติแห่งชาติของจีนรายงานว่าประชากรวัยแรงงานของจีนลดลงเหลือ 897.29 ล้านคนในปี 2019 ซึ่งเป็นการลดลงร้อยละ 0.5 ติดต่อกัน 7 ปี ดังนั้น นโยบายลูกคนเดียวส่งผลให้แรงงานในประเทศจีนหายไปประมาณ 5 ล้านคนทุกปี ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลจีนต้องผ่อนคลายและยุตินโยบายลูกคนเดียวในที่สุด (Ling et al., 2021)

ภาพที่ 2: อัตราการเกิดในประเทศจีนตั้งแต่ปี 1950-2021

ที่มา: ผู้เขียน ดัดแปลงจาก Roser, 2021

การประกาศใช้ “นโยบายลูกสองคน” และ “นโยบายลูกสามคน”

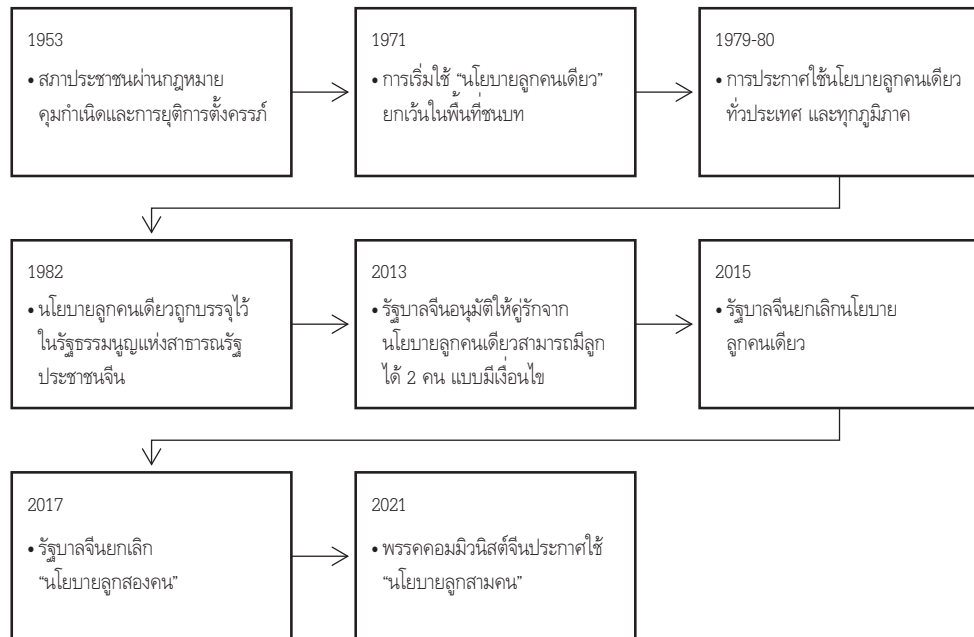
ในปี 1987 รัฐบาลจีนประกาศอนุญาตให้ครอบครัวที่พ่อและแม่เป็นลูกคนเดียวสามารถมีลูกคนที่สองได้ เมื่อต้นปี 2013 รัฐบาลจีนรวบรวมคณะกรรมการวางแผนครอบครัวแห่งชาติเข้ากับกระทรวงสาธารณสุขและเปลี่ยนแปลงนโยบายลูกคนเดียว โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน และรัฐบาลภายใต้การนำของประธานาธิบดีสีจิ้นผิงได้ตัดสินใจแก้ไขนโยบายลูกคนเดียวในการประชุมใหญ่ครั้งที่สาม โดยชี้ให้เห็นว่าการคุมกำเนิดแบบนโยบายลูกคนเดียวไม่สำคัญอีกต่อไป เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2013 คณะกรรมการกลางประกาศผ่อนคลายนโยบายนี้ด้วยการประกาศใช้ “นโยบายลูกสองคนแบบมีเงื่อนไข” (“Conditional Two-Child Policy”: 两孩政策) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปทางสังคมเศรษฐกิจและกฎหมายของจีน

สองปีต่อมาวันที่ 29 ตุลาคม 2015 รัฐบาลจีนประกาศยกเลิกนโยบายลูกคนเดียวอย่างสิ้นเชิง หลังจากใช้นโยบายนี้มาอย่างยาวนานกว่า 35 ปี ซึ่งมีการคาดการณ์ว่านโยบายนี้ทำให้เด็กชาวจีนไม่ได้เกิดมากถึง 400 ล้านคน (Phillips, 2015) แม้ว่าจะยกเลิกนโยบายนี้แล้วรัฐบาลยังคงเน้นย้ำถึงความสำคัญของสถานะนโยบายดังกล่าวว่าเป็น “นโยบายระดับชาติขั้นพื้นฐาน” (基本国策) พร้อมกันนั้นรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐประชาชนจีนในบทบัญญัติเกี่ยวกับการวางแผนการคลอดบุตรยังไม่ได้รับการแก้ไข รัฐบาลจีนประกาศใช้นโยบายลูกสองคนระหว่างปี 2013-2017 ซึ่งอนุญาตให้ผู้หญิงจากครอบครัวลูกคนเดียวสามารถมีลูกสองคนได้โดยรัฐบาลยืมเงินอุดหนุนให้ลูกสองคนแรก (Alpermann & Zhan, 2019) นโยบายนี้กำหนดเป้าหมายให้ผู้หญิงในวัยเจริญพันธุ์มากกว่า 90 ล้านคนที่มีลูกแล้วสามารถมีลูกคนที่สองได้ รัฐบาลจีนคาดหวังว่านโยบายนี้จะช่วยเพิ่มจำนวนประชากรและวัยแรงงานได้ (Zhou, 2019) ดังนั้น แม้ว่านโยบายลูกคนเดียวจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่สถานะทางกฎหมายของนโยบายนี้ยังคงไม่เปลี่ยนแปลง

พรรคคอมมิวนิสต์จีนตระหนักว่าประเทศจีนกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งกลายมาเป็นวาระแห่งชาติใหม่ด้านนโยบายประชากร สังคมที่เต็มไปด้วยผู้สูงอายุส่งผลกระทบต่อประเด็นสุขภาพและสาธารณสุข ดังนั้น จีนจึงเห็นว่าการรวมนโยบายด้านสุขภาพและประชากรจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อดำเนินนโยบายได้อย่าง สอดประสานกันในการจัดการโครงสร้างของประชากร ในปลายเดือนพฤษภาคม 2016 กรรมการเมือง (Politburo) ภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดประชุมการศึกษาเรื่องสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งมีประธานาธิบดีสีจิ้นผิงในฐานะเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนกล่าวปาฐกถาพิเศษต่อผู้นำทางการเมืองและนักวิชาการจีนเกี่ยวกับความท้าทายและโอกาสของพลวัตประชากรจีนปัจจุบัน

ในเดือนพฤษภาคม 2017 รัฐบาลจีนประกาศยุตินโยบายลูกสองคน เนื่องจากไม่ได้ส่งผลตามที่รัฐบาลที่คาดหวัง อัตราการตั้งครรภ์ของเพศหญิงชาวจีนยังคงลดลงต่ำเป็นประวัติการณ์ติดต่อกันเป็นปีที่ 3 และเป็นอัตราการเกิดต่ำสุดในรอบ 5 ทศวรรษ เนื่องจากประชาชนเห็นว่ารัฐบาลขาดความชัดเจนเรื่องสวัสดิการที่รองรับการมีลูกเพิ่มขึ้น (Liu & Liu, 2020; Reuters, 2021) การประชุมกรรมการเมือง (Politburo) ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2021 โดยมีประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเป็นประธานประกาศอนุญาตให้คู่สมรสชาวจีนในประเทศมีบุตรได้ไม่เกินสามคนหรือ “นโยบายลูกสามคน”

(Three-Child Policy: 三孩政策) ซึ่งมาแทนที่นโยบายลูกสองคนเพื่อเพิ่มอัตราการเกิดของประเทศ ตามยุทธศาสตร์ในการรับมือกับประชากรสูงอายุ และการบริหารและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Tatum, 2021)

ภาพที่ 3: สรุประยะเวลาการประกาศใช้นโยบายการวางแผนครอบครัวแบบบังคับของจีน

ที่มา: ผู้เขียน ดัดแปลงจาก Durul, 2016

รัฐบาลจีนประกาศมาตรการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนนโยบายลูกสามคน และสร้างแรงจูงใจให้คนจีนมีลูกเพิ่มขึ้น เช่น สวัสดิการการเลี้ยงดูเด็ก ลดภาระด้านการศึกษา รัฐบาลจีนจัดหาสถานรับเลี้ยงและดูแลเด็กรายชื่อย่อมเยากว่า 5 แสนแห่งในเขตเมือง 150 เขตทั่วประเทศภายในปี 2025 และเตรียมออกมาตรการลดค่าใช้จ่ายด้านภาษี การประกันภัย การจ้างงาน ค่าใช้จ่ายการคลอดบุตร การศึกษา การเลี้ยงเด็ก พร้อมทั้งลดค่าปรับแก่ผู้ที่ละเมิดนโยบายคุมกำเนิด ในวาระฉลองครบ 100 ปี การก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อปี 2021 รัฐบาลเพิ่มงบประมาณด้านการศึกษา การพัฒนาโรงเรียนรัฐระดับอนุบาลให้ลูกหลานชนชั้นกรรมาชีพสามารถเข้าถึงได้ เพิ่มชั่วโมงในโรงเรียนสำหรับโรงเรียนประถมและมัธยมต้นเพื่อลดภาระการเลี้ยงดูของพ่อแม่เด็ก ดึงดูดให้แรงงานชายหญิงทำงานในประเทศผ่านการศึกษาที่ดีและเข้าถึงง่าย พร้อมกันนั้นรัฐบาลท้องถิ่นยังเสนอสวัสดิการเป็นเงินอุดหนุนเลี้ยงดูบุตรสำหรับครอบครัวที่มีลูกคนที่สองและคนที่สาม เช่น การเพิ่มจำนวนวันลาคลอดบุตรเพิ่มเติมจาก 60 วันเป็น 90 วันในมณฑลเจ้อเจียงโดยหวังว่าอัตราการแรกเกิดของเด็กชาวจีนจะเพิ่มสูงขึ้น (ภากร กัทชลี, 2565)

ความท้าทายในการใช้ “นโยบายลูกสองคน” และ “นโยบายลูกสามคน”

แม้ว่ารัฐบาลจีนพยายามออกนโยบายต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้คนจีนมีบุตรมากขึ้น แต่ผู้เขียนเห็นว่า อัตราการเกิดของประชากรจีนไม่ได้เป็นผลมาจากกฎหมายหรือนโยบายการวางแผนครอบครัวแบบบังคับ (Coercive Family Planning) อีกต่อไป แต่เป็นผลมาจากสภาพสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจจีนที่เปลี่ยนแปลงไปจากการใช้นโยบายลูกคนเดียวเป็นเวลานาน นโยบายลูกสามคนจึงกำลังเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ในจีนยุคใหม่ ดังนี้

(1) **สถานะของผู้หญิงในสังคมจีนที่เปลี่ยนไป** ผู้หญิงจีนจากครอบครัวลูกคนเดียวที่เกิดในทศวรรษ 1980 ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธการมีลูกคนที่สอง พวกเขาให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ของตนในฐานะสตรีที่ประกอบอาชีพมากกว่าอัตลักษณ์ทางครอบครัวและการเป็นมารดา พวกเขาปฏิเสธการตั้งครรภ์และคลอดบุตรตามความเชื่อของขงจื้อและสังคมแบบปิตาธิปไตย แต่ต้องการความมั่นคงและประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน และมีรายได้สูง นอกจากนี้ พวกเขายังปฏิเสธที่จะคลอดบุตรคนที่สองเพราะเป็นอุปสรรคในการกลับเข้าทำงานอีกครั้งหนึ่ง (Chen, 2022; Liu, 2021)

(2) **ค่านิยมในสังคมจีนที่เปลี่ยนไป** นโยบายลูกคนเดียวได้ลดความต้องการมีบุตรลงจนถึงจุดที่ครอบครัวจีนปัจจุบันจำนวนมากต้องการลูกเพียงคนเดียว (Greenhalgh, 2008) ชาวจีนผู้ที่เกิดหลังปี 1990 คู่กันเคยกับครอบครัวขนาดเล็กและเป็นลูกคนเดียวไม่มีพี่น้อง ครอบครัวชาวจีนจึงสนับสนุนและทุ่มเทให้แก่ลูกคนเดียวอย่างมาก บิดามารดายอมลงทุนกับการศึกษา การเรียนพิเศษ และเรียนทักษะอื่น ๆ เช่น ดนตรี ทำอาหาร กีฬา และกิจกรรมส่งเสริมความถนัดด้านต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ลูกเลือกเส้นทางชีวิตตามความฝัน ความชอบ หรือความถนัด นอกจากนี้ การเป็นลูกคนเดียวได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีจากบิดา มารดา บรรพบุรุษรุ่นที่สองในครอบครัวที่มักจะรักหลานที่เป็นลูกคนเดียวอย่างล้นหลาม จนอาจเกิดเป็น “อาการจักรพรรดิน้อย⁴” (小皇帝综合症) เด็กในรุ่นนี้รักความเป็นอิสระ ชอบทำงานมากกว่าการเลี้ยงดูครอบครัว แม้ว่าพ่อแม่ชาวจีนจะกดดันให้แต่งงานและมีลูกก็ตาม ในขณะเดียวกันพวกเขายังต้องแบกรับภาระ ความคาดหวังของครอบครัว และต้องเลี้ยงดูบรรพบุรุษในครอบครัวอย่างน้อยสองรุ่นขึ้นไป

(3) **สถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนชาวจีน** นักประชากรศาสตร์ศึกษาพบว่าปัจจุบันชาวจีนหลายครอบครัวไม่เต็มใจที่จะมีลูกคนที่สองเพราะไม่สามารถรองรับค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูลูกสองคนได้ หลายครอบครัวพยายามดิ้นรนเพื่อลงทุนในทรัพย์สินให้แก่ลูก เช่น การให้การศึกษาที่ดีซึ่งมีราคาแพง นอกจากนี้ การอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ที่ค่าครองชีพสูงทำให้การมีลูกคนที่สอง กลายเป็นภาระมากขึ้น (Alpermann & Zhan, 2019; Currier, 2008) ตามรายงานปี 2005 ครอบครัวธรรมดาในประเทศจีนมีค่าใช้จ่ายประมาณ 490,000 หยวนในการเลี้ยงดูบุตรหนึ่งคน แต่ภายในปี 2020 ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรหนึ่งคนเพิ่มขึ้นสูงถึง 1.99 ล้านหยวนหรือเพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่าจากปี 2005 (Woo & Yao, 2021)

⁴ เป็นผลของนโยบายลูกคนเดียวที่อธิบายลักษณะเด็กในชนชั้นสูงสมัยใหม่และมาจากครอบครัวชาวจีนที่ร่ำรวยกว่า พวกเขาได้รับความสนใจจากพ่อแม่และปู่ย่าตายายมากเกินไป

(4) **การเข้าถึงบริการทางการแพทย์ และโรคระบาด** หลังจากการประกาศผ่อนคลายนโยบายลูกคนเดียวได้ไม่นาน จีนและทั่วโลกต้องเผชิญกับการระบาดครั้งใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เมื่อปลายปี 2019 ซึ่งสร้างความกังวลใจให้แก่ครอบครัวและคู่รักชาวจีนเป็นอย่างมาก พวกเขาเลือกที่จะชะลอการตั้งครรภ์ออกไป เนื่องจากความกังวลเกี่ยวกับการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ รวมทั้งรัฐบาลจีนประกาศใช้นโยบาย “โควิดเป็นศูนย์” (zero-COVID) ที่ต้องการการลดการแพร่กระจายของไวรัสภายในพื้นที่ให้อยู่ในระดับที่ไม่มีการแพร่เชื้อ และรักษาผู้ติดเชื้อให้ไม่มีไวรัสหลงเหลืออยู่ (Zhan, Li, & Cheng, 2022) มาตรการต่าง ๆ ที่สนองต่อนโยบาย “โควิดเป็นศูนย์” เช่น การงดการเดินทาง การปิดเมือง และการปิดประเทศส่งผลกระทบโดยตรงต่อความมั่นคงทางจิตใจ การปิดเมืองใหญ่ เช่น ฮองกิง นครเซี่ยงไฮ้ และกรุงปักกิ่งที่มีผู้คนมากกว่า 20 ล้านคนอาศัยอยู่สร้างความไม่พอใจให้แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ (เฮาเวิร์ด จาง, 2022) รวมทั้งความกังวลต่ออันตรายในการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในทารก ส่งผลให้ครอบครัวชาวจีนวางแผนที่จะยังไม่มีลูกจนกว่าสถานการณ์จะคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น หรือรองนกว่าการระบาดใหญ่จะสิ้นสุดลง (Chu et al., 2022)

ดังนั้น การล้มเลิกนโยบายลูกคนเดียว และประกาศใช้นโยบายลูกสามคนอาจไม่ทำให้ประชากรจีนเพิ่มมากขึ้นตามที่รัฐวางแผนไว้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อกลายเป็นความท้าทายที่นำไปสู่ความกลัวการมีครอบครัวใหญ่ การมีลูกหลายคน และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญในเชิงโครงสร้าง กฎเกณฑ์ และนโยบาย (Zhou, 2019) นโยบายลูกสองคนและนโยบายลูกสามคนจึงอาจเข้าไปและไม่ประสบความสำเร็จ เพราะชาวจีนส่วนใหญ่เลือกที่จะทุ่มเทให้ลูกเพียงคนเดียว และไม่ต้องการมีลูกหลายคนอีกต่อไป

สรุป

นับตั้งแต่รัฐบาลจีนเริ่มใช้นโยบายลูกคนเดียวทั่วประเทศในปี 1979 นโยบายดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงสังคมจีน ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองครั้งใหญ่ ได้นำจีนไปสู่ค่านิยมและวัฒนธรรมใหม่ที่ไม่นิยมการมีลูกหลายคนอีกต่อไป นโยบายนี้ได้ทิ้งร่องรอยทางสังคมไว้มากมาย เช่น การลดรอนสิทธิสตรีด้วยการบังคับให้ยุติการตั้งครรภ์และการทำหมัน อัตราส่วนทางเพศที่ไม่สมดุล การไม่มีสถานะเป็นพลเมือง ความเลื่อมล้ำทางสังคมในจีน จำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้น และการขาดแคลนแรงงาน

จีนจึงจำเป็นต้องยกเลิกนโยบายลูกคนเดียวที่ใช้มาอย่างยาวนาน ก่อนที่จะเปลี่ยนมาดำเนินนโยบายลูกสองคน และนโยบายลูกสามคนตามลำดับที่อนุญาตให้ครอบครัวคนจีนมีลูกได้สามคน อย่างไรก็ตาม การประกาศใช้นโยบายใหม่นี้กลับไม่ส่งผลให้ประชากรจีนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตามที่รัฐวางแผนไว้ เพราะสังคมจีนเผชิญกับความท้าทายหลายด้านอันเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบายนโยบายลูกคนเดียว เช่น สถานะของผู้หญิงในสังคมจีนที่เปลี่ยนไป ค่านิยมในสังคมจีนที่เปลี่ยนไป สถานะทางเศรษฐกิจในครัวเรือนชาวจีน การเข้าถึงบริการทางการแพทย์และการระบาดครั้งใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นโยบายดังกล่าวจึงไม่อาจประสบความสำเร็จตามที่รัฐบาลคาดหวังไว้

บรรณานุกรม

- เฮาเวิร์ด จาง. (2022). นโยบาย “โควิดเป็นศูนย์” ของจีน เพื่อคุมโรคหรือการเมือง. **BBC News Thai**.
<https://www.bbc.com/thai/international-61304419>.
- ภากร กัทลี. (2565). ความพยายามของ “จีน” ปลุกความมั่นใจ กระตุ้นคนรุ่นใหม่ให้ “อยากมีลูก.” **กรุงเทพธุรกิจออนไลน์**. <https://www.bangkokbiznews.com/columnist/989553>.
- Alpermann, B., & Zhan, S. (2019). Population Planning after the One-Child Policy: Shifting Modes of Political Steering in China. **Journal of Contemporary China**, 28(117), 348-366.
<https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1542218>.
- Bloomberg. (2020). China's Two-Child Policy. **Bloomberg**. <https://www.bloomberg.com/quicktake/china-s-two-child-policy>.
- Butt, K., & Sajid, S. (2018). Chinese Economy under Mao Zedong and Deng Xiaoping. **Journal of Political Studies**, 25(1), 169-178.
- Cai, Y., & Feng, W. (2021). The Social and Sociological Consequences of China's One-Child Policy. **Annual Review of Sociology**, 47(1), 587-606. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-090220-032839>.
- Cao, W. (2015). Exploring 'Glorious Motherhood' in Chinese Abortion Law and Policy. **Feminist Legal Studies**, 23(3), 295-318. <https://doi.org/10.1007/s10691-015-9291-7>.
- Chang, R. (2022). **How “Leftover” Men In China Challenge Heteronormativity**. (PhD dissertation). College of Arts and Science, University of Kentucky. https://uknowledge.uky.edu/gws_etds/8.
- Chen, Y. (2022). **Reflections on the Three-child Policy from the Perspective of Feminist Jurisprudence**. 805-808. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220105.147>.
- Chu, K., Zhu, R., Zhang, Y., Pang, W., Feng, X., Wang, X., ... Li, W. (2022). Fertility Intention Among Chinese Reproductive Couples During the COVID-19 Outbreak: A Cross-Sectional Study. **Frontiers in Public Health**, 10, 1-9.
- Currier, C. L. (2008). Investing in the Future: The One Child Policy and Reform. **Journal of Women, Politics & Policy**, 29(3), 365-393. <https://doi.org/10.1080/15544770802206077>.
- Deutsche Welle. (2021). 鼓励生、限制生、催着生！中国生育政策的变迁. <https://www.dw.com/zh/%E9%BC%93%E5%8A%B1%E7%94%9F-%E9%99%90%E5%88%B6%E7%94%9F-%E5%82%AC%E7%9D%80%E7%94%9F-%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E7%94%9F%E8%82%B2%E6%94%BF%E7%AD%96%E7%9A%84%E5%8F%98%E8%BF%81/g-57756970>

- Durul, T. (2016). **China too late to abolish one-child policy? Beijing, China: Anadolu Agency.**
<https://www.aa.com.tr/en/world/china-too-late-to-abolish-one-child-policy/499206>.
- Ebenstein, A. (2010). The “Missing Girls” of China and the Unintended Consequences of the One Child Policy. **Journal of Human Resources**, 45(1), 87-115. <https://doi.org/10.3368/jhr.45.1.87>.
- Fanxi, W. (2020). **Mao Zedong Thought.** Brill.
- Feng, W. (2005). **Can China Afford to Continue Its One-Child Policy?** East-West Center.
- Greenhalgh, S. (2008). **Just One Child: Science and Policy in Deng’s China.** University of California Press.
- Johnson, L. (2017). Bordering Shanghai: China’s hukou system and processes of urban bordering. **Geoforum**, 80, 93-102. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2017.01.005>.
- Kim, S., Fleisher, B., & Sun, J. Y. (2017). The Long-term Health Effects of Fetal Malnutrition: Evidence from the 1959-1961 China Great Leap Forward Famine. **Health Economics**, 26(10), 1264-1277. <https://doi.org/10.1002/hec.3397>.
- Li, W. (2020). **Matching Vietnamese brides with Chinese men, marriage brokers find good business - and sometimes love.** <http://theconversation.com/matching-vietnamese-brides-with-chinese-men-marriage-brokers-find-good-business-and-sometimes-love-127977>.
- Ling, Y., Song, Z., Yu, Y., & Jiang, T. (2021). Dealing with an aging China—Delaying retirement or the second-child policy? **PLOS ONE**, 16(1). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0242252>.
- Liu, J., & Liu, T. (2020). Two-child policy, gender income and fertility choice in China. **International Review of Economics & Finance**, 69, 1071-1081. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2018.12.009>.
- Liu, Y. (2021). As the Two-Child Policy Beckons: Work-Family Conflicts, Gender Strategies and Self-Worth among Women from the First One-Child Generation in Contemporary China. **Work, Employment and Society**. <https://doi.org/10.1177/09500170211016944>.
- Mullen, A. (2021a 1). What was China’s one-child policy and why was it so controversial? **South China Morning Post.** <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3135510/chinas-one-child-policy-what-was-it-and-what-impact-did-it>.
- Mullen, A. (2021b). Why was China’s three-child policy introduced and what does it mean? **South China Morning Post.** <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3136092/chinas-three-child-policy-why-was-it-introduced-and-what-does>.

- Phillips, T. (2015). China ends one-child policy after 35 years. **The Guardian**. <https://www.theguardian.com/world/2015/oct/29/china-abandons-one-child-policy>.
- Potts, M. (2006). China's one child policy. **British Medical Journal**, 333(7564), 361-362. <https://doi.org/10.1136/bmj.38938.412593.80>.
- Reuters. (2021). **China announces three-child policy in a major policy shift**. <https://www.cnn.com/2021/05/31/china-announces-three-child-policy-in-a-major-policy-shift.html>.
- Roser, M. (2021). **Fertility Rate: China**. **Our World in Data**. <https://ourworldindata.org/fertility-rate>.
- Scharping, T. (2019). Abolishing the One-Child Policy: Stages, Issues and the Political Process. **Journal of Contemporary China**, 28(117), 327-347. <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1542217>.
- Tang, D., Gao, X., Cai, J., & Coyte, Peter. C. (2022). The Effect of China's Two-Child Policy on the Child Sex Ratio: Evidence From Shanghai, China. **INQUIRY: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing**, 59. <https://doi.org/10.1177/00469580211067933>.
- Tatum, M. (2021). China's three-child policy. **The Lancet**, 397(10291), 2238. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)01295-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)01295-2).
- Woo, R., & Yao, K. (2021). **China demographic crisis looms as population growth slips to slowest ever**. <https://www.reuters.com/world/china/china-2020-census-shows-slowest-population-growth-since-1-child-policy-2021-05-11/>.
- Xu, Y., & Woodyer, T. (2020). One child policy, China. In D. T. Cook (Ed.), In: Cook, DT, (ed.) **The SAGE Encyclopedia of Children and Childhood Studies**. (Pp. 1156-1157). SAGE.
- Yu, Y., Fan, Y., & Yi, J. (2020). **The One-Child Policy Amplifies Economic Inequality Across Generations in China**. Rochester, NY. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3679023>.
- Zeng, Y., & Hesketh, T. (2016). The effects of China's universal two-child policy. **The Lancet**, 388(10054), 1930-1938. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(16\)31405-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(16)31405-2).
- Zhan, Z., Li, J., & Cheng, Z. J. (2022). Zero-Covid Strategy: What's Next? **International Journal of Health Policy and Management**, x(x), 1-7. <https://doi.org/10.34172/ijhpm.2022.6757>.
- Zhang, J. (2017). The Evolution of China's One-Child Policy and Its Effects on Family Outcomes. **Journal of Economic Perspectives**, 31(1), 141-160. <https://doi.org/10.1257/jep.31.1.141>.
- Zhou, Y. (2019). The Dual Demands: Gender Equity and Fertility Intentions after the One-Child Policy. **Journal of Contemporary China**, 28(117), 367-384. <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1542219>.

พุทธรัฐศาสตร์ : บทศึกษาเบื้องต้นว่าด้วยความหมาย และการประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง*

Buddhist-Political Sciences: An Introductory Analysis of Definition and Application to the Politic and Government

สุนิตย์ เหมนิล**

Sunit Hemnil

ธัชวรินทร์ หนูแก้ว***

Thatchawat Nukaew

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของพุทธรัฐศาสตร์ และหลักธรรมใดในศาสนาพุทธที่ประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองได้และประยุกต์ใช้อย่างไร โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกคือ เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน ประยุกต์ใช้ได้จริง ผลการศึกษาพบว่า “พุทธรัฐศาสตร์” เป็นความรู้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมในศาสนาพุทธมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง หรือเป็นความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธกับรัฐในมิติการเมืองการปกครอง โดยรัฐและศาสนามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประชาชนทุกระดับ ส่วนศาสนาพุทธมีหลักธรรมสำคัญที่ง่ายต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง ได้แก่ สุจริต 3, ขรവാสนธรรม 4, พรหมวิหาร 4, และทศพิธราชธรรม โดยทั้ง 4 หลักธรรมข้างต้นได้ครอบคลุมทั้งกาย วาจา ใจ หากนำมาประยุกต์ใช้ย่อมส่งผลดีต่อตนเองและสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งจะทำให้สังคมมีความเข้มแข็ง และรัฐมีผู้นำทางการเมืองที่ดีและมีคุณธรรม เนื่องจากความรู้ การเมือง และอำนาจไม่อาจทำให้เกิดการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมได้ ดังนั้น หากสามารถ

* บทความวิชาการนี้ พัฒนามาจากเอกสารคำสอน วิชารัฐศาสตร์สำหรับครู หลักสูตรพระพุทธศาสนา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

** อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี (บึงกาฬ)

Lecturer, Division of Public Administration, Udon Thani Rajabhat University (Bueng Kan), E-mail: sunit@udru.ac.th

*** อาจารย์ประจำสำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Lecturer, Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University,

E-mail: thatchwat@udru.ac.th

นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้อย่างจริงจังและเหมาะสม จะเป็นกลไกหนึ่งในการเสริมพลังให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก และรัฐประสบความสำเร็จในการพัฒนาด้านต่าง ๆ อย่างมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: ศาสนาพุทธ, หลักธรรม, รัฐศาสตร์, การเมืองการปกครอง, การประยุกต์

Abstract

This article aimed to study the meaning of Buddhist-Political Sciences, the principles in Buddhism that can be applied to politics and government, and the application. The selection criterion for the principles in Buddhism included; understandable, uncomplicated, and practical. The results of the current study indicated that “Buddhist-Political Science” is the knowledge of applying Buddhist principles to politics and government. It is about the relationship between Buddhism and the state in term of political and administration. State and religion are closely related to people at all levels. In Buddhism, there are important teaching principles that are able to practice in politics and government namely Sujarit 3 (Good conduct III), Gharavasa-Dhamma 4 (Virtues for a good household life), Brahma-Vihara 4 (The Four Divine States), and Tosapitharatham (Virtues of the king). The above 4 dharma principles covered all 3 aspects of live body, mental, and speech. If people bring them to practice, it will benefit both oneself and others especially in Thai society where most people are Buddhists. It will make the society stronger and the state will have good and moral leaders. This is because knowledge, politics and power are not making the effective development and fairness. Therefore, the dharma principles that are applied seriously and appropriately will be a mechanism to promote people to live their life together happily. So, the state will achieve each development in various fields sustainably.

Keywords: Buddhism, Dharma Principles, Political Sciences, Politics and Government, Application

บทนำ

ศาสนาพุทธศาสนาซึ่งรวมถึงศาสนาพุทธที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ ถึงแม้ว่าหากพิจารณาจากจุดเริ่มต้นจนถึงการดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบันนั้น ย่อมแน่นอนว่า ศาสนาคงไม่ใช่สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อวัตถุประสงค์ทางด้านรัฐศาสตร์ หรือในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองโดยตรงแต่อย่างใดก็ตาม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงแต่หากรัฐผ่านตัวแทนการใช้อำนาจทางการเมืองของรัฐ

อย่างนักการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง ผู้นำทางการเมือง¹ และประชาชนทั่วไป ได้ยึดหลักธรรมคำสอน ตลอดจนแนวปฏิบัติต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตและปฏิบัติงานก็จะเป็นส่วนเสริมพลังให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่นและปกติสุข นอกจากนี้หากได้เผชิญกับปัญหาหรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ก็จะสามารถร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาได้อย่างสันติ ดังนั้น จากหลักการนี้จึงเป็นสารตั้งต้นทำให้เกิดความน่าสนใจและนำมาสู่ประเด็นการศึกษาของงานชิ้นนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและสาระสำคัญของพุทธรัฐศาสตร์ หลักธรรมใดในศาสนาพุทธที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองได้ ประยุกต์ใช้อย่างไร ซึ่งเน้นเพียงบางหลักธรรมเท่านั้น โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคือเป็นหลักธรรมที่เข้าใจง่ายไม่ซับซ้อน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานได้จริง โดยมุ่งหวังว่าข้อเสนอที่ได้จะเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อผู้นำทางการเมือง ตลอดจนประชาชนทั่วไป ซึ่งสามารถยึดถือและนำไปประยุกต์ใช้ในบทบาทหน้าที่ของตน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศต่อไป

ความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐศาสตร์

ความหมายของศาสนา คำว่า “ศาสนา” (Religion) มาจากภาษาสันสกฤต “ศาสน” ถ้าเป็นภาษาบาลีใช้ “สาสน” แปลว่า คำสอนหรือข้อบังคับ คำสอนเป็นคำแนะนำให้บุคคลกระทำความดีตามหลักประเพณีปฏิบัติ ส่วนคำภาษาอังกฤษคือ Religion ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า Religio แปลว่า สัมพันธ์หรือผูกพัน (วีณา วงศ์วิสิทธิ์, 2542) โดยสารานุกรมไทย (ม.ป.ป.) ได้อธิบายว่า ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ หลักธรรมคำสอน พิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อนั้น และวิธีการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ศาสนามีบุคลากรทางศาสนาเป็นผู้สั่งสอนหลักธรรม ประกอบพิธีกรรมในเรื่องต่าง ๆ

ส่วนในแง่ของความหมายของศาสนานั้น ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า ศาสนา หมายถึง [น.] ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลักคือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อถือนั้น ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.1142) นอกจากนี้ ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงความหมายของศาสนา ได้แก่ เสถียร โกเศศ (2531 อ้างใน ชาทรี ชุมเสน, 2533, น.2) วีณา วงศ์วิสิทธิ์ (2542) และพิน ดอกบัว (2539) โดยสรุปได้ว่า ศาสนา หมายถึง ความเชื่อ หลักธรรมคำสอน ซึ่งมีศาสดาเป็นผู้นำทางศาสนาสูงสุดที่ผู้คนให้การเคารพนับถือ ศาสนาทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความเป็นปึกแผ่น สามัคคีและเป็นพวกเดียวกัน โดยทุกศาสนาต่างมีหลักธรรมคำสอน คติธรรม และแนวปฏิบัติที่มุ่งให้ผู้ที่นับถือศาสนาเป็นคนดี ด้วยเหตุนี้ ในบางครั้งศาสนาจึงสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐหรือสังคม นำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างสันติวิธี

¹ ต่อจากนี้จะเรียกรวมกันว่า ผู้นำทางการเมือง (Political Leaders) คือ บุคคลที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอรัฐ (ยกเว้นการอ้างอิงข้อความจากส่วนอื่น)

ด้านคำว่า “รัฐศาสตร์” (Political Science) ซึ่งคำว่า science แปลว่า ศาสตร์ หรือวิชาการ ส่วนคำว่า politics แปลว่า การเมือง ซึ่งสืบมาจากภาษากรีกคือ polis แปลว่า เมือง ในภาษาอังกฤษคำว่า รัฐกับการเมือง มีความหมายคล้ายคลึงกัน (ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร, 2554) ส่วนราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า รัฐ หมายถึง [น.] แคว้น, บ้านเมือง, ประเทศ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.986) ส่วนคำว่า ศาสตร์ หมายถึง [น.] ระบบวิชาความรู้ (เรื่องเดียวกัน, น.1049) เมื่อรวมกันแล้วน่าจะเป็น “วิชาความรู้เกี่ยวกับประเทศหรือรัฐ” ส่วนฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell, 1958 อ้างใน บุญอิ ยีหะมะ, 2552, น.2) ให้ความหมายว่า เป็นศาสตร์ ที่ศึกษาถึงเรื่องของการเมือง เพื่อดูว่า “ใครได้อะไร เมื่อใด และอย่างไร” นอกจากนี้ มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของรัฐศาสตร์ ได้แก่ บุญอิ ยีหะมะ (2552) ณัชชาภัทร อุ๋นตรงจิตร (2554) เชมณัฐ ภูทองไชย (2556) เอกวิทย์ มณีธร (2554) และกระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไตรมาศ (2551) โดยสรุปได้ว่า รัฐศาสตร์ หมายถึง องค์ความรู้สาขาหนึ่งทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาและวิชาความรู้เกี่ยวกับรัฐ การเมือง การปกครอง และอำนาจ โดยทั้ง 4 ส่วนมีความสัมพันธ์กันในแง่ที่ว่า ใครจะเป็นผู้ได้ใช้อำนาจ และใช้อย่างไร เพื่อจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ต่อสังคม

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐศาสตร์ หากจะสรุปสั้น ๆ ว่า รัฐศาสตร์คือองค์ความรู้และการศึกษาเกี่ยวกับรัฐ โดยทุกรัฐประชาชนส่วนใหญ่ย่อมมีการนับถือศาสนาไม่ศาสนาใดก็ศาสนาหนึ่ง ทำให้ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งและมีความสัมพันธ์กับรัฐไปโดยปริยาย แต่อาจมาน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ โดยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นรัฐศาสตร์ได้อาศัยในฐานะทั้งที่เป็นศาสตร์หลักและศาสตร์ร่วม แต่อย่างน้อยรัฐศาสตร์ก็แสดงตัวได้อย่างชัดเจนว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในรัฐนั้น ล้วนสามารถอธิบายได้ถึง ความเชื่อมโยงกับศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง “รัฐ” ได้เป็นอย่างดี ทำให้รัฐศาสตร์ได้มีความสัมพันธ์กับศาสนา อย่างชัดเจนเช่นเดียวกัน เนื่องจากรัฐและศาสนามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับประชาชน

จากข้อบ่งชี้ข้างต้น ชาตรี ชุมเสน (2553) ได้ชี้ให้เห็นว่า ศาสนากับรัฐศาสตร์สัมพันธ์กันในฐานะที่ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญ บางส่วนได้สะท้อนถึงความเป็นเอกภาพและสัญลักษณ์ของชาติ เป็นที่มาของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ รวมถึงเรื่องปกครองของ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ปกครองและฝ่ายผู้อยู่ใต้การปกครองที่จะต้องพึงปฏิบัติต่อกันบนหลักธรรม อันเป็นที่ตั้งแห่งระเบียบและกฎเกณฑ์ทางสังคม สมัยใดที่ผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม ใช้ความเป็นธรรมเป็นหลักในการบริหารบ้านเมือง สมัยนั้นประชาชนก็มีความสุข ร่มเย็น ดังนั้น หลักธรรมของศาสนาจึงเป็นรากฐานแห่งการปกครองที่จำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทำให้เห็นได้ว่า รัฐที่มีการเมืองการปกครองที่ให้ความสำคัญกับหลักศาสนา รัฐนั้นประชาชนและผู้นำทางการเมืองก็จะอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น เนื่องจากทุกศาสนาล้วนมีหลักธรรมคำสอน และแนวปฏิบัติที่มุ่งให้ทุกคนเป็นคนดี ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ตลอดจนการแบ่งปันและช่วยเหลือสังคม เมื่อเกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้แล้ว รัฐนั้นก็กลายเป็นรัฐที่ดี สถาบันต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงสถาบันศาสนาภายในรัฐนั้นก็จะมีคุณภาพด้วย แต่ในทางกลับกันหากรัฐใดไม่ใช้หลักศาสนา รัฐนั้นประชาชนและผู้ปกครองหรือผู้นำทางการเมืองก็จะอยู่ร่วมกันอย่างหวาดระแวง ขาดคุณธรรมและจริยธรรม และนำไปสู่ความขัดแย้ง

ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครอง ซึ่งฝ่ายที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ก็จะเป็นประชาชน ทำให้หลักธรรมในศาสนาเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกหนึ่งที่จะทำให้รัฐประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวได้เช่นเดียวกัน

จากความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับรัฐศาสตร์ข้างต้น สรุปได้ว่า ศาสนา คือ ความเชื่อ หลักธรรมคำสอน คติธรรม แนวปฏิบัติที่ดี และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่วนรัฐศาสตร์ คือ การศึกษาและองค์ความรู้เกี่ยวกับรัฐ การเมืองการปกครองและการบริหารบ้านเมือง ทั้งสองส่วนมีความใกล้ชิดกับประชาชนและมีความสัมพันธ์กัน โดยเอื้ออำนวยและเป็นหลักในการดำเนินชีวิตซึ่งกันและกัน ดังนั้น หากทั้งสองฝ่ายมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก็จะทำให้รัฐและประชาชนเกิดความผาสุก และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น

ว่าด้วยพุทธรัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์กับศาสนาพุทธ โดยทั่วไปอาจมองทั้งสองส่วนไม่น่าจะมีความเกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ รัฐศาสตร์อยู่ในโลกมนุษย์อันเต็มเปี่ยมไปด้วย อำนาจ ผลประโยชน์ ความโลภ เป็นต้น ส่วนศาสนาพุทธ กลับอยู่ในโลกแห่งทางธรรมอันเต็มเปี่ยมไปด้วยความสงบ ความเมตตา คุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น หรือในงานของพระมหาจรรยา สุทธิญาณ ได้เปรียบเทียบคนบางส่วนของสังคมเห็นว่า ไม่ควรดึงศาสนาพุทธ มาโยงเกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องผลประโยชน์สกปรกจะทำให้ศาสนาพลอยตกต่ำไปด้วย (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2541) แต่แท้ที่จริงแล้ว รัฐศาสตร์กับพุทธศาสนานั้น กลับมีความเกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กันตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน หรือหากพิจารณาจากมิติความสัมพันธ์ “รัฐกับศาสนา” ล้วนต้องใช้ ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการอำนาจ และความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันทั้งสิ้น ส่วนในบทความวิชาการนี้ ใช้คำว่า “พุทธรัฐศาสตร์” (Buddhist Political Science) สาเหตุที่เลือกใช้คำนี้ เนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นคำที่กระชับและได้ใจความอย่างชัดเจน ประกอบกับการให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมในศาสนาพุทธ มาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง ดังนั้น จึงเลือกใช้คำต้นเป็นคำว่า “พุทธ” และเป็นประเด็นเอก บวกรวม หรือสมาสกับคำว่า “รัฐศาสตร์” ที่มุ่งเน้นในมิติการเมืองการปกครอง โดยเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันแล้ว จึงเป็นคำว่า “พุทธรัฐศาสตร์” หรือเรียกว่า “สมาส” โดยเป็นวิธีการสร้างคำใหม่ในภาษาโดยการรวมคำอย่างน้อย สองคำขึ้นไปเข้าด้วยกันเป็นคำเดียว (จิตตภา สารพัดนึก ไชยปัญญา, 2563) และให้ความหมายใหม่ กล่าวคือ พุทธรัฐศาสตร์ มาจากคำว่า “พุทธ” หรือ “ศาสนาพุทธ” สมาสกับคำว่า “รัฐศาสตร์” ได้เป็น “พุทธรัฐศาสตร์” นั้นเอง

รัฐศาสตร์ เป็นการศึกษาและวิชาความรู้เกี่ยวกับรัฐ ซึ่งในความเป็นรัฐนั้น จะต้องมียอดประกอบ ที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประชาชน ดินแดน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย โดยมองว่าทุกส่วนมีความสำคัญ แต่หากสำคัญที่สุดน่าจะเป็นประชาชน เนื่องจากเป็นเพียงอย่างเดียวที่มีชีวิตจึงกลายเป็นตัวแสดงพื้นฐาน ที่กำหนดองค์ประกอบอื่นของรัฐรวมถึงรัฐบาลด้วย

ส่วนคำว่า พุทธ เป็นชื่อของศาสนาเรียกว่า “ศาสนาพุทธ” เป็นศาสนาหนึ่งและเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่เคารพและนับถือ ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทย ในแง่ของความหมายนั้น ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า พุทธ หมายถึง [น.] ผู้ตรัสรู้, ผู้ตื่นแล้ว, ผู้เบิกบานแล้ว, ใช้เฉพาะเป็นพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกสามัญว่า พระพุทธเจ้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 842) ส่วนกระทรวงวัฒนธรรม (ม.ป.ป.) ได้อธิบายไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ พระพุทธศาสนายังไม่ถือกำเนิดขึ้น จนอีกสองเดือนต่อมาเมื่อทรงแสดงพระธรรมเทศนาครั้งแรก (ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร) จึงทำให้เกิดพระพุทธศาสนาขึ้น

นอกจากนี้ พัน ดอกบัว (2539) ได้กล่าวว่า ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม² (Atheism) เป็นศาสนาแห่งเมตตาธรรมโดยถือว่าปัญญาสำคัญที่สุด คนจะมีความสุขความเจริญในชาตินี้และชาติหน้าได้ก็เพราะปัญญา โดยศาสนาพุทธมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ตั้งและศาสดา คำว่า “พุทธะ” เป็นกิตติคุณนามของพระองค์ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ศาสนาพุทธมีคัมภีร์อันเป็นหลักฐานชั้นหนึ่ง (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก บรรจุคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ ซึ่งมีมากกว่าศาสนาใดใดในโลกปัจจุบัน ส่วนวิณา วงศ์วิสิทธิ์ (2542) กล่าวว่า พระพุทธศาสนา หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองแล้วจึงสอนให้ผู้อื่นรู้และปฏิบัติตาม เรียกว่า พุทธศาสนิก จากความหมายและสาระสำคัญข้างต้น สรุปได้ว่า พุทธ หรือศาสนาพุทธ หมายถึง ชื่อเรียกของศาสนาหนึ่ง เป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา โดยคำว่า “พุทธ” มีความหมายว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ส่วนผู้ที่นับถือศาสนาพุทธเรียกว่า พุทธศาสนิกชน

ดังนั้น เมื่อทราบความหมายของรัฐศาสตร์และศาสนาพุทธแล้ว งานชิ้นนี้จึงให้ความหมายของพุทธรัฐศาสตร์ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมในศาสนาพุทธมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง หรือความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธกับรัฐในมิติการเมืองการปกครอง

พุทธรัฐศาสตร์ว่าด้วยการเมืองการปกครอง

พื้นฐานของการสถาปนารัฐนั้น เกิดจากการรวมตัวของมนุษย์ และเมื่อมีจำนวนมากขึ้นก็ได้สถาปนาความเป็นรัฐในระยะต่อมา ทำให้เกิดสถาบันทางสังคมและการเมืองการปกครองขึ้น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการอำนาจ ทรัพยากร และความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของรัฐให้เป็นไปอย่างราบรื่น หรืออย่างน้อยก็ง่ายต่อการปกครองและใช้อำนาจ กลายเป็น “สังคมการเมือง” ทำให้มนุษย์เกิดความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันโดยเฉพาะในบทบาทหน้าที่ด้านการเมืองการปกครอง

² ศาสนาแบ่งได้ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1) ประเภทธรรมชาติเทวนิยม (Deism) เชื่อว่ามีเทพเจ้าต่าง ๆ อยู่มากมายสิงสถิตอยู่ตามธรรมชาติ 2) ประเภทเทวนิยม (Theism) เชื่อว่ามีเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่เหนือกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย หรือที่เรียกว่าพระเจ้า เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น และ 3) ประเภทอเทวนิยม (Atheism) ไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง แต่ทุกอย่างเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ไม่มีอะไรเกิดขึ้นได้เองโดยไม่อาศัยอะไร เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาเซน เป็นต้น (พัน ดอกบัว, 2539, น.5)

นอกจากนี้ สังคมการเมืองที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามาอยู่ร่วมกันและเกี่ยวข้องกัน อำนาจนั้น ได้มีความเชื่อ ความคิด อุปนิสัย ทศนคติ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาการปกครองที่เหมาะสม เพื่อให้สังคมดำเนินไปได้ด้วยดี มีความสงบเรียบร้อย แต่หากไม่มีการนำการปกครองที่เหมาะสมมาใช้แล้ว ก็อาจทำให้สังคมนั้นประสบกับความแตกแยก แย่งชิงผลประโยชน์กัน ดังที่เห็นได้ในบางสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น การปกครองที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่ต้องการของทุก ๆ สังคมเพราะถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า สร้างความผาสุกให้เกิดขึ้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า การบริหารและการปกครองในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิด มีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบที่สามารถสร้างเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง (จูลี สายจันเจียม, 2558)

ส่วนกรณีของศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่สามารถนำมาใช้เป็นรากฐานทางการเมืองการปกครองได้อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นส่วนพระธรรม และพระวินัย จึงมีคุณค่าต่อการปกครองทั้งระดับตนเอง หมู่คณะ และประเทศ กล่าวคือ 1) ระดับตนเอง เช่น หมั่นสำรวจ ผักผ่อน ปรับปรุง เชื้อม่น รับผิดชอบต่อตนเอง 2) ระดับหมู่คณะ เช่น รู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้อื่น ใช้พระคุณควบคู่กับการใช้พระเดช และ 3) ระดับประเทศ เช่น การใช้ธรรมเป็นโลกบาล คือ หิริและโอตตตัปปะ ซึ่งเป็นธรรมปกครอง เมื่อมองในแง่รัฐศาสตร์ ก็คือหลักแห่งการบริหารและการปกครองกายและใจ ซึ่งเมื่อนำมาปฏิบัติตามแล้วจะทำให้ชีวิตดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องและก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม (จูลี สายจันเจียม, 2558) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ศาสนาพุทธ ซึ่งมีหลักธรรมคำสอน คติธรรม และแนวปฏิบัติที่มุ่งให้ทุกคนเป็นคนดี จึงเป็นศาสนาที่สามารถนำมาเป็นรากฐานทางการเมืองการปกครองได้

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในศาสนาพุทธกับการเมืองการปกครอง

ถึงแม้หลักธรรมจะไม่ได้บัญญัติขึ้นเพื่อใช้สำหรับการเมืองการปกครองโดยตรง แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองได้ในหลายระดับ โดยสามารถจำแนกหลักธรรมในการปกครองออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (พระมหอมร มหาลาโภ, 2561)

- 1) หลักธรรมในการปกครองตนเอง หมายถึง หลักธรรมที่ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อควบคุมและพัฒนาตนเอง ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและบุคคลอื่น
- 2) หลักธรรมในการปกครองบุคคลและหมู่คณะ หมายถึง หลักธรรมที่ผู้นำใช้ในหมู่คณะหรือผู้นำใช้ในการสร้างความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้าและการอยู่ร่วมกัน
- 3) หลักธรรมในการปกครองประเทศ หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองใช้ในการปกครองและพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ด้วยความถูกต้องและยุติธรรม

ส่วนการประยุกต์ใช้หลักธรรมในศาสนาพุทธกับการเมืองการปกครอง เพื่อสร้างเสริมศีลธรรม จริยธรรม และหลักในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ รายละเอียดดังนี้

1. หลักสุจริต 3

สังคมและการปกครองในระดับต่าง ๆ ล้วนต้องการสมาชิกในสังคมและผู้นำทางการเมืองที่มีความสุจริต ซื่อสัตย์ในบทบาทและหน้าที่ของตน โดยตามหลักศาสนาพุทธ มีหลักธรรมหนึ่งที่ว่าถึงความสุจริต คือ หลักสุจริต 3 รายละเอียดดังนี้

สุจริต 3 คือ ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ (good conduct) 3 ประการ ได้แก่

- 1) กายสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยกาย 2) วจีสุจริต คือ ความประพฤติ ชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ ความประพฤติชอบด้วยใจ

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559, น.90-91)

ตามหลักการข้างต้น ได้ให้ความสำคัญกับพื้นฐานระดับบุคคลที่เน้นการประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ของประชาชนทุกระดับในสังคม ซึ่งจะต้องใช้หลักสุจริต 3 เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะสิ่งพื้นฐานที่เน้นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยมีแนวทางการประยุกต์ใช้ ดังนี้ (สุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ, 2563, น.36)

- 1) กายสุจริต มีความสุจริตทางกาย ทำและแสดงออกในสิ่งที่พึงามถูกต้อง และมีความประพฤติชอบด้วยกาย
- 2) วจีสุจริต มีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่พึงามถูกต้อง ไม่พูดในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง และมีความประพฤติชอบด้วยวาจา
- 3) มโนสุจริต มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่พึงามถูกต้อง คิดสร้างสรรค์ และมีความประพฤติชอบด้วยใจ

ทั้งนี้ เพื่อให้สังคมดำเนินไปได้อย่างสงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพทางสังคม การเมือง และการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้นั้น การเมือง การปกครองกับศาสนาก็ควรดูแลประชาชนทั้งทางร่างกายและจิตใจควบคู่ไปด้วยกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันก็คือ การส่งเสริมให้ประชาชนมีความรัก ความผูกพัน ความสมัครสมานสามัคคีมองเห็นประโยชน์ตน และประโยชน์ของส่วนรวมคือประเทศชาติต้องไปพร้อม ๆ กัน (สุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ, 2563, น.36-37) ดังนั้น หากประชาชนในทุกระดับ ทั้งอาจอยู่ในฐานะผู้นำทางการเมือง หรือประชาชนทั่วไป ยึดหลักหลักสุจริต 3 ก็จะทำให้ประเทศชาติบ้านเมืองมีความน่าอยู่มากยิ่งขึ้น เนื่องจากสมาชิกในสังคม ได้แสดงออกทางกายและจิตใจในเรื่องที่พึงาม มีการสื่อสารกับบุคคลอื่นด้วยความจริงและให้เกียรติกัน หากเกิดปัญหาหรือแม้แต่ความขัดแย้งก็สามารถหาข้อยุติกันได้อย่างสันติ เนื่องจากทุกคนมีความสุจริต และจริงใจต่อกัน

2. หลักมราวาสธรรม 4

มราวาส เป็นคนทั่วไปที่ไม่ใช่กับบวช ดังนั้น จึงหมายถึงประชาชนทั่วไป ทำให้หากประชาชนมีคุณภาพ รัฐก็จะเป็นรัฐที่มีคุณภาพด้วย โดยตามหลักศาสนาพุทธมีหลักธรรมหนึ่งที่ว่าถึงประชาชนที่ดีคือ หลักมราวาสธรรม 4 รายละเอียดดังนี้

มราวาสธรรม 4 คือ ธรรมสำหรับมราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง 2) ทมะ คือ การฝึกฝน 3) ขันติ คือ ความอดทน และ 4) จาคะ คือ ความเสียสละ สละกิเลส (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559, น.113-114)

ตามหลักการข้างต้นจะเห็นได้ว่า มราวาสธรรม คือ ธรรมะของมราวาส หรือธรรมะสำหรับผู้ครองเรือน บางทีเรียกว่า คฤหัสถ์ คือ บุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่กับบวชหรือพระสงฆ์ ทั้งนี้ หลักมราวาสธรรม 4 นั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับประชาชนในทุกระดับ โดยมีแนวทางการประยุกต์ใช้ ดังนี้ (ชีวิตสุขภาพคนไทย (Thai health life), ม.ป.ป.)

1) สัจจะ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ด้วยกายจริง คือ ประพฤติด้วยความสุจริต ไม่คดโกง วาจาจริง คือ พูดความจริง สัจจะประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ 1) จริงต่อการทำงาน 2) จริงต่อหน้าที่ 3) จริงต่อวาจา 4) จริงต่อบุคคล และ 5) จริงต่อความดี

2) ทมะ มีการฝึกตน โดยให้มีการปรับปรุงตัวทั้งในด้านจิตใจ และการกระทำ ด้วยปัญญาเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในหน้าที่การงานหรือสิ่งที่กระทำอยู่นั้น แบ่งเป็น 2 ประการ ได้แก่ 1) การฝึกฝนตนเอง และ 2) การข่มใจตนเอง

3) ขันติ มีความอดทน ประกอบด้วย 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความอดทนต่อธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นทางกายภาพ 2) ความอดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นทางกาย 3) ความอดทนต่อความเจ็บใจอันเกิดขึ้นทางจิตภาพ และ 4) ความอดทนต่อพลังบีบคั้นของกิเลส

4) จาคะ มีการบริจาค มีความเสียสละ หรือความเสียสละจากความสุข และผลประโยชน์ของตน รวมถึงการละจากกิเลส ทั้งนี้ “จาคะ” มีความหมายกว้างกว่า “ทาน” เนื่องจากจาคะ คือ การสละทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม

จะเห็นได้ว่าหลักมราวาสธรรม 4 เกี่ยวข้องกับบทบาทในระดับบุคคล โดยเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำสู่การเป็นประชาชนที่ดีและมีคุณภาพ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ต่อการมีบทบาทและส่วนร่วมในการเมือง การปกครอง ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ความตั้งใจจริงต่อกันที่นักการเมืองกับประชาชนพึงมีและปฏิบัติ 2) ทมะ คือ การรู้จักข่มจิตข่มใจตนเองกับการทุจริต หรือการประพฤติและปฏิบัติที่ผิดหลักเกณฑ์ 3) ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้น ต่อการปฏิบัติตามกฎหมายเงื่อนไขของสังคม และ 4) จาคะ คือ การสละให้ปันสิ่งของอันเป็นของตน เพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม (พระครูวินัยธรธัญญ์ สุวฑฺฒ, 2564, น.75-76)

ดังนั้น หากยึดหลักทราวดธรรม 4 ในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการบริหารและพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ จะเป็นพื้นฐานความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

3. หลักพรหมวิหาร 4

ถึงแม้ว่าพรหมวิหาร 4 จะไม่ใช่หลักธรรมสำหรับผู้นำทางการเมืองโดยตรง แต่เป็นหลักธรรมอันประเสริฐ ดังนั้น จึงเหมาะสำหรับผู้นำทางการเมืองที่มีบทบาทหน้าที่ ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคม โดยหลักพรหมวิหาร 4 มีรายละเอียดดังนี้

พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) เมตตา คือ ความรัก ปราบปรามดี 2) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือ ความยินดี เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข และ 4) อุเบกขา คือ ความวางใจ เป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559, น.124-125)

ตามหลักการข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักพรหมวิหาร 4 คือ หลักธรรมครองใจ ที่ทำให้บุคคลปฏิบัติตน และหน้าที่ในทางประเสริฐทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทั้งนี้ หลักพรหมวิหาร 4 นั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับผู้นำทางการเมืองในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ เพื่อให้ผู้ร่วมงาน และประชาชนมีขวัญกำลังใจ ซึ่งจะเสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขมากยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางการประยุกต์ใช้ ดังนี้ (ธรรมนิติ, 2562)

1) เมตตา มีความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และควรดูแลเอาใจใส่สนับสนุนการทำงาน เพื่อให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณไม่ได้โดดเดี่ยว

2) กรุณา มีความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ หากประชาชนเกิดปัญหาหรืออุปสรรค ควรพุดคุยให้กำลังใจ พร้อมชี้แนะและร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

3) มุทิตา มีความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะทางด้านการงาน ด้านครอบครัว หรือด้านอื่น ๆ

4) อุเบกขา รู้จักวางเฉย ทำใจเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ปฏิบัติหน้าที่อย่างยุติธรรม

จะเห็นได้ว่าหลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจในการบริหารชีวิตและการทำงานที่ถูกต้อง ดึงมาเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นโดยใช้ความรู้ (ปัญญา) เมื่อผู้ใดละเมิดธรรม คือ ทำผิดกฎหมายหรือกฎกติกาของสังคมต้องช่วยกันตรวจสอบ ถ้าหากประชาชนและผู้นำทางการเมือง มีและรู้จักใช้พรหมวิหารครบ 4 ข้อนั้น สังคมจะมีพลังงานมากพอที่จะร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทุจริต

ให้ลดลงหรือหมดไปได้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐหากมีเมตตา กรุณา มุทิตา ที่เหมาะสมและมีอุเบกขา ควบคุมไว้แล้วก็จะทำให้ทุกคนมีน้ำใจ ช่วยเหลือ ส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วยความสัมพันธ์อันดีพร้อมทั้งธำรงรักษา ความเป็นธรรมในสังคมและความรับผิดชอบไว้ได้ ทำให้สังคมมีสันติสุข (พระครูวินัยธรธวัช สุวทุโธ, 2564) ดังนั้น หากยึดหลักพรหมวิหาร 4 ทั้งในเรื่องการทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ไม่ทำตัวเป็นเจ้านาย แต่เป็น ผู้ร่วมงานและผู้รับใช้สำหรับประชาชน ผู้นำทางการเมืองก็จะเป็นที่ฟังและได้รับความศรัทธาจากประชาชน มากยิ่งขึ้น

4. หลักทศพิธราชธรรม

หลักทศพิธราชธรรมหรือหลักราชธรรม 10 ถึงแม้คำว่า “ราช” [น.] จะหมายถึง ราชฯ, พระเจ้าแผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.994) ส่วนคำว่า “ทศ” [น.] หมายถึง สิบ (เรื่องเดียวกัน, น.547-548) เมื่อรวมเป็น ทศพิธราชธรรมทำให้หมายถึง “ธรรมะ 10 ประการของราชา” แต่หลักการนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมือง การปกครองได้ไม่จำกัดเพียงราชาหรือพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น โดยหลักทศพิธราชธรรม มีรายละเอียดดังนี้

ทศพิธราชธรรม คือ ธรรมของพระราชา, กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ, คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง, ธรรมของนักปกครอง ประกอบด้วย 10 ประการ ได้แก่

- 1) ทาน คือ การให้ สละทรัพย์สินของช่วยเหลือประชาชน
- 2) ศีล คือ ความประพฤติดีงาม และเป็นที่เคารพนับถือของประชาชน
- 3) ปริจจาคะ คือ การบริจาค เสียสละความสุข สำราญ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
- 4) อาชชวะ คือ ความซื่อตรง มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน
- 5) มัททวะ คือ ความอ่อนโยน มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีที่ริยา สุภาพนุ่มนวล
- 6) ตปะ คือ ความทรงเดช ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ
- 7) อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจ
- 8) อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน ไม่บีบบังคับกดขี่
- 9) ขันติ คือ ความอดทน อดทนต่องานที่ตรากตรำ และ
- 10) อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดธรรม หนักแน่นในธรรม

(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2559, น.240-241)

ตามหลักการข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักทศพิธราชธรรมนั้น แม้โดยทั่วไปจะแปลว่า “ธรรมะ 10 ประการ ของราชา” แต่หากมุ่งเน้นไปที่เจตนารมณ์ที่แท้จริงแล้ว ทศพิธราชธรรม หมายถึง “หลักการ หรือหลักปฏิบัติ ที่ผู้นำ/ผู้ปกครอง บุคคลที่จะทำให้อนุชาเกิดความยินดีโดยชอบธรรม ซึ่งมี 10 ประการ” กล่าวตามนัยนี้ ผู้นำ/ผู้ปกครอง หรือผู้นำทางการเมืองที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความพึงพอใจนั้น จะต้องต้องมีตัวชี้วัด 10 ประการ แต่หากวิเคราะห์ให้ละเอียดมากยิ่งขึ้นสามารถแยกตัวชี้วัด 10 ประการออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ กล่าวคือ กลุ่มที่ 1 รู้จักให้ (ทาน) รู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (ศีล) รู้จักเสียสละ (ปริจจาคะ) กลุ่มที่ 2 รู้จักซื่อตรง (อาชชวะ) รู้จักอ่อนโยน (มัททวะ) รู้จักยับยั้งชั่งใจ (ตปะ) และกลุ่มที่ 3 รู้จักระงับโกรธ (อักโกธะ) รู้จักการไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา)

รู้จักอดทน (ขันติ) รู้จักหนักแน่น (อวิโรธนะ) ดังนั้น หลักทศพิธราชธรรม จึงเป็นหลักการสำคัญในการกล่อมเกลารามณ์ หรือเป็นธรรมที่หล่อเลี้ยงอารมณ์ของคนที่เข็นผู้นำเพื่อให้ผู้นำสามารถกำกับควบคุมอารมณ์ และความรู้สึกของตัวเองให้มีสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี และสมรรถภาพจิตดี จะเห็นว่า ทศพิธราชธรรมเป็นหลักปฏิบัติสำหรับกล่อมเกลাজิตใจเพื่อให้สามารถปรับใจให้สอดคล้องกับวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบและทดสอบจิตใจ สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ไม่มีอคติ และมุ่งประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมเป็นสำคัญ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2556) จึงเหมาะสำหรับการนำมาประยุกต์ใช้กับผู้นำทางการเมืองที่มีบทบาทหน้าที่ต่อประชาชน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หลักทศพิธราชธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองได้ และจะช่วยแก้ไขปัญหาการประพัตติมิชอบทางการเมืองการปกครองและระบบราชการได้อย่างดีที่สุด นอกจากนี้ จะเป็นการช่วยลดปัญหาด้านการขัดแย้งและเกิดประโยชน์สุขแก่สังคม การมีองค์ความรู้และความสามารถทางการเมืองการปกครองอย่างเดียวโดยไม่มีหลักคุณธรรม จะไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำหลักทศพิธราชธรรมมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองจึงถือเป็นหัวใจของนักปกครอง ที่จะปกครองประชาชนให้เกิดความสุขเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืน (สมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ, 2564)

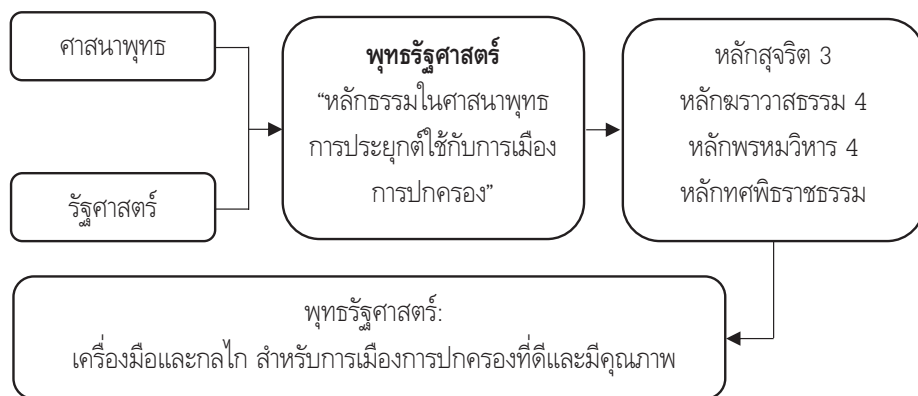
นอกจากหลักธรรมทั้ง 4 ประการข้างต้นแล้ว สังคมที่ดีนั้น จะต้องมีความจริง หรือกฎที่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ส่งเสริมการพัฒนา เรียกว่า สัมมาทฎฐิ (ตรงข้ามกับ มิจฉาทฎฐิ) กล่าวคือ ต้องมีกติกาส่งดี และคนในสังคมต้องรักษากฎกัน เพราะฉะนั้นความมีศีลและรักษาระเบียบวินัยเสมอกัน จึงถือเป็นหลักสำคัญในการเมืองการปกครอง เช่น ทฎฐิสามัญญตา คือ มีทฎฐิ หรือทฎฐิ มีความเห็น มีความเชื่อมั่น ยึดถือในหลักการ อุดมการณ์และอุดมคติร่วมกัน โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยต้องมีความเห็นความเข้าใจ และความเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน หรืออย่างน้อยก็ควรเข้าใจเรื่องเสรีภาพ ซึ่งตรงกับความหมายตามหลักธรรม คือ คนที่มีจิตใจเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส (จรี สายจันเจียม, 2558) ดังนั้น เมื่อไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสแล้ว การกระทำของบุคคลก็จะละอวยชั่วกลับบาป ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดลง ในทางกลับกันเมื่อปัญหาเหล่านี้ลดลงแล้ว สังคมก็จะพัฒนาขึ้น ประชาชนทุกระดับในสังคมก็จะได้ประโยชน์ร่วมกัน

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมในศาสนาพุทธกับการเมืองการปกครองที่สำคัญประกอบด้วย 4 หลักธรรม ได้แก่ หลักธรรมที่ 1 หลักสุจริต 3 ประกอบด้วย 1) กายสุจริต คือ มีความสุจริตทางกาย 2) วจีสุจริต คือ มีความสุจริตทางวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ ต่อมาหลักธรรมที่ 2 หลักมรรคาธรรม 4 ประกอบด้วย 1) สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง 2) ทมะ คือ การฝึกตน การปรับปรุงตน 3) ขันติ คือ ความอดทน อดกลั้นต่อปัญหาอุปสรรค และ 4) จาคะ คือ การบริจาค ความเสียสละ ส่วนหลักธรรมที่ 3 หลักพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย 1) เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข 2) กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3) มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และ 4) อุเบกขา คือ การรู้จักวางเฉย ทำใจเป็นกลาง และหลักธรรมที่ 4 หลักทศพิธราชธรรม ประกอบด้วย 10 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 รู้จักให้ (ทาน) รู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเอง (ศีล) รู้จักเสียสละ (บริจาค) กลุ่มที่ 2 รู้จักซื่อตรง (อาชชวะ)

รู้จักอ่อนโยน (มัททวะ) รู้จักยับยั้งชั่งใจ (ตปะ) และกลุ่มที่ 3 รู้จักระงับโกรธ (อักโธระ) รู้จักการไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา) รู้จักอดทน (ขันติ) รู้จักหนักแน่น (อวิโรธนะ) โดยทั้ง 4 หลักธรรมนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองได้เป็นอย่างดี หากประชาชนและผู้นำทางการเมือง สามารถยึดหลักธรรมเหล่านี้ มาใช้อย่างต่อเนื่องก็จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศโดยรวม

จากทั้ง 4 หลักธรรมข้างต้น ถึงแม้ว่าจะแยกพิจารณาแต่ในหลักความเป็นจริงนั้น สมาชิกในสังคมต่างมีพื้นฐานเป็นประชาชนเหมือนกัน เพียงแต่ได้ดำรงตำแหน่งและมีสถานะทางสังคมที่แตกต่างกัน ทั้งในฐานะประชาชนทั่วไป ผู้นำทางการเมือง รวมถึงข้าราชการ ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดก็ตามล้วนสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่และดำรงชีวิตได้เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากผู้นำทางการเมืองเป็นบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนจำนวนมาก ประกอบกับเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้อำนาจ การจัดการทรัพยากรและผลประโยชน์ ความเป็นพวกพ้องกับส่วนรวม เป็นต้น จึงเหมาะต่อการนำหลักธรรมต่าง ๆ เหล่านี้มาประยุกต์ใช้มากกว่ากลุ่มอื่น

ส่วนองค์ความรู้ที่ได้จากงานชิ้นนี้ สามารถนำเสนอเป็นข้อสรุปแบบผังงาน (Flowchart) ได้ดังนี้

สรุป และอภิปรายผล

ศาสนาพุทธมีหลักธรรมคำสอน คติธรรม และแนวปฏิบัติที่มุ่งให้ผู้ที่นับถือเป็นคนดี ด้วยเหตุนี้ศาสนาจึงสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมพลังในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้อย่างสันติ ทำให้ศาสนามีความสัมพันธ์กับรัฐ โดยทั้งสองส่วนต่างเอื้ออำนวยเป็นหลักในการดำรงซึ่งกันและกัน ดังนั้น หากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก็จะทำให้รัฐและประชาชนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่น โดยเรียกความสัมพันธ์ข้างต้นว่า “พุทธรัฐศาสตร์” ด้านความหมายของพุทธรัฐศาสตร์ หมายถึง องค์ความรู้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมในศาสนาพุทธมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง หรือวิชาความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธกับรัฐในมิติด้านการเมืองการปกครอง

ส่วนหลักธรรมสำคัญในศาสนาพุทธมีเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นบทศึกษาในระดับเบื้องต้น ทำให้กำหนดเกณฑ์การเลือกคือ เข้าใจง่าย ใช้ได้จริงและสะดวกต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครอง โดยได้เสนอว่ามี 4 หลักธรรม ได้แก่ หลักธรรมที่ 1 หลักสุจริต 3 หลักธรรมที่ 2 หลักฆราวาสธรรม 4 หลักธรรมที่ 3 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักธรรมที่ 4 หลักทศพิธราชธรรม โดยหลักธรรมเหล่านี้สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างไม่ยากนัก และหากมีการประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองอย่างเหมาะสมและจริงจัง ก็จะส่งผลดีต่อบุคคลทั้งทางกายและจิตใจ และนำไปสู่การพัฒนาในระดับสังคมและประเทศต่อไป

ซึ่งทั้ง 4 หลักธรรมข้างต้น หากพิจารณาตามข้อเสนอของพระมหาอมร มหาลาโภ (2561) โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมกับบุคคลนั้น อาจจำแนกออกเป็น 3 ระดับ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนน้อยเป็นหลักธรรมระดับตนเอง คือ หลักสุจริต 3 และหลักฆราวาสธรรม 4 และกลุ่มสองเกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนมากเป็นหลักธรรมระดับหมู่คณะ และระดับประเทศ คือ หลักพรหมวิหาร 4 และหลักทศพิธราชธรรม อย่างไรก็ตามถึงแม้จะจำแนกได้ในลักษณะข้างต้น แต่ในงานชิ้นนี้กลับพบว่าทุกหลักธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับโดยเฉพาะกับการเมืองการปกครอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องแยกส่วนหรือแยกแนวทางการประยุกต์ใช้ ถึงแม้ว่าจุดเริ่มต้นของหลักธรรมจะไม่ได้บัญญัติเพื่อใช้สำหรับการเมืองการปกครองโดยตรง แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งในฐานะประชาชน ผู้นำทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ก็สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติงานได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจะเป็นพลังขับเคลื่อนและอคติที่เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาในสังคมหรืออย่างน้อยที่สุดก็จะทำให้ปัญหาที่สังคมได้เผชิญอยู่ลดน้อยลงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ประชาชนก็จะเกิดความผาสุก สังคมมีความน่าอยู่มากยิ่งขึ้น รัฐมีการเมืองการปกครองที่สร้างสรรค์ สอดคล้องกับงานศึกษาของจูลี สายจันเจียม (2558) และงานศึกษาของสุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ (2563; 2564) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธสามารถนำมาเป็นหลักในการปกครองได้ ซึ่งจะทำให้ได้นักปกครองที่ดี และจะทำให้เกิดประโยชน์และความเป็นธรรมต่อประชาชนอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าทั้งหมดที่กล่าวมาจะเป็นเพียงบทศึกษาในระดับเบื้องต้นหรือพื้นฐานและเป็นเพียงหลักธรรมส่วนน้อยในศาสนาพุทธ แต่ทั้ง 4 หลักธรรมก็ครอบคลุมทั้ง “กาย วาจา ใจ” ซึ่งเป็นสิ่งควบคุมให้บุคคลปฏิบัติตนเป็นคนดีและเป็นแก่นแท้ของศาสนาพุทธด้วย ดังคำกล่าวของพระธรรมโกศาจารย์ในหนังสือคู่มือมนุษย์ว่า “พระไตรปิฎก หรือตัวศาสนพิธีต่าง ๆ นั้น ยังไม่ใช่ตัวแท้ของพระพุทธศาสนา (แต่) ตัวแท้ของพุทธศาสนาต้องเป็นการปฏิบัติด้วยกาย-วาจา-ใจ ชนิดที่จะทำลายกิเลสให้ร้อยหรือร้อยเปอร์เซ็นต์ไปให้มากที่สุด” (พุทธทาสภิกขุ, 2549, น.282) ซึ่งเหมาะกับผู้นำทางการเมืองเนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มิมีบทบาทหน้าที่และอำนาจที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นจำนวนมาก

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). **พระพุทธศาสนา**. สืบค้นจาก https://www.m-culture.go.th/mculture_th60/download/Buddhism.pdf.
- กรมล ท่องธรรมชาติ และเขาวน ๒๓๓๓. (2551). **เอกสารการสอนชุดวิชา หลักพื้นฐานทางรัฐศาสตร์: หน่วยที่ 1 ลักษณะและขอบข่ายของรัฐธรรมนูญ**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช.
- เชมณัฐ ภูทองไชย. (2556). **หลักรัฐธรรมนูญ**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- จิตตภา สารพัฒน์ ไชยบุญ. (2563). ชนิดของสมาสันสกฤตที่ปรากฏในภาษาไทย. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**, 28(2), 342-359.
- จุรี สายจันเจียม. (2558). พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางรัฐศาสตร์. **วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอัยยเอ็ด**, 4(1), 393-401.
- ชาติริ ชุมเสน. (2553). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ชีวิตสุขภาพคนไทย (Thai health life). (ม.ป.ป.). **ขรวาสธรรม 4**. <https://thaihealthlife.com/ขรวาสธรรม4/>.
- ณัฏฐาภัทร อุตรงจิตร. (2554). **รัฐธรรมนูญ**. (พิมพ์ครั้งที่ 9). ธรรมดาเพรส.
- ธรรมนิติ. (2562). **บริหารคนด้วยพรหมวิหาร 4**. https://www.dst.co.th/index.php?option=com_content&view=article&id=3607:manage-people-four-sublime-states&catid=29&Itemid=180&lang=en.
- บุญอริ ยี่หมะ. (2552). **ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรธวัช สุวฑฒ. (2564). รัฐศาสตร์แนวพุทธ: วิเคราะห์ภาวะผู้นำทางการเมืองที่พึงประสงค์. **วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์**, 4(2), 70-77.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (Dictionary of Buddhism)**. (พิมพ์ครั้งที่ 34). มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาโน. (2541). **รัฐธรรมนูญ**. สถาบันปัญญานันท์.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2556). **ทศพิธราชธรรม: 10 ตัวชี้วัดสำหรับผู้ปกครอง**. <https://www.mcu.ac.th/article/detail/14241>.
- พระมหาอมร มหาโล. (2561). ทศพิธราชธรรมกับการปกครองของไทยในปัจจุบัน. **วารสารวิชาการสถาบันพัฒนา พระวิทยากร**, 1(2), 93-105.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). **คู่มือมนุษย์ ฉบับสมบูรณ์**. สุขภาพใจ.
- พิน ดอกบัว. (2539). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. โสภณการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น.
- วิภา วงศ์วิสิทธิ์. (2542). **พุทธศาสน์**. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม.

สารานุกรมไทย. (ม.ป.ป.). **ศาสนาและความเชื่อ**. <https://saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=20&chap=1&page=t20-1-infodetail01.html>.

สุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ. (2563). รัฐศาสตร์แนวพุทธ: วิเคราะห์เสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, 16(2), 30-41.

สุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ. (2564). รัฐศาสตร์แนวพุทธว่าด้วยการปกครองตามหลักทศพิธราชธรรม. **วารสารวิจัยวิชาการ**, 4(1), 233-242.

เอกวิทย์ มณีธร. (2554). **รัฐศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). เอ็ม. ที. เพรส.

การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ*

Juvenile Sex Offenders Registration

วรภัทร รัตนพาณิश्य**

Warapat Ratanapanich

บทคัดย่อ

วิจัยฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อทำการศึกษเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายในการติดตามตรวจสอบเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ป้องกันบุคคลที่อยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิด และเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวน โดยผลการศึกษาพบว่าการศึกษากฎหมายในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับมาตรการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศในหัวข้อดังต่อไปนี้ 1) การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ และประเภทของความผิดเกี่ยวกับเพศ 2) การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ วิธีการและข้อกำหนดในเรื่องระยะเวลาในการแจ้งข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ 3) การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ 4) การกักขังเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ เนื่องจากในบางกรณีเมื่อเยาวชนได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดกฎหมายอาจมีการจำกัดสิทธิในบางประการ เช่น การจำกัดเขตที่อยู่อาศัยของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ และมาตรการทางกฎหมายในการติดตามตรวจสอบเยาวชนผู้กระทำความผิดในประเทศไทย มาตรการในการขึ้นทะเบียนประวัติอาชญากร เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายของประเทศอังกฤษและมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย รวมทั้งพิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาตรการการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศมาปรับใช้ให้เข้ากับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยงานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา

คำสำคัญ: มาตรการทางกฎหมาย, ติดตามตรวจสอบ, เยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ

* บทความวิจัยชิ้นนี้ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปี 2564.

This article is supported by Faculty of Social Sciences, Kasetsart University for the year 2021.

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Assistant Professor, Department of Law, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

Corresponding author, e-mail : fsocwpr@ku.ac.th

Received: August 16, 2022 **Revised:** August 29, 2022 **Accepted:** August 30, 2022

Abstract

This research aims to study the registration of youth sex offenders. This is a legal measure to monitor juvenile sex offenders in order to prevent recidivism, protect the person living with sex offenders and increase the efficiency of the investigation. The researcher conducted a study on the England law relating to the Juvenile Sex Offender Registration section on the following topics 1) Juvenile Sex Offender Registration and Types of Sexual Offences 2) Juvenile Sex Offender Notification 3) Public access to Juvenile Sex Offender 4) Juvenile Sex Offender Residency Restrictions. Due to in some cases when the youth has committed an offense as required by law certain rights may be restricted by law, such as a restriction on the residential area of youth offenders and the legal act to monitor juvenile offenders in Thailand. It is therefore the criminal record registration standards between the British and the Thai legal measures are analysed and compared. In addition, consider finding suitable ways to apply the registration of the sex offenders to the current context of Thai society. This research is a qualitative research and uses descriptive research regulations.

Keywords: Legal Measures, Monitoring, Juvenile Sex Offender.

1. ความสำคัญของปัญหา

ปัญหาอาชญากรรมทางเพศที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นอาชญากรรมที่มีอัตราการกระทำความผิดและลักษณะการกระทำที่รุนแรงกระทบต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ และความรู้สึก รวมทั้งเป็นการคุกคามความปลอดภัยของประชาชน เมื่ออาชญากรรมทางเพศได้ทวีความรุนแรงและความถี่ขึ้น สังเกตได้จากข่าวอาชญากรรมทางเพศ เช่น ข่มขืนหรืออนาจาร และการคุกคามทางเพศในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อการเกิดอาชญากรรมทางเพศนั้นผู้กระทำความผิดจะเป็นเยาวชน แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องพบว่า พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 84 กำหนดให้เพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน ห้ามมิให้เปิดเผยหรือนำเข้าประวัติการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน หากมีการฝ่าฝืนให้ศาลสั่งระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือเพิกถอนการกระทำนั้น โดยมาตราดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเพศให้มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายหลายประการ เช่น การเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ การจำกัดสิทธิของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงควรพัฒนามาตรการทางกฎหมายในการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศและแจ้งเตือนต่อสาธารณชนเพื่อให้เกิดความปลอดภัยของประชาชน

ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจมีการขึ้นทะเบียนบุคคลที่อายุเกินกว่าสิบแปดปีผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศเป็นระบบที่บันทึกข้อมูลรายละเอียดส่วนบุคคลพร้อมประวัติทางอาชญากรรมของผู้ที่ถูกตัดสินว่ามีความผิด โดยการขึ้นทะเบียนดังกล่าวจะช่วยให้อำเภอหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถติดตามตรวจสอบความเคลื่อนไหวของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศได้อย่างต่อเนื่องไม่ว่าผู้กระทำความผิดจะเดินทางไปอยู่ที่ใดก็ตาม ถือว่าเป็นการลดความเสี่ยงที่ผู้กระทำความผิดทางเพศจะกระทำความผิดทางเพศซ้ำอีก ซึ่งการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศนับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการลดจำนวนผู้ที่มีพฤติกรรมกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศซ้ำซากหรือเป็นผู้กระทำความผิดที่มีจิตผิดปกติทางเพศ เนื่องจากความเคลื่อนไหวของผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้การดูแลของเจ้าหน้าที่ตลอดเวลา อีกทั้งการขึ้นทะเบียนดังกล่าวจะช่วยในการแบ่งปันหรือแจ้งข้อมูลระหว่างอำเภอ จังหวัด หรืออาจจะเป็นประเทศหากผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศเดินทางไปพักอาศัยและช่วยให้อำเภอ จังหวัด หรือประเทศที่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศย้ายไปนั้นได้เตรียมตัวบอกกล่าวแก่ประชาชนของตนเองล่วงหน้าได้ โดยการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศจะต้องแจ้งข้อมูลส่วนตัวของตนเอง เช่น ชื่อ ชื่อสกุล ที่อยู่ วันเดือนปีเกิด หรือสถานที่พักอาศัยในปัจจุบัน ถิ่นที่อยู่ จะเห็นได้ว่าข้อมูลดังกล่าวจะช่วยให้อำเภอหรือหน่วยงานของรัฐได้รับทราบและติดตามความเคลื่อนไหวของผู้กระทำความผิดได้

อย่างไรก็ตามการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศนั้น แม้จะเป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเพศ รักษาไว้ซึ่งความมั่นคงและความปลอดภัยของประชาชน แต่ก็ต้องคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ สิทธิมนุษยชนของผู้กระทำความผิด ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสำหรับการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ กล่าวคือ ความเหมาะสมในการคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชนกับการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้กระทำความผิด เพราะแม้ว่าผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศจะก่ออาชญากรรมทางเพศที่สร้างความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจของผู้เสียหายก็ตามแต่การขึ้นทะเบียนดังกล่าว บางกรณีอาจมีผลเป็นการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้กระทำความผิดได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน เช่น กรณีที่กฎหมายบังคับให้ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศขึ้นทะเบียนประวัติของตนเองโดยให้มีผลตลอดชีวิตของผู้กระทำความผิดทางเพศ แม้ภายหลังผู้กระทำความผิดจะได้รับการปล่อยตัวให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตตามปกติในสังคมแต่ชื่อและประวัติอาชญากรรมทางเพศก็ยังคงปรากฏอยู่ในทะเบียน ทำให้การกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศเป็นไปได้ยาก และประชาชนทั่วไปก็ไม่อาจไว้วางใจในพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดได้ การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเป็นเรื่องสำคัญจึงจำเป็นต้องศึกษาการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศของประเทศอังกฤษเพื่อนำปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ
- 2.2 เพื่อศึกษาการวิเคราะห์และเปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศในประเทศไทยและประเทศอังกฤษ
- 2.3 เพื่อเสนอแนวทางในการนำการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย

3. ขอบเขตของการวิจัย

วิจัยฉบับนี้ศึกษาถึงการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศอังกฤษรวมทั้งการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาในการใช้กฎหมายและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

4. ระเบียบวิธีวิจัย

ศึกษาโดยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ โดยการค้นคว้ารวบรวมจากชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิจากหนังสือ บทความทางวิชาการ ข้อมูลเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึง เอกสารทางกฎหมายอื่นๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยนำข้อมูลดังกล่าวมาเพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบ หาแนวทางที่เหมาะสมและนำมาปรับใช้ในกฎหมายของประเทศไทย

5. ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 5.1 ทำให้ทราบปัญหาของการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิด
- 5.2 ทำให้เปรียบเทียบและวิเคราะห์หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศในประเทศไทยและประเทศอังกฤษ
- 5.3 ทำให้ได้แนวทางในการนำการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับประเทศไทย

6. บทนิยามคำศัพท์

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่อายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์แต่ยังไม่สิบแปดปีบริบูรณ์ ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2533

ผลการศึกษา

วิจัยนี้จะเป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศและมาตรการทางกฎหมายอื่นๆที่เกี่ยวข้องของกฎหมายประเทศอังกฤษกับมาตรการทางกฎหมายที่มีการบังคับใช้ภายในประเทศไทย เพื่อให้ทราบว่ามาตรการใดบ้างที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันอาชญากรรมทางเพศและกระทบต่อสิทธิผู้เสียหายน้อยเพียงใด

1. กรณีศึกษาประเทศอังกฤษ

1.1 การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดทางเพศ ค.ศ.2003 (Sexual Offences Act 2003) ของประเทศอังกฤษ เป็นมาตรการที่ออกมาเพื่อติดตามตรวจสอบโดยการรวบรวมข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศที่พ้นโทษแล้วไว้ในฐานข้อมูลที่เก็บไว้โดยหน่วยงานของรัฐ ซึ่งการขึ้นทะเบียนและแจ้งข้อมูลของผู้กระทำความผิดทางเพศเป็นมาตรการที่ใช้ในการติดตามตรวจสอบผู้กระทำความผิดทางเพศมาตรการแรกที่เกิดขึ้น โดยมีกฎหมายบัญญัติให้ผู้กระทำความผิดทางเพศต้องลงทะเบียนข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของตน เช่น ชื่อ ที่อยู่ สถานที่ทำงาน และ ข้อมูลส่วนบุคคลอื่นๆที่เกี่ยวข้องด้วย

1.2 ระยะเวลาการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ

ประเทศอังกฤษระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศมีระยะเวลากำหนดไว้ในการกำหนดให้ขอบเขตระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนแบ่งตามความร้ายแรงของความผิดที่ผู้กระทำความผิดทางเพศได้กระทำความผิด (มาตรา 82 (1) พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดทางเพศ ค.ศ. 2003) กรณีที่เป็นความผิดที่ร้ายแรงจะมีขอบเขตระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนอย่างไม่มีกำหนดเวลาหรือขึ้นทะเบียนตลอดชีวิตนั่นเอง กรณีที่เป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงจะมี ขอบเขตระยะเวลาที่มีระยะเวลากำหนด อาจถูกขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลา 2 ปี 5 ปี 7 ปี หรือ 10 ปี อย่างไรก็ตามหากเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศจะมีขอบเขตระยะเวลากำหนด และมีขอบเขตระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนและการแจ้งข้อมูลผู้กระทำความผิดทางเพศนั้นจะถูกลดลงกึ่งหนึ่ง โดยผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศที่เป็นเยาวชนนั้นจะต้องอายุต่ำกว่า 18 ปี โดยการลดระยะเวลานั้นจะเป็นไปตามระยะเวลา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ a) ผู้ที่เคยกระทำความผิดและได้รับการปล่อยตัว หรืออยู่ในเงื่อนไขการคุมประพฤติหรือเงื่อนไขตามมาตรการติดตามตรวจสอบได้กลับไปกระทำความผิดซ้ำจะถูกขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลา 2 ปี b) ผู้กระทำความผิดทางเพศที่ได้กระทำความผิดที่ไม่อยู่ในกรอบระยะเวลาในข้ออื่นจะถูกขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลา 5 ปี c) ผู้กระทำความผิดทางเพศที่กระทำความผิดและถูกพิพากษาลงโทษเป็นระยะเวลา 6 เดือนหรือน้อยกว่านั้น จะถูกขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลา 7 ปี d) ผู้กระทำความผิดทางเพศที่กระทำความผิดและถูกพิพากษาลงโทษเป็นระยะเวลาไม่เกิน 30 เดือน จะถูกขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลา 10 ปี e) ผู้กระทำความผิดทางเพศที่กระทำความผิด และถูกพิพากษาลงโทษ เป็นระยะเวลาเกินกว่า 30 เดือนจะถูกขึ้นทะเบียนตลอดชีวิต (มาตรา 82 (2) พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดทางเพศ ค.ศ. 2003)

1.3 ข้อมูลในการจัดเก็บในการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศ

ตามที่พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำผิดทางเพศ ค.ศ. 2003 ของประเทศอังกฤษบัญญัติให้จัดเก็บข้อมูล เช่น ชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด ตำแหน่งที่อยู่อาศัย ภูมิลาเนาทั้งหมดที่อยู่ในอังกฤษ ข้อมูลในหนังสือเดินทาง ภาพถ่ายตนเอง ลายนิ้วมือ ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวกับผู้กระทำผิดทางเพศ และของผู้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย (มาตรา 83 (5) พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำผิดทางเพศ ค.ศ. 2003) และข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้มาจากการขึ้นทะเบียนนี้จะถูกใช้ตามระเบียบของสำนักงานตำรวจ และเป็นตามหลักเกณฑ์ในการเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวกล่าวคือ มิได้ทำการเปิดเผยให้ประชาชนเข้าถึงได้อย่างทั่วไปในทุกข้อมูล (มาตรา 87 พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำผิดทางเพศ ค.ศ. 2003)

1.4 ระบบการลบข้อมูล การยกเลิกหรือลดระยะเวลาในการขึ้นทะเบียน

ประเทศอังกฤษมีระบบการขอทบทวนกรณีผู้กระทำผิดทางเพศประเภทที่ถูกขึ้นทะเบียนตลอดชีวิตเสมือนการอุทธรณ์คำสั่งของศาลในประเทศไทย หรือได้ขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป หากเป็นกรณีผู้กระทำผิดทางเพศที่เป็นเด็กต้องถูกขึ้นทะเบียนเป็นระยะเวลาตั้งแต่ 8 ปี และมีพฤติกรรมที่เชื่อได้ว่าความเสี่ยงในการกระทำความผิด และความเป็นอันตรายต่อสังคมในภายภาคหน้าได้หมดลงแล้วจึงสามารถทำเรื่องขอลดระยะเวลาหรือหยุดการขึ้นทะเบียนได้ จะเห็นได้ว่าในประเทศอังกฤษมีขั้นตอนในการขอลบข้อมูลหรือลดระยะเวลาการขึ้นทะเบียนของผู้กระทำผิดทางเพศหากเข้าเงื่อนไข

1.5 การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิด

การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเป็นสิ่งที่ใช้ควบคู่กับการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศ โดยมักเรียกใช้ควบคู่กันไปและเป็นที่รู้จักกันคือ การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำผิดและการแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งประเทศอังกฤษได้บัญญัติระยะเวลาในการแจ้งยืนยันข้อมูลไว้ โดยต้องมายืนยันข้อมูลเป็นประจำทุกๆ ปี ตามระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ และหากเยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศได้มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลจะต้องแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจภายใน 3 วันหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูล ระยะเวลาการแจ้งยืนยันข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศในอังกฤษมีระยะเวลาเท่ากันหมดทุกคน เริ่มต้นการแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศ หากเยาวชนผู้กระทำผิดเป็นผู้ที่อยู่ในเงื่อนไขที่ต้องขึ้นทะเบียนคือเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดจะต้องทำการขึ้นทะเบียนต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจภายใน 3 วัน นับแต่วันที่ต้องเริ่มขึ้นทะเบียน เช่น หลังจากพ้นโทษ หลังจากถูกจับกุมตัวปรากฏ โดยในขั้นตอนการแจ้งข้อมูลอาจให้ผู้ปกครอง บิดาหรือมารดาของเด็กเป็นผู้ช่วยแจ้งข้อมูลดังกล่าวได้ โดยอาจดำเนินการแจ้งข้อมูลดังกล่าวจนกว่าเด็กจะอายุถึง 18 ปี หรือภายในระยะเวลาตามที่ศาลกำหนดไว้ (มาตรา 89 พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำผิดทางเพศ ค.ศ. 2003)

ประเทศอังกฤษได้มีหน่วยงานใหม่ชื่อว่า The Violent and Sex Offender Register (ViSOR) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการบันทึกข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศโดยให้เฉพาะเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และเจ้าหน้าที่อื่นๆ สามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยเป็นการผลักระหน้าที่

ให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งหากมีการแบ่งภาระหน้าที่อย่างประเทศอังกฤษ จะผลดีต่อการป้องกันและติดตามผู้ที่เคยกระทำความผิดได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งการแจ้งข้อมูลต่างๆของเยาวชนผู้กระทำผิดเป็นระยะ ๆ หรือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูล ส่งผลให้ข้อมูลที่ถูกจัดเก็บในทะเบียนเป็นข้อมูลที่มีความเป็นปัจจุบันที่สุด

1.6 ความผิดในการไม่แจ้งข้อมูลไม่ปฏิบัติตามมาตรการในการแจ้งข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศ

เยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศเป็นผู้ที่มีเจตนาหรือจงใจไม่ปฏิบัติตามมาตรการในการขึ้นทะเบียน และการแจ้งข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศ การละเลยไม่แจ้งข้อมูล หรือกระทำการแจ้งข้อมูลที่เป็นเท็จอันมิใช่ความจริง การกระทำความผิดดังกล่าวถือว่าเป็นการกระทำอันมีความผิดตามกฎหมายและผลในการกระทำความผิดดังกล่าวในประเทศไทยกำหนดอัตราโทษไว้คือ อาจถูกปรับสูงสุดไม่เกิน 5,000 ปอนด์ หรือถูกจำคุกสูงสุดไม่เกิน 6 เดือน หรือทั้งจำคุกและปรับโดยความผิดดังกล่าวสามารถดำเนินการตามกฎหมายต่อศาลทุกที่มีเขตอำนาจไม่ว่าจะเป็นศาลที่ความผิดในการไม่แจ้งข้อมูลดังกล่าวเกิดขึ้น ศาลในเขตอำนาจที่ภูมิลำเนาของผู้กระทำผิดได้ย้ายออกไปหรือที่เจอตัวผู้กระทำผิดทางเพศ (มาตรา 91 พระราชบัญญัติการขึ้นทะเบียนผู้กระทำผิดทางเพศ ค.ศ. 2003)

1.7 การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิด

การเข้าถึงข้อมูลผู้กระทำผิดทางเพศเป็นการเปิดเผยหรือการให้การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำผิดทางเพศที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันอาชญากรรมทางเพศและเพื่อความปลอดภัยของประชาชน โดยการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวนี้อาจแบ่งได้หลายระดับได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลในระดับเฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้น 2) การเข้าถึงข้อมูลในระดับหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนหรือบุคคลที่เข้าถึงได้ตามเงื่อนไข

1.7.1 การเข้าถึงในระดับเฉพาะหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น เป็นระดับการเข้าถึงที่กล่าวได้ว่ากระทบต่อสิทธิของผู้กระทำผิดทางเพศน้อยที่สุดในการเข้าถึงและการเปิดเผยข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศ สำหรับในประเทศไทยนั้นมิมีในลักษณะการให้ข้อมูลดังกล่าวตามวัตถุประสงค์ในหน่วยงานของรัฐการจัดเก็บ การใช้ข้อมูลที่ได้มาจากมาตรการการขึ้นทะเบียนและการแจ้งข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศในประเทศไทยได้บัญญัติให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือหน่วยงานของรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการเข้าถึงข้อมูลเพื่อตรวจสอบ และยืนยันความถูกต้องของข้อมูลของผู้กระทำผิดทางเพศเพื่อการป้องกันยับยั้งอาชญากรรมเพื่อการสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับเพศ และความผิดอื่นที่เกี่ยวข้อง

1.7.2 การเข้าถึงข้อมูลในระดับหน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชนหรือบุคคลที่เข้าถึงได้ตามเงื่อนไขการเข้าถึงในลักษณะที่นอกจากจะมีการเข้าถึงหรือเปิดเผยข้อมูล ภายในหน่วยงานของรัฐแล้วยังเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อประชาชนด้วยแต่เป็นการเปิดเผยที่มีลักษณะจำกัดเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะรายบุคคล โดยบัญญัติถึงการเปิดเผยข้อมูลผู้กระทำผิดทางเพศไว้ในลักษณะเป็นข้อสันนิษฐานในการเปิดเผยข้อมูลมีผลให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถเปิดเผยข้อมูลผู้กระทำผิดทางเพศต่อบุคคลที่สามเพื่อลดโอกาสในการเกิดพฤติกรรมที่เป็นอันตรายโดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอให้เปิดเผยเพียงแต่หากเข้าตามองค์ประกอบของข้อสันนิษฐานที่กำหนดไว้ก็สามารถเปิดเผยข้อมูลได้

1.8 การจำกัดสิทธิเยาวชนผู้กระทำความผิด

ประเทศอังกฤษนั้นมิได้มีการบัญญัติมาตรการในการจำกัดเขตที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิดทางเพศ เป็นกฎหมายบังคับใช้โดยเฉพาะ แต่มีกฎหมายที่บัญญัติให้มีการออกคำสั่งต่อผู้กระทำความผิดทางเพศ Sexual Harm Prevention Orders (SHPOs) โดยคำสั่งนี้จะเป็นคำสั่งในเชิงห้ามกระทำการใด ๆ ตามที่ระบุไว้ในคำสั่งโดยอาจจะระบุว่า ห้ามผู้กระทำความผิดทางเพศผู้นั้นเข้าไปในบริเวณใด หรือห้ามอาศัยอยู่ในบริเวณใด โดยเนื้อหาคำสั่งดังกล่าวจะต้องถูกระบุข้อกำหนดในเชิงห้ามกระทำการ

โดยการจำกัดหรือการห้าม กระทำการใดนั้นจะมีระยะเวลากำหนดไว้อย่างชัดเจน การฝ่าฝืนคำสั่งดังกล่าวหรือการกระทำการใดที่ห้ามไว้ในคำสั่งโดยปราศจากเหตุอันควร การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดทางกฎหมายและมีโทษโดยมีอัตราโทษปรับหรือจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือทั้งจำคุกและปรับ ผู้กระทำความผิดทางเพศที่อยู่ในบังคับของการจำกัดเขตที่อยู่อาศัยของผู้กระทำความผิดทางเพศต้องยอมรับผิดในความผิด

ประเทศอังกฤษเมื่อได้เปรียบเทียบกับประเทศไทยจะเห็นได้ว่าเป็นการใช้คำสั่งเฉพาะตัวไม่ใช่การใช้กฎหมายบังคับในลักษณะโดยรวม ซึ่งไม่ได้มีการแบ่งแยกกรณีของเด็กและเยาวชนออกมาเป็นการเฉพาะ แต่เป็นการวินิจฉัยเป็นรายตัวบุคคลในการออกคำสั่งจำกัดสิทธิ เนื่องจากคำสั่งได้ก็ทำตามที่เป็นการจัดสิทธิของบุคคลควรจะได้รับพิจารณาเป็นรายบุคคลโดยเฉพาะ เพราะการจำกัดสิทธิบุคคลนั้นเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากเป็นการเข้าไปจำกัดสิทธิเสรีภาพอันมีตามกฎหมายของบุคคล ถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นผู้กระทำความผิดก็ตาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจำกัดสิทธิโดยการจำกัดเขตที่อยู่อาศัยของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศเป็นสิ่งที่ได้มีการกำหนดไว้ทั้งสองประเทศ จึงแสดงให้เห็นว่าการจำกัดเขตที่อยู่อาศัยนั้นเป็นมาตรการแรก ๆ ที่ทั้งสองประเทศได้เลือกนำมาใช้ในการป้องกันบุคคลที่อยู่ร่วมในสังคม

2. กรณีศึกษาประเทศไทย

ประเทศไทยมีการนำแนวคิดการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ เพื่อพัฒนาวิถีปฏิบัติที่เหมาะสมในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเพศ อย่างไรก็ตามการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศอาจจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิมนุษยชนของผู้กระทำความผิดดังกล่าวในเรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัว สิทธิทางข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศมาปรับใช้กับประเทศไทยนั้นจำเป็นต้องศึกษาอย่างรอบคอบให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศและประเภทของความผิดเกี่ยวกับเพศ 2) การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ วิธีการและข้อกำหนดในเรื่องระยะเวลาในการแจ้งข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ 3) การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ 4) การจำกัดสิทธิเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

2.1 การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ประเทศไทยมีการจัดทำทะเบียนประวัติอาชญากรซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติและเป็นฐานข้อมูลที่แต่ละหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมสามารถเข้าใช้ได้

แต่ต้องมีการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่ทำกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติเท่านั้น (ทวีศักดิ์, 2544) ข้อมูลในทะเบียนประวัติอาชญากรมีประโยชน์ในการตรวจสอบประวัติผู้กระทำความผิดอันจะใช้ประกอบการพิจารณาในการเพิ่มโทษหรือลดโทษหรือป้องกันอาชญากรรมที่จะเกิดในอนาคตได้ ซึ่งหากไม่มีฐานข้อมูลทะเบียนประวัติอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ตำรวจแต่ละรายต้องบันทึกสรุปพรรณณลักษณะ การกระทำผิด รวมถึงข้อมูลอื่น ๆ ด้วยตนเอง และไม่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยงานในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทำให้การป้องกันปราบปรามอาชญากรรมและตรวจสอบผู้กระทำความผิดเป็นไปอย่างยากลำบากและไม่มีประสิทธิภาพ (โรงเรียนนายร้อยตำรวจและกองทะเบียนประวัติอาชญากร คณะนิติศาสตร์, 2560)

เนื่องจากทะเบียนประวัติอาชญากรเป็นวิธีการที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บข้อมูลของผู้กระทำความผิด โดยทะเบียนประวัติอาชญากรนั้นทำหน้าที่ในการจัดเก็บและตรวจสอบประวัติการกระทำความผิดของอาชญากร เพื่อประโยชน์ในด้านความมั่นคงของประเทศ การสืบสวนสอบสวน การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม รวมถึงเป็นฐานข้อมูลให้กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในการคัดกรองบุคลากรเพื่อรับเข้าทำงานในหน่วยงานนั้น ๆ การเดินทางออกนอกประเทศ หรือเพื่อประกอบการขออนุญาตกระทำการต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องตรวจสอบคุณสมบัติ และประวัติการกระทำความผิดของผู้นั้นเสียก่อน แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าแม้ว่าการขึ้นทะเบียนประวัติอาชญากรเป็นมาตรการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดทางเพศก็ตาม แต่การจัดทำทะเบียนประวัติอาชญากรยังไม่เพียงพอในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเพศและป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ประเทศไทยนั้นควรจะมีกฎหมายเป็นการเฉพาะในการกำหนดมาตรการในการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้แก้ปัญหาความปลอดภัยของประชาชน

2.2 ระยะเวลาการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ประเทศไทย ในส่วนของมาตรการขึ้นทะเบียนประวัติอาชญากรนั้นไม่ได้มีการกำหนดกฎหมายในเรื่องของระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนประวัติอาชญากรไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ทำให้เกิดปัญหาการควบคุมดูแลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศควรจะมีระยะเวลาอย่างเหมาะสม หากไม่มีการกำหนดระยะเวลาขึ้นทะเบียนบุคคลผู้กระทำความผิดนั้นจะมีประวัติอยู่ในทะเบียนประวัติอาชญากรตลอดจนสิ้นสภาพบุคคล หรือเสียชีวิตจะทำให้จำกัดสิทธิมนุษยชนเกินสมควร

เมื่อได้ทำการเปรียบเทียบมาตรการในส่วนนี้ของประเทศไทยกับประเทศอังกฤษแล้วจะพบว่า มาตรการของประเทศอังกฤษซึ่งมีการกำหนดระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนอย่างชัดเจนนั้น และมีมาตรการลดโทษเมื่อผู้กระทำความผิดเป็นเยาวชนจะได้ลดโทษลงครึ่งหนึ่ง ส่งผลดีต่อเยาวชนผู้กระทำความผิดในการกลับเข้าสู่สังคมได้มากกว่ามาตรการที่ใช้ในประเทศไทย เนื่องจากการขึ้นทะเบียนประวัติอาชญากรมีระยะเวลาตลอดชีวิตของผู้กระทำความผิด เสมือนเป็นตราบาปติดตัวซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างยากลำบาก จนอาจส่งผลให้บุคคลผู้นั้นก่อเหตุกระทำความผิดซ้ำ

2.3 ข้อมูลในการจัดเก็บในการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ประเทศไทยในด้านการเก็บข้อมูลเป็นการเก็บรวบรวมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องที่มาจัดเก็บเป็นบัตรสารบบหรือเก็บแบบแฟ้ม ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ

ที่ทำการจับได้แก่ เอกสารแผ่นพิมพ์ลายนิ้วมือ เอกสารรายงานแผ่นประทุษกรรม รูปถ่ายผู้ต้องหา เอกสารหมายจับและตำหนิรูปพรรณผู้กระทำความผิด โดยการจัดเก็บข้อมูลของอาชญากรนั้นจะมีการจัดเก็บให้อยู่ในระบบฐานข้อมูลทะเบียนประวัติอาชญากร ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมไว้ในประวัติอาชญากร มีการแบ่งการจัดเก็บเป็น 2 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล เพศ วันเดือนปีเกิด เชื้อชาติ สัญชาติ ส่วนสูง น้ำหนัก รูปร่าง สีผิว แผ่นลายพิมพ์นิ้วมือ ตำหนิรูปพรรณและประวัติโดยย่อที่ทางเรือนจำส่งมา รูปถ่าย เลขบัตรประชาชน ภูมิลำเนาที่อยู่อาศัย อาชีพ สถานที่ทำงาน ชื่อบิดามารดา ชื่อสามีหรือภริยา รวมถึงลักษณะบุคลิกอันเป็นที่น่าสังเกต

ประการที่สอง ข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ วันเดือนปีที่เกิดเหตุ จับกุม วันเดือนปีที่พิมพ์ลายนิ้วมือ เลขคดี ข้อหา ผลคดีชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการ ชื่อศาลที่ฟ้อง หมายเลขคดีดำและหมายเลขคดีแดง คำพิพากษา ฐานความผิด วันที่พิพากษา วันที่พ้นโทษ ชื่อเรือนจำ รายงานผลคดีถึงที่สุด ที่สถานีตำรวจและรายงานความเคลื่อนไหวจากตำรวจ (โรงเรียนนายร้อยตำรวจและกองทะเบียนประวัติอาชญากร คณะนิติศาสตร์, 2560) เนื่องจากข้อมูลในการจัดเก็บนั้นเป็น ข้อมูลส่วนบุคคลอันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิในความเป็นส่วนตัว ดังนั้น ขอบเขตข้อมูลที่รัฐจัดเก็บนั้นไม่กระทบต่อสิทธิของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศเช่นกัน ประเทศอังกฤษมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย สำหรับประเทศไทยได้มีการบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบันทึกข้อมูลแต่การปรับปรุงข้อมูลต่อเมื่อมีการกระทำผิดซ้ำ อย่างไรก็ตามหากในอนาคตมีการบันทึกข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำความผิดย่อมกระทบต่อสิทธิความเป็นส่วนตัวของเยาวชนผู้กระทำความผิดค่อนข้างกว้าง จึงต้องมีมาตรการในการควบคุมการเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวให้เข้มงวดและมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเก็บข้อมูล เพื่อปกป้องเยาวชนผู้กระทำความผิดให้สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ และลดโอกาสการในกรณีที่เยาวชนผู้กระทำความผิดจะกลับมาก่อเหตุกระทำความผิดซ้ำ

2.4 ระบบการลบข้อมูล การยกเลิกหรือลดระยะเวลาในการขึ้นทะเบียน

การลบประวัติอาชญากรในระบบประวัติอาชญากรของประเทศไทยนั้น ไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายใดบัญญัติเรื่องการลบข้อมูลหรือลบประวัติอาชญากรไว้อย่างชัดเจน แต่การลบประวัติอาชญากรนั้นก็อาจเกิดขึ้นได้ ในกรณีที่กำหนดไว้ในระเบียบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยประมวลระเบียบการตำรวจไม่เกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 การพิมพ์ลายนิ้วมือ พ.ศ. 2554 บทที่ 4 เรื่องการคัดแยกและทำลายแผ่นลายพิมพ์นิ้วมือ รายการประวัติหรือบัญชีประวัติ ซึ่งสำหรับผู้ที่ได้กระทำความผิดการลบชื่อออกจากประวัติอาชญากรนั้นจะมีได้ 2 กรณี คือ 1) อายุครบตามกำหนดหรือ 2) เสียชีวิตแล้ว โดยขั้นตอนในการลบประวัตินั้นจะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการคัดแยกหรือทำลายข้อมูลไม่สามารถทำการลบได้ทันที แม้จะเข้าเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้แล้วก็ตาม (นพรัตน์, 2563)

สำหรับในกรณีของประเทศไทยนั้น การที่ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขเรื่องการลบประวัติอาชญากรไว้อย่างชัดเจนนั้นทำให้เกิดปัญหาการจำกัดสิทธิมนุษยชนเกินสมควร ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ที่เคยกระทำความผิดซึ่งต้องการกลับตัวกลับใจ ให้ไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้ หรืออยู่ร่วมกันได้อย่างยากลำบาก

ต่างจากประเทศอังกฤษที่ซึ่งมีการกำหนดเงื่อนไขอย่างชัดเจนในการขอลบข้อมูล หรือลดระยะเวลาการขึ้นทะเบียน เพื่อช่วยให้ผู้ที่เคยกระทำความผิด ซึ่งไม่มีพฤติการณ์เสี่ยงว่าอาจจะกระทำความผิดซ้ำได้กลับคืนสู่สังคม และได้รับการปฏิบัติอย่างคนทั่วไป

2.5 การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

สำหรับประเทศไทยยังไม่มีหรือนำมาตรการในการแจ้งข้อมูลผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศมาใช้ แต่ประเทศไทยก็มีมาตรการที่คล้ายคลึงกับมาตรการดังกล่าว คือ มาตรการในการเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลพ้นโทษโดยพนักงานตำรวจ โดยหลังจากผู้ที่กระทำความผิดได้รับโทษและพ้นออกจากเรือนจำแล้ว ทางเรือนจำจะส่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของบุคคลผู้พ้นโทษไปยังกองทะเบียนประวัติอาชญากรรมหรือตำรวจวิทยาการส่วนภูมิภาค และดำเนินการนำข้อมูล ดังกล่าวแจ้งไปยังสถานีตำรวจนครบาลหรือภูธร ซึ่งเป็นเจ้าของท้องที่ ที่บุคคลซึ่งพ้นโทษนั้นจะเข้าไปมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ และหลังสถานีตำรวจได้รับบัตรประวัติของบุคคลซึ่งพ้นโทษแล้วก็จะดำเนินการนำบัตรส่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจคอยสังเกตพฤติกรรม และความเคลื่อนไหวของบุคคลผู้นั้น หากถ้านักคนผู้นั้นได้ย้ายภูมิลำเนาออกไปอยู่ในท้องที่อื่น สถานีตำรวจในท้องที่เดิมนั้นก็มีหน้าที่ในการส่งบัตรประวัติบุคคลซึ่งพ้นโทษให้แก่สถานีตำรวจในท้องที่ที่บุคคลนั้นได้ย้ายเข้าไปอยู่ดำเนินการสอดส่องต่อไป โดยระยะเวลาการสอดส่องพฤติกรรม ความเคลื่อนไหวของบุคคลนั้น จะกระทำการติดตามเพียง 12 เดือน นับตั้งแต่วันที่พ้นโทษไปจากเรือนจำ โดยหากบุคคลนั้น มีความประพฤติดี ก็จะไม่ทำการสืบสวนต่อไป แต่หากพบว่าบุคคลนั้นกลับไปกระทำความผิดซ้ำจนถูกจำคุกได้และถูกศาลพิพากษาให้จำคุก ทางสถานีตำรวจก็จะดำเนินการส่งบัตรประวัติบุคคลผู้พ้นโทษคืน แต่ถ้าผู้นั้นได้กลับมากระทำความผิดซ้ำอีกครั้งแต่ยังไม่ถูกดำเนินคดี หากพ้นระยะเวลา 12 เดือนไปแล้ว ตำรวจท้องที่ที่จะทำการสอดส่องต่อไปอย่างบุคคลอันตรายหรือผู้ร้ายต้องถิ่น

2.6 ความผิดในการไม่แจ้งข้อมูลไม่ปฏิบัติตามมาตรการในการแจ้งข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ

เนื่องจากไทยไม่มีการกำหนดให้ผู้ที่เคยกระทำความผิดต้องแจ้งข้อมูล จึงยังไม่มีความผิดฐานไม่แจ้งข้อมูลเกิดขึ้นถ้าหากประเทศไทยมีการกำหนดให้แจ้งข้อมูล ก็ย่อมต้องมีการกำหนดเงื่อนไขในการไม่แจ้งข้อมูล คือ ได้รับโทษเมื่อไม่ทำการแจ้ง โดยเปรียบเทียบกับประเทศอังกฤษแล้วโทษดังกล่าวควรจะเป็นการปรับเงิน และจำคุกโดยอาจให้มีการทำโทษอย่างอื่นด้วยตามความเหมาะสม ซึ่งการแจ้งข้อมูลนั้นเป็นการติดตามผู้กระทำความผิดที่มีประสิทธิภาพ และช่วยให้ทราบข้อมูลที่เป็นปัจจุบันของผู้ที่เคยกระทำความผิด

2.7 การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิด

ประเทศไทย เนื่องจากประวัติอาชญากรรมเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลและเป็นข้อมูลข่าวสารทางราชการที่ได้รับความคุ้มครองโดยมีหลักเกณฑ์และข้อจำกัดในการเข้าถึงหรือเปิดเผยข้อมูล โดยจัดอยู่ในประเภทข้อมูลข่าวสารของราชการที่เปิดเผยเป็นการเฉพาะ กล่าวคือต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากเจ้าของข้อมูลก่อนการเปิดเผย เว้นแต่กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เปิดเผยโดยไม่ต้องได้รับความยินยอม โดยการเข้าถึงข้อมูลของผู้กระทำความผิดนี้ สามารถแยกย่อยออกได้เป็น 2 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การขอตรวจสอบประวัติอาชญากรโดยหน่วยงานรัฐเนื่องจากข้อมูลดังกล่าวนั้นถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลซึ่งได้รับความคุ้มครองและปกปิดเป็นความลับ จึงอนุญาตให้เฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจในสังกัดกองทะเบียนประวัติอาชญากรที่เป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนงานนี้เท่านั้นสามารถเข้าถึงประวัติอาชญากรได้ แต่หากเป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอื่นๆ หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาหรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่ต้องการตรวจสอบประวัติอาชญากร ต้องทำเรื่องขอเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวก่อน

ประการที่สอง การขอตรวจสอบประวัติอาชญากรโดยเอกชน ระบบการขอตรวจสอบประวัติของบุคคลเป็นการเข้าถึงข้อมูลผู้ซึ่งเคยกระทำความผิดทางอาญามาก่อนอันรวมถึงผู้กระทำความผิดทางเพศ โดยการขอตรวจสอบนั้นสามารถทำได้โดยผู้ร้องขอ หรือบุคคลอื่นทำคำร้องขอตรวจสอบพร้อมหนังสือความยินยอมจากบุคคลที่จะถูกตรวจสอบ ซึ่งการเปิดให้เข้าถึงข้อมูลผู้กระทำความผิดต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ในการรับเข้าทำงานบางประเภทเท่านั้น สำหรับในการนี้ของผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนนั้น กองทะเบียนประวัติอาชญากร ได้มีการแจ้งว่า เมื่อมีการขอตรวจสอบประวัติบุคคล จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน หากพบว่าข้อมูลประวัติของผู้ที่ถูกตรวจสอบเป็นเด็กและเยาวชนที่เคยกระทำความผิดทางอาญามาก่อน ทางกองทะเบียนประวัติอาชญากรจะไม่ทำการเปิดเผยข้อมูลประวัติดังกล่าวให้กับหน่วยงานที่ขอตรวจสอบ ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 84 กำหนดให้เพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน ห้ามมิให้เปิดเผยหรือนำเข้าประวัติการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน หากมีการฝ่าฝืนให้ศาลสั่งระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือเพิกถอนการกระทำนั้น ทำให้เกิดปัญหาการเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดอย่างยากลำบาก

เมื่อพิจารณาการเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศที่ได้ขึ้นทะเบียนของประเทศอังกฤษ และการขอตรวจสอบประวัติอาชญากรของประเทศไทยแล้วจะพบว่า เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวเป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้กระทำความผิดซึ่งได้รับความคุ้มครองโดยสิทธิส่วนบุคคล จึงยังไม่มีมีการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณชน เพราะเป็นการกระทบต่อสิทธิของผู้กระทำความผิดทางเพศ แต่เพื่อความสงบและปลอดภัยของคนในสังคมจึงต้องมีการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวโดยมีการเงื่อนไขในการเปิดเผยข้อมูล และกำหนดบทลงโทษต่อผู้ที่ทำการฝ่าฝืนเงื่อนไขที่กำหนดไว้ ซึ่งแม้ว่าทั้งประเทศไทยและประเทศอังกฤษจะมีการกำหนดเงื่อนไขที่แตกต่างกันในบางประการ แต่ก็มีจุดประสงค์เดียวกันคือเพื่อความสงบเรียบร้อยของคนสังคม และคุ้มครองสิทธิบางประการของผู้กระทำความผิด

2.8 การจำกัดสิทธิเยาวชนผู้กระทำความผิด

ประเทศไทย มีการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้กระทำความผิดทางเพศในบางประการ เพื่อความสงบและปลอดภัยของประชาชน โดยสิทธิของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศที่ถูกจำกัด ได้แก่

ประการที่หนึ่ง สิทธิส่วนบุคคล เนื่องจากการถูกหน่วยงานของรัฐจัดเก็บข้อมูลที่เป็นข้อมูลส่วนบุคคลในประวัติอาชญากร เช่น ชื่อ-นามสกุล อายุ ซึ่งการจัดเก็บข้อมูลดังกล่าวต้องได้รับความยินยอมของเจ้าของข้อมูลก่อน แต่สิทธิดังกล่าวมีข้อจำกัดเช่นกัน คือ สิทธิดังกล่าวอาจถูกจำกัดได้หากเป็นการกระทำที่เป็นไป

เพื่อป้องกันอาชญากรรม หรือความปลอดภัยของประชาชน และการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่มีกฎหมายรองรับ คือ เป็นเรื่องที่มีกฎหมายบัญญัติให้สามารถกระทำได้ เช่น การจัดเก็บข้อมูลในทะเบียนประวัติอาชญากรรม

ประการที่สอง สิทธิในความเป็นส่วนตัว คือ สิทธิในความเป็นส่วนตัวที่จะไม่ถูกเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคลนั้นเป็นสิทธิเฉพาะเจ้าของข้อมูลเท่านั้น การที่หน่วยงานของรัฐดำเนินการนำข้อมูลดังกล่าวเปิดเผยต่อ สาธารณชน หรือเปิดเผยในหน่วยงานของรัฐ ย่อมเป็นการละเมิดหลักการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล แต่หลักดังกล่าวก็มีข้อยกเว้นเช่นกัน คือ รัฐสามารถกระทำการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวได้ หากเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสาธารณะหรือสิทธิอื่นๆ เช่น การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดทางเพศนี้เป็นการเปิดเผยเพื่อป้องกันอาชญากรรมจากผู้กระทำความผิดทางเพศ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความเสี่ยงในการกลับมากระทำความผิดซ้ำ

ประการที่สาม สิทธิเสรีภาพในการเดินทางและการเลือกถิ่นที่อยู่ จากหลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ ผู้กระทำความผิดทางเพศที่พ้นโทษไปแล้ว ย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่ และสามารถเดินทางไปไหนก็ได้อย่างประชาชนทั่วไป แต่อย่างไรก็ตามสิทธิเสรีภาพดังกล่าวก็อาจถูกจำกัดขอบเขตได้ หากการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ ความสงบเรียบร้อย หรือเพื่อการอื่นๆ โดยการเข้าไปจำกัด หรือควบคุมการใช้สิทธิเสรีภาพของผู้กระทำความผิดทางเพศ เพื่อป้องกันการเกิดอาชญากรรมที่เป็นความผิดเกี่ยวกับเพศซ้ำ หรือเพื่อไม่ให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นการจำกัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดทางเพศอย่างมีขอบเขตจำกัดเพื่อโดยต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ เงื่อนไขให้เหมาะสมไม่เป็นการจำกัดสิทธิของผู้กระทำความผิดทางเพศจนเกินจำเป็น

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สำหรับการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเป็นมาตรการทางกฎหมายในการติดตามตรวจสอบเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดซ้ำ ป้องกันบุคคลที่อยู่ร่วมกับผู้กระทำความผิด และเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวน โดยผลการศึกษาพบว่าการศึกษากฎหมายในประเทศอังกฤษที่เกี่ยวข้องกับมาตรการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศมีการรองรับในกฎหมายของประเทศอังกฤษและแนวปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ 1) การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศและประเภทของความผิดทางเพศ 2) การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ วิธีการและข้อกำหนดในเรื่องระยะเวลาในการแจ้งข้อมูลของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ 3) การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ 4) การจำกัดสิทธิเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ เนื่องจากในบางกรณีเมื่อเยาวชนได้กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดกฎหมายอาจมีการจำกัดสิทธิในบางประการ เช่น การจำกัดเขตที่อยู่อาศัยของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ และมาตรการทางกฎหมายในการติดตามตรวจสอบเยาวชนผู้กระทำความผิดในประเทศไทย

มาตรการในการขึ้นทะเบียนประวัติอาชญากร เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบระหว่าง มาตรการทางกฎหมายของประเทศอังกฤษและมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย รวมทั้งพิจารณาหาแนวทางที่เหมาะสมในการนำมาตรการการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศมาปรับใช้ให้เข้ากับ บริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน และเสนอแนวทางในการนำการขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ มาบังคับใช้ในประเทศไทยให้มีความเหมาะสม ด้วยเหตุนี้จึงควรพัฒนามาตรการทางกฎหมายในการขึ้นทะเบียน เยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศเพื่อให้เกิดความปลอดภัยของประชาชน โดยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. การขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ

ประเทศไทยควรจะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีการติดตามตรวจสอบโดยการรวบรวมข้อมูลของเยาวชน ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศที่ปล่อยตัวจากสถานฝึกและอบรมแล้วไว้ในฐานข้อมูลที่จัดเก็บไว้โดยหน่วยงาน ของรัฐ ซึ่งการขึ้นทะเบียนและแจ้งข้อมูลของผู้กระทำความผิดทางเพศเป็นมาตรการที่ใช้ในการติดตามตรวจสอบ เยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศมาตรการแรกที่เกิดขึ้น โดยควรจะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติศาลเยาวชน และครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติให้เยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ ต้องลงทะเบียนข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของตน เช่น ชื่อ ที่อยู่ สถานที่ทำงาน และ ข้อมูลส่วนบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

2. การแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดสำหรับความผิดเกี่ยวกับเพศ

ประเทศไทยได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287/2 โดยประเภทของความผิดเกี่ยวกับเพศหลักๆ เช่น การข่มขืนกระทำชำเรา การกระทำความผิด การค้าประเวณี การหลอกลวงบังคับไปค้าประเวณี การมีส่วนร่วมค้าประเวณี การครอบครอง สื่อลามกหรือเผยแพร่สื่อลามก ซึ่งเป็นฐานความผิดที่สำคัญ และควรจะแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดให้มีการแจ้งข้อมูล เยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศกล่าวคือ ให้เยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศที่ต้องขึ้นทะเบียนมีหน้าที่ในการแจ้ง ข้อมูลของตนแก่หน่วยงานของรัฐเป็นระยะๆ ตามที่กฎหมายกำหนด และเพื่อให้มีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย เยาวชนผู้กระทำความผิดมีหน้าที่ต้องแจ้งให้หน่วยงานของรัฐทราบ เมื่อมีข้อมูลของตนได้เปลี่ยนแปลงไป หากฝ่าฝืน มีบทลงโทษ

สำหรับประเทศไทยมีมาตรการในการเฝ้าดูพฤติกรรมของบุคคลที่อายุเกินกว่าสิบแปดปีภายหลัง ปล่อยตัว เจ้าหน้าที่ตำรวจจะมีการติดตามดูแลพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศภายหลังถูกปล่อยตัว แต่ยังไม่มีความมาตรการในการเฝ้าดูพฤติกรรมของเยาวชนซึ่งเป็นบุคคลที่อายุเกินกว่าสิบห้าปีแต่ไม่ถึงสิบแปดปี ภายหลังปล่อยตัวจากสถานฝึกและอบรม ทำให้เยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศอาจจะกลับมา กระทำความผิดซ้ำ

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 84 กำหนดให้เพื่อคุ้มครองสิทธิของเด็กและเยาวชน ห้ามมิให้เปิดเผยหรือนำเข้าประวัติ การกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน หากมีการฝ่าฝืนให้ศาลสั่งระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือ เพิกถอนการกระทำนั้น โดยมาตราดังกล่าวไม่เพียงพอต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเพศ ให้มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหาทางกฎหมายในเรื่องการแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดสำหรับ ความผิดเกี่ยวกับเพศ ด้วยเหตุนี้จึงควรพัฒนามาตรการทางกฎหมายในการแจ้งข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศโดยกำหนดข้อมูลส่วนตัว การปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยเมื่อมีข้อมูลเปลี่ยนแปลงไป และกำหนดฐานความผิดที่ต้องขึ้นทะเบียนเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศอย่างชัดเจน

3. การเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิด

การเข้าถึงข้อมูลผู้กระทำความผิดทางเพศเป็นการให้เข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศที่ได้ขึ้น ทะเบียนไว้เพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันอาชญากรรมทางเพศ โดยผู้มีสิทธิเข้าถึงได้แก่หน่วยงานรัฐ แต่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิด หากหน่วยงานเอกชนหรือบุคคลที่เข้าถึงได้ ตามเงื่อนไขโดยไม่ต้องทำเรื่องร้องขอ ในประเทศไทยต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากเจ้าของข้อมูล ก่อนการเปิดเผย เฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจในสังกัดกองทะเบียนประวัติอาชญากรเท่านั้นที่สามารถเข้าถึง ข้อมูลได้ เว้นแต่เป็นกรณียกเว้นที่กฎหมายอนุญาตให้เปิดเผยหรือเข้าถึงข้อมูลได้ เช่น การทำเรื่อง ขอตรวจสอบประวัติอาชญากร เป็นต้น แต่หากพบว่าข้อมูลประวัติของผู้ที่ถูกตรวจสอบเป็นเด็กและเยาวชน ที่เคยกระทำความผิดทางอาญามาก่อน กองทะเบียนประวัติอาชญากรก็จะไม่เปิดเผยข้อมูลประวัติ เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 84 ไม่เพียงพอต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเพศให้มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดปัญหา ทางกฎหมายในเรื่องการเข้าถึงข้อมูลส่วนตัวของเยาวชนผู้กระทำความผิดทางเพศ ควรจะแก้ไขเพิ่มเติมให้ประชาชน สามารถเข้าถึงข้อมูลเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศเพื่อความปลอดภัยของประชาชน

4. การจำกัดสิทธิเยาวชนผู้กระทำความผิด

การจำกัดสิทธิเยาวชนผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ คือ การแทรกแซง การห้ามหรือการรบกวน สิทธิขั้นพื้นฐานบางประการของผู้กระทำความผิดทางเพศ ไม่ให้บุคคลผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศสามารถใช้ สิทธิตามปกติได้ เพื่อความสงบและความปลอดภัยของประชาชน โดยการจำกัดสิทธิดังกล่าวอาจเป็นคำสั่ง ในเชิงห้ามกระทำการใดๆ ตามที่ระบุไว้ในคำสั่งซึ่งมีการระบุที่ชัดเจนและมีขอบเขตระยะเวลาที่กำหนดไว้ หรือเป็นการแทรกแซงสิทธิความเป็นส่วนตัวหรือสิทธิส่วนบุคคล

บรรณานุกรม

- ทวีศักดิ์ รักดีโต. (2544). **ทะเบียนประวัติอาชญากร**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- นพรัตน์ บุญถนอม. (2563). การนำระบบการขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดทางเพศและการแจ้งเตือนต่อสาธารณชนมาใช้กับระบบทะเบียนประวัติอาชญากรรมของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมทางเพศ. **วารสารกระบวนการยุติธรรม**, 13(1), 21-35.
- โรงเรียนนายร้อยตำรวจและกองทะเบียนประวัติอาชญากร. คณะนิติศาสตร์. (2560). **เอกสารประกอบการสอนวิชาการทะเบียนประวัติอาชญากร**. โรงเรียนนายร้อยตำรวจ.
- วาริรัตน์ รัตนวิบูลย์สม. (2557). การขึ้นทะเบียนผู้กระทำความผิดทางเพศ: พิจารณาในมิติของความร่วมมือระหว่างประเทศ. **วารสารนิติศาสตร์อัสสัมชัญ**, 5(1), 13-36.
- Sexual Offences Act 2003 ของประเทศอังกฤษ**. [ม.ป.ป.]. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/pdfs/ukpga_20030042_en.pdf.

**การลดทอนความผิดอาญาและการยกเลิกความผิดลหุโทษ:
ศึกษาบทบัญญัติซึ่งไม่ครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างของความผิดอาญา
Decriminalization and Declassification of Petty Offences Research
Project: a Case Study of the Provisions that do not meet the
elements of the Structure of Crime**

สุภัชลี เทพหัสดิน ณ อยุธยา*

Supachalee Devahastin Na Ayudhya

บทคัดย่อ

ความผิดลหุโทษ เป็นความผิดที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดในการบัญญัติกฎหมายอาญาเพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด จึงได้มีการบัญญัติให้การกระทำความผิดที่มีระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับไว้ในประมวลกฎหมายอาญาและมีโทษทางอาญา เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของความผิดลหุโทษตามบทบัญญัติมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 แล้ว ทำให้พบว่า บทบัญญัติของความผิดลหุโทษบางมาตราต้องการองค์ประกอบภายในส่วนของเจตนาแต่บางมาตราไม่ต้องการ ซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากความผิดอาญาทั่วไปที่ถือว่าเจตนาเป็นสาระสำคัญของการวินิจฉัยความผิดอาญา การศึกษาวิจัยถึงแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญา โครงสร้างของความผิดอาญา แนวคิดในการกำหนดโทษอาญาทั้งตามกฎหมายของประเทศไทยและประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ แนวคิดในการลดทอนความผิดอาญา แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเจตนารมณ์ของบทบัญญัติ มาตรา 77 วรรคสามแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งวางหลักให้ การกำหนดโทษทางอาญาในกฎหมายนั้น ให้กำหนดเฉพาะในความผิดร้ายแรง สะท้อนให้เห็นถึงทิศทางการบัญญัติกฎหมายที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การกำหนดทุกความผิดให้มีโทษทางอาญาสมควรได้รับการแก้ไข ในทางตรงข้ามการลดทอนความผิดอาญามีแนวโน้มในความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น งานวิจัยเล่มนี้ จึงเห็นควรว่าต้องมีการทบทวน แก้ไขบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญา ภาคลหุโทษ เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางที่เหมาะสมในการจัดแบ่งกลุ่มของความผิดอาญาลหุโทษให้ชัดเจนเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักวิชาการทางกฎหมายอาญาตลอดจนสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน

* ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Law, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University,

Corresponding author, e-mail : s_devahastin@yahoo.com

Received: October 17, 2022 Revised: December 27, 2022 Accepted: January 23, 2023

ผลจากการศึกษาวิจัย ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาและได้มาซึ่งแนวทางการจัดแบ่งกลุ่มความผิดของบทบัญญัติ ภาคลหุโทษทั้ง 32 มาตรา ทั้งในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิดอาญา และส่วนที่ไม่ควรเป็นความผิดอาญา โดยเสนอแนะในรูปแบบผสมผสานระหว่างแนวทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยจัดวางความผิดที่มีลักษณะของความผิดอาญาที่แท้จริง สอดคล้องกับหลักของโครงสร้างของความผิดอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด และนำความผิดที่ไม่มีลักษณะของความผิดอาญา ไม่เป็นการกระทำที่เป็นก่ออันตรายหรือขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนไปบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นซึ่งไม่มีการลงโทษทางอาญา ทั้งนี้ เพื่อให้การกำหนดความผิดอาญามีกรอบที่ชัดเจนเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนเป็นธรรมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: ความผิดลหุโทษ, การลดทอนความผิดอาญา, การยกเลิกความผิดลหุโทษ

Abstract

Petty offence is an offence that represents the idea of implementing criminal laws in order to protect order and preserve community safety. Furthermore, petty offence has been acknowledged as a method for crime prevention and suppression. Therefore, it is expressly stated in the Thai Penal Code and subject to criminal punishments that the petty offences shall be punished with imprisonment for no more than one month or fined for no more than ten thousand Baht or both. In consideration of the nature of the provisions applicable to petty offences under sections 367 to 398, it was observed that the provisions of some petty offences necessitate the intention to commit crimes as an internal element of the crime whereas others do not. This is distinguishable from the general offences where intent is essential in determining the constitution of criminal offences. Subsequently, there is particularly striking analysis of first, the principles of criminalization, the second, the structure of crime, the third, the principles for determining criminal punishment under both Thai law and laws of nations with civil law systems and last but not least, the concept of decriminalization. Thereafter, the preceding analysis was combined with the intendment of section 77 paragraph 3 of the Kingdom of Thailand Constitution B.E. 2560 prescribing the principles for determining criminal punishment which states that the criminal punishments should be limited only to cases of serious offenses. To this extent, the results of this study indicated and reflected that the direction of the enactment of laws has changed from the previous direction. As a result, the criminal punishment prescribed for each criminal offense shall be revised. On the contrary, decriminalization is becoming more feasible. According to the findings of this study, the provisions applicable to petty offences prescribed

under the Thai Penal Code shall be reviewed and amended in furtherance of establishing a clear, systematic approach to the classification of petty offences that is consistent with academic principles of criminal law and the current social situation.

The findings of research studies enable us to comprehend the concept of criminalization and obtain guidelines for categorizing the 32 provisions applicable to petty offenses, both for the part that should be determined as criminal offences and the part that should not be determined as criminal offences. The study proposes integrating the concepts of the Federal Republic of Germany and the Republic of France as well as reclassifying the offences that exhibit the characteristics and rationale of true crimes and are consistent with the structure of crime as provisions under the Thai Penal Code, Book 2, Specific Offenses. In addition, the study also proposes bringing offences that do not have a criminal nature, are not deemed harmful or contrary to the morality of the civilizations, to be stipulated in other laws that do not have criminal punishment in order to have a clear framework of criminalization that shall obscure a guarantee citizens' rights and liberties, as well as to ensure fairness and equity amongst individuals.

Keywords: petty offence, decriminalization, decriminalization of petty offences

บทนำ

มาตรา 104 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำได้โดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น” กล่าวคือ กำหนดให้การกระทำความผิดตามบทบัญญัติความผิดลหุโทษ ซึ่งเป็นบทบัญญัติภาค 3 ของประมวลกฎหมายอาญา ในหลายมาตราเป็นการกระทำที่ผู้กระทำความผิดต้องรับผิด แม้ว่าได้กระทำได้โดยไม่มีเจตนา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากโครงสร้างของความผิดอาญา (Structure of Crime) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยความผิดอาญาแล้ว จะเห็นว่าการกระทำของบุคคลจะเป็นความผิดอาญาต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่า ผู้กระทำได้กระทำความผิดตามข้อสาระทั้งสามประการ ตามลำดับ ดังนี้ (1) การกระทำความผิดประกอบที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งองค์ประกอบภายนอก อันได้แก่ ผู้กระทำความผิด การกระทำ กรรมของการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล และองค์ประกอบภายนอกอื่นๆ รวมถึงองค์ประกอบภายใน อันได้แก่ เจตนา หรือประมาท (2) ความผิดกฎหมาย ซึ่งหมายถึง การกระทำนั้นต้องฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่ใช้อยู่ขณะกระทำความผิดและไม่มีเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้ (3) ความรู้ผิดและชอบ อันเป็นการพิจารณาในส่วนความรู้ผิดชอบชั่วดีของผู้กระทำ หากว่าข้อเท็จจริงแห่งการกระทำครบตามองค์ประกอบทั้งสามประการของโครงสร้างความผิดอาญา การกระทำย่อมเป็นความผิดและผู้กระทำย่อมสมควรถูกลงโทษ แต่หากข้อเท็จจริงแห่งการกระทำปรากฏว่า ขาดไปซึ่งข้อสาระข้อหนึ่งข้อใด การกระทำย่อมไม่เป็นความผิดอาญาและผู้กระทำย่อมไม่สมควรต้องรับโทษทางอาญา

เมื่อพิจารณาจากมาตรา 59 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญา ต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนา เว้นแต่จักได้กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท หรือกรณี ที่กฎหมายกำหนดให้รับผิดชอบแม้กระทำโดยไม่มีเจตนา” คำว่า “เจตนา” หมายถึง การรู้ข้อเท็จจริงอันเป็น องค์ประกอบของความผิดและการต้องการผลอันเป็นการทำลายสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครอง “เจตนา” จึงถือเป็น องค์ประกอบอันเป็นข้อสาระที่สำคัญในการพิจารณาการกระทำของบุคคล

เมื่อพิจารณาถึงการกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 367 ถึงมาตรา 398 บทบัญญัติในหลายมาตราต้องพิจารณาถึงเจตนาในส่วนขององค์ประกอบภายใน แต่ในบางมาตราไม่ต้อง พิจารณาในส่วนขององค์ประกอบภายใน หรือเจตนาของผู้กระทำผิดเพียงแต่พิจารณาองค์ประกอบภายนอก ก็เพียงพอต่อการวินิจฉัยว่าการกระทำเป็นความผิดอาญาแล้ว จึงไม่สอดคล้องกับหลักของโครงสร้าง ของความผิดอาญา ตัวอย่างเช่น มาตรา 391 ความผิดฐานใช้กำลังทำร้ายผู้อื่นไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตราย แก่กายหรือจิตใจ ผู้กระทำต้องมีเจตนา การกระทำจึงจะเป็นความผิด ดังนั้น มาตรา 391 จึงเป็นข้อยกเว้น ของมาตรา 104 แสดงให้เห็นว่าการกระทำความผิดลหุโทษบางมาตราผู้กระทำต้องมีเจตนาเป็นองค์ประกอบ ในการกระทำความผิดด้วย เมื่อมาตรา 391 เป็นการกระทำความผิดที่ครบถ้วนตามข้อสาระสำคัญของโครงสร้าง ของความผิดอาญา ในขณะที่มาตรา 373 ความผิดฐานปล่อยปลະละเลยให้บุคคลวิกลจริตที่ควบคุมดูแล ออกไปเที่ยวตามลำพัง หรือ มาตรา 382 ความผิดฐานใช้ให้สัตว์ทำงานจนเกินสมควรหรือใช้ให้ทำงาน อันไม่สมควร เป็นความผิดที่ไม่ต้องพิจารณาถึงเจตนาของผู้กระทำ และมาตรา 367 ความผิดฐานไม่ยอมบอกชื่อ หรือแกล้งบอกชื่อหรือที่อยู่อันเป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน หรือมาตรา 368 ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของ เจ้าพนักงานโดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร เป็นการกระทำที่ไม่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาแต่เป็นเพียง การขัดคำสั่งทางปกครอง

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ประกาศใช้มานานกว่า 65 ปีแล้ว ซึ่งในขณะที่ร่างประมวลกฎหมาย อาญานั้น ได้นำแนวความคิดที่ว่า การกำหนดให้การกระทำความผิดมีโทษทางอาญาจะทำให้บุคคลเกรงกลัว ที่จะกระทำความผิดมาใช้ จึงบัญญัติความผิดลหุโทษไว้ในภาคสาม ของประมวลกฎหมายอาญา แต่ในยุคปัจจุบัน มุมมองเกี่ยวกับการลงโทษผู้กระทำความผิดได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของการแก้ไขปรับปรุงพหุติสนัย เพื่อให้โอกาสแก่ผู้กระทำความผิดในการกลับตัวเป็นคนดีและกลับคืนสู่สังคม การลงโทษอาญาไม่สามารถ แก้ปัญหาอาชญากรรมได้อย่างแท้จริง เพราะแม้ว่าเราจะแก้ไขเพิ่มโทษบทบัญญัติความผิดลหุโทษจากเดิม ที่ มาตรา 102 (แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ 22 พ.ศ. 2558) กำหนดว่า จำคุกไม่เกิน 1 เดือน ปรับ ไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นอัตราโทษ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท จำนวนตัวเลขการกระทำความผิดลหุโทษหาได้ลดลงแต่อย่างใดไม่ จึงสะท้อน ให้เห็นว่า การกำหนดฐานความผิดเหล่านี้ไว้ในประมวลกฎหมายอาญา หรือแม้แต่การเพิ่มระวางโทษปรับให้สูงขึ้น หาได้ทำให้คนเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดไม่ แนวคิดการลดทอนความผิดอาญาโดยใช้มาตรการอื่นจึงเข้ามา แทนที่การมุ่งเน้นการลงโทษบุคคลด้วยโทษทางอาญา

การศึกษาวิจัยเพื่อลดทอนความผิดอาญาและการยกเลิกความผิดลหุโทษ จึงเป็นการศึกษาถึงสาระสำคัญของการกำหนดความผิดอาญา โครงสร้างของความผิดอาญา ความผิดลหุโทษตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาและวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาและความผิดลหุโทษของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์เช่นเดียวกัน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการจัดวางความผิดลหุโทษไว้ในที่ที่เหมาะสมตามหลักวิชาการทางนิติศาสตร์ โดยนำแนวทางการพิจารณาบทบัญญัติซึ่งไม่ครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างความผิดอาญามาเป็นหลักในการจัดแบ่งกลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อสอดคล้องกับเป้าหมายของกฎหมายอาญาที่มุ่งคุ้มครองการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมให้เป็นไปโดยปกติสุขเรียบร้อย มากกว่าการลงโทษและเสนอแนะมาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญากับการกระทำความผิดที่ไม่ใช่ความผิดอาญาที่แท้จริง เพื่อช่วยลดทอนปัญหาความผิดอาญาเพื่อ และทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การแก้ไขบทบัญญัติ ภาค 3 ลหุโทษให้มีความสอดคล้องกับหลักของการกำหนดความผิดอาญาและโครงสร้างของความผิดอาญาจึงจะเป็นการเสนอแนะแนวทางการกำหนดกรอบของความผิดอาญาที่ชัดเจน อันเป็นการลดทอนตลอดถึงเป็นการยกเลิกการกระทำที่ไม่มีลักษณะของความผิดอาญาออกจากประมวลกฎหมายอาญา

แนวคิดในการกำหนดความผิดอาญา

จาก “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” ซึ่งเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกจนถึงปีพุทธศักราช 2499 ประเทศไทยก็ได้มีการประกาศใช้ “ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499” ฉบับปัจจุบันและมีการพัฒนาปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอจนกระทั่งทุกวันนี้ ประเด็นสำคัญที่พัฒนาสืบเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลง คือ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการทางกฎหมายต่างมีความเห็นในทางกฎหมายอาญาเป็นที่พ้องกันว่า เมื่อกฎหมายอาญาเป็นเรื่องที่ว่าด้วย “ความผิด” และ “โทษ” การบังคับใช้กฎหมายอาญาที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเช่นนี้ ย่อมสมควรต้องมีหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการกำหนดว่าการกระทำใดที่สมควรเป็นความผิดอาญา หรือการกระทำใดที่ไม่ควรเป็นความผิดอาญา ในการศึกษาค้นคว้าถึงแนวความคิดในการกำหนดความผิดอาญา จึงต้องทำการพิจารณาหลักการทางวิชาการนิติศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับทางสากล ดังนี้

หลักกฎหมายอาญาต้องเป็นวิธีทางสุดท้าย (ultima ratio)

(Constantin Lauterwein, Carl, 2010, pp. 10-16 ; รณกรณ์ บุญมี, 2561, น. 231)

ในการพิจารณาว่าการกระทำใดสมควรถูกกำหนดให้เป็นความผิดอาญาหรือไม่ ศาตราจารย์ ดร. Claus Roxin มีความเห็นว่า กฎหมายอาญามีขึ้นเพื่อคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมาย (Rechtsgüterschutz) เท่านั้น กล่าวคือ การกระทำใดที่ไม่ได้กระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายแล้ว ฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่ควรกำหนดให้เป็นความผิดอาญา ซึ่งแนวคิดในการบัญญัติกฎหมายอาญาโดยมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองคุณธรรมทางกฎหมายของความผิดฐานต่างๆ นั้น ทำให้เกิดผลตามมา 9 ประการ ได้แก่

- (1) กฎหมายอาญาที่ละเมิดสิทธิพลเมืองไม่เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องคุณธรรมทางกฎหมาย
- (2) คำอธิบายของวัตถุประสงค์ทางกฎหมายนั้นไม่เพียงพอที่จะบัญญัติให้เป็นความผิดอาญา
- (3) การทำผิดศีลธรรม ผิดจรรยาบรรณ หรือการกระทำที่น่ารังเกียจของตัวเองไม่ถือว่าเป็นอันตราย

ต่อคุณธรรมทางกฎหมาย

- (4) การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหรือผู้อื่นไม่เพียงพอที่จะบัญญัติให้เป็นความผิด
- (5) การคุ้มครองความรู้สึกที่ยอมรับว่าเป็นคุณธรรมทางกฎหมาย จะต้องเป็นความรู้สึกจากการถูกคุกคาม
- (6) การทำร้ายตนเองไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ไม่ถือว่าเป็นความผิดอาญา
- (7) ควรยกเลิกกฎหมายอาญาเชิงสัญลักษณ์ที่ไม่ได้พิสูจน์ว่ากระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมาย กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า
- (8) ข้อห้าม (taboo) ไม่เป็นคุณธรรมทางกฎหมาย
- (9) สิ่งที่กฎหมายมุ่งจะคุ้มครองที่เป็นนามธรรมเกินไปไม่เป็นคุณธรรมทางกฎหมาย

หลักภัยอันตราย (Principle of Harm)

วัตถุประสงค์สุดท้ายเพียงประการเดียวที่มนุษยชาติจักพึงได้รับการประกันจากการล่วงเข้ามาเพื่อจำกัดเสรีภาพในการกระทำไม่ว่าเรื่องไหนก็ตาม และไม่ว่าในทางส่วนบุคคลหรือในทางสาธารณะก็เพื่อความปลอดภัยส่วนบุคคลเท่านั้น การใช้อำนาจรัฐที่มีเหนือกว่าบังคับอันเป็นการฝ่าฝืนเจตจำนงสมาชิกรับคนใดคนหนึ่งของสังคมอารยะจะชอบธรรมก็ต่อเมื่อการใช้อำนาจเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์แต่เพียงประการเดียวคือ เพื่อป้องกันภัยอันตรายที่มีต่อผู้อื่นเท่านั้น ประโยชน์ที่จะมีขึ้นแก่เขาผู้นั้นไม่ว่าจะในทางวัตถุหรือเชิงศีลธรรม ไม่ใช่เหตุผลเพียงพอเพื่อการใช้อำนาจนั้น (ดิสตริค ลิขิตวิทยาวัณ, น. 21-22) (John Stuart Mill)

หลักภัยอันตราย คือ

- (1) การกระทำนั้นต้องส่งผลให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายเป็นผลกระทบต่ระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของปัจเจกชน
- (2) มีความน่าตำหนิตามศีลธรรม คือ ความน่าตำหนิตามจิตใจของบุคคลที่สะท้อนผ่านการกระทำ
- (3) วิธีทางสุดท้าย คือ มาตรการทางแพ่งหรือมาตรการทางปกครองไม่เพียงพอต่อการยับยั้งปราบปรามการกระทำนั้น

หลักภัยอันตรายของ Mill มีความใกล้เคียงกับแนวทางการอธิบายการทำความผิดที่เป็นการก่ออันตรายของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร ซึ่งได้อธิบาย ไว้ว่า ความผิดที่เป็นการก่ออันตราย (คณิต ฒ นคร, 2563, น.172-173) (Gefährdungsdelikte/ Endangering Crime) กฎหมายประสงค์ที่จะไม่ให้อันตรายเกิดขึ้นจึงได้บัญญัติเป็นการป้องกันไว้ก่อนและอันตรายต่อคุณธรรมทางกฎหมายจะถูกผนวกด้วยโทษไว้เลยทีเดียว ทั้งนี้ เพื่อมิให้มีการทำอันตรายคุณธรรมทางกฎหมาย แต่หากอันตรายได้เกิดขึ้นจริง กรณีนี้ก็จะกลายเป็นความผิดที่ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นเนื่องจากผล

แนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาให้เป็นความผิดอันยอมความได้

ความผิดอาญาใดควรเป็น “ความผิดอันยอมความได้” เป็นเรื่องที่กฎหมายจะบัญญัติโดยระบุว่าการผิดนั้นเป็นความผิดอันยอมความได้ไว้โดยเฉพาะ สำหรับความผิดใดที่กฎหมายมิได้ระบุไว้ให้เป็นความผิดอันยอมความได้ไว้เป็นการเฉพาะ ย่อมหมายความว่า เป็น “ความผิดอาญาแผ่นดิน” ในส่วนของ “ความผิดอันยอมความได้” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ความผิดต่อส่วนตัว” เพราะเป็นความผิดที่เป็นการประทุษร้ายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่เป็นเรื่องส่วนบุคคล หรือเกิดความเสียหายโดยตรงต่อตัวผู้เสียหาย แนวคิดในการกำหนดความผิดอาญาให้เป็นความผิดอันยอมความได้ รัฐจะคำนึงถึงเจตจำนงของผู้เสียหายเป็นสำคัญ หากผู้เสียหายไม่พอใจดำเนินคดี รัฐก็ไม่อาจดำเนินการใดๆ ในคดีนั้นได้อีก ดังนั้น ความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่งควรบัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้หรือไม่นั้น มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ (คณิต ณ นคร, 2563, น.170-171)

- (1) เป็นความผิดอาญาที่มีความเป็นอาชญากรรมค่อนข้างน้อย
- (2) เป็นความผิดที่กระทบต่อชีวิตส่วนตัวของบุคคลโดยตรง การดำเนินคดี จึงเป็นเรื่องเจตจำนงของผู้เสียหายโดยตรง หากผู้เสียหายประสงค์จะดำเนินคดี สามารถร้องทุกข์เพื่อให้รัฐมีอำนาจเข้ามาดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับคดีได้
- (3) เป็นความผิดที่คุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมมาก โดยการดำเนินคดีนั้น ในความผิดบางฐานจะเป็นการซ้ำเติมเหยื่ออาชญากรรมให้ได้รับทุกข์หนักมากขึ้นไปอีก หากผู้เสียหายไม่ร้องทุกข์ จึงเท่ากับว่าผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินคดี รัฐจะไม่มีอำนาจเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น

โครงสร้างของความผิดอาญาไทย

“กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่วาดด้วยการกระทำความผิดและการกำหนดโทษ” กล่าวได้ว่า กฎหมายอาญานั้น เป็นทั้งเงื่อนไขในการลงโทษและเป็นทั้งหลักประกันสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชน กฎหมายอาญามีภารกิจในการควบคุมความประพฤติของบุคคลให้เป็นไปโดยปกติสุขเรียบร้อยและป้องกันสังคมส่วนรวมให้พ้นจากภัยอันตราย เงื่อนไขด้วยความรับผิดชอบทางอาญา ที่ปรากฏในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 เป็นกฎหมายอาญาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกระทำ ดังนั้น ในการวินิจฉัยความผิดอาญา จึงเริ่มต้นพิจารณาจากหลักเช่นเดียวกัน โดยพิจารณาจากตัวผู้กระทำและการกระทำของบุคคลนั้นก่อน

ในการวินิจฉัยว่าการกระทำจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ จะต้องพิสูจน์ตามขั้นตอนของ “โครงสร้างความผิดอาญา” ในข้อสาระสำคัญแต่ละข้อเรียงตามลำดับไป การครอบงำประกอบข้อสาระสำคัญในลำดับก่อนจะเป็นเหตุนำไปสู่การพิสูจน์ในข้อสาระสำคัญลำดับถัดไป หากการกระทำไม่ครอบงำประกอบตามข้อสาระสำคัญลำดับก่อนแล้วย่อมไม่ต้องพิจารณาต่อไปถึงข้อสาระสำคัญประการอื่น หลักเกณฑ์ของ “โครงสร้างความผิดอาญา” มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ (Fulfillment of the statutory offence elements)

1.1 องค์ประกอบภายนอก (Objective Elements) ได้แก่ ผู้กระทำความผิด การกระทำกรรมของการกระทำ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล และองค์ประกอบภายนอกอื่นๆ

1.2 องค์ประกอบภายใน (Subjective Elements) ได้แก่ เจตนา ประมาท มูลเหตุชักจูงใจ

1.3 ในกรณีที่ฐานความผิดต้องมีข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขแห่งการลงโทษจึงจะสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ จึงพิสูจน์ “เงื่อนไขแห่งการลงโทษทางภาววิสัย”

2. ความผิดกฎหมาย (Wrongfulness) ได้แก่ กรณีที่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้อำนาจไว้จารีตประเพณี ความยินยอมของผู้ถูกระทำ

3. ความรู้ผิดและชอบ (Culpability) ได้แก่ ความสามารถในการรู้ผิดชอบของผู้กระทำ ความเยาว์วัย ความผิดปกติทางจิต

เมื่อผลการพิสูจน์ตามข้อสาระสำคัญแต่ละลำดับปรากฏแล้วว่า การกระทำครบถ้วนตามองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ มีความผิดกฎหมายเพราะไม่มีเหตุยกเว้นความผิด และผู้กระทำมีความรู้ผิดและชอบ การกระทำย่อมจักเป็นความผิดอาญาและผู้กระทำย่อมสมควรได้รับการลงโทษ ทั้งนี้ ก่อนการลงโทษผู้กระทำความผิดจะต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขแห่งการลงโทษที่เรียกว่า “เหตุที่กฎหมายยกเว้นโทษ” (Excuse) ซึ่งหมายถึง ข้อเท็จจริงบางประการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด เป็นการเฉพาะตัวซึ่งกฎหมายเห็นว่าสมควรได้รับการยกเว้นโทษและ “เหตุที่กฎหมายลดโทษ” (Reduce) ซึ่งหมายถึง ข้อเท็จจริงบางประการที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือตัวผู้กระทำความผิดซึ่งกฎหมายเห็นว่าสมควรได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษเพื่อแสดงให้เห็นเหตุผลว่าผู้กระทำความผิดสมควรได้รับโทษน้อยลงกว่าที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าจะกระทำการครบองค์ประกอบของโครงสร้างความผิดอาญาแล้วก็ตาม

แนวคิดในการลดทอนความความผิดอาญาและโทษอาญา

แนวความคิดในการกำหนดความผิดอาญาในอดีต มองว่าความผิดอาญาและโทษทางอาญามีสภาพบังคับที่รุนแรง มีการลงโทษที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้รับความเดือดร้อนที่เป็นรูปธรรมชัดเจน นอกจากจะได้ผล คือ ผู้ต้องโทษจะเกรงกลัวไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำอีกแล้ว ยังมีผลเป็นการข่มขู่ยับยั้งทำให้บุคคลอื่นในสังคมไม่กล้าที่จะกระทำความผิดอีกด้วย แต่ในปัจจุบันแนวความคิดของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเพราะจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่าอัตราการก่ออาชญากรรมในประเทศไทยไม่ได้ลดลงเพราะการมีโทษทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นโทษจำคุก หรือรุนแรงอย่างโทษประหารชีวิต ในทางตรงข้ามประเทศที่เข้มมาตรการอื่นแทนการลงโทษทางอาญากลับลดสถิติการก่ออาชญากรรมได้มากกว่า แนวทางการลดทอนความผิดอาญาให้คงไว้เฉพาะที่จำเป็นและควรลงโทษอาญา เฉพาะกับการกระทำความผิดอาญาที่เป็นอาชญากรรมที่แท้จริงจึงพัฒนาขึ้น โดยมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) ความผิดที่เป็นความผิดต่อกฎระเบียบ (regulatory offence) ความผิดต่อกฎระเบียบจัดเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนที่เป็นกฎระเบียบ คือ พฤติกรรมซึ่งโดยปกติทั่วไปจะไม่ถูกพิจารณาว่าเป็นการผิดศีลธรรม แต่จะถูกตำหนิเพียงเท่านั้น และเนื่องจากเป็นความผิดซึ่งโดยธรรมชาติไม่ใช่ความผิดอาญาจึงมีโทษไม่รุนแรง บทลงโทษจึงควรเป็นเพียงการปรับเท่านั้น หรือควรเป็นโทษอย่างอื่นซึ่งอาจนำมาเทียบเคียงได้กับโทษปรับ เป้าหมายของการบัญญัติความผิดต่อกฎระเบียบ คือ การปกป้องสังคมในวงกว้างจากผลกระทบที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายที่เกิดจากการฝ่าฝืนการกระทำที่ผิดกฎหมาย

(2) ความผิดที่มีลักษณะของความผิดเป็นการก่ออันตราย นับเป็นวัตถุประสงค์หลักในการบัญญัติกฎหมายจราจรขึ้นมามีใช้เพียงเพื่อความสะดวกในการจราจรเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการบัญญัติขึ้นเพื่อความปลอดภัยในการจราจรด้วย ฉะนั้น จึงมีการลงโทษการกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นการก่อให้เกิดอันตรายด้วย ความผิดที่มีลักษณะก่อให้เกิดอันตรายเป็นการกระทำที่ใกล้จะก่อให้เกิดผลเป็นอันตรายต่อคุณธรรมทางกฎหมายที่บุคคลอื่นได้รับความคุ้มครองซึ่งถือได้ว่ากระทบต่อการอยู่ร่วมกัน ดังนั้น ความผิดที่ไม่เป็นการก่ออันตราย เช่น บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดอันยอมความได้บางฐานและบทบัญญัติภาคลหุโทษจึงไม่ควรถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

(3) ความผิดที่เป็นการกระทำโดยประมาท เช่น พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 ถือว่าเป็นกฎหมายอาญาประเภทหนึ่งเพราะเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและกำหนดโทษไว้ ด้วยเหตุนี้ความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จึงต้องพิจารณาส่วนของ “เจตนา” แสดงว่าผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2522 จะต้องมีความเจตนาด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 ได้กำหนดแนวทางในการร่าง การตรา การปรับปรุงและยกเลิกกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดความผิดอาญาในวรรคท้าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางที่ทันสมัยและไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใดมาก่อน ความว่า

มาตรา 77 วรรคท้ายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 วางหลักให้การกำหนดโทษอาญาควรมีเฉพาะกรณีความผิดร้ายแรงเท่านั้น โดยทั่วไปแล้ว ความผิดอาญาร้ายแรงมักมีลักษณะเป็นการก่ออันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ในหลายประเทศนั้นใช้อัตราโทษเป็นตัวชี้วัดความร้ายแรง ดังนั้น ในการกำหนดโทษอาญาจึงควรมีเฉพาะกรณีความผิดร้ายแรง เพราะบุคคลย่อมไม่สมควรถูกลงโทษหากการกระทำไม่ถือเป็นความผิดอาญา รวมไปถึงความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดลหุโทษ ในบทบัญญัติภาค 3 ที่ไม่มีความรุนแรงอีกด้วย มิเช่นนั้น การลงโทษทางอาญาย่อมเป็นการใช้กฎหมายรังแกผู้บริสุทธิ์ซึ่งเป็นการทำลายทั้งความยุติธรรม เจตนารมณ์และความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ทั้งนี้ มาตรการทางปกครองก็อาจนำมาใช้เป็นส่วนเสริมได้ในหลาย ๆ กรณีด้วย เช่น การพักหรือเพิกถอนใบอนุญาตขับขี่กรณีการเมาแล้วขับ หรือการให้ชำระเป็นเงินค่าปรับเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่ได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายกลับมาเคารพกฎหมาย

ในปัจจุบันนี้การพิจารณาลงโทษผู้กระทำผิดมุ่งเน้นการพิจารณาเป็นรายบุคคล โดยนำวิธีการและแนวคิดของอาชญาวิทยาสสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น อันได้แก่ การคุมประพฤติ การรอลงโทษ การใช้มาตรการอื่นแทนการใช้เรือนจำ และชุมชนบำบัด (ปกรณ มณีปกรณ, 2553, น.15)

แม้ว่าประเทศไทยจะไม่มียุทธศาสตร์ในการลดทอนหรือยกเลิกโทษอาญาที่ชัดเจนเช่นเดียวกับประเทศในภาคพื้นยุโรป แต่หน่วยงานของรัฐและแวดวงวิชาการต่างตระหนักถึงปัญหาการมีโทษอาญามากเกินความจำเป็น ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระแก่ศาลยุติธรรมที่ต้องพิจารณารรคดีจำนวนมาก อันเป็นเหตุให้การพิจารณาพิพากษาคดีมีความล่าช้าและทำให้การลงโทษผู้กระทำผิดไม่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ จึงมีข้อเสนอจากหลายภาคส่วนให้ปรับเปลี่ยนนโยบายอาญาของรัฐเสียใหม่ โดยนำมาตรการอื่น ๆ มาใช้แทนโทษอาญาสำหรับการกระทำผิดบางประเภท โดยในบางเรื่องสมควรใช้ “มาตรการทางปกครอง” ไม่ว่าจะเป็นโทษทางปกครอง หรือมาตรการบังคับทางปกครองแทนโทษอาญา เช่น ความผิดอาญาอุทธรณ์ตามมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ที่สมควรยกเลิกโทษอาญาในบทบัญญัติดังกล่าว และนำมาตรการทางปกครอง มาตรการทางบริหารหรือมาตรการทำงานบริการสังคมมาใช้แทนโทษอาญาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการบังคับใช้กฎหมายมากกว่าโทษทางอาญา เพราะความผิดอาญาอุทธรณ์บางฐานความผิดไม่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาโดยแท้ เนื่องด้วยมิใช่การกระทำที่มีสภาพร้ายแรง หรือมีลักษณะเป็นอาชญากรรม แต่เป็นการฝ่าฝืนระเบียบข้อห้ามในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่ก่อความเสียหายแก่บุคคลโดยตรง อันเป็นความผิดที่มีเนื้อหาในทางปกครอง

ความแตกต่างของความผิดลหุโทษกับความผิดอาญาทั่วไป

เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญของความผิดหมวดนี้ ตั้งแต่บทบัญญัติมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 แล้ว จะเห็นถึงลักษณะที่แตกต่างของความผิดลหุโทษกับความผิดอาญาทั่วไป ได้ดังนี้ (ปริญา จิตรการนทีกิจ, 2537, น.1-2 ; ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2562, น.409-410 ; ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ, 2564, น.309-310 ; สุชากร วิณิชยสิริกุล, 2555, น.๙-๑๐)

(1) บทบัญญัติมาตรา 104 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “การกระทำความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายนี้ แม้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่ตามบทบัญญัติความผิดนั้นจะมีความบัญญัติให้เห็นเป็นอย่างอื่น” การกระทำความผิดลหุโทษในบางมาตราไม่เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาจึงไม่ต้องอาศัยเจตนาในส่วนขององค์ประกอบภายใน แม้ผู้กระทำได้กระทำโดยไม่มีเจตนาก็เป็นความผิด เว้นแต่จะมีบทบัญญัติไว้ว่าต้องกระทำโดยเจตนา ซึ่งตรงข้ามกับบทบัญญัติมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายอาญาที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำโดยมีเจตนา หรือกระทำโดยประมาท กรณีกฎหมายบัญญัติแห่งต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาท

การที่ความผิดลหุโทษกำหนดว่าไม่ต้องการเจตนาเป็นหลักความรับผิดชอบที่ยกเว้นจากหลักความรับผิดชอบทางอาญาทั่วไปที่ต้องการองค์ประกอบภายใน ซึ่งแนวความคิดนี้มาจากหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดในกฎหมายต่างประเทศ หลักความรับผิดชอบเด็ดขาด (Strict Liability) เป็นหลักความรับผิดชอบทางอาญาที่กำหนดให้บุคคล

ผู้กระทำการอันละเมิดต่อกฎหมายต้องรับผิดชอบอันเกิดจากการกระทำนั้น แม้ว่าตนเองได้กระทำโดยไม่มีเจตนา บทบัญญัติความผิดลหุโทษที่ไม่ต้องการเจตนาจึงไม่มีการพิจารณาถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจเลยแต่จะกำหนดให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบแม้ไม่มีเจตนาก่อให้เกิดความเสียหาย (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2562, น.411-412)

(2) บทบัญญัติมาตรา 105 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ผู้ใดพยายามกระทำความผิดลหุโทษ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” การพยายามกระทำความผิด ลหุโทษ ผู้กระทำไม่ต้องรับโทษซึ่งตรงข้ามกับบทบัญญัติมาตรา 80 ที่กำหนดให้ผู้ที่มีมือกระทำความผิดแต่กระทำไปไม่ตลอด หรือกระทำไปตลอดแล้วแต่การกระทำนั้นไม่บรรลุผลสำเร็จ ต้องรับโทษฐานพยายามกระทำความผิด

(3) บทบัญญัติมาตรา 106 แห่งประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติว่า “ผู้สนับสนุนในความผิดลหุโทษ ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ” การเป็นผู้สนับสนุนในความผิด ลหุโทษ ไม่ต้องรับโทษ แตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา 86 ที่กำหนดให้ผู้กระทำความผิดด้วยประการใด ๆ อันเป็นการช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวก ในการที่ผู้อื่นกระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด ต้องรับโทษสำหรับความผิดที่สนับสนุนนั้น

(4) ความผิดลหุโทษมีลักษณะเป็นความผิดเพราะมีกฎหมายห้าม (mala in se) ไม่ได้ขัดต่อศีลธรรมหรือเป็นความผิดในตัวเอง ไม่ได้มีลักษณะของอาชญากรรม แต่เป็นเพียงการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในการอยู่ร่วมกันในสังคม

(5) ความผิดลหุโทษเป็นความผิดที่มีอัตราโทษเบา คือ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษเบา แต่ความผิดลหุโทษไม่ใช่ความผิดอันยอมความได้ หรือความผิดต่อส่วนตัว ทำให้ไม่สามารถยอมความได้เพราะรัฐต้องคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกันในสังคมส่วนรวม แต่พนักงานสอบสวนมีอำนาจใช้ดุลยพินิจในการเปรียบเทียบปรับให้คดีระงับไป

ด้วยลักษณะแตกต่างที่ชัดเจนประการต่าง ๆ ของความผิดลหุโทษนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นควรศึกษาวิเคราะห์โดยละเอียดถึงองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในของความผิดลหุโทษแต่ละฐาน ตามแนวทางของโครงสร้างของความผิดอาญา เพื่อความชัดเจนเหมาะสมในการจัดแบ่งกลุ่มของความผิดลหุโทษตามสาระสำคัญของการกระทำความผิด

จากการศึกษาโดยละเอียดถึงองค์ประกอบภายนอกและองค์ประกอบภายในของความผิดลหุโทษแต่ละฐาน ตามบทบัญญัติมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 สามารถจัดแบ่งกลุ่มของความผิดออกได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

(1) ความผิดที่มีลักษณะเป็นการก่ออันตรายหรือกระทบต่อศีลธรรมอันดี ได้แก่ มาตรา 371 มาตรา 373 มาตรา 374 มาตรา 376 มาตรา 377 มาตรา 378 มาตรา 379 มาตรา 381 มาตรา 382 มาตรา 388 มาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 มาตรา 397 และมาตรา 398

(2) ความผิดที่มีลักษณะการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ได้แก่ มาตรา 367 มาตรา 368 มาตรา 369 และมาตรา 383

(3) ความผิดที่มีลักษณะของการกระทำเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ มาตรา 370 มาตรา 372 มาตรา 375 มาตรา 380 มาตรา 384 มาตรา 385 มาตรา 386 มาตรา 387 มาตรา 389 มาตรา 392 และมาตรา 396

ความผิดลหุโทษตามกฎหมายของประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1810 แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ภาค คือ ภาค 1 และภาค 2 เป็นภาคทั่วไป ภาค 3 เป็นภาคพิเศษ และภาค 4 เป็นความผิดลหุโทษ ความผิดประเภทลหุโทษ (les contraventions/ Contravention) เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยการฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงาน หรือขัดต่อระเบียบ หรือคำสั่งของรัฐ ซึ่งไม่เป็นการกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ต่อมาในปี ค.ศ. 1993 ได้มีการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับความผิดลหุโทษ เหลือเพียงโทษปรับและโทษจำกัดสิทธิบางประการเท่านั้น ความผิดลหุโทษ (les contraventions) ตามกฎหมายฝรั่งเศส กำหนดขึ้นมาเพื่อรักษาความมีวินัยของส่วนรวม หรือเพื่อสนับสนุนการปราบปรามที่รวดเร็วที่สุดและรักษาความมั่นคงของการบริหารประเทศ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมโดยรวม ตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ความผิดซึ่งเป็นความผิดในทางระเบียบ (regulatory punishments) หรือความผิดที่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎระเบียบ เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดสถานเบาและไม่นำไปสู่การกำหนดทางศีลธรรม ความผิดลหุโทษนี้ไม่มีโทษจำคุก มีเพียงโทษปรับและโทษจำกัดสิทธิบางประการเท่านั้น ในการพิจารณาใช้วิธีพิจารณาคดีที่รวดเร็ว ไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง โดยพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องต่อศาลพิเศษ เรียกว่า “ศาลลหุโทษ”

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการแบ่งประเภทความผิดตามความหนักเบาของโทษ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความผิดอุกฉกรรจ์ ความผิดโทษปานกลางและความผิดลหุโทษ ความผิดลหุโทษนั้นถูกยกเลิกออกจากประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันทั้งหมดเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1975 และถูกนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดต่อกฎระเบียบ (Ordnungswidrigkeitengesetz (OWiG)) ซึ่งกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดต่อกฎระเบียบของสังคมเป็นการรวบรวมบทบัญญัติที่มีเนื้อหาการกระทำความผิดในทางปกครองเข้าไว้ด้วยกันและมีโทษเพียงโทษปรับ

ความผิดลหุโทษ (Übertretungen/ Petty Offences) หรือความผิดเล็กน้อย ถือว่าเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหรือขัดต่อระเบียบเท่านั้นไม่ใช่ความผิดอาญา การกระทำทั้งหลายในกฎหมายนี้จะมีลักษณะที่ฝ่าฝืนต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม แม้จะต้องพิจารณาว่าการกระทำครบตามองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดกฎหมายและสมควรตำหนิได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงการกระทำผิดกฎเกณฑ์ทางปกครองซึ่งผู้กระทำเพียงต้องถูกตักเตือนหรือต้องถูกบังคับด้วยมาตรการชำระเงินค่าปรับ แต่ไม่ใช้การกระทำผิดกฎหมายอาญา

กฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดต่อกฎระเบียบ (OWiG) มีกระบวนการพิจารณา ที่ให้เหมาะสมกับความผิดที่ไม่ร้ายแรง โดยการลดขั้นตอนของกระบวนการในการพิจารณาในชั้นศาลลง ดังนี้

- (1) ให้หน่วยงานทางปกครองมีอำนาจดำเนินการสอบสวนและออกคำสั่งปรับ
- (2) หากผู้ต้องหาไม่โต้แย้งคำสั่งปรับภายใน 2 สัปดาห์ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งโดยนำวิธีการบังคับทางปกครองมาใช้โดยอนุโลม
- (3) หากผู้ต้องหาโต้แย้งคำสั่ง เจ้าหน้าที่จะพิจารณาบททวนคำสั่งอีกครั้งหนึ่ง

(4) ถ้าเจ้าหน้าที่เห็นด้วยกับคำโต้แย้ง ก็จะเพิกถอนคำสั่ง แต่ถ้าไม่เห็นด้วย ก็จะส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาฟ้องเป็นคดีต่อศาลต่อไป

(5) ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่ามีการกระทำความผิดจริง ก็จะยื่นฟ้องต่อศาลยุติธรรม

(6) ผู้ต้องหาสามารถอุทธรณ์คำพิพากษาศาลได้เพียงครั้งเดียว

กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดต่อกฎระเบียบ (OWiG) สามารถแยกได้อย่างชัดเจนระหว่างการกระทำความผิดอาญาและการกระทำความผิดทางปกครอง ทำให้สามารถลดปริมาณการนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล เป็นการลดภาระของกระบวนการยุติธรรมที่ต้องสอบสวนและพิจารณาคดี และทำให้ผู้กระทำไม่ถูกลงโทษอาญา สำหรับการกระทำที่ไม่เป็นความผิดอาญาแท้จริง

แนวทางการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญา ภาค 3 ละหุโทษ

ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ในส่วนของบทบัญญัติ ภาค 3 ความผิดละหุโทษ ได้ใช้บังคับมายาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 แต่มิได้มีการจัดแบ่งกลุ่มความผิดให้ชัดเจนตามแนวทางสากลที่หลายประเทศได้มีการแก้ไข ผู้วิจัยเห็นว่า ประเทศไทยใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับสาธารณรัฐฝรั่งเศสและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงทำการศึกษาถึงแนวคิดในการกำหนดความผิดอาญา โทษอาญาและความผิดละหุโทษของประเทศเหล่านี้ ทำให้เห็นว่าสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีการแก้ไขที่สำคัญ โดยการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับความผิดละหุโทษ ถึงแม้จะยังคงความผิดละหุโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แต่ใช้ทางเลือกโดยการลงโทษทางปกครองแทน ในขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้ยกเลิกความผิดละหุโทษออกไปจากประมวลกฎหมายอาญาโดยนำไปไว้ในกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดต่อกฎระเบียบ (OWiG) ทำให้เห็นว่ากระทำความผิดที่เป็นเพียงความผิดเล็กน้อยและไม่มีลักษณะของความผิดอาญา กล่าวคือ ไม่ได้ก่อให้เกิดภัยอันตรายและไม่ได้กระทบต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่สมควรถูกบัญญัติให้เป็นความผิดอาญา

ในการปรับปรุงประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทย หากนำแนวทางของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมาใช้เป็นแบบอย่างก็จะสามารถจัดแบ่งของความผิดละหุโทษออกได้เป็น 3 ลักษณะ และสามารถจัดวางการกระทำความผิดอาญาที่แท้จริงซึ่งมีองค์ประกอบครบตามหลักของโครงสร้างความผิดอาญาไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิดและนำบทบัญญัติซึ่งเป็นเพียงการกระทำความผิดที่ขัดต่อกฎระเบียบหรือเพียงก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญในการอยู่ร่วมกันไว้ในกฎหมายอื่นที่มีความเหมาะสมมากกว่า

บทสรุป

ประมวลกฎหมายอาญา ภาค 3 ซึ่งบัญญัติถึงความผิดละหุโทษในมาตรา 367 ถึงมาตรา 398 มีการใช้บังคับมาตั้งแต่ปี 2500 จนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า 65 ปี ทำให้บทบัญญัติหลายมาตราไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบัน ที่มีรูปแบบการกระทำความผิดเปลี่ยนแปลงไป การกระทำความผิดบางอย่าง

เป็นต้นเหตุให้เกิดการกระทำความผิดที่เป็นการก่ออันตรายให้สังคม การกระทำบางอย่างไม่มีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาตามหลักของโครงสร้างของความผิด จึงไม่เหมาะสมในการลงโทษที่กระทำด้วยโทษทางอาญาและเมื่อพิจารณาถึงแนวทางในการบัญญัติกฎหมายในปัจจุบัน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 77 วรรคสาม ซึ่งกำหนดให้กำหนดโทษในทางอาญาเฉพาะความผิดร้ายแรง ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายในการไม่ลงโทษอาญาหากไม่มีความจำเป็น และเมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มุ่งเน้น ในการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนและข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิด เป็นการแก้ไขฟื้นฟูและให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการกลับคืนสู่สังคม การแก้ไขปรับปรุงและจัดแบ่งหมวดหมู่ของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา ภาคลหุโทษให้มีความเหมาะสมและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางวิชาการด้านนิติศาสตร์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งจากการศึกษาวิจัยได้พบว่า

(1) ความผิดลหุโทษแต่เดิมเป็นการนำการกระทำความผิดที่รัฐเห็นควรให้มีโทษทางอาญา มาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาโดยขาดหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมในการจัดหมวดหมู่

(2) แม้ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และ 38 จะให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการเปรียบเทียบปรับเพื่อให้คดีอาญาระงับไปในชั้นสอบสวนได้แต่การกระทำความผิดลหุโทษก็เป็นคดีขึ้นสู่ศาล ทำให้กระบวนการยุติธรรม ต้องใช้เวลากับคดีความผิดเล็กน้อยไปเป็นอันมาก

(3) ความผิดลหุโทษหลายฐานความผิด เช่น มาตรา 367 ความผิดฐานไม่ยอมบอกชื่อหรือเกลี้ยบบอกชื่อหรือที่อยู่อันเป็นเท็จต่อเจ้าพนักงาน ไม่มีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรงหรือเป็นความผิดอาญาโดยแท้แต่เป็นเพียงการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ซึ่งไม่ควรจะถูกกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

(4) สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ภาคลหุโทษ โดยการยกเลิกโทษจำคุกสำหรับการกระทำความผิดอาญาล็กน้อย

(5) สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและมีการยกเลิกบทบัญญัติของความผิดพาลดลหุโทษออกจากประมวลกฎหมายอาญาเยอรมันและนำไปไว้ใน รัฐบัญญัติว่าด้วยการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎระเบียบ

(6) ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการปรับเป็นพินัย พ.ศ.... เป็นตัวอย่างหนึ่งของการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมกับลักษณะของการกระทำความผิดและการลดทอนความผิดอาญา

(7) ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยจึงควรได้รับการแก้ไข ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลด้านระยะเวลาที่ปรากฏว่าใช้มาเป็นเวลาช้านานแล้ว ด้วยเหตุผลที่การกระทำซึ่งไม่มีลักษณะของการกระทำความผิดอาญาย่อมไม่สมควรได้รับโทษทางอาญา และเพื่อให้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญาของไทยมีความเป็นสากลสอดคล้องกับประเทศอื่นที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกัน

(8) การปรับปรุงบทบัญญัติ ภาคลหุโทษ จะเป็นการลดทอนความผิดอาญาทั้งในมุมของการนำการกระทำที่ไม่เป็นความผิดอาญาออกไปไว้ในกฎหมายอื่นและเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาพิพากษาสามารถมีเวลาที่จะพัฒนาหลักการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(9) การจัดวางความผิดอย่างเหมาะสมจะทำให้บุคคลไม่ถูกลงโทษทางอาญาในการกระทำที่ไม่ใช่ความผิดอาญาและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

ข้อเสนอแนะ

- (1) นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา ภาคลหุโทษ ซึ่งครบตามองค์ประกอบของโครงสร้างของความผิดอาญาและมีลักษณะการกระทำที่เป็นการก่ออันตรายและขัดต่อศีลธรรมอันดีไปจัดวางไว้ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาภาค 2 ภาคความผิด
- (2) นำบทบัญญัติซึ่งไม่มีลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรงแต่เป็นเพียงการกระทำที่ขัดต่อระเบียบ ไปบัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดทางปกครอง และให้มีเฉพาะแต่โทษทางปกครอง
- (3) นำบทบัญญัติที่มีลักษณะของการกระทำเป็นการก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไว้ในกฎหมายอื่น โดยให้คงเหลือไว้เพียงโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

การจัดวางความผิดลหุโทษ โดยจัดวางให้มีความเหมาะสมกับแนวทางการวินิจฉัยความผิดอาญาผ่านโครงสร้างของความผิดอาญาและลักษณะของการกระทำความผิด ย่อมทำให้การกระทำที่เป็นความผิดอาญาถูกรวบรวมเข้าไว้ในประมวลกฎหมายอาญา ภาคความผิดและมีแนวทางการวินิจฉัยบนพื้นฐานเดียวกับความผิดอาญาทุกๆ สถานความผิด ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถลดทอนความผิดอาญาลง เพราะนำการกระทำที่ไม่ใช่ความผิดอาญาแท้จริงออกไปจากประมวลกฎหมายอาญา ทำให้สามารถลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลและทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วและพัฒนาไกลในการแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเสนอแนวทางการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา โดยยกเลิกความผิดภาคลหุโทษนี้จะแสดงให้เห็นความชัดเจนในการจัดแบ่งความผิดอาญาตามแนวทางการกำหนดความผิดอาญา โครงสร้างของความผิดอาญาและแนวทางการกำหนดโทษอาญาเฉพาะแต่ในความผิดร้ายแรง รวมถึงเป็นไปตามเป้าหมายของกฎหมายอาญาที่มุ่งเน้นการคุ้มครองการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลในสังคมมากกว่าการลงโทษ ดังนั้น เมื่อการกระทำไม่ใช่ความผิดอาญา การกระทำนั้นย่อมไม่สมควรถูกลงโทษทางอาญา และย่อมไม่สมควรถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

บรรณานุกรม

- เกษมาวดี ศุภนิญโญพงศ์. (2549). การปรับเปลี่ยนความผิดลหุโทษที่ไม่มีลักษณะเป็นความผิดอาญาโดยแท้ เป็นความผิดต่อกฎระเบียบของสังคม : ศึกษาเฉพาะความผิดลหุโทษในประมวลกฎหมาย อาญา. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].
- คณิต ฒ นคร. (2563). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. (พิมพ์ครั้งที่ 7). วิญญูชน.

- คณันท์ ชัยชนะ. (2561). **มาตรการทางกฎหมายสำหรับความผิดที่ไม่ร้ายแรง: กรณีศึกษากฎหมายว่าด้วย การฝ่าฝืนกฎระเบียบของประเทศเยอรมนี**. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2548). **รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยเรื่องศึกษา ความเป็นไปได้ ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา**. สำนักกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- ดิศรณ์ ลิขิตวิทิตา. เอกสารประกอบการบรรยาย “ขอบเขตการกำหนดความผิดอาญา”. [ม.ป.พ].
- เดชชัย อินทรมณี. (2561). **แนวทางการปรับปรุงความผิดลหุโทษ ในภาค 3 ประมวลกฎหมายอาญาไทย**. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น**, 15(2).
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2564). **ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับอ้างอิง**. (พิมพ์ครั้งที่ 45). วิญญูชน.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2553). **อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา**. เอ็ม.ที.เพรส.
- ปริญญา จิตรการนทีกิจ. (2537). **ความผิดลหุโทษ**. นิติธรรม.
- รณกรณ์ บุญมี. (2561). **The criminal law as the ultima ratio : the principle that needs a qualification กฎหมายอาญาต้องเป็นวิธีทางสุดท้าย : หลักการที่ต้องปรับปรุง**. นิติธรรมประจักษ์ สุรศักดิ์ 60 ปี.
- สุชากร วิณิชยศิริกุล. (2555). **ความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา : ศึกษาความผิดที่ผู้กระทำความผิดต้องมีเจตนา**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์].
- สุรสิทธิ์ แสงวิโรจน์พัฒน์. (2548). **การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ**. กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ ศาลยุติธรรม สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- Baumann/ Weber/ Mitsch. (2003). **Strafrecht AT** (11.Auflage). Giesecking Buchverlag.
- Constantin Lauterwein, Carl. (2010). **The Limits of Criminal law : a comparative analysis of approaches to legal theorizing**. Routledge.
- Welzel, H. (1969). **Das Deutsche Strafrecht**. (11.Auflage). Berlin.

**ปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร
ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2560**

**Social norms of people living in phra nakhon bangkok towards
the democratic system of government according to the constitution
of the kingdom of Thailand b.e. 2560**

จตุวัฒน์ ชัทนฐาภักดิ์*

Chattawat Shatnataphat

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลกับปทัสถานทางสังคม และ 2) เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปทัสถานทางสังคมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณโดยการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็นกับกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า โดยมีค่าความเชื่อมั่น 0.925 และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ (1) สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (2) สถิติอ้างอิง คือการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยส่วนบุคคลกับปทัสถานทางสังคม เป็นเพศหญิง มีอายุ 31 - 40 ปี สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาปริญญาตรี อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้ต่อเดือนละ 20,001 - 30,000 บาท และ 2) ปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน 1) ด้านกฎหมาย (Laws) รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมาย ไม่สามารถโต้แย้งได้ โดยจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง เสรีภาพพลเมือง 2) ด้านวิถีชาวบ้าน (Folkways) กฎเกณฑ์ความประพฤติที่มนุษย์

* อาจารย์ประจำ คณะบริหารธุรกิจและรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Lecturer, Faculty of Business Administration and Public Administration Western University

e-mail: chattawat.sh@western.ac.th

Received: July 11, 2023 **Revised:** August 8, 2023 **Accepted:** September 1, 2023

แสดงออกตามวิถีชีวิตและสังคมที่ตนได้รับการฝึกฝนและขัดเกลา และ 3) ด้านกฎศีลธรรม (Morals) อุปนิสัย อุปนิสัย ความเอื้อเฟื้อ คือส่วนในของบุคคล รู้สิ่งเหล่านี้จากกิจวัตรที่แสดงออกทางกาย วาจา และเมื่อทำการทดสอบสมมุติฐาน ความสัมพันธ์ระหว่างปทัสถานทางสังคมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ทุกด้านยอมรับสมมุติฐาน

คำสำคัญ: การปกครองระบอบประชาธิปไตย, ปทัสถานทางสังคม, ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

Abstract

The objectives of this research were 1) to study personal factors and social norms and 2) to study the relationship between social norms and democratic government according to the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560. It was a quantitative research study by random sampling. without using probabilities for a sample of people living in Phra Nakhon area Bangkok, 400 people. The instrument used was an estimation scale questionnaire. The reliability was 0.925, and the statistics used to analyze the data were (1) descriptive statistics such as percentage, mean, and standard deviation, and (2) multiple reference statistics for multiple regression analysis at the statistical significance level of 0.05, which the research results showed that; 1) Personal factors and social norms were female, aged 31-40 years, marital status, and bachelor's degree level. State enterprise employee career and have income per month 20,001-30,000 baht, and 2) The social norms of people living in Phra Nakhon Bangkok On the democratic system of government according to the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. The law cannot be disputed. There will be content about the exercise of sovereignty. Relations between political institutions and Civil liberties 2) Folkways, rules of behavior that humans express according to their way of life and society that they have been trained and refined, and 3) Morals, character, habits, and generosity. It is part of a person to know these from physical, verbal, and when testing hypotheses. The relationship between social norms and democratic government according to the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560 All aspects accepted the hypotheses.

Keywords: Democracy, Social Norms, People Living in Phra Nakhon Bangkok, Constitution of The Kingdom of Thailand B.E. 2560

ที่มาและความสำคัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 20 ที่ประกาศใช้ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของไทย ประเด็นสำคัญอยู่ที่หมวดรวม คือ ไทยเป็นปึกแผ่น ดำเนินการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลตามรัฐธรรมนูญ คักดิ์ศรี สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนได้รับการคุ้มครอง รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และการกระทำใดที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นอันใช้ไม่ได้ ตามมาตรา 5 รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หรือการกระทำใดที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นบทบัญญัติ หรือการกระทำอันมิอาจใช้บังคับได้ เป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ทั้งหลักการอุดช่องว่างของรัฐธรรมนูญ การไม่บังคับคดี และการจำหน่ายหรือพิจารณาคดีตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐกำหนดให้ประเพณีการปกครองต้องไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ และมุ่งหมายที่จะกำหนดหลักการสูงสุดของกฎหมายและข้อบังคับ แก่ปัญหารัฐธรรมนูญไม่ครอบคลุม (มนตรี เจริญการ, 2562)

ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นผู้วิจัยได้ศึกษาปทัสถานทางสังคมของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เน้นปัจจัยบุคคลและปทัสถานทางสังคม และความสัมพันธ์ตามรัฐธรรมนูญ ทำให้เข้าใจถึงการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการเลือกตั้ง ประชาชนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎหมายเพื่อส่งเสริมความยุติธรรมและพัฒนาสังคม แต่ความผาสุกของประชาชนและสังคม และปัญหาที่อาจเกิดขึ้นสำหรับปทัสถานทางสังคม อาจเกิดจากสภาพประชาธิปไตยที่ไม่เป็นที่น่าพอใจ

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องปทัสถานทางสังคมประกอบด้วย 1) วิถีประชา หรือ วิถีชาวบ้าน ประกอบด้วยวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมที่ถูกสืบทอดมาในชุมชนและสังคม วิถีชีวิตเหล่านี้สะท้อนถึงความเชื่อ ค่านิยม และความสัมพันธ์ของชุมชน 2) กฎศีลธรรม หรือ จารีต ได้แก่กฎเกณฑ์และค่านิยมที่มาจากศาสนา จริยธรรม และความเชื่อ มีบทบาทในการกำหนดความถูกและความผิดในสังคม ช่วยในการสร้างความสัมพันธ์และการดำเนินชีวิตในทางที่เหมาะสม และ 3) กฎหมาย เป็นระบบกฎเกณฑ์ที่ถูกกำหนดไว้ในรูปของกฎหมาย และมีคำพิพากษาเป็นตัวกำกับ ซึ่งรวมถึงกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของบุคคลในสังคม ดังนั้นทั้งสามองค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทางที่สังคมเคลื่อนไป รวมถึงการกำหนดค่านิยม ความสัมพันธ์ และการกระทำของบุคคลแต่ละคนในสังคมอย่างเหมาะสมและรักษาความสมดุล. (บ้านจอมยุทธ, 2563).

แนวคิดของคนที่อยู่อาศัยในเขตพระนครกรุงเทพฯ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 รัฐบาลประชาธิปไตยมีลักษณะทางวัฒนธรรมและพฤติกรรมที่แตกต่างกันเนื่องจากมีความหลากหลายในพื้นที่เดียวกันโดยรวมแล้วมุ่งเน้นไปที่ 1) การปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพระนคร เน้นการบริหารจัดการและกำกับดูแลระบบงานในเขตพระนคร แต่ละภูมิภาคอาจมีวัฒนธรรมและพฤติกรรมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน 2) ศาลรัฐธรรมนูญ เป็นองค์กรตุลาการที่มีหน้าที่และอำนาจในการรับฟังคดีที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลกลางและระบบรัฐธรรมนูญ เป็นส่วนสำคัญในการมอบความยุติธรรมและช่วยแก้ไข ข้อพิพาท 3) แผนนโยบายระดับชาติชี้แจงหลักการ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นแนวทางให้กับภาครัฐและการดำเนินงานต่างๆ 4) การปฏิรูป ประเทศ ดำเนินการหรือปรับปรุงระบบหรือโครงสร้างต่างๆ เพื่อให้ระบบธรรมาภิบาลทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปรับให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม 5) สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ได้รับการคุ้มครอง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งกำหนดสิทธิและเสรีภาพที่ควรได้รับการคุ้มครอง เช่น สิทธิในการแสดง ความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย จึงแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และแนวทางการทำสิ่งต่าง ๆ ในเขตพื้นที่เดียวกับเขตพระนคร และความสำคัญของการรักษาสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในระบบประชาธิปไตยและการปกครองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและความยุติธรรมในสังคมไทย (สุรพล ศรีวิทยา, 2560).

คำถามการวิจัย

ปทัสถานทางสังคมของประชาชนในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มีผลกระทบต่อระบบประชาธิปไตยในการปกครองอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลกับปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
2. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปทัสถานทางสังคมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่ต่างกันมีผลต่อลักษณะพฤติกรรมของบุคคลกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ต่างกัน
2. ปทัสถานทางสังคมที่ต่างกันมีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ไม่ทราบขนาดลัมบ์ของประชากรโดยการคำนวณขนาดตัวอย่างและใช้สูตรในการหาขนาดตัวอย่างที่ไม่ทราบค่าด้วยระดับความเชื่อมั่น 95% โดยการสุ่มตัวอย่างแบบ Cochran จำนวนทั้งสิ้น 385 ตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลหลักคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มากกว่า 1 ปี อายุ 18 ถึง 65 ปี ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน (สุทธิมา ชำนาญเวช, 2564)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 บัณฑิตส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเลือกตอบ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปทัสถานทางสังคม จำนวน 15 ข้อ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) กฎศีลธรรม 2) กฎหมาย และ 3) วิถีชาวบ้าน (บ้านจอมยุทธ, 2563)

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จำนวน 30 ข้อ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย 2) หน้าที่ของรัฐ 3) แนวนโยบายแห่งรัฐ 4) ศาสนรัฐธรรมนูญ 5) การปกครองส่วนท้องถิ่น และ 6) การปฏิรูปประเทศ และนำแบบสอบถามที่ได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาพร้อมทั้งตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content validity) ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) ตรวจสอบคำถามที่ปรากฏในแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-objective congruence: IOC) ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่า IOC คือ ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.66-1.00 ถือว่าเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้โดยครั้งนี้ ผลคะแนนได้ตอนที่ 2. ได้ 0.932 และผลคะแนนตอนที่ 3. ได้ 0.918

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะเวลาการศึกษาคือตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากการระบาดของโรคปอดบวมที่เกิดจากไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ในปัจจุบันแบบสอบถามทั้งหมด 385 แบบสอบถามถูกรวบรวมจากมุมมองของขนาดตัวอย่างโดยใช้ระบบ Google Forms และระยะเวลาการสำรวจคือหนึ่งเดือน อัตราที่มีประสิทธิภาพคือ 100% และสามารถวิเคราะห์ความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ส่งคืนได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ (2) วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 รวมถึงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน คำถามใช้สเกล Likert 5 ระดับตามที่ระบุไว้โดย ลูย (Wade) ซึ่งมีค่าน้อยที่สุด = 1 และมากที่สุด = 5 ตาม ตามเกณฑ์การตีความต่อไปนี้

ระดับค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึง มากที่สุด

ระดับค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึง มาก

ระดับค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึง ปานกลาง

ระดับค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึง น้อย

ระดับค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึง น้อยที่สุด

การใช้สถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ เพื่อทดสอบอิทธิพลของแหล่งที่มาและตัวแปรตามในความสัมพันธ์ระหว่างการทดสอบตัวแปร โดยกำหนดนัยสำคัญ (Significance) ที่ระดับค่า 0.05 หรือระดับความเชื่อมั่นทางสถิติที่ร้อยละ 95 และการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) (สุทธิมา ชำนาญเวช, 2564)

สรุปผลการวิจัย

1) ผลการศึกษาระดับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เกิน 1 ปี และมีอายุตั้งแต่ 18 - 65 ปี จำนวน 400 คน จำแนกตามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน โดยใช้สถิติค่าร้อยละ (Percentage) แสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละของข้อมูลทั่วไปจากบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	225	56.2
ชาย	175	43.8
รวม	400	100.0

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละของข้อมูลทั่วไปจากบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
อายุ 31 - 40 ปี	161	40.3
อายุ 41 - 50 ปี	104	26.0
อายุ 21 - 30 ปี	98	24.5
อายุ 51 - 65 ปี	20	5.0
อายุไม่เกิน 18 ปี	17	4.2
รวม	400	100.0
สถานภาพสมรส		
สมรส	178	44.5
โสด	149	37.2
หม้าย	64	16.0
หย่าร้าง	9	2.3
รวม	400	100.0
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	165	41.3
อนุปริญญา/ปวส.	77	19.2
มัธยมศึกษาตอนต้น	58	14.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	57	14.3
สูงกว่าปริญญาตรี	25	6.2
ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือต่ำกว่า	18	4.5
รวม	400	100.0
อาชีพ		
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	93	23.4
ธุรกิจส่วนตัว	91	22.8
ค้าขาย	90	22.5
นิสิต/นักศึกษา	63	15.8
ข้าราชการ	46	11.5
พนักงานเอกชน บริษัทฯ	17	4.2
รวม	400	100.0

ตารางที่ 1 แสดงจำนวน ร้อยละของข้อมูลทั่วไปจากบุคลากรผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รายได้		
20,001 - 30,000 บาท	187	46.8
10,001 - 20,000 บาท	67	16.8
30,001 - 40,000 บาท	67	16.8
40,001 - 50,000 บาท	63	15.8
50,001 - 60,000 บาท	10	2.5
มากกว่า 60,001 บาทขึ้นไป	6	1.5
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1 จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เพศหญิง มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 56.2 รองลงมาเป็นเพศชาย 175 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 อายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า อายุ 31-40 ปี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 40.3 รองลงมาอายุ 41-50 ปี จำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 26.0 และลำดับที่สาม อายุ 21-30 ปี จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.5 ตามลำดับ สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า สมรสมีจำนวนมากที่สุด จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 44.5 รองลงมา โสด จำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 37.2 และลำดับที่สาม หม้าย จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 16.0 ตามลำดับ ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าปริญญาตรี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 41.3 รองลงมา อนุปริญญา/ปวส. จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 19.2 และลำดับที่สาม มัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5 ตามลำดับ อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า พนักงานรัฐวิสาหกิจ มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.4 รองลงมา ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 22.8 และลำดับที่สาม ค้าขาย จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ตามลำดับ และระดับรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า รายได้ 20,001-30,000 บาท จำนวนมากที่สุด จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 46.8 รองลงมามีสองข้อที่เท่ากัน คือ รายได้ 10,001-20,000 บาท จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 67 และรายได้ 30,001-40,000 บาท จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 และลำดับที่สาม รายได้ 40,001-50,000 บาท จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8 ตามลำดับ

2) ผลการศึกษาระดับปทัสสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงในตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับ
ปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ปทัสถานทางสังคมของประชาชนต่อการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	$\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความคิดเห็น
กฎหมาย (Laws)	3.90	0.706	มาก
วิถีชาวบ้าน (Folkways)	3.88	0.694	มาก
กฎศีลธรรม (Morals)	3.74	0.745	มาก
รวมเฉลี่ย	3.84	0.715	มาก

จากตารางที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในภาพรวม อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.84 (S.D. = 0.715) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรก ด้านกฎหมาย (Laws) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.90 (S.D. = 0.706) ลำดับสอง ด้านวิถีชาวบ้าน (Folkways) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.88 (S.D. = 0.694) และลำดับที่สาม ด้านกฎศีลธรรม (Morals) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.74 (S.D. = 0.745)

3) ผลการศึกษาระดับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน แสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

การปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560	$\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความคิดเห็น
การปกครองส่วนท้องถิ่น	3.99	0.684	มาก
ศาลรัฐธรรมนูญ	3.99	0.668	มาก
แนวนโยบายแห่งรัฐ	3.98	0.717	มาก
หน้าที่ของรัฐ	3.88	0.699	มาก
การปฏิรูปประเทศ	3.86	0.736	มาก
สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย	3.84	0.648	มาก
รวมเฉลี่ย	3.92	0.692	มาก

จากตารางที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในภาพรวม อยู่ในระดับ พึงพอใจมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.92 (S.D. = 0.692) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับแรกมีสองข้อที่เท่ากัน ได้แก่ การปกครองส่วนท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.99 (S.D. = 0.684) และศาลรัฐธรรมนูญ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.99 (S.D. = 0.668) ลำดับสอง แผนนโยบายแห่งรัฐ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.98 (S.D. = 0.717) และลำดับที่สาม หน้าที่ของรัฐ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ $\bar{X}$ 3.88 (S.D. = 0.699) ตามลำดับ

4) ผลการวิเคราะห์ปทัสถานทางสังคมที่ต่างกันมีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ต่างกัน แสดงในตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของปทัสถานทางสังคมกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ต่างกันมีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ตัวแปร	B	β	t	Sig.
(Constant)	1.923		5.656	0.000
สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย X_1	0.354	0.308	5.852	0.000
การปกครองส่วนท้องถิ่น X_5	0.142	0.130	2.359	0.019
หน้าที่ของรัฐ X_2	0.049	0.046	0.793	0.429
แผนนโยบายแห่งรัฐ X_3	0.046	0.044	0.761	0.447
ศาลรัฐธรรมนูญ X_4	-0.030	-0.027	-0.456	0.649
การปฏิรูปประเทศ X_6	-0.094	-0.093	-1.721	0.086

$R = .379$ $R^2 = .143$ S.E._{est} = .695 $F = 10.969$

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยจากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นผลการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์กัน และยอมรับสมมติฐาน มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณเท่ากับ 0.000 โดยกำหนดนัยสำคัญ (Significance) ที่ระดับค่า 0.05 หรือระดับความเชื่อมั่นทางสถิติที่ร้อยละ 95 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.000 - 0.649 และเมื่อทำการทดสอบ Multicollinearity มีค่าแสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กัน จึงนำไปสู่การทดสอบสมมติฐาน โดยทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยแบบง่าย (Simple Regression Analysis) และการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยเขียนสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $Y = 1.923 + 0.354 X_1 + 0.142 X_5 + 0.049 X_2$ และสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $Z = 0.308 X_1 + 0.130 X_5 + 0.046 X_2$ ดังนั้นปทัสถานทางสังคมที่ต่างกันมีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ต่างกัน ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน้าที่ของรัฐ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาระดับความคิดเห็นของปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สามารถอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1.1 จากผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง มีอายุ 31-40 ปี สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาปริญญาตรี อาชีพพนักงานรัฐวิสาหกิจ และมีรายได้ต่อเดือนละ 20,001-30,000 บาท สอดคล้องกับงานวิจัยของวิโรจน์ พิมานมาศสุริยา (2560) ได้จัดทำการศึกษาทัศนคติของประชาชนและพรรคการเมืองต่อการปฏิรูปประเทศไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 18 - 30 ปี อาศัยอยู่ใน ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ วุฒิปริญญาตรี อาชีพ เป็นพนักงานบริษัทที่มีรายได้ต่อเดือนเฉลี่ย 15,000 บาทขึ้นไป ส่วนหนึ่งของบทสัมภาษณ์ 8 พรรคการเมือง โดยนโยบาย/อุดมการณ์ของพรรคการเมืองส่วนใหญ่มุ่งสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องการการเมืองที่เป็นของภาคประชาชนอย่างแท้จริง

1.2 ผลการศึกษาระดับปทัสถานทางสังคมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านกฎหมาย (Laws) รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายไม่สามารถโต้แย้งได้ โดยจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้อำนาจอธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางการเมือง เสรีภาพพลเมือง 2) ด้านวิถีชาวบ้าน (Folkways) กฎเกณฑ์ความประพฤติที่มนุษย์แสดงออกตามวิถีชีวิตและสังคมที่ตนได้รับการฝึกฝนและขัดเกลา และ 3) ด้านกฎศีลธรรม (Morals) อุปนิสัย อุปนิสัย ความเอื้อเฟื้อ คือ ส่วนในของบุคคล รู้สิ่งเหล่านี้จากกิริยาที่แสดงออกทางกาย วาจา สอดคล้องกับงานวิจัยของสุชสมัย นานันต์ทิพย์ และคณะ (2564) ได้ทำการศึกษาปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผลการศึกษาพบว่า 1) ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ คือ แนวคิดที่เชื่อว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นกฎแห่งเหตุผล ที่ถูกต้องในการบ่งชี้ว่าการกระทำนั้นดีหรือไม่ดี ไม่เปลี่ยนแปลงเหมือนเดิมทุกยุคทุกสมัย 2) รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยืนยันว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย การจำกัดอำนาจรัฐโดยแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย คือ นิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และ 3) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่คุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะ สิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย ความเสมอภาค และทรัพย์สินของบุคคลและ สอดคล้องกับการคุ้มครองดังกล่าว

1.3 ผลการศึกษาระดับการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผลการศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) การปกครองส่วนท้องถิ่น มีอาณาเขตที่แน่นอนชัดเจน มีสภาท้องถิ่น และ/หรือผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่ 2) แผนนโยบายแห่งรัฐ กำหนดนโยบายให้รัฐส่งเสริมและคุ้มครองคนไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้มีสิทธิ

อยู่ในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตดั้งเดิม และกำกับดูแลตามพันธกรณีหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ ด้านสิทธิมนุษยชน และ 3) หน้าที่ของรัฐ ต้องสร้างหลักประกันที่ยั่งยืนตามกฎหมายว่าด้วยวินัยการเงินการคลัง และจัดระบบภาษีให้เป็นธรรมต่อสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของสอคล้องกับงานวิจัยของวีรวิทย์ เลิศรัตน์ ชำรงกุล, สุริย์ลักษณ์ รักษาเคน, (2561). เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ภายใต้การบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560. จากการศึกษพบว่า ผลการศึกษาพบว่า พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ฉบับที่ 2 ปี 2560 มีผลเป็นการจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน ทั้ง ๆ ที่บัญญัติขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่มีเนื้อหาให้อำนาจรัฐ สิทธิในการดำเนินการที่เป็นการละเมิดเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชนเกินสมควร อันเป็นการละเมิดหลักความได้สัดส่วน นอกจากนี้ ยังจัดให้มีกระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ละเมิดเสรีภาพของประชาชนซึ่งแตกต่างจากรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการละเมิดหลักการจำกัดเสรีภาพในการพูดของประชาชนที่กำหนดไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และยังเป็นการละเมิดหลักการพื้นฐานที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

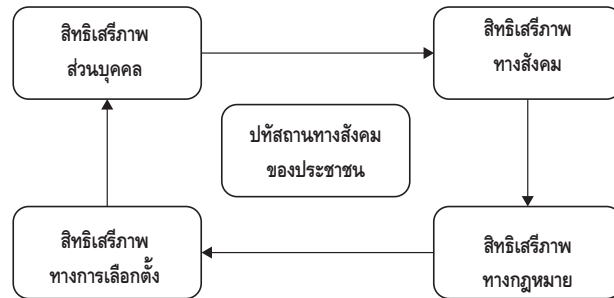
1.4 จากผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยความสัมพันธ์ของปทัสถานทางสังคมที่ต่างกันมีผลต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ต่างกัน พบว่า มีความสัมพันธ์กันและยอมรับสมมติฐาน มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยพหุคูณเท่ากับ 0.000 โดยกำหนดนัยสำคัญ (Significance) ที่ระดับค่า 0.05 หรือระดับความเชื่อมั่นทางสถิติที่ร้อยละ 95 ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย การปกครองส่วนท้องถิ่น และหน้าที่ของรัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของบัญญัติ แพรกปาน (2565) ได้ทำการศึกษาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยกับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าประเทศกำลังพัฒนาในระบอบประชาธิปไตยทั่วไปยังไม่พัฒนาเต็มที่ การปกครองมักได้รับอิทธิพลจากความคิด ความต้องการของชนชั้นนำทางสังคมและการเมือง เนื่องจากคนส่วนใหญ่ไม่สนใจกิจกรรมของประเทศ ทำให้ผู้นำสามารถเปิดเผยหรือซ่อนข้อมูลได้ตามที่ผู้นำต้องการ การปกครองราษฎรจึงไม่ใช่เรื่องยาก รูปแบบผู้นำสะท้อนความเป็นจริงของสังคมปัจจุบันหลายประการ เช่น ประเทศหนึ่งปกครองโดยชนกลุ่มน้อย เพราะคนส่วนใหญ่ขาดความรู้ไม่แยแสทางการเมือง เป็นต้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

ผู้วิจัยพบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพระนครของกรุงเทพมหานครมีสิทธิและเสรีภาพทางสังคมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ผู้อยู่อาศัยได้รับการเลือกตั้งและมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งรัฐสภา หลักการพื้นฐานของสิทธิและเสรีภาพทางสังคมของชาวจังหวัดพระนครในระบอบประชาธิปไตย มีดังนี้

- 1) สิทธิและเสรีภาพของปัจเจกบุคคล มวลมหาประชาชนมีสิทธิแสดงความคิดเห็น จัดประชุม และร่วมกิจกรรมองค์กรทางสังคมได้รับการรับรองและคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ประชาชนก็มีสิทธิรู้เช่นกัน และการสื่อสารฟรี
- 2) สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสรี ชาวกรุงเทพมหานครมีสิทธิเลือกตั้งและได้รับเลือกเป็นผู้แทนรัฐสภา 3) สิทธิและเสรีภาพทางกฎหมาย บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการยอมรับจากศาลและสามารถเข้าถึงกลยุทธิ์ทางกฎหมาย

ได้อย่างเท่าเทียมกัน รวมถึงระบบกลยุทธ์ต่าง ๆ โดยใช้องค์กรของรัฐ 4) สิทธิเสรีภาพทางสังคม บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับบริการด้านสุขภาพ การศึกษา และสวัสดิการอื่น ๆ ที่รัฐบาลจัดให้ในพื้นที่ของตน เป็นหลักการและความเป็นธรรมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่เน้นและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวกรุงเทพมหานคร และคนไทยทั่วประเทศ

ภาพที่ 2 ที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับปทัสถานทางสังคมของชาวพระนครในเขตกรุงเทพมหานครตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ศึกษาเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยเริ่มจากการวิจัยและรวบรวมข้อมูลความต้องการและปัญหาในการดำรงชีวิตในสังคม การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การวิจัยควรสำรวจว่าชาวบ้านในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจตามระบอบประชาธิปไตยอย่างไร เช่น การลงคะแนนเสียงในการประชุมท้องถิ่นหรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อแสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์สถานะทางสังคม การวิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับสถานะทางสังคมของผู้คนในพื้นที่นี้จะช่วยให้เข้าใจสถานะทางสังคมโดยรวมของพื้นที่ที่พระนคร การศึกษาในกรุงเทพมหานครควรมุ่งเน้นไปที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น ระดับการจ้างงาน รายได้เฉลี่ย และสถานะทางสังคมอื่นๆ สิ่งนี้อาจส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมและสิทธิพลเมือง การวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับเครือข่ายสังคมในพระนคร กรุงเทพฯ และเครือข่ายสังคมอื่นๆ สามารถช่วยให้เข้าใจแรงจูงใจที่ผลักดันการมีส่วนร่วมทางสังคมและการสนับสนุนระหว่างกลุ่มต่างๆ ตลอดจนความพึงพอใจและการวิเคราะห์ความพึงพอใจ แบบสำรวจความพึงพอใจในระบอบประชาธิปไตยช่วยให้เข้าใจความคิดเห็นและความคาดหวังของผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่น สิ่งนี้สามารถใช้ในการกำหนดนโยบายและดำเนินการเพื่อความยุติธรรมและสิทธิพลเมืองที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ส่งเสริมการพัฒนาสังคมในเขตพระนคร โดยสามารถสร้างสวนสาธารณะ บ้านพักเด็กและครอบครัว ห้องสมุด ศูนย์กีฬา และสถานที่อื่นๆ เพื่อทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อสนับสนุนชีวิตและสุขภาพที่ดีของประชาชนในพื้นที่ อำนาจความสะดวกในการเข้าร่วมกลุ่มเสี่ยง เนื่องจาก พระนครเป็นพื้นที่ที่รวบรวมผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและหลายกลุ่ม การสื่อสารและการรวมกลุ่มที่มีความเสี่ยง เช่น ผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีความต้องการพิเศษ

ผู้พิการ สามารถสร้างขึ้นได้เพื่อรับรองสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับทุกคน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เพิ่มโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจที่สำคัญในชุมชน เช่น การจัดทำแผนพัฒนาเขตพระนคร การพัฒนาการวางแผนการใช้ที่ดินหรือนโยบายทางสังคมเปิดโอกาสให้สาธารณชนได้หารือเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้และมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาความตระหนักรู้ทางสังคม เช่น การเข้าใจคุณค่าของการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การเข้าใจและเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติและการเรียนรู้หลักธรรมาภิบาลในระบอบประชาธิปไตย เน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมืองและความเข้าใจในอุตสาหกรรมสื่อมวลชนช่วยให้นักศึกษาเข้าใจและใช้ความรู้ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ แสดงความคิดเห็นและเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจทางการเมืองในสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมและร่วมกิจกรรมของรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตย การอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลและอำนาจความสะดวกในการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

บรรณานุกรม

- บัญญัติ แพรกปาน. (2565). การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยกับสังคมไทยในยุคปัจจุบัน. **วารสารจุฬานาครทรรศน์**, 9(4), 543-550.
- บ้านจอมยุทธ. (2563). **องค์ประกอบของการจัดระเบียบสังคม ปทัสถานทางสังคม (Norms)**. https://www.baanjommyut.com/library_3/extension-5/social_organization/01.html#.
- มนตรี เจริญการ. (2562). กลไกและกฎเกณฑ์ในการสร้าง “ความพร้อมรับผิดชอบทางการเมือง” ในระบอบประชาธิปไตยของไทย. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า**, 6(1), 1-26.
- วิโรจน์ พิमानมาศสุริยา. (2560). ทศนคติของประชาชนและพรรคการเมืองต่อการปฏิรูปประเทศไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน. **วารสารสถาบันพระปกเกล้า**, 4(3), 1-12.
- วีรวิชัย เลิศรัตน์ธำรงกุล, สุริย์ลักษณ์ รักษาเคน, (2561). เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ภายใต้การบังคับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560. **วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**, 8(2), 26-41.
- สุขสมัย น่วมบัณฑิตย์ และคณะ. (2564). ปรัชญากฎหมายธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์**, 8(4), 160-173.
- สุทธิมา ชำนาญเวช. (2564). **การวิเคราะห์เชิงปริมาณทางธุรกิจ**. ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล ศรีวิทยา. (2560). **การบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ: ศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศ**. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

พลวัตการบวชแบบลาวในชุมชนบ้านลาดพัฒนา
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*

The Dynamic of Ordination in the Community of
Lat Pattana Mueang District Mahasarakham Province

วรดิษฐ์ธรรมสาร อุทัยเรือง (ชาตปญโญ)**

Varaditdhammasan Utairuang (Chatapayo)

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง***

Kiattisat Bangplerng

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาพลวัตการบวชแบบลาว ในบริบทการเปลี่ยนแปลงจากชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ศึกษาทั้งเอกสาร และลงพื้นที่วิจัยเก็บข้อมูล จากผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน เจ้าภาพงานบวช ผู้เคยผ่านการบวช และชาวบ้าน แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยแนวคิดพลวัตวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่า การบวชในชุมชนบ้านลาดพัฒนาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ การเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยรูปแบบการบวชแบบลาวยุคจารีตนั้นยึดโยงกับหลักพระธรรมวินัยที่เป็นพระอุปัชฌาย์มีคุณสมบัติตามหลักธรรมวินัยคือ มีพรรษาสิบ มีอันตเวทสิกเลื่อมใส และมีคุณสมบัติเป็นสัทธวัหาริก พร้อมมีการจัดงานแบบประเพณีลาว ต่อมาภายหลังเมื่ออิทธิพลทางการเมืองของสยามได้เข้าปกครอง สยามรวมศูนย์อำนาจการปกครองคณะสงฆ์ ทำให้ผู้ที่เคยเป็นอุปัชฌาย์ได้นั้น

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องพลวัตการบวชแบบลาวในชุมชนบ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
This article is part of research project "The Dynamic of Ordination in the Community of Lat Pattana Mueang District Mahasarakham Province" Muang District, Mahasarakham Province.

** นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Master Student, Religion and Wisdom for Development, Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University Email: phranikona586@gmail.com

*** รองศาสตราจารย์ ดร. (สังคมวิทยา), คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Assoc. Prof. Dr. (Sociology), Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University
Email: kiattisak.b@hotmail.com

ไม่เพียงแต่มีคุณสมบัติตามพระธรรมวินัยเท่านั้น หากแต่ยังต้องได้รับการแต่งตั้งหรือรับรองจากองค์กรคณะสงฆ์ไทย พร้อมกับครอบงำวัฒนธรรมลาวให้เป็นแบบไทย ทั้งนี้ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ยังมีผลให้วัฒนธรรมการบวชเปลี่ยนแปลงทั้งการจัดงานบวชและระยะเวลาการบวช การบวชแบบลาวผ่านกรณีศึกษา บ้านลาดพัฒนา จึงพลวัตไปตามเงื่อนไขประวัติศาสตร์ การเมืองสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจอย่างเลื่อนไหล

คำสำคัญ: การบวช, พลวัตการบวช, ชุมชนบ้านลาดพัฒนา

Abstract

This research article to objective study dynamic ordination Lao style to context metamorphism in the Community of Lat Pattana Mueang District Mahasarakham Province. The using qualitative research methodology to presenting the data with an analytical description. study all document and visit the area research collect off religious leader, community leader, task ordain host, persona pass ordination and villager. The analysis to concept dynamic culture.

The result was found that ordination in the Community of Lat Pattana have to metamorphism proviso way history politics, cultural society, and economy. To the metamorphism Lao style that tradition epoch. The tether discipline atto Upajjhayas property discipline ordination as ten years, as antevasiik admire as property to satdhiviharika ready as organizing tradition model Lao. To after that upon Influence politics trail to Siam into govern. The Siam centralized authority dominance Sangha make who as got that Upajjhayas not only have property only Buddha's teaching. But still must get Nomination or endorse from organization Sangha Siam. The concurrently dominate Lao culture into Siam style. Into present the change cultural society and economy result in cultural ordination change organizing ordination and duration ordination. The Lao style ordination through case study the Community of Lat Pattana so dynamic into proviso history, politics, cultural society, and economy at fluidly.

Keyword: Ordination, Dynamic of Ordination, Community of Lat Pattana

บทนำ

การบวชเป็นภิกษุสามเณรไปสู่วิถีแห่งบรรพชิต วิธีอุปสมบทการบวชของภิกษุ มี 3 ประเภท คือ 1) การบวชแบบเอหิภิกขุอุปสัมปทา เป็นการอุปสมบทเมื่อพุทธองค์ตรัส จบแล้วผู้นั้นถือว่าเป็นพระภิกษุ โดยสมบูรณ์ 2) การบวชแบบติสรณคณอุปสัมปทา เป็นการเปล่งวาจาถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะครบ 3 ครั้งแล้ว ถือเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ 3) การบวชแบบญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา เป็นการบวชในปัจจุบัน ซึ่งมีภิกษุสงฆ์ประชุมกันครององค์กำหนดและความยินยอมของภิกษุทั้งปวง (พุทธทาสภิกขุ, 2544: 41) ในสังคมไทยการบวชแบบญัตติจตุตถกรรม ได้เข้ามาในประเทศไทย พ.ศ. 236 พระโสมพะมิตรและพระอัฐตะระ เป็นชาวอินเดีย มีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 3 ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อท่านทั้งสองอุปสมบทแล้ว เป็นผู้มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก และเป็นกำลังสำคัญในการส่งคายนาพระธรรมวินัย และยังได้รับการแต่งตั้งเป็นพระธรรมทูตในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยท่านทั้งสองได้รับมอบหมายให้เดินทางมาเผยแผ่ พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิตั้งแต่หลังส่งคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ 3 พร้อมกับกับพ่อค้าชาวอินเดีย (ธีระพงษ์ มีธสง, 2557: 15) ซึ่งในพระไตรปิฎกแสดงคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ไว้อย่างละเอียด โดยนัยสูงสุดแล้วมีคุณสมบัติที่ดีคือเป็นพระอรหันต์ที่ประกอบด้วยคุณความดี ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา และโดยนัยอื่น ๆ ว่า จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นสำคัญ แม้จะยังไม่บรรลุนิพพานหรือพระอริยบุคคล แต่ก็ต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วย ศรัทธา ศีล สุตะ การฟังมาก มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร เจริญสติ มีปัญญา และคุณสมบัติของพระอุปัชฌาย์ที่สำคัญคือจะต้องมีพรรษา 10 ปี หรือมากกว่า 10 ปี และที่สำคัญจะต้องเป็นผู้มีศีลดี มีคุณธรรมดีคือ เป็นผู้เคารพในพระวินัยบัญญัติในสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ และมีความเข้าใจในพระธรรมด้วย (วิ.ม. (ไทย) เล่มที่ 4 ข้อ 77: 77 ในพระวินัยปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

ตามหลักธรรมวินัยดังกล่าวนี้ เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พุทธเถรวาท ได้ถูกทำให้เป็นท้องถิ่นตามบริบทและพื้นที่ต่าง ๆ ผสมผสานกับคุณค่า อุดมการณ์ และวัฒนธรรม ในกรณี สังคมวัฒนธรรมลาว ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาแบบเถรวาท ผ่านมาทางกัมพูชาและล้านนา กลายเป็นพุทธศาสนา แบบลาวผสมผสาน และผนวกรวมเอาความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมลาว การบวชแบบลาวเป็นไปตาม พระธรรมวินัยที่อุปัชฌาย์มีคุณสมบัติพรรษาสิบขึ้นไป มีอันตวาสิกเลื่อมใส และมีคุณสมบัติเป็นสัทธินิหิต ทั้งยังเป็นระบบเครือข่ายแบบหัวหมวดวัดคล้ายกับล้านนา อุปัชฌาย์เป็นเสมือนศูนย์กลางศรัทธาของชุมชน อันตวาสิก สัทธินิหิต และฆราวาส ญาติโยม ทำการบวชให้เหลาลูกหลานผู้ศรัทธาในเครือข่าย (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2550: 6)

ในอดีต อีสานนับเป็นส่วนหนึ่งของการขยายวัฒนธรรมประเพณีล้านช้างฝั่งขวาแม่น้ำโขง โดยเรียก คนชุมชนนี้ว่าคนไทยอีสาน ในปี ค.ศ. 1713 เมื่อพระครูโพนสะเม็กยกเมืองจำปาศักดิ์ ให้เจ้าสร้อยศรีสมุทร หน่อพุทธางกูรปกครอง จึงทำให้รูปแบบการบวชเป็นไปตามวัฒนธรรมลาวล้านช้าง และพระธรรมวินัย ตามที่กล่าวมา แต่อย่างไรก็ตาม ด้วยเงื่อนไขของการเมืองเมื่อสยามขยายอิทธิพลทางการเมืองเข้ามาปกครองลาว และช่วงชิงพื้นที่อีสานมาอยู่ในการปกครอง ได้ดำเนินนโยบายการปกครอง และหลอมรวมผู้คนและพื้นที่ไปสู่

ความเป็นไทย ไม่สนใจกระทั่งวัฒนธรรมพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ ทำให้การบวชแบบลาวที่มีอยู่ในอีสานต้องขึ้นกับอำนาจส่วนกลางคณะสงฆ์ไทย โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด การแต่งตั้งอุปัชฌาย์ และประเพณีการบวชแบบไทย ได้เข้ามาส่งผลต่อองค์ประกอบและประเพณีการบวชอีสาน กอปรกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เข้ามาส่งผลกระทบต่อผู้คน วัฒนธรรม สังคม และพระพุทธศาสนาในสังคมไทย รวมถึงอีสาน (กิตติรัตน์ สัทพันธ์, 2539: 26) สิ่งเหล่านี้ยิ่งส่งผลให้วัฒนธรรมการบวชเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การจัดงานบวชแบบสมัยใหม่ที่เน้นการเฉลิมฉลอง เพื่อแสดงสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ระยะเวลาการดำรงอยู่ในสถานะบรรพชิตสั้นลง ตลอดจนช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านทั้งการเมือง สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ส่งผลให้การบวชพระตามหลักพุทธเถรวาทในอีสานถูกปรับเปลี่ยนไปตามช่วงระยะเวลา บทความวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาพลวัตการบวชแบบลาวผ่านกรณีศึกษาชุมชน บ้านลาดพัฒนา เพื่อทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการบวชแบบลาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพลวัตการบวชแบบลาวในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมผ่านกรณีศึกษาชุมชนตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

- 3.1 ด้านพื้นที่ บ้านลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 3.2 ด้านเนื้อหา การศึกษาพลวัตการจัดงานบวชในชุมชนตำบลลาดพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการจดบันทึกข้อมูล การบันทึกภาพถ่ายในเหตุการณ์ หรือขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณีการบวช
- 3.5 ด้านประชากร กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำศาสนา 5 รูป ผู้นำชุมชน 10 คน เจ้าภาพงานบวช 5 คน นาคหรือผู้เคยผ่านการบวช 5 คน ประชาชนทั่วไป 20 คน รวมจำนวน 45 รูป/คน
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

โดยจารีตในอีสาน การบวชพระเป็นการบวชตามวัฒนธรรมแบบลาวล้านช้าง การบวชตามความประสงค์ศรัทธา มีความเลื่อมใสและเพื่อการบวชเรียน ผู้ที่จะบวชโกนหัว ถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชกับอุปัชฌาย์ในวัด ซึ่งการเป็นอุปัชฌาย์นั้นยังไม่ถูกควบคุมด้วยอำนาจรัฐหรือคณะสงฆ์แห่งรัฐ แต่ยึดความอาวุโสที่มีคุณสมบัติตามหลักพระธรรมวินัยไม่มีการแห่แหนครอบโบสถ์ และที่สำคัญเป็นการบวชด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา หรือบวชเพื่อแก้บน หรือบวชเพื่ออยากเรียนและศึกษาธรรมะ และพระอุปัชฌาย์ที่เป็น

องค์ประกอบสำคัญในการทำพิธีบวชนั้น เป็นไปตามพระธรรมวินัย คือ มีพรรษา 10 ขึ้นไป เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้าน มีคุณสมบัติเหมาะสมตามหลักวินัยในเรื่องสัทธิวิหาริกวัตร และมีความพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติต่าง ๆ มีศีลดี มีคุณธรรมดี (วิ.ม. (ไทย) เล่มที่ 4 ข้อ 77: 106) ในพระวินัยปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มาภายหลังเมื่อรัฐไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าไปยังหัวเมืองอีสาน อีสานถูกปกครอง โดยรัฐไทย คณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานตกอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ไทย การแต่งตั้งพระสงฆ์ เป็น พระอุปัชฌาย์ต้องได้รับการสอบ และแต่งตั้งจากพระสงฆ์ส่วนกลางในกรุงเทพฯ ให้มีหน้าที่เป็นประธานในการให้บรรพชาอุปสมบทตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเถรสมาคม รูปแบบการบวชได้ถูกปรับให้ไปอิงกับรัฐไทยที่มีคณะสงฆ์รวมศูนย์อำนาจพระสงฆ์รูปนั้น จึงจะบวชเหล่ากุลบุตรได้ (วชิรญาณวโรรส, 2514: 214)

ทั้งนี้ อิทธิพลการบวชแบบภาคกลางในฐานะตัวแบบของวัฒนธรรมหลักของชาติ เช่น การทำขวัญนาค การแห่หน้ายังได้ขยายอิทธิพลมาครอบงำวัฒนธรรมประเพณีการบวชแบบอีสานด้วย จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลภาคสนามทำให้เห็นประเพณีการบวชชุมชนตำบลลาดพัฒนา (ในฐานะตัวแทนสังคมลาว/อีสาน) ได้รับเอาวัฒนธรรมการบวชแบบภาคกลางเข้ามาจนกลายเป็น ส่วนหนึ่งในชุมชน จารีตและความเป็นอยู่ดั้งเดิมเปลี่ยนไป จึงเป็นผลทำให้การจัดงานบวช มีความแตกต่างกัน มีรูปแบบและขั้นตอนต่างกันไปตามฐานะหน้าที่การงานทางสังคม การเปลี่ยนแปลงพิธีการบวชในชุมชนตำบลลาดพัฒนา เช่น พิธีทำขวัญนาคตามประเพณีไทยภาคกลาง การจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน ขบวนรถแห่ดนตรีสดวิ่งตามขบวนแห่ การประดับตัวนาคด้วยสร้อยทองแหวนทอง ขบวนแห่หน้าได้นำรถยนต์ไปพระอุโบสถวัดท่างาม

นอกจากนี้ ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม การบวชในอีสานได้ปรับเปลี่ยนไปจากอดีต การบวชตกอยู่ภายใต้การบริโภคมความทันสมัย ทั้งจากวัตถุ เงินตรา เกียรติยศ ชื่อเสียง ได้ขยายไปสู่สังคมระดับชุมชน ความเชื่อภายใต้ความคิดใหม่ที่ทันสมัยนิยม ไม่ว่าจะเป็นการจัดงานใหญ่โต มีมหรสพสะท้อนสถานะความเป็นผู้มีฐานะดี มีอันจะกิน เป็นที่ชื่นชมของเพื่อนบ้าน มีรูปแบบและขั้นตอนต่างกันไปตามฐานะหน้าที่การงานทางสังคม การเปลี่ยนแปลงพิธีการบวชในชุมชนตำบลลาดพัฒนา เช่น พิธีทำขวัญนาค การจัดเลี้ยงแบบโต๊ะจีน ขบวนรถแห่ดนตรีสดวิ่งตามขบวนแห่ การประดับตัวนาคด้วยสร้อยทองแหวนทอง ขบวนแห่หน้าได้นำรถยนต์ไปพระอุโบสถ เมื่อมีการบวชในชุมชนเป็นสิ่งที่กลืนกลายวัฒนธรรมการเอาอย่างการบวชแบบภาคกลางที่รัฐไทยได้ละทิ้งการบวชตามวัฒนธรรมในอีสาน ทั้งการบวชก็ย่นย่อเวลาให้สั้นลง ให้เหลือ 3 วัน 7 วัน 15 วันบ้าง ไม่ได้เน้นการบวชเป็นเวลานานนับพรรษา เพื่อศึกษาเล่าเรียนตามพระธรรมวินัย ที่เป็นจารีตอีกต่อไป

อภิปรายผล

สมัยยุคจารีตในอีสาน/ลาวจะได้รับการบวชจากพระสงฆ์ท้องถิ่นตามวัฒนธรรมที่มีพรรษามาก และได้รับยกย่องทางสมณศักดิ์ซึ่งมีธรรมเนียมท้องถิ่นเรียกว่าฮตสรง โดยชาวบ้านมีความเลื่อมใสศรัทธาเห็นสมควรว่าพระรูปนั้นมีพรรษาและทรงธรรมวินัยจริยวัตรตรงตาม การฮตสรงหรือพิธีเถรภิเษกถูกแต่งตั้งชั้นสมณศักดิ์ตามจารีตแบบกรุงศรีสัตนาคนหุต เช่น ราชครูหลวง เป็นตำแหน่งที่กษัตริย์ของล้านช้าง

เป็นผู้สถาปนาด้วยพระองค์เอง แก่ภิกษุที่มีวัตรปฏิบัติเหมาะสมเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เช่น ราชครูหลวงโพนสะเม็ก (ปรีชา พินทอง, 2534: 1) ซึ่งท่านได้เผยแพร่พุทธศาสนาจากล้านช้างเวียงจันทร์ ลงมาทางลาวใต้ไปจนจรดเขมร ได้สร้างวัด หล่อพระพุทธรูป เผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมกับทำการบวช ให้กับเหล่าพุทธศาสนิกที่เลื่อมใส อาจนับได้ว่า พระครูโพนสะเม็กเป็นตัวอย่างของการเป็นอุปัชฌาย์ ซึ่งอิงกับ ลักษณะทางพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎกคือ ผู้ที่มีพรรษา 10 ขึ้นไป มีผู้คนนับถือศรัทธา มีคุณสมบัติที่จะเป็น สัทธวิหาริก มีความพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติต่าง ๆ (เชิดชาย บุตดี, 2555: 47) ผู้ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุม สงฆ์ส่วนใหญ่จึงเป็นผู้มีอายุพรรษามากที่สุด นอกจากสังฆกรรมบางอย่าง ซึ่งต่อมาภายหลังพระพุทธรเจ้า ทรงกำหนดคุณสมบัติผู้ทำหน้าที่เป็นประธานไว้ชัดเจนมากขึ้นว่า ต้องมีอายุพรรษาครบหรือเกิน 10 พรรษาขึ้นไป นั่นคือผู้ทำหน้าที่เป็นอุปัชฌาย์ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545: 264) สัทธวิหาริก/ อันเตวาลิก ในสิกขาอันเป็นส่วนอภิธมาจารคือ มารยาทและแนะนำสิกขาบทอันเป็นสิ่งแวดล้อมแห่งพรหมจรรย์ คือ พระบัญญัติอันเป็นหลักแห่งการประพฤติพรหมจรรย์ และอาจแนะนำในพระธรรมวินัยให้ยิ่งขึ้นไป และอาจเปลี่ยน ความเห็นผิดอันเกิดแก่สัทธวิหาริก/อันเตวาลิก โดยทางธรรมที่ขาดไม่ได้คือมีพรรษา 10 หรือยิ่งกว่า (ทวี พลรัตน์, 2540: 49)

การบวชแบบจารีตอีสาน (ก่อนการครอบงำของรัฐไทย) เมื่อบุตรมีอายุครบบวช เป็นพระสงฆ์หรือ สามเณรได้ พ่อแม่จะนำไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสวัดก่อนบวชประมาณหนึ่งเดือน เพื่อให้ศึกษาเล่าเรียน ทำวัตร สวดมนต์ ท่องปณานาค ทำพินธุ ปัจจุวัชฐาน และเรียนหนังสือธรรม โดยจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่ขัน นำตัวนาคไปวัด เมื่อท่านรับขันแล้วก็ตีโปงหรือระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนา (อรทัย เลียงจินดาถาวร, 2545: 18) การบวชอีสานเดิมต้องอาศัยหลักความเคารพเชื่อฟังพระเถระผู้มีอายุพรรษามาก มีความรู้มาก ให้เป็นผู้ นำในหมู่สงฆ์ เป็นอุปัชฌาย์สืบต่อกันมา และยังรักษาการบวชเป็นประเพณีแบบล้านช้างเอาไว้ด้วย (นนท์ ธรรมสถิตย์, 2533: 68)

การบวชแบบลาวในอีสาน เป็นการบวชตามความประสงค์ ศรัทธา มีความเลื่อมใส และเพื่อการบวชเรียน ผู้ที่จะบวชโกนหัวถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชกับพระในโบสถ์ ไม่มีการแห่หาคอโบสถ์ และที่สำคัญเป็นการบวช ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา หรือบวชเพื่อแก้บน หรือบวชเพื่ออยากเรียนและศึกษาธรรมะ สอดคล้องกับลาลี่ รักสุทธิ ได้กล่าวว่า ชาวลาวโดยทั่วไปเป็นพุทธศาสนิกชนผู้หนักแน่นในจารีตประเพณี มีความเคารพนับถือพระสงฆ์อย่างสูง การบวชพระของลาวอีสาน ผู้ที่บวชมีความเลื่อมใสด้วยวิธีการบวชเรียน ตามความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เมื่อเด็กชายอายุ 10 ปีบริบูรณ์แล้ว จะขอบวชเรียนเป็นสามเณรกับพระสงฆ์ ที่ชาวบ้านเคารพเลื่อมใส ด้วยการโกนผม คิ้ว ทนวด เครา ถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชในอุโบสถ และเมื่อบวชจนอายุ ครบ 20 ปีบริบูรณ์ ก็จะได้รับอุปสมบทเป็นพระภิกษุ โดยไม่ต้องมีการแห่หาคอโบสถ์แต่อย่างใด (ลาลี่ รักสุทธิ, 2544: 84) ฉะนั้น การบวชตามประเพณีลาวอีสานนั้นการบวชเรียนเป็นที่นิยมของผู้ที่จะบวช เพื่อต้องการศึกษา เล่าเรียนพระธรรมวินัยต่าง ๆ อย่างจริงจัง

ต่อมาเมื่อรัฐไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าไปยังหัวเมืองอีสาน จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานตกอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ไทย (นาฏนภา ปัจจุจฉะโต, 2536: 24) พื้นที่อีสาน

ซึ่งเป็นรัฐกันชนก็เผชิญกับภาวะการคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะฝั่งขวาของแม่น้ำโขงซึ่งมีพรมแดนติดกับภาคอีสานของประเทศไทย ทำให้รัฐไทยส่วนกลางหันมาสนใจดินแดนแห่งนี้ และพยายามจะพัฒนาให้คนอีสาน ซึ่งวิถีชีวิตและความเชื่อเป็นลาว (ยุคโอะ ฮายาชิ, 2554: 61) เมื่ออีสานถูกปกครองโดยรัฐไทยแล้วได้รับการปรับเปลี่ยนการจัดองค์กรพระสงฆ์ลาวในท้องถิ่น มีการล้มเลิก การฮดสร่ง การแต่งตั้งพระสงฆ์ต้องยอมรับอำนาจจากพระสงฆ์ส่วนกลาง/กรุงเทพฯ การเปลี่ยนแปลงไม่เพียงแต่มีการปรับเปลี่ยนการจัดองค์กรของพระสงฆ์ท้องถิ่นลาวเท่านั้น แม้แต่วัฒนธรรมการบวชยังถูกปรับให้อิงกับอำนาจสงฆ์ส่วนกลางด้วย โดยผู้จะทำการบวช ให้กุลบุตรได้ ต้องผ่านการแต่งตั้งให้เป็นอุปัชฌาย์จากส่วนกลาง ด้วยการบวชเรียนและการสอบเสียก่อน (ดุขี อังสุเมธางกูร, 2526: 18) ที่เท็จจริงแล้ว ประเพณี ฮดสร่งยังมีอยู่แต่เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ และใช้กับพระสงฆ์ที่จะต้องมีบทบาทเฉพาะในสังคมชนบทอีสาน จึงมีการปฏิบัติน้อยลงแต่อาจจะยังคงมีอยู่ในหลายพื้นที่ของอีสาน

ทั้งนี้ คณะสงฆ์ได้วางระเบียบหลักเกณฑ์ การคัดเลือกและการแต่งตั้งพระอุปัชฌาย์ เช่น การแต่งตั้งบทบาทหน้าที่ ขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ และแนวทางประพฤติปฏิบัติของ พระอุปัชฌาย์ (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธ, 2551: 13) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาเป็นพระอุปัชฌาย์ใหม่ จากเดิม 10 พรรษา มาเป็น 20 พรรษา ตลอดทั้งการจัดกระบวนการคัดเลือกพระสงฆ์ผู้ที่จะมาเป็นพระอุปัชฌาย์อย่างเป็นระเบียบจึงจะสามารถให้การบรรพชาอุปสมบทได้ (พระเทพเวที, 2531: 130) จะเห็นว่า แนวคิดนี้ได้สะท้อนปัญหาเมื่อรัฐไทยได้ครอบงำคณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสาน โดยผ่านการสอบและแต่งตั้งจากพระสงฆ์ส่วนกลางในกรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ในท้องถิ่นอีสานได้ และที่สำคัญการเป็นพระอุปัชฌาย์ต้องมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มคุณสมบัติของบุคคลที่จะมาเป็นพระอุปัชฌาย์ใหม่ จากเดิม 10 พรรษา มาเป็น 20 พรรษา จึงจะสามารถให้การบรรพชาอุปสมบทได้

นอกจากนี้ ประเพณีวัฒนธรรมการบวชแบบภาคกลางได้ขยายเข้ามามีบทบาทในอีสานด้วย โดยการบวชจะมีการสมโภช เรียกว่า “ทำขวัญนาค” ก่อนบวช 1 วัน ในช่วงเช้าแล้วทำพิธีบวชในตอนบ่าย “เจ้านาค” โขนหัวคิ้ว หนวด ตัดเล็บ เรียบร้อยจึงนั่งห่มด้วยเครื่องแต่งกาย ทั้งดงามมีแก้วแหวนเงินทองต่าง ๆ อันเป็นสิ่งแสดงความฟุ่มเฟือยในทางโลก ด้วยผ้ายกทอง ใส่เสื้อครุยปักทอง สไบเฉียงทางไหล่ซ้าย คาดเข็มขัดหัวเพชร ใส่แหวนทั้ง 8 นิ้ว วันรุ่งขึ้นจึงเข้าพิธีอุปสมบท มีการแห่เจ้านาคไปสู่วัดอย่างสนุกสนานครึกครื้น (นฤมล จิตต์หาญ, 2546: 13) หน้าที่สำคัญสำหรับผู้ที่อุปสมบทจะต้องสามารถท่องคำบวช หรือคำขานนาค ได้แก่ คำขอบรรพชาอุปสมบท คำสมาทาน ลิกขาบทคำขอนิสัย คำตอบคำถามของพระกรรมวาจาให้จำได้ขึ้นใจ เมื่อใกล้ถึงวันบวชจะต้องไปอยู่วัด เพื่อฝึกซ้อมขั้นตอนพิธีการบรรพชาอุปสมบทจากพระพี่เลี้ยงและดูจากเจ้านาค คนอื่น ๆ ที่อุปสมบทก่อนเรา แล้วไปขอ “ฉายา” (ชื่อใหม่ของตนเมื่อบวชเป็นพระภิกษุแล้ว) จากอุปัชฌาย์หรือเจ้าอาวาส เพื่อใช้ตอบคำถามของพระกรรมวาจาต่อหน้าที่ประชุมสงฆ์ในเวลาทำพิธีบวช ตลอดจนท่องบทสวดมนต์พระปริตรต่าง ๆ พร้อมบทให้ศีลให้พร บทอนุโมทนา หลังจากบวชเป็นสามเณรหรือภิกษุแล้ว (นฤดี น้อยศิริ, 2554: 6) ก่อนถึงวันบวชนาคจะต้องไปลาบวช โดยจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่พานไปขอขมาญาติพี่น้องและผู้ใหญ่ที่นับถือ เพื่อขออโหสิกรรมที่ตนกระทำล่วงเกินไว้ ไม่ว่าจะเป็นด้วยกายกรรม วาจากรรม หรือมโนกรรม ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ตามปกติมักนิยมปลงผม คิ้ว หนวด เครา ของนาค โดยให้มารดาบิดา หรือพระภิกษุที่เคารพขริบปลายผมไว้ก่อนพอเป็นพิธี ต่อจากนั้นให้ผู้ที่มีความชำนาญโกนผม คิ้ว หนวด เครา ของนาคให้หมดจด จากนั้นอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด แล้วนุ่งขาว ห่มขาวก่อนที่จะไปลาบวช (พระธรรมวโรดม, 2545: 86)

ปัจจุบันด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ประเพณีการบวชของบ้านลาดพัฒนาเป็นระดับปัจเจกมากยิ่งขึ้น มีการลดหรือเพิ่มในขั้นตอนต่าง ๆ ของพิธีการบวชลงไปตามสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของปัจเจก เช่น การลดขั้นตอนการทำอาหารภายในชุมชนเพื่อรับแขก แต่ไปสั่งอาหารแบบโต๊ะจีนแทน การลดขบวนแห่ แตรวง เสี่ยงพินดเสี่ยงกลอง แต่เพิ่มรถแสดงดนตรีสดที่มีเครื่องเสียงเต็มรูปแบบ ทั้งร้องทั้งเต้นตามขบวนแห่นาคไปด้วย จึงทำให้เห็นถึงควมมีฐานะของเจ้าภาพ ที่ทำให้เกิดการหมุนเวียนของสภาพเศรษฐกิจของคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระสุธี ชาครธมโม (ศรีมาตย์, 2553: 64) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการบวช ได้แก่ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสาธารณสุข ระบบความเชื่อและประเพณี และระบบการนันทนาการ การบันเทิง ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมคือ ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเพณีการบวช ประกอบด้วยด้านสาธาณูปโภค ด้านการแพร่หลายทางวัฒนธรรมใหม่เข้ามา ด้านการสื่อสารมวลชน ที่เผยแพร่ข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคือ ด้านนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ด้านความเชื่อต่อประเพณีการบวชได้สืบทอดกันมากระทั่งปัจจุบัน โดยเชื่อว่าประเพณีการบวชที่คนโบราณได้รักษาไว้มีประโยชน์ต่อชุมชน และด้านบุคลิกภาพทัศนคติส่วนบุคคลซึ่งในปัจจุบันได้มีการยอมรับแล้วว่า ทัศนคติเป็นการแสดงออกถึงความชอบ ไม่ชอบ ทางบวกหรือทางลบต่อบุคคลต่อวัตถุ และต่อเรื่องราวต่าง ๆ โดยทัศนคติทำหน้าที่ผลักดันให้เลือกในสิ่งที่ตนต้องการ ไม่เลือกในสิ่งที่ตนเห็นว่าจะทำให้เกิดความเสียหายหรือไม่เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

สรุป

ในอดีตการบวชในสังคมอีสานเป็นไปตามวัฒนธรรมพุทธศาสนาในช่วงที่การบวชอิงกับตามหลักพระธรรมวินัย พระอุปัชฌาย์จะต้องมีพรรษา 10 หรือมากกว่า 10 และที่สำคัญจะต้องมีผู้นำนับถือศรัทธามีคุณสมบัติที่จะเป็นสัทธัตวิหาก็มีความพร้อมด้วยวัตรปฏิบัติต่าง ๆ มีศีลดี มีคุณธรรมดี ในส่วนของประเพณีการบวชก็ไม่ได้เห็นการเฉลิมฉลองเอิกเกริก แต่เห็นความเรียบง่ายผู้บวชเมื่อมีความศรัทธาก็เข้าไปหาอุปัชฌาย์ที่ตนเองนับถือ เมื่อพระอุปัชฌาย์ท่านพิจารณาว่ามีคุณสมบัติที่จะบวชได้ ก็ทำพิธีกรรมการบวช มีการโกนหัวจัดดอกไม้ธูปเทียนใส่ขัน นำตัวนาคไปวัด เมื่อท่านรับขันแล้วก็ตีโปงหรือระฆัง ให้ชาวบ้านได้อนุโมทนา ผู้ที่จะบวชก็โกนหัวถือนันท์ทำเข้าไปขอบวชกับพระสงฆ์ในโบสถ์ ไม่มีการแห่นาครอบโบสถ์ ภายหลังเมื่อไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าไปยังภาคอีสาน จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนาด้วย และคณะสงฆ์ในอีสานจึงตกอยู่ใต้การปกครองคณะสงฆ์ไทย รูปแบบการบวชได้ถูกปรับให้หันไปอ้างอิงกับรัฐไทยที่มีคณะสงฆ์รวมศูนย์อำนาจผู้ที่จะเป็นอุปัชฌาย์มีได้กำหนดด้วยพระธรรมวินัยได้อย่างอิสระอีกต่อไป ตลอดจนการบวชได้มีการเปลี่ยนแปลง

ตามขั้นตอนประเพณีการบวชแบบภาคกลาง จึงทำให้พลวัตการบวชในชุมชนบ้านลาดพัฒนา เป็นตามวัฒนธรรมไทยแบบภาคกลางที่เข้ามามีอิทธิพล เช่น มีการจัดอาหารแบบโต๊ะจีน การทำขวัญนาค เครื่องแต่งกายนาค ขบวนแห่นาค รถยนต์นำค่านั่ง รถแสดงดนตรีสด เพื่อความบันเทิงรื่นเริง สิ่งเหล่านี้ได้ขยายอิทธิพลมาครอบงำวัฒนธรรมประเพณีการบวชแบบอีสานในชุมชนบ้านลาดพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ ค่านิยมการบวชลูกชายเพื่อทดแทนคุณพ่อแม่ แม้จะยังคงไม่หมดไปจากทัศนคติของคนไทยและชาวอีสาน แต่ระยะเวลาของการบวชที่จะต้องครบหนึ่งพรรษา (3 เดือน) ตามจารีตก็ถูกปรับเปลี่ยนไปตามเงื่อนไขของเศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม เหตุนี้ ลูกชายที่จบการศึกษาและมีหน้าที่การงานที่มั่นคงแล้ว แม้จะยังบวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่ตามค่านิยม แต่ก็อาจจะล่นระยะเวลาลงมาเหลือแค่ 3-7 วัน หรือ 15 วัน ตามความจำเป็นของการทำงาน และหน้าที่ สิ่งนี้นับเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง ไม่เว้นแม้กระทั่งชุมชนในท้องถิ่นอย่างบ้านลาดพัฒนา

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงบทบาทของพระอุปัชฌาย์ที่อิงกับพระไตรปิฎกกับพระอุปัชฌาย์ที่อิงกับรัฐไทย (พระธรรมยุต) ในสมัยปัจจุบัน ศึกษาถึงความแตกต่างของการบวชให้กับกุลบุตร กิจวัตรปฏิบัติ การครองผ้า ฯลฯ เป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

- กิตติรัตน์ สิริพันธ์. (2539). พระสงฆ์อีสานเข้ากรุงเทพฯ สมัยแรกๆ. **นิตยสารศิลปวัฒนธรรม**, 18(9), 1-172.
- เชิดชาย บุตดี. (2555). สดสงที่หาดทราย. **วารสารสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์**, 33(7), 72-85.
- ดุขะฎิ อังสุเมธางกูร. (2526). การศึกษาคณะสงฆ์ ปัญหาที่แก้ไม่ได้หรือปัญหาที่ไม่ได้แก้. **วารสารพุทธจักร**, 37(6), 18-24.
- ทวี พลรัตน์. (2540). **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย (ฉบับที่ 2)**. ธรรมสภา.
- ธีระพงษ์ มีโธสง. (2557). **ชุดสงฆ์: ภูมิปัญญาพื้นบ้านพิธีเถราภิเษกพระสงฆ์ในภาคอีสาน**. อภิชาติการพิมพ์.
- นนท์ ธรรมสถิตย์. (2533). **พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย**. กิตติชัยสาส์น.
- นฤดี น้อยศิริ. (2554). **คู่มือการบวช**. กรมส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม.
- นฤมล จิตต์หาญ. (2546). **ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีบวชนาคช้างของชาวกูย: กรณีศึกษาหมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- นาฏนภา ปัจจุจฉะโต. (2536). **บทบาทของคณะสงฆ์ในหัวเมืองอีสานในการสนับสนุนนโยบายการปกครองของรัฐ ระหว่าง พ.ศ.2435-2505**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร].

ปรีชา พิณทอง. (2534). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. ศิริธรรมออฟเซ็ท.

พระเทพเวที. (2531). **ปาฐกถาธรรมเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). **จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมวโรดม. (2545). **คู่มือพระอุปัชฌาย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). คณะกรรมการดำเนินการฝึกซ้อมอบรมพระอุปัชฌาย์ส่วนกลาง.

พระวินัยปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ม.ป.ป). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสุธี ซาครธมโม (ศรีมาตย์). (2553). **“ศึกษาวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของประเพณีการบวช: ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

พุทธทาสภิกขุ. (2544). **คำสอนผู้บวชพรรษาเดียว**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สุขภาพใจ.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. (2550). **การพัฒนาเชิงบูรณาการของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง**
ปี 2549 : การเปรียบเทียบเชิงระบบโลจิสติกส์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ยุติโอะ ฮายาชิ. (2554). **พุทธศาสนาเชิงปฏิบัติของคนไทยอีสาน ศาสนาในความเป็นภูมิภาค**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรส. (2514). **ประมวลพระนิพนธ์ฯ การคณะสงฆ์**. มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2551). **ศาสนาประจำชาติ**. สำนักงานส่งเสริมคุณธรรม.

ลำลี รักสุทธิ. (2544). **สืบสานตำนานงานบุญประเพณีอีสาน**. พัฒนาศึกษา.

อรทัย เลียงจินดาถาวร. (2545). **การจัดสร้างฐานข้อมูลและเผยแพร่ประเพณีการดำรงชีวิตของชาวไทยอีสานบน**.
สำนักพิมพ์สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

พลวัตแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร หลังปี พ.ศ. 2549*

The Dynamics of Concepts and Practices of Thai Civil Society in Natural Resource Management after B.E. 2549

นิภาวรรณ แก้วแสนทิพย์**

Niphawan Kaewsantip

สุรางค์รัตน์ จำเียรพล***

Surangrut Jumnianpol

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “พลวัตแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร หลังปี พ.ศ. 2549” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพลวัตแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร หลังปี พ.ศ. 2549 ผ่านปฏิบัติการผลักดันโน้ตชุมชน และการคัดค้านนโยบายทวงคืนผืนป่า และการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดินของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย และขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม ในบริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หลังรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ซึ่งมีความขัดแย้งทางการเมือง และรัฐบาลไม่มีเสถียรภาพ การแก้ไขปัญหาของขบวนการประชาสังคมด้านทรัพยากรป่าไม้ที่ดินไม่มีความคืบหน้า ในขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2550 มีบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนกลายเป็นปัจจัยเชิงบวกที่ทำให้ภาคประชาสังคมใช้ต่อรองกับรัฐ กระทั่งรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว และได้ใช้อำนาจในการจำกัดเสรีภาพของประชาชน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรจนสร้างผลกระทบกับประชาชน ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน เป็นแนวคิดหลักที่ขบวนการประชาสังคมใช้เพื่อต่อสู้เพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในปัญหาป่าไม้ที่ดินในสามกรณีที่กำลังกล่าวมา ส่วนในเชิงปฏิบัติการ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องพลวัตแนวคิดและปฏิบัติการและการปรับตัวของคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนหลังปี 2549

This article is part of a thesis titled "Dynamic of Concepts, Practices and Adaptation of Thai Non-Governmental Organization Coordinating Committee (NGO-COD) after 2006"

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master's degree student, Human and Social Development, Graduate School, Chulalongkorn University

*** นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Researcher, Social Research Institute, Chulalongkorn University

Received: April 21, 2023 Revised: July 10, 2023 Accepted: September 11, 2023

พบว่า ขบวนการประชาสังคมใช้ยุทธศาสตร์แทรกเข้าไปในพื้นที่ของรัฐ (Forward Infiltration) ผ่านการเมืองของอิทธิพล (The Politic of Influence) ด้วยการต่อต้าน การล็อบบี้ การให้ข้อมูลโดยใช้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อกดดันให้รัฐตอบสนองข้อเรียกร้อง ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็ตอบโต้ด้วยการแทรกเข้าไปในพื้นที่ของประชาสังคม (Backward Infiltration) ด้วยยุทธศาสตร์การเมืองของการแทนที่ (The Politic of Substitution) ผ่านระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2557

คำสำคัญ: ประชาสังคม , การจัดการทรัพยากร , สิทธิชุมชน , เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย , ขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม

Abstract

This research aims to study the dynamics of the concepts and practices of Thai civil society in natural resource management after B.E. 2549. The study focuses on three types of work, namely: advocating community land title deeds, opposing repatriation of forest policy, and solving forest and land problems of The Land Reform Network of Thailand (LRNT) and The People's Movement for a Just Society (P-Move) in the political, economic, and social contexts after the B.E. 2549 coup. There are political conflicts and government instability. The resolution of the civil society movement on land and forest resources has not made any progress. While the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2550 contained provisions on community rights, it was a positive factor for civil society to negotiate with the state. Until the coup in 2014, the National Council for Peace and Order promulgate the interim constitution used powers to restrict people's liberties and managed resources that created negative effect on the people. The study found that the community rights is a central concept that civil society movements have been using for fighting with the state in natural resource management, especially in the forest and land problems in the three cases mentioned above. In practice, the study founded that civil society movements use forward infiltration strategies through the politics of influence by resisting, lobbying, and providing information by the social movements to pressure the state to respond with the problem. Meanwhile, The government responded by backward infiltration with the Politic of Substitution through the Prime Minister's Office Regulations on the National Land Committee of B.E.2557.

Keyword: Civil Society, Natural resource management, Community rights The Land Reform Network of Thailand (LRNT), The People's Movement for a Just Society

บทนำ

แนวคิดประชาสังคมในประเทศไทยถูกพูดถึงครั้งแรกในช่วงที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ล่มสลายในฐานะแนวทางสันติที่จะทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยได้รับความสนใจในฐานะการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย (เกษียร เตชะพีระ อ้างถึงในชูชัย ศุภวงศ์ ยุวดี คาคการณ์ไกล, 2540) ต้นทศวรรษ 2520 แนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมถูกสะท้อนผ่านการปฏิบัติงานของนักกิจกรรมหรือองค์กรพัฒนาเอกชนที่ลงไปทำงานกับชาวบ้าน โดยเฉพาะหลังจากรัฐบาลมีนโยบาย 66/23 เปิดโอกาสให้ผู้ที่เคยเข้าร่วมกับ พคท. กลับสู่เมือง จนกล่าวได้ว่าการขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็นปัจจัยที่ทำให้แนวคิดประชาสังคมขยายตัวในสังคมไทย (พทุทธิสถาน ชุมพล, 2543 อ้างถึงใน สุรางค์รัตน์ จำเริญพล, 2544) จนนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) ในปี พ.ศ. 2528 ซึ่งการเกิดขึ้นของ กป.อพช. ทำให้ภาคประชาสังคมยกระดับการทำงานให้กว้างขวางมากขึ้น

การศึกษาแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทย เริ่มต้นในราวทศวรรษ 2540 สุรางค์รัตน์ จำเริญพล (2544) ได้ศึกษาผลกระทบของการสร้างประชาสังคมโดยรัฐต่อการลดทอนพลังประชาสังคมไว้ 2 ประการหลัก คือ การสร้างความหมายใหม่ของประชาสังคม โดยการรวมเอารัฐเข้ามาไว้ในประชาสังคม และเกิดการแบ่งแยกประชาสังคมเป็น 2 กลุ่มคือ ประชาสังคมฝ่ายรัฐ และประชาสังคมที่ต่อต้านรัฐ ในระยะต่อมา เชษฐา ทรัพย์เย็น (2547) ได้ศึกษาพัฒนาการของแนวคิดประชาสังคมไทย โดยศึกษาไว้ถึงปี 2545 แนวคิดหลักของประชาสังคมไทยร่วมสมัย พัฒนามาจากแนวคิดเรื่องกลุ่มอิทธิพล/กลุ่มผลประโยชน์ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และแนวคิดที่มีอิทธิพลในช่วงหลัง 2535 เป็นเรื่องของประชาสังคม ชนชั้นกลางและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่

ปลายทศวรรษ 2540 เป็นปฐมบทแห่งความขัดแย้งทางการเมือง ระหว่างขบวนการเสื้อเหลือง (พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย - ต่อไปจะเรียกว่าพันธมิตร) และเสื้อแดง (กลุ่มนิคมทักษิณ) องค์กรภาคประชาสังคมจำนวนหนึ่งได้เข้าร่วมกับพันธมิตร จนนำไปสู่เหตุการณ์รัฐประหาร 2549 ในระยะนั้นงานของอุษนทร์ เชียงแสน (2556) ได้ศึกษาความคิดและปฏิบัติการของกลุ่มเพื่อนประชาชนและคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย ได้แสดงให้เห็นว่า องค์กรภาคประชาสังคมกลุ่มนี้มีแนวคิดหลักในการวิจารณ์ประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยเฉพาะรัฐสภาเป็นเพียงรูปแบบ ทำให้รัฐกลายเป็นเครื่องมือของนายทุน จึงนำไปสู่การไล่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

หลังการรัฐประหาร 2549 อัจฉรา รักษ์ติธรรม (2557) ได้ศึกษาการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนใน 3 ประเด็น ได้แก่ การส่งเสริมเกษตรกรยั่งยืน การสำรวจแนวเขตที่ดินเขตป่า และการผลักดันการออกโฉนดชุมชน และแสดงให้เห็นแกน (core) ความคิดหลักขององค์กรเหล่านี้ในการ “ลดทอนความเป็นการเมือง” (depoliticization) ทำให้มีพื้นที่การทำงานร่วมกับรัฐ และสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนากับรัฐมากขึ้น

การศึกษาแนวคิดและบทบาทของภาคประชาสังคม จึงหยุดอยู่ในช่วงก่อนรัฐประหาร 2557 อย่างไรก็ดี ในห้วงเวลา 8 ปี (ระหว่างปี 2549 - 2557) ประเทศไทยต้องเผชิญกับการรัฐประหารถึง 2 ครั้ง ซึ่งมีผลต่อการจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมใหม่ ประกอบกับความขัดแย้งภายในสังคม และในขบวนการภาคประชาสังคมด้วยตนเอง จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ขบวนการภาคประชาสังคมไทยมีพลวัตและการปรับตัวในสถานการณ์นี้อย่างไร การศึกษานี้แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงและต่อยอดจากผลการศึกษาที่ผ่านมา

สำหรับประเด็นทรัพยากร สถานการณ์ที่ชัดเจนที่สุดคือ ในยุครัฐบาลชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ประกาศใช้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการเปิดเสรีการค้า และการเร่งรัดการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ด้านหนึ่งได้สร้างผลกระทบต่อชุมชนชนบท ทั้งการแย่งชิงทรัพยากร และความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน จนเกิดการรวมตัวของประชาชนที่ได้รับผลกระทบและองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อคัดค้านนโยบายรัฐ (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์, สุรพล มุละดา, 2544) โดยเฉพาะช่วงหลังเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 เกิดปรากฏการณ์การเมืองบนท้องถนนที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวประท้วง โดยสาเหตุมาจากความขัดแย้ง การแย่งชิงทรัพยากรและโครงการพัฒนาที่เพิ่มสูงขึ้น ประกอบกับโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเอื้อต่อขบวนการเคลื่อนไหว ขบวนการที่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญคือ สมัชชาคนจน ซึ่งเป็นขบวนการที่รวมตัวของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนารวมถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาและการเรียกร้องสิทธิในการกำหนดชีวิตของตนเอง (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2541)

สำหรับเรื่องของการจัดการทรัพยากร ที่ผ่านมารัฐมีความพยายามแก้ไขปัญหา แต่ภายใต้การรวมศูนย์อำนาจก็ทำให้แนวทางของรัฐมักล้มเหลว ในขณะเดียวกันปัญหาหนึ่งคือระบบกรรมสิทธิ์ในประเทศไทย ที่มีเพียงกรรมสิทธิ์ของรัฐ (State Property) และกรรมสิทธิ์เอกชน (Private Property) ได้กีดกันชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการทรัพยากรบนฐานคิดเรื่องสิทธิเชิงซ้อน (Common Property) ออกจากอำนาจ จึงนำไปสู่การผลักดันเรื่องสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 (บุญชู ณ ป้อมเพชร, 2555) และรัฐธรรมนูญได้บัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 46 56 และ 79 ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับรัฐได้และส่งผลกระทบต่อปฏิบัติการของประชาสังคมจากเดิมที่ต้องเคลื่อนไหวแบบรวมตัวกันจำนวนมาก ไปสู่การใช้ประโยชน์จากกลไกการเมืองเชิงสถาบัน เช่น ศาลปกครอง หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, สัมภาษณ์ 2563)

ยุครัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีแนวนโยบายแบบเสรีนิยมที่มุ่งเน้นการส่งออกและการลงทุนระหว่างประเทศ รัฐบาลเดินหน้าโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ทำให้ประชาสังคมเห็นว่าอำนาจของรัฐและทุนเข้ามา มีบทบาทในการสร้างผลกระทบต่อฐานทรัพยากรและละเมิดสิทธิประชาชน และด้วยท่าทีที่แข็งกร้าวต่อประชาชน รวมถึงการใช้ความรุนแรงกับขบวนการเคลื่อนไหว (กฤษฎา บุญชัย, 2558)

พัฒนาการการเคลื่อนไหวของประชาสังคมด้านทรัพยากรสัมพันธ์กับบริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ในช่วงที่โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเปิด ประชาสังคมใช้แนวทางการเดินขบวนเพื่อเคลื่อนไหว กดดันให้รัฐรับฟังข้อเรียกร้องหรือข้อเสนอแนะจนยุคหนึ่งกล่าวได้ว่าเป็นยุคแห่งการเมืองบนท้องถนน

แต่เมื่อรัฐธรรมนูญที่รับรองเรื่องสิทธิชุมชนและเกิดกลไกใหม่ ๆ ขึ้น ประชาสังคมก็เข้าไปใช้กลไกที่เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวควบคู่ไปกับการเดินขบวนประท้วง อยู่บนฐานคิดเรื่องสิทธิชุมชนที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐในด้านต่าง ๆ ซึ่งขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม หรือ P-MOVE¹ ก็ถือเป็นตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญ

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์พลวัตแนวคิด ปฏิบัติการและการปรับตัวในงานด้านการจัดการทรัพยากรของขบวนการภาคประชาสังคมในช่วงเวลาที่ท้าทายดังกล่าว โดยศึกษาผ่านปฏิบัติการสำคัญที่เกิดขึ้น 2 ช่วงเวลา คือการผลักดันเรื่องโฉนดชุมชน ระหว่าง 2549 - 2557 (ก่อนรัฐประหาร) และการคัดค้านนโยบายทวงคืนผืนป่าหลังการรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 - 2562

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร ภายใต้บริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หลังปี พ.ศ. 2549

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวคิดและปฏิบัติการของประชาสังคมไทยด้านการจัดการทรัพยากร หลังปี พ.ศ. 2549 ผ่านปฏิบัติการใน 2 ช่วงเวลา คือ การผลักดันเรื่องโฉนดชุมชน ระหว่างปี พ.ศ. 2549 - 2557 (ก่อนรัฐประหาร) เนื่องจากเป็นปฏิบัติการที่ถือว่ามีความก้าวหน้าในสถานการณ์ที่สังคมตกอยู่ในสภาวะความขัดแย้งทางการเมือง และการคัดค้านนโยบายทวงคืนผืนป่าและการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน ระหว่างปี พ.ศ. 2557 (หลังรัฐประหาร) - ปี พ.ศ. 2562 (ก่อนการเลือกตั้ง) เนื่องจากเป็นนโยบายหลักของรัฐบาลที่สร้างผลกระทบต่อประชาชน และเป็นหนึ่งปฏิบัติการหลักที่สามารถเคลื่อนไหวได้ภายใต้สถานการณ์ที่พื้นที่ประชาสังคมหดแคบ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสาร อาทิ แถลงการณ์ ข้อเรียกร้อง บทความ งานวิจัย ข่าว และการใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทนของประชาสังคม คือ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (กป.อพช.) และเครือข่าย เนื่องจากเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานในประชาสังคมและมีความหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าจะช่วยทำให้เห็นภาพพลวัตความคิดและการปฏิบัติการของประชาสังคมได้

¹ P - MOVE เป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่พัฒนามาจากเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) ซึ่งตั้งขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปี 2550 เพื่อเคลื่อนไหวการแก้ไขปัญหาที่ดิน แต่ในภายหลังมีการรวมตัวของสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีกลุ่มปัญหาหลากหลายขึ้น จึงเปลี่ยนเป็นขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ โดยแนวคิดเรื่องประชาสังคมจะทำให้เห็นภาพของ กป.อพช. ในฐานะขององค์กรภาคประชาสังคม รวมถึงยุทธศาสตร์ในการทำงานขององค์กรภาคประชาสังคม ด้วย แนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมือง จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์บริบททางสังคมการเมืองที่สนับสนุน และ/หรือเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการ ส่วนแนวคิดเรื่องกระบวนการสร้างกรอบโครง (Framing) จะทำให้เห็นการใช้แนวคิดหลัก และแนวคิดที่ใช้ในการเคลื่อนไหวในปฏิบัติการได้ชัดเจนขึ้น เนื้อหาในส่วนต่อไปจะแสดงให้เห็นสาระสังเขปของแนวคิดดังกล่าว

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประชาสังคม แนวคิดโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และแนวคิดกระบวนการสร้างกรอบโครงความคิด (Framing Process) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. แนวคิดประชาสังคม

คุณสมบัติสำคัญของประชาสังคมคือความมุ่งหมายในเรื่องสาธารณะมากกว่าจุดมุ่งหมายส่วนบุคคล ดังนั้น ประชาสังคมจึงเป็นเรื่องของชีวิตสาธารณะไม่ใช่กิจการส่วนบุคคล และลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือภาคประชาสังคมแยกส่วนออกจากภาคการเมือง เพราะการขับเคลื่อนประชาสังคมไม่ได้มุ่งเข้าไปกุมอำนาจรัฐ แต่เป็นการระดมพลังและแสดงออกซึ่งความหลากหลายของผลประโยชน์ที่ไม่ได้อยู่ในภาคสังคมการเมือง (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2561) ทั้งนี้ ภายใต้การจัดการประโยชน์สาธารณะ ขอบเขตของรัฐ ประชาสังคม และภาคเศรษฐกิจค่อนข้างพร่ามัว จนไม่สามารถแบ่งแยกกันได้อย่างเด็ดขาดและยังมีความพยายามที่จะแทรกเข้าไปในขอบเขตของกันและกัน ในงานศึกษาของ Steven Klein and Cheol-Sung Lee (2019) เรื่อง Towards a Dynamic Theory of Civil Society : The Politics of Forward and Backward Infiltration ได้แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ Forward Infiltration และ Backward Infiltration โดยอธิบาย ผ่าน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1.1 การแทรกซึมของประชาสังคมเข้าไปในพื้นที่ของรัฐและเศรษฐกิจหรือ “Forward Infiltration”

การเมืองของอิทธิพล (The Politic of Influence) ประชาสังคมที่เข้าไปมีอิทธิพลในพื้นที่ของรัฐ และเศรษฐกิจผ่านการกระทำ การสร้างจิตสำนึก การสนับสนุน การต่อต้าน การล็อบบี้ การให้ข้อมูล หรือการสร้างปฏิสัมพันธ์ โดยใช้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป้าหมายคือกดดันให้ผู้มีอำนาจในการกำหนด นโยบายตอบสนองต่อข้อเรียกร้อง เปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะเพื่อโน้มน้าว ประชาชนให้ยอมรับและปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติในสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน

การเมืองของการแทนที่ (The Politic of Substitution) ประชาสังคมที่เข้าไปทำหน้าที่บางอย่างแทนรัฐ ในกรณีที่รัฐไม่สามารถดำเนินการได้ หรือการถ่ายโอนบริการจากรัฐไปสู่ประชาสังคมที่สมัครใจเข้ามาสนับสนุน ประเด็นนั้น ๆ สะท้อนการจำกัดกิจกรรมหรือลดขนาดของรัฐ

การเมืองของการยึดครอง (The Politic of Occupation) ตัวแสดงของประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมหรือบริหารจัดการในสถาบันรัฐและสถาบันทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้นำขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเข้าสู่เวทีทางการเมืองแบบเลือกตั้งหรือการเข้าครองตำแหน่งสำคัญในรัฐ เพื่อสร้างสถาบันใหม่เพื่อตอบสนองข้อเรียกร้องของขบวนการหรือเข้าไปสร้างกฎเกณฑ์ใหม่

1.2 การแทรกซึมของรัฐและเศรษฐกิจเข้าไปในพื้นที่ประชาสังคม “Backward Infiltration”

การเมืองของอิทธิพล (The Politic of Influence) เป็นยุทธศาสตร์ ที่เชื่อว่าประชาสังคมจะถูกแทรกซึมโดยอุดมการณ์หรือการมีอำนาจนำ (Hegemony) โดยรัฐ เนื่องจากรัฐสามารถใช้อำนาจผ่านกลไกต่าง ๆ

การเมืองของการแทนที่ (The Politic of Substitution) ตัวแสดงของรัฐพยายามแทรกซึมหน้าที่หรือสถาบันของประชาสังคมผ่านการสร้างโครงการหรือนโยบายระดับชาติ มีการดึงตัวแสดงประชาสังคมเข้ามาร่วมเพื่อเป็นพื้นฐานการสร้างความร่วมมือทางอำนาจ ทั้งนี้ แม้จะเป็นการสร้างควบคุมครองทางสังคมเพิ่มขึ้น แต่ด้านหนึ่งก็ทำให้ประชาสังคมอ่อนแอลง

การเมืองของการยึดครอง (The Politic of Occupation) มักพบในสังคมอำนาจนิยมเผด็จการ รัฐจะส่งชนชั้นนำเข้ามารับตำแหน่งผู้บริหารหรือผู้นำในองค์กรประชาสังคม ดังนั้นการจัดการจึงอยู่ภายใต้รัฐและถูกรวมเข้ากับรัฐ

2. ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง

ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมืองเน้นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะโครงสร้างโอกาสทางการเมือง ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ 1) การเปิดหรือปิดของระบบการเมือง 2) การเปลี่ยนแปลงของพันธมิตรทางการเมือง 3) การแตกแยกของชนชั้นนำ 4) การมีหรือไม่มีแนวร่วมหรือกลุ่มสนับสนุน และ 5) การปราบปรามหรือการเกื้อหนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยลักษณะโครงสร้างโอกาสทางการเมืองดังกล่าวยังสัมพันธ์กับมิติของรัฐ ได้แก่ ความเข้มแข็งของรัฐ ยุทธศาสตร์ที่รัฐใช้กับขบวนการเคลื่อนไหว รวมถึงการปราบปรามและควบคุมทางสังคมของรัฐ ทั้งนี้ ในกรณีที่รัฐที่อ่อนแอจะเปิดโอกาสให้กับการเรียกร้องมากกว่ารัฐที่เข้มแข็ง แต่หากรัฐที่เข้มแข็งเห็นชอบกับข้อเรียกร้องจะดำเนินการผ่านช่องทางปกติ แต่หากไม่เห็นชอบก็จะนำไปสู่การเคลื่อนไหวแบบเผชิญหน้า (สมชัย ภัทรธนานันท์, 2559)

3. แนวคิดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว

ยุทธวิธีการเคลื่อนไหวเป็นเครื่องมือที่กลุ่มนำมาใช้ในการเรียกร้อง โดยหัวใจของการเคลื่อนไหวของการประท้วงของขบวนการทางสังคมคือยุทธวิธีในการทำทลายอำนาจการเมืองปกติ มีการแบ่งรูปแบบยุทธวิธีการเคลื่อนไหวไว้อย่างหลากหลาย ได้แก่ 1) ยุทธวิธีการขัดขวาง ทำทลายอำนาจการเมืองแบบปกติซึ่งเป็นปฏิบัติการทางการเมืองโดยไม่ใช้กลไกการเมืองแบบปกติ เช่น อารยะขัดขืน บอยคอต 2) ยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงซึ่งปัจจุบันถูกนำมาใช้น้อยลงเพราะทำให้ผู้คนขาดความเห็นอกเห็นใจ 3) ยุทธวิธีตามช่องทางการเมืองปกติ เช่น การสนทนาให้ข้อมูล การล็อบบี้ เป็นต้น (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552)

4. แนวคิดกระบวนการสร้างกรอบโครง (Framing Process)

กระบวนการสร้างกรอบโครง อธิบายถึงการนำเรื่องสร้างกรอบโครงความคิด (Framing) เข้ามาใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เนื่องจากเห็นว่าการสร้างกรอบโครงความคิดมีรากฐานมาจากแนวคิดปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์และการประกอบสร้างทางสังคม (social construction) โดยผ่านกระบวนการตีความบนพื้นฐานของการสื่อสารตอบโต้ระหว่างกัน (Snow, 2004 อ้างถึงใน สมชัย ภัทรนาคันนัท, 2559) เป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำ ผู้กระทำและการต่อสู้หรือแข่งขันเพื่อผลิตหรือสร้างความหมาย ซึ่งบางอย่างอาจเกิดผลในวงกว้างขวางและครอบคลุมกว่าความหมายอื่น ๆ จนกลายเป็น “กรอบโครงความคิดหลัก” (master frame) แต่ต้องเผชิญการต่อสู้ในการสร้างกรอบโครงความคิดจากกรอบวาทกรรมของฝ่ายต่อต้านเพื่อแย่งชิงการสนับสนุนและดึงทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมเข้าสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนั้น กระบวนการสร้างกรอบโครงความคิดจึงเป็นการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่รวมไปถึงกระบวนการสร้าง พัฒนา ปกป้องอัตลักษณ์ ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญในมิติทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดขบวนการทางสังคม (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2552) โดยมีกระบวนการการสร้างกรอบโครงความคิด 3 ประการ ดังนี้

1) การสร้างกรอบการวินิจฉัยปัญหา (diagnostic framing) หมายถึง การวินิจฉัยเหตุการณ์แ่งมุมของชีวิตทางสังคม หรือระบบของรัฐบาลที่เป็นปัญหาและต้องการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง โดยจะต้องนิยามหรือระบุปัญหา สาเหตุของปัญหา รวมทั้งการหาแหล่งที่มาหรือผู้รับผิดชอบต่อสถานการณ์ (Snow et al., 2018)

2) การสร้างกรอบแนวทางออก (Prognostic) หมายถึง การเสนอทางเลือกหรือทางออก การกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งรวมไปถึงยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีที่สอดคล้องกับปัญหาที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนิยามไว้ โดยกรอบแนวทางออกอาจถูกโต้แย้งจากฝ่ายตรงข้ามและมีการนำเสนอกรอบทางออกใหม่ขึ้นมาต่อสู้ซึ่งกรอบการโต้แย้งความคิดของฝ่ายตรงข้าม เรียกว่า “กรอบโครงความคิดโต้กลับ” (counter framing) (มณีมัย ทองอยู่, 2557)

3) การสร้างกรอบในการจูงใจ (Motivation Framing) หมายถึง การสร้างเหตุผลให้เกิดการกระทำ และการสร้างเครื่องมือในการต่อสู้หรือเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการกระทำผ่านภาษาหรือการใช้ถ้อยคำกระตุ้นให้ผู้คนเข้าร่วม สนับสนุนหรือกระทำการตามที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาไว้

การจะทำให้กรอบโครงมีประสิทธิภาพมากขึ้นจำเป็นต้องมีกระบวนการจัดวางตำแหน่งกรอบโครง (frame alignment process) ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอนคือ การเชื่อมโยงกรอบโครง (frame bridging) การเพิ่มรายละเอียดกรอบโครง (frame amplification) การขยายกรอบโครง (frame extension) และ การเปลี่ยนแปลงกรอบโครง (frame transformation) และจำเป็นต้องมีตัวกลางในการสื่อสารเพื่อกระจายกรอบโครง (Frame diffusion) เพื่อให้ความหมายของกรอบโครงเป็นที่รับรู้ทางสังคมผ่านเครื่องมือต่าง ๆ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ การเดินขบวน เป็นต้น (ณัฐรุจ วงศ์ทางสวัสดิ์, 2560)

ผลการศึกษา

1. ปฏิบัติการและแนวคิดประชาสังคมในยุคแห่งความขัดแย้งและความไม่เสถียรทางการเมือง (ปี พ.ศ. 2549 - 2557 (ก่อนการรัฐประหาร))

1.1 บริบทและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองยุคแห่งความขัดแย้งและความไม่เสถียรทางการเมือง

ภายหลังการรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2549 เป็นจุดเริ่มต้นความขัดแย้งทางการเมืองไทย ประชาชนแบ่งฝักแบ่งฝ่าย มีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันออกมาเคลื่อนไหวชุมนุมกันอย่างต่อเนื่อง ช่วงเวลานี้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลมากถึง 4 ชุด ทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพ โดยเฉพาะสองชุดแรกที่บริหารประเทศรวมกันเพียงหนึ่งปีเท่านั้น ส่วนรัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะและรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แม้จะมีการแถลงนโยบายการบริหารประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากร รวมถึงการปฏิรูปที่ดิน แต่จากสถานการณ์ทางการเมืองที่มีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์สลายการชุมนุมในเดือนพฤษภาคม 2553 และการผลักดันร่าง พ.ร.บ. นิรโทษกรรม ก็ทำให้รัฐบาลมุ่งจัดการความขัดแย้งมากกว่าการแก้ไขปัญหาประชาชน จนกระทั่งเกิดการรัฐประหารอีกครั้งในปี พ.ศ. 2557 (บันทึก จันทรโรจนกิจ, 2560) ในอีกด้านหนึ่ง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ซึ่งได้มีบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนไว้ในมาตรา 66 และ 67 ที่มีความกำกวมกว่าฉบับก่อนหน้า รวมถึง มาตรา 85 ที่บัญญัติให้รัฐต้องดำเนินนโยบายด้านที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภายใต้ความไร้เสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะในช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งมีข้อครหาว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกจัดตั้งในค่ายทหาร รวมถึงสถานการณ์ความขัดแย้งทางสังคมที่รุนแรงจากเหตุการณ์สลายการชุมนุมในปี 2553 ทำให้รัฐบาลต้องพยายามหาความชอบธรรมให้ตนเอง ประกอบกับการมีรัฐธรรมนูญที่กำหนดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ รวมถึงสิทธิชุมชน จึงทำให้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองเปิดให้ภาคประชาสังคมเข้าไปเสนอแนะนโยบายต่อรัฐเป็นอย่างมาก และในสถานการณ์ที่รัฐบาลไม่มั่นคงก็ค่อนข้างให้การตอบรับเป็นอย่างดี เห็นได้ชัดเจนจากการที่รัฐบาลนำข้อเสนอของขบวนการไปประกาศไว้ในคำแถลงนโยบาย

1.2 แนวคิดและปฏิบัติการในการผลักดันโฉนดชุมชน

การเคลื่อนไหวผลักดันโฉนดชุมชน มีพัฒนาการเคลื่อนไหวในนาม 2 เครือข่าย คือ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) ซึ่งเริ่มต้นเคลื่อนไหวอย่างจริงจังในช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ และมีการปรับเป็นขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (P - MOVE) ภายหลังจากการที่มีการขยายประเด็นและกลุ่มคนในการเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวมากขึ้น

การผลักดันโฉนดชุมชน หากพิจารณากระบวนการสร้างกรอบโครงความคิด พบว่า ขบวนการเคลื่อนไหวใช้กรอบโครงการวินิจฉัยปัญหาโดยมองสาเหตุของปัญหาทรัพยากรป่าไม้ที่ดินใน 3 ลักษณะ คือ 1) ระบบโครงสร้างกฎหมายที่ไม่มีการจำกัดการถือครองที่ดิน และระบบการกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มีเพียง 2 ประเภท คือ กรรมสิทธิ์ที่ดินของรัฐ (State Property) และกรรมสิทธิ์เอกชน (Private Property) 2) การกำหนดนโยบายและความล้มเหลวของนโยบายรัฐที่อยู่บนพื้นฐานการรวมศูนย์อำนาจ และ

3) การดำเนินนโยบายภายใต้ระบบเสรีนิยมใหม่เอื้อให้ที่ดินถูกทำให้เป็นสินค้าจนทำให้เกษตรกรรายย่อยต้องสูญเสียที่ดิน ซึ่งเป็นการสะท้อนว่ารัฐและทุนเป็นผู้กระทำการให้เกิดปัญหา นำไปสู่การนำเสนอแนวคิดในการตอบโต้รัฐเรื่องกรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) ซึ่งมีฐานคิดมาจากเรื่องสิทธิเชิงซ้อนเพื่ออธิบายถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรด้วยระบบสิทธิที่หลากหลายทั้งการใช้ประโยชน์ การจัดการ รวมถึงการตรวจสอบถ่วงดุล โดยมีรูปธรรมคือ “โฉนดชุมชน”

แนวคิดเรื่อง “โฉนดชุมชน” อยู่บนพื้นฐานเรื่องกรรมสิทธิ์ร่วม (Common Property) โดยขบวนการเคลื่อนไหวอธิบายว่า โฉนดชุมชนเป็นรูปแบบการบริหารจัดการของการใช้สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญ เป็นสิทธิรวมหมู่ในการจัดการการครอบครองที่ดินและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดินที่จะช่วยให้เกิดความมั่นคงในการถือครองและใช้ประโยชน์ของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่ตรงข้ามกับระบบกรรมสิทธิ์ปัจจุบัน รวมถึงสะท้อนการมีส่วนร่วมเพื่อตอบโต้เรื่องการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการของรัฐ (เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย, 2551 อ้างถึงใน เมธี สิงห์สุถำ, 2553) ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวมีการสร้างกรอบการจูงใจผ่านการใช้อ้อยคำกระตุ้นโน้มน้าวให้ผู้คนเข้าร่วม สนับสนุน เช่น “ที่ดินไม่ใช่สินค้า” “ที่ดินคือชีวิต” เป็นต้น

ในการผลักดันโฉนดชุมชน ได้สะท้อนให้เห็นฐานคิดเรื่องสิทธิชุมชนที่เชื่อมโยงไปถึงการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2550 ทำให้เรื่อง “สิทธิชุมชน” กลายเป็นกรอบประเด็นหลัก (Master Frame) ที่ขบวนการเคลื่อนไหวผลักดันสู่สาธารณะ

สำหรับปฏิบัติการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาสังคม มีทั้งการปักหลักชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาล และกดดันให้รัฐบาลดำเนินตามที่แถลงนโยบายไว้ และยื่นข้อเรียกร้องให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา (คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, 2552) ผลจากการชุมนุมดังกล่าวทำให้รัฐบาลมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คอป.) เพื่อทำหน้าที่ในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา รวมถึงแต่งตั้งคณะทำงานขึ้นมาทำหน้าที่ในการศึกษาการทำโฉนดชุมชน จนนำไปสู่การประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 (ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข และคณะ, 2560) อย่างไรก็ตาม เมื่อสถานการณ์การเมืองมีความรุนแรงทำให้การเคลื่อนไหวของประชาชนต้องชะงักไป ผลในทางปฏิบัติคือมีชุมชนที่ได้รับโฉนดชุมชน 3 แห่งคือชุมชนคลองโยง ชุมชนบ้านไร่แดง - แม่อาว และชุมชนพระธาตุขิงแกง โดยขณะนี้ จะเห็นได้ว่า ขบวนการสามารถติดตั้ง แนวคิดเรื่องโฉนดชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดสิทธิแบบรวมหมู่ ให้มีพื้นที่ชั่วคราวในระบบกรรมสิทธิ์ของไทย ผ่านระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีดังกล่าว และรูปธรรมในพื้นที่ทั้งสามแห่งได้

2. ปฏิบัติการและแนวคิดประชาสังคมในยุคหลังรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557 สู่ความเข้มแข็งของรัฐและทุนกับพื้นที่ประชาสังคมที่หดแคบ (หลังรัฐประหาร) - ปี พ.ศ. 2562

2.1 บริบทและโครงสร้างโอกาสทางการเมืองยุคหลังรัฐประหาร ปี พ.ศ. 2557 สู่ความเข้มแข็งของรัฐและทุนกับพื้นที่ประชาสังคมที่หดแคบ

ภายหลังการรัฐประหาร คสช. ได้ประกาศให้ใช้รัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ปี พ.ศ. 2557 และซึ่งเป็นที่มาให้พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้า คสช. ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี คสช. ได้ใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) ปี พ.ศ. 2557 ควบคุมและจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เช่น การเรียกบุคคลที่เป็นคู่ขัดแย้ง นักกิจกรรม นักเคลื่อนไหวทางการเมืองเข้ารายงานตัวกับ คสช. หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “การปรับทัศนคติ” การห้ามรวมตัวหรือชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน การตราพระราชบัญญัติการชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 เป็นต้น (สุทธิชัย งามขึ้นสุวรรณ และธีรวัฒน์ ขวัญใจ ในศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2561) จนทำให้ประชาสังคมออกมาเคลื่อนไหวได้ยาก จากการรวบรวมข้อมูลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนและโครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชนพบว่า ประชาชนถูกเรียกรายงานตัวและปรับทัศนคติ ช่มชู้ คุกคาม และติดตาม อย่างน้อย 1,138 คน กิจกรรมสาธารณะถูกปิดกั้นและแทรกแซงอย่างน้อย 264 กิจกรรม กลุ่มองค์กรชาวบ้าน/ชุมชน หรือประชาสังคมถูกปิดกั้นการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงออกและการชุมนุม อย่างน้อย 66 กลุ่ม (ประชาไท, 2561)

นอกจากนี้ ยังมีนโยบายทวงคืนผืนป่าที่ดำเนินการผ่านการออกคำสั่ง คสช. ที่ 64/2557, 66/2557 และแผนแม่บทแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายในการทวงคืนผืนป่าให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศภายใน 10 ปี โดยให้อำนาจหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกองกำลังรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) เข้ามาดำเนินการอย่างเด็ดขาด แม้จะระบุว่าไม่ให้มีผลกระทบต่อประชาชนผู้ยากไร้ หรือไร้ที่ดินทำกิน แต่ในทางปฏิบัติพบว่า การดำเนินการของรัฐได้สร้างผลกระทบต่อประชาชนในหลายพื้นที่ โดยกลุ่มจับตาปัญหาที่ดินซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ติดตามนโยบายการทวงคืนผืนป่าของ คสช. ได้เปิดเผยรายงานในปี 2558 พบว่าผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวเกิดขึ้นกับประชาชนมี 3 ลักษณะ และมีจำนวนที่ได้รับผลกระทบ ดังนี้ 1) การช่มชู้ คุกคาม ไล่อื้อ และดำเนินคดีในพื้นที่สาธารณะประโยชน์/พื้นที่สัจจกฐินเช่า จำนวน 226 กรณี 2) การไล่อื้อ ตัดฟันทำลายพืชผลอาสินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยใช้คำสั่งทางปกครอง จำนวน 287 กรณี และ 3) การจับกุมดำเนินคดี จำนวน 168 กรณี

จากบริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงเวลานี้โครงสร้างโอกาสทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวค่อนข้างปิด จากการใช้กลไกอำนาจและท่าทีในการต่อต้านการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมอย่างไรก็ตาม ภายใต้ผลกระทบทางนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างจึงนำไปสู่ปรับตัวและออกแบบยุทธวิธีการเคลื่อนไหวของ P - MOVE และเครือข่ายสมาชิกคือ สหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) เพื่อเรียกร้องให้รัฐยุติการดำเนินการตามแผนแม่บทฯ และดำเนินการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน

2.2 แนวคิดและปฏิบัติการในการคัดค้านนโยบายทวงคืนผืนป่าและการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน

การเคลื่อนไหวของ P - MOVE ในช่วงเวลานี้ พิจารณาตามกระบวนการสร้างกรอบโครงสร้างความคิดพบว่า มีการวินิจฉัยปัญหา โดยวิเคราะห์สถานการณ์ในสองระดับ ระดับเร่งด่วนคือปัญหาการดำเนินการตามนโยบายทวงคืนผืนป่าของรัฐ โดยมองว่ารากของปัญหาคือการที่แผนแม่บทฯ ถูกนำมาใช้โดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้อำนาจเบ็ดเสร็จที่ให้อำนาจทหาร กอ.รมน. เข้าไปตรวจยึดพื้นที่โดยใช้ความเด็ดขาดที่ไม่แตกต่างจากปัญหาความมั่นคงอื่น ๆ ทั้ง ๆ ที่ปัญหาเรื่องป่าไม้ที่ดินเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน นอกจากนี้ในระดับนโยบายการแก้ไขปัญหาก็ยังมีแนวทางวิเคราะห์เช่นเดียวกับที่ผู้วิจัยได้นำเสนอไปก่อนหน้านี้คือมองว่ารัฐและทุนเป็นตัวการของปัญหาทั้งการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด การรวมศูนย์อำนาจ

กรอบในการเสนอทางออกมี 2 ระดับ คือ ระดับเร่งด่วนและการแก้ไขเชิงโครงสร้าง คือ รัฐต้องทบทวนแผนแม่บทฯ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม (ต่อมาก็คือข้อเสนอให้ยุติการใช้แผนแม่บทฯ) และมีมาตรการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ รวมถึงให้รัฐเร่งรัดดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ที่ดำเนินการมาแล้วตั้งแต่รัฐบาลก่อนหน้านี้ ซึ่งจะช่วยให้รัฐสามารถแยกแยะประชาชนออกจากนายทุนที่บุกรุกป่าได้ และข้อเสนอในระดับนโยบายโดยการผลักดันกฎหมาย 4 ฉบับ ซึ่งสองฉบับมีหลักการพื้นฐานสำคัญอยู่ที่การรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรคือ ร่าง พ.ร.บ. สิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากร และร่าง พ.ร.บ. จัดตั้งธนาคารที่ดิน และร่างกฎหมายที่จะทำให้เกิดปัญหาป่าไม้ที่ดินในระดับโครงสร้างคือ ร่าง พ.ร.บ. จัดเก็บภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า และร่าง พ.ร.บ. กองทุนยุติธรรม โดยโน้มน้าวผู้คนผ่านการใช้ภาษา เช่น “ที่ดินคือชีวิต” “ประชาชนต้องกำหนดชีวิตของตนเอง” “ปกป้องชุมชน” จากแนวทางออกที่ขบวนการเสนอเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการยืนยันต่อกรอบโครงสร้างหลัก (Master Frame) เรื่องสิทธิชุมชนที่ขบวนการใช้เป็นฐานคิดสำคัญในการผลักดันปฏิบัติการด้านการจัดการทรัพยากร รวมทั้งการมีส่วนร่วมทั้งในประเด็นการจัดการทรัพยากร

สำหรับปฏิบัติการของขบวนการประชาสังคม ในช่วงเวลานี้ พบว่ามีปฏิบัติการในด้านการจัดการทรัพยากรอยู่ 2 รูปแบบ คือกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านทำลายอำนาจรัฐและกลุ่มที่เข้าไปช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดผ่านการประสานพลังกับภาคส่วนต่าง ๆ

ปฏิบัติการรูปแบบแรก เป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ (สกน.) ซึ่งเป็นสมาชิกของ P - MOVE ในพื้นที่ภาคเหนือ ภายใต้กิจกรรม “เดินก้าวแลกเพื่อการปฏิรูปที่ดินไทย” เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของประชาชน รวมถึงการหยุดแผนแม่บทฯ ที่สร้างผลกระทบกับประชาชน และออกกฎหมายปฏิรูปที่ดิน 4 ฉบับ โดยขบวนการมีการปรับตัวโดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์กฎหมาย คำสั่งที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงออก จึงนำไปสู่การออกแบบขบวนการเคลื่อนไหวที่แตกต่างจากในอดีตที่มักใช้คนจำนวนมากเพื่อกดดัน เป็นการเคลื่อนไหวโดยใช้รูปแบบการเดินครั้งละ 4 คน เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้กฎหมายห้ามชุมนุมเกิน 5 คน (ประเทศไทย, 2557)

ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าวนำไปสู่กระบวนการเจรจาระหว่าง สกน. และ P - MOVE กับตัวแทนของรัฐบาล นำไปสู่คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม ซึ่งถือเป็นกลไกแรกในการแก้ไขปัญหาร่วมกับประชาชนในยุครัฐบาล คสช. อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาก็ไม่มีความคืบหน้า ทำให้ P - MOVE ต้องออกมาเคลื่อนไหวติดตามความคืบหน้าและเร่งรัดการดำเนินการอยู่บ่อยครั้ง เช่น ในปี 2561 มีการระดมสมาชิก P - MOVE ทั่วประเทศร่วมกันชุมนุมทวงสัญญาการแก้ไขปัญหาจากรัฐบาลที่กรุงเทพฯ เป็นระยะเวลากว่า 10 วัน โดยการชุมนุมครั้งนี้ต้องเผชิญกับการใช้อำนาจรัฐในการสกัดกั้นการใช้เสรีภาพของประชาชน อาทิ การสกัดและควบคุมไม่ให้สมาชิก สกน. เดินทางเข้ามาร่วมชุมนุมกับ P - MOVE การจับกุมแกนนำในข้อหาฝ่าฝืน พ.ร.บ.การชุมนุมสาธารณะ พ.ศ. 2558 เป็นต้น ผลจากการชุมนุมคือการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาของ ขปส. ภายใต้คณะกรรมการขับเคลื่อนและการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน คณะที่ 5² เพื่อเป็นกลไกในการเร่งรัดการติดตามการดำเนินงานอีกครั้ง (ประชาไท, 2561) ภายหลังจากนั้น P - MOVE ก็ยังคงมีการชุมนุมติดตามการแก้ไขปัญหามาจากรัฐบาล คสช. อย่างต่อเนื่อง กระทั่งมีการจัดการเลือกตั้งในเดือนมีนาคม จึงเป็นการสิ้นสุดยุครัฐบาล คสช.

ปฏิบัติการรูปแบบที่สอง เกิดขึ้นจากเงื่อนไขทางนโยบายที่รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ได้วางแนวทางการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดินโดยการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2557 เพื่อการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรของประเทศ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ทำหน้าที่ในการจัดทำนโยบายและแผนงานในการจัดการที่ดินและทรัพยากร และมีการจัดตั้งคณะกรรมการจังหวัดโดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน หลักการสำคัญคือการอนุญาตให้ประชาชนเข้าทำกินในที่ดินของรัฐ ขบวนการเคลื่อนไหวของประชาสังคมอีกแนวทางหนึ่งเข้าไปช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดผ่านการประสานพลังกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น แนวทางการเคลื่อนไหวแม่แจ่มโมเดล ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งใช้กลไกความร่วมมือจากภาคีทุกภาคส่วนทั้งองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาสังคม รวมถึงภาคธุรกิจ และใช้การแก้ไขปัญหาไปพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีปฏิบัติการทั้งในระดับพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงกลไกรัฐในระดับพื้นที่ และกลไกที่มาจากการจัดตั้งของรัฐบาล คสช. คือ บริษัทเชียงใหม่วิสาหกิจเพื่อสังคมจำกัด ได้เป็นอย่างดี รวมถึงเคลื่อนไหวระดับนโยบาย เมื่อรัฐเปิดช่องทางการเข้าไปเสนอวิสัยทัศน์ และใช้ประโยชน์จากช่องทางที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ (ไอฟาร์ อ่องพะ และวัชรพล พุทธิรักษา, 2563)

ทั้งนี้ P - MOVE มองว่าการเกิด คทช. ทำให้รัฐบาลพยายามผลักดันการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับที่ดินเข้าสู่กลไกของ คทช. และพยายามยกเลิกแนวทางโฉนดชุมชนที่ภาคประชาชนเสนอ และสะท้อนถึงการไม่ยอมรับสิทธิชุมชน ดังที่ วัชรศักดิ์ มณีวรรณ กองเลขของ P - MOVE (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2566) ได้สะท้อนว่า

² คณะกรรมการขับเคลื่อนและปฏิรูปด้านความมั่นคง ลดความเหลื่อมล้ำ การเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเรื่องที่เป็นวาระเร่งด่วนและการแก้ไขปัญหาการดำเนินการตามพันธกรณีระหว่างประเทศ ดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องการจัดทำที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยแก่ผู้มียาได้น้อย รวมถึงการจัดการทรัพยากร

“คทช. เป็นการจัดการทรัพยากรที่ดินด้วยวิธีการรวมศูนย์อำนาจ แนวทางการจัดการคือการอนุญาตให้เข้าไปใช้ที่ดินอย่างถูกกฎหมายภายใต้เงื่อนไขที่กำหนด เปรียบเสมือนการทำให้ผู้บุกรุกอยู่อย่างถูกกฎหมาย สะท้อนว่ารัฐยังมองว่าคนที่อยู่ในป่าเป็นผู้บุกรุก ไม่ได้สะท้อนการยอมรับสิทธิ ซึ่งหลายกรณีมีการพิสูจน์มาแล้วว่าชาวบ้านอยู่มาก่อนการประกาศเขตป่า หลักการที่ขบวนการต่อสู้ว่าที่ดินเป็นของบรรพบุรุษ เราอยู่มาก่อน ดังนั้นแนวทางของขบวนการคือการรับรองสิทธิชุมชน”

อย่างไรก็ตาม แนวทางของ คทช. สามารถไปกันได้ดีกับปฏิบัติการในรูปแบบที่สอง ทำให้แม่แจ่มโมเดลได้กลายเป็นพื้นที่นำร่องใน คทช. ที่รัฐบาลยกมาเป็นตัวอย่างความสำเร็จตามแนวทางการบริหารจัดการที่ดินของ คทช. จะเห็นได้ว่านโยบายของ คทช. ได้กลายเป็นความท้าทายต่อแนวทางเคลื่อนไหวของโฉนดชุมชนของ P - MOVE เพราะมีสมาชิกในขบวนการตัดสินใจเข้าร่วมนโยบายของ คทช. และถอนตัวออกจากแนวทางการขอโฉนดชุมชน ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวของ P - MOVE และเครือข่ายต้องกลับมาวิเคราะห์และทบทวนแนวทางการเคลื่อนไหวผลักดันการรับรองสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรกันต่อไป

บทวิเคราะห์ สรุปและอภิปรายผล

การเคลื่อนไหวของ คทช. และ P - MOVE ตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2549 ด้านการจัดการทรัพยากรผ่านปฏิบัติการผลักดันโฉนดชุมชนและการคัดค้านนโยบายทวงคืนผืนป่าและการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน ได้สะท้อนให้เห็นว่าปฏิบัติการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากรอยู่เป็นฐานคิดเรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งในกรณีการเคลื่อนไหวของขบวนการประชาสังคมไทยไม่ได้ตั้งอยู่บนกรอบคิดสิทธิชุมชนอย่างโดดเดี่ยว แต่มีกระบวนการจัดวางตำแหน่งกรอบ (frame alignment process) โดยการเพิ่มรายละเอียดกรอบ (frame amplification) คือการเพิ่มคุณค่าและสะท้อนความสัมพันธ์กับคุณค่าทางวัฒนธรรมผ่านการเสนอพื้นที่รูปธรรม เช่น การจัดการโฉนดชุมชนภายใต้ความสัมพันธ์ของชุมชน การจัดการทรัพยากรภายใต้ระบบความเชื่อวัฒนธรรมของชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงกรอบ (frame transformation) ด้วยการอธิบายสิทธิชุมชนเป็นสิทธิมนุษยชนในฐานะสิทธิในการพัฒนาที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วม รวมถึงเป็นสิทธิมนุษยชนในฐานะสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทำสิทธินั้นบรรจุในรัฐธรรมนูญ ควบคู่ไปกับการแพร่กระจายกรอบโครง (frame diffusion) ไปยังสังคมผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต การเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะ จนทำให้สิทธิชุมชนถือเป็นแนวคิดสำคัญประการหนึ่งในการตอบโต้รัฐเรื่องกรรมสิทธิ์ของรัฐและเอกชน รวมถึงการรวมศูนย์อำนาจของรัฐในการจัดการทรัพยากร

ในแง่ปฏิบัติการของประชาสังคม พบว่ายังคงสัมพันธ์กับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง โดยเห็นได้อย่างชัดเจนว่าภายใต้รัฐบาลที่ไม่มีความมั่นคง เปิดพื้นที่ให้ประชาสังคมจนสามารถแทรกเข้าไปในพื้นที่ของรัฐ (Forward Infiltration) ด้วยยุทธศาสตร์การเมืองของอิทธิพล (The Politic of Influence) คือการเข้าไปมีอิทธิพลในพื้นที่ของรัฐด้วยการต่อต้าน การลอบบี้ การให้ข้อมูลหรือสร้างปฏิสัมพันธ์กับรัฐ โดยใช้ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เพื่อกดดันให้รัฐตอบสนองข้อเรียกร้องหรือเปลี่ยนแปลงนโยบาย

ซึ่งเป็นแนวทางที่ขับเคลื่อนมาตั้งแต่ยุคการเมืองบนท้องถนน อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ขบวนการเคลื่อนไหวมีการอ้างสิทธิชุมชนซึ่งเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญและเรียกร้องให้รัฐต้องดำเนินการรับรองสิทธิของประชาชน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยเชิงบวกในการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 รวมถึงการใช้กลไกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญและการเคลื่อนไหวผ่านการรณรงค์หรือสื่อสารสาธารณะ เพื่อให้สังคมรับทราบปัญหา รูปธรรมที่ชัดเจนคือการเข้าไปติดตั้งแนวคิดเรื่องโฉนดชุมชน ภายในรัฐ แต่ภายใต้ยุคที่รัฐและทุนเข้มแข็ง พื้นที่ประชาสังคมหดแคบจากการใช้คำสั่ง กฎหมาย หรือการมีกลไกต่าง ๆ เข้ามาควบคุม ทำให้ P - MOVE ต้องปรับตัวทั้งในแนวคิดวิธีการทำงานกับชาวบ้าน การออกแบบงานเคลื่อนไหว ผลที่เกิดขึ้นคือ นำไปสู่การเปิดพื้นที่เจรจากับรัฐบาลและนำไปสู่การจัดตั้งกลไกการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งก็ช่วยให้บรรเทาปัญหาในระยะเร่งด่วนได้ แต่กลไกที่เกิดขึ้นก็ไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่แท้จริงได้ หรือดำเนินการไปอย่างล่าช้า การจะเร่งรัดให้กระบวนการแก้ไขปัญหามีความคืบหน้าต้องออกมาชุมนุม ทวงถาม หรือกดดันอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระและความยากลำบากต่อสมาชิกในขบวน อีกทั้งการออกมาเคลื่อนไหวแต่ละครั้งต้องเผชิญกับการคุกคาม ช่มชู้หรือมีความเสี่ยงในการดำเนินคดีในระยะยาว อาจทำให้ขบวนการอ่อนกำลังลงได้

ทั้งนี้การแทรกเข้าไปในพื้นที่รัฐด้วยยุทธศาสตร์ การเมืองของอิทธิพล (The Politic of Influence) ถือเป็นยุทธศาสตร์หลักในการในการเคลื่อนไหวของประชาสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับในงานศึกษาของ Steven Klein and Cheol-Sung Lee ที่กล่าวไว้ข้างต้น ได้ระบุว่า ขบวนการสิ่งแวดล้อมในยุโรปก็มักใช้ยุทธศาสตร์นี้ในการเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา สาเหตุสำคัญเพราะการเมืองของอิทธิพลสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางอุดมการณ์และองค์กรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ดีที่สุด อย่างไรก็ตาม ในภาคประชาสังคมไทยภายหลังการนำเรื่องสิทธิชุมชนเข้าไปในรัฐธรรมนูญได้ก็ทำให้เห็นภาพการเคลื่อนไหวในลักษณะการเข้าไปเชื่อมโยงกับกลไกเชิงสถาบันมากยิ่งขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง รัฐก็ปรับตัวด้วยการแทรกเข้าไปในพื้นที่ของประชาสังคม (Backward Infiltration) ด้วยยุทธศาสตร์การเมืองของการแทนที่ (The Politic of Substitution) ผ่านการนำกลไกนโยบาย คทช. เข้ามาใช้ในการจัดการปัญหาป่าไม้ที่ดินเข้ามาแทนที่แนวทางการจัดการที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน ซึ่ง P - MOVE เห็นว่ารัฐพยายามตอบโต้แนวทางของประชาชนและรวบอำนาจในการจัดการทรัพยากรเข้ามาไว้ในควบคุมของรัฐ เป็นการสถาปนาอำนาจใหม่ด้วยกลไกเชิงสถาบัน แนวทางจึงเป็นการสะท้อนว่ารัฐไม่ได้ยอมรับเรื่องสิทธิชุมชนอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม การที่สมาชิก P - MOVE บางส่วนเข้าร่วมนโยบายของ คทช. ก็เป็นข้อท้าทายต่อแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนเพราะนโยบายดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นการแยกประชาชนออกจากขบวน ประกอบกับการใช้กลไกราชการ ให้อำนาจทหาร กอ.รมน. อย่างเด็ดขาด และการมีกฎหมาย คำสั่งที่เอื้อต่อการปฏิบัติการไปแนวทางของรัฐ ก็ยังเป็นปัจจัยที่อาจมีผลทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวอ่อนแอลง

ในท้ายที่สุด ไม่เพียงแค่ขบวนการเคลื่อนไหวที่ปรับตัว แต่รัฐก็มีการปรับตัวเพื่อตอบโต้ต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่นกัน โดยเฉพาะหลังยุคหลังรัฐประหารที่รัฐได้สร้างระบอบรวมศูนย์อำนาจใหม่ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ดิน จากคำสั่งที่ 64/2557 66/2557 และแผนแม่บทฯ รวมถึงการให้อำนาจ กอ.รมน. ในการขยายอำนาจที่มากไปกว่าเรื่องความมั่นคง แต่ยังมาสัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 และมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ แต่ คสช. ก็ได้ทิ้งมรดกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาทรัพยากรป่าไม้ที่ดินไว้เป็นจำนวนมาก อาทิ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ซึ่งขบวนการของ P - MOVE ก็ยังเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหารวมทั้งคัดค้านแนวทางของรัฐที่ไม่เอื้อต่อการรับรองเรื่องสิทธิชุมชนอยู่อย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญชัย. (2558). สามทศวรรษของขบวนการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมกับความท้าทายทางยุทธศาสตร์ในโลกาภิวัตน์. ใน เกศริน เตียวสกุล (บรรณาธิการ), **รายงานการศึกษายทบาทภาคประชาสังคมในการคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง**. (33 - 66). สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- กลุ่มจับตาปัญหาที่ดิน. (2558). **เปิดรายงาน Land Watch ผลกระทบคำสั่ง คสช. 64/57, 66/57 และแผนแม่บทป่าไม้ฯ**. https://tlhr2014.wordpress.com/2015/09/22/landwatch_report/.
- คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน. (2552). **จดหมายข่าวองค์กรพัฒนาเอกชน ฉบับ ต้นปีพุทธศักราช 2552 ประชาทรรศน์ การพัฒนาต้องมาจากประชาชน. องค์กรพัฒนาเอกชน**.
- ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, จุมพล หนีพพานิช และ ชมภูณัฐ ทุนนาค. (2560). **ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม : ศึกษากรณีของการปฏิรูปและการจัดการที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชนในประเทศไทย**. https://ird01.stou.ac.th/researchlib/ShowDataResearch.php?AutoID=2563_057.
- ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุติ คาดการณ์ไกล. (2540). **ประชาสังคม : วรรณชนกคิดในสังคมไทย**. มติชน.
- เชษฐา ทรัพย์เย็น. (2547). **พัฒนาการความคิดประชาสังคมไทย**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- ณัฐจุ วงศ์สารสวัสดิ์. (2560). **พลวัตกรอบความคิดและการเคลื่อนไหวของขบวนการแพทย์ชนบท : ความขัดแย้งและการเปลี่ยนผ่านทางการเมือง**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2560). **การเมืองไทยร่วมสมัย**. ชัน แพคเกจจิง.
- บุญชู ณ ป้อมเพชร. (2555). **สิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญไทย**. **วารสารวิชาการทางกฎหมาย**, 5(2), 77 - 92.
- ประชาไท. (2557). **ทหารสกัดชาวบ้านชูปฏิรูปที่ดินห้ามเดินเข้ากรุง-จับทันทีที่ก้าวเท้าณรงค์**. <https://prachatai.com/journal/2014/11/56418>.

- ประชาไท. (2561). **พืชมุขุติการชุมชน หลังบรรลุล่วงตกลมมีการตั้งกรรมการแก้ไขปัญห**. <https://prachatai.com/journal/2018/05/76872>.
- ประชาไท. (2561). **สถิติคุกคามประชาชนยุค คสช. นับพัน ศูนย์ทนายความฯ ขึ้นจัดการกฎหมายที่ออกโดย คสช.** <https://prachatai.com/journal/2018/05/76985>.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2561). **การเมืองบนท้องถนน ภาคประชาชน/ประชาสังคมบนเส้นทางการสร้างและการจรรโลงประชาธิปไตยไทย. ใน สุวิมล มีแสง สมจิต จันทรเพ็ญ และนิติพงษ์ ตรีระพันธ์ (บรรณาธิการ), การสร้างและการจรรโลงประชาธิปไตยไทยในระบอบเรียนและประสบการณ์ประชาสังคม. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).**
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2541). **การเมืองบนท้องถนน 99 วันสมัยชาคนจน และประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย. ต้นตำรับ.**
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). **กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม. มุลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.**
- มณีนัย ทองอยู่. (2557). **แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาว่าด้วยขบวนการทางสังคม. ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคม กลุ่มแม่น้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.**
- เมธิ สิงห์สุถ้ำ. (2553). **รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง กระบวนการปฏิรูปที่ดินและการจัดการที่ดินอย่างยั่งยืนโดยประชาชน. www.landactionthai.org.**
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และสุรพล มุลดา. (2544). **จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า อดีต ปัจจุบัน และอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. คบไฟ.**
- สมชัย ภัทรชนนันท์. (2559). **ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง. มาตา การพิมพ์.**
- สมภพ ดอนดี. (2559). **พลวัตขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูปที่ดินหลังรัฐธรรมนูญ 2540 : กรณีศึกษาเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]**
- สุทธิชัย งามชื่นสุวรรณ และธีรวัฒน์ ขวัญใจ. (2561). **ในศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน (บรรณาธิการ). ตุลาการธิปไตย ศาล และการรัฐประหาร. เฟสท์ ออฟเซท.**
- สุรางค์รัตน์ จำเียรพล. (2544). **การสร้างประชาสังคมโดยรัฐ : การปรับตัวของรัฐไทย. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].**
- อัฉรา รักษุติธรรม. (2557). **การเมืองของการลดทอนความเป็นการเมือง: การปรับความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรพัฒนาเอกชน รัฐและประชาชน. https://dric.nrct.go.th/index.php?/Search/SearchDetail/287597.**
- อุเชนทร์ เชียงเสน. (2556). **ประวัติศาสตร์การเมืองภาคประชาชนความคิดและปฏิบัติการของนักกิจกรรมทางการเมืองในปัจจุบัน. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].**
- โอฬาร อ่องพะ และวัชรพล พุทธิรักษา. (2563). **แม่แจ่มโมเดล : ปฏิบัติการและการเคลื่อนไหวช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 16(1), 21 - 46.**

- Snow, D. A., Vliegenthart, R., & Ketelaars, P. (2018). **The Framing Perspective on Social Movements: Its Conceptual Roots and Architecture.** In the Wiley Blackwell Companion to Social Movements (pp.392-410).
- Klein, S., and Lee, C. (2019). Towards a Dynamic Theory of Civil Society: The Politics of Forward and Backward Infiltration. **In Sociological Theory**, 37(1), 62 - 88.

ผู้ให้สัมภาษณ์

- ประกาศ ปิ่นตบแต่ง. (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 สิงหาคม 2563).
- ทวีศักดิ์ มณีวรรณ. (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 เมษายน 2566).

เพศชายกับการถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

Men With Sexual Harassment At Night Entertainment In Bangkok

สุธินา วิรุฬห์วัชรระ*

Suthina Wiroonwachira

นันท์รพัช ไชยอัศวพงศ์**

Nanrapat Chaikaraphon

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบพฤติกรรมการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร และวิธีการรับมือและตอบโต้เมื่อเพศชายเผชิญกับเหตุการณ์การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ผลการศึกษาพบว่าการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบทางร่างกาย เช่น การจับอวัยวะเพศหรือบั่นท่าย 2. รูปแบบทางวาจา เช่น อวัยวะเพศใหญ่จัง 3. รูปแบบทางสายตา เช่น การมองร่างกายเป็นระยะเวลา 10 วินาทีขึ้นไป 4. รูปแบบทางท่าทาง การกำมือเป็นกำปั้นแล้วพยักหน้าขึ้นลง และ 5. รูปแบบทางการสื่อสาร เช่น การแอบถ่ายภาพนิ่งหรือวิดีโอ โดยวิธีการรับมือและตอบโต้เมื่อเพศชายเผชิญกับเหตุการณ์การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิงโดยส่วนใหญ่ ได้แก่ การประณิษระยอม คือ การใช้คำพูดในทางปฏิเสธ ว่ากล่าวตักเตือน เดินหลีกเลี่ยงออกไปจากสถานการณ่นั้น หรือการอดทนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น นิ่งเฉย นอนหลับ และ การแจ้งให้ผู้อื่นทราบโดยบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้เพื่อนทราบ ดังนั้นเพื่อเป็นแนวทางในการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง จึงเห็นควรให้รัฐบาลมีนโยบายหรือบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ ประชาสัมพันธ์การถูกคุกคามทางเพศ

* นิสิตปริญญาตรีหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

* Bachelor degree Student, Bachelor of Art Program in Political Science, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, E-mail: suthinaa.wi@gmail.com

** ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ Department of Political Sciences and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Corresponding author; email: nanrapat.c@ku.th

และควรบรรจุเรื่องการคุกคามทางเพศเพิ่มในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับประชาชนชายมิให้ตกเป็นเหยื่อถูกคุกคามทางเพศ

คำสำคัญ: การถูกคุกคามทางเพศ, เพศชาย, สถานบันเทิง, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย

Abstract

This article aims to study male behavior patterns of male sexual harassment and male responses when confronting sexual harassment at night entertainment in Bangkok. The methodology was qualitative research. Study on documentary and in-depth interviews were conducted with the 15 key informants. The results of this research found that male sexual harassment at night entertainment in Bangkok is divided into 5 patterns. 1) Physical harassment such as touching a sexual organ or buttock. 2) Verbal harassment for example "Wow, you have a big penis. These conversations are used to harass. 3) Visual harassment such as looking at the body other more than 10 seconds. 4) Gesture harassment such as whistling. 5) Communication harassment such as the hidden cameras. When males confront sexual harassment at night entertainment in Bangkok their responses are divided into 3 forms 1) Compromising, which are using words of denial or warning, changing serious situations into relaxed situations, and walking away from this situation. 2) Endurance, such as playing possum. 3) Telling, telling this situation to friends. Thus, the government should make policy or legislate law about male sexual harassment. Furthermore, the government should publicize about policy and punishment for sexual harassment. Finally, the government should add sexual harassment topic on fundamental education.

Keyword: Sexual harassment, Men, Night entertainment, Bangkok, Thailand

บทนำ

การคุกคามทางเพศ (Sexual Harassment) หมายถึง การกระทำอันไม่เป็นที่พึงปรารถนา เป็นพฤติกรรมที่ไม่ได้รับการเชื้อเชิญ เป็นการแสวงประโยชน์ในทางเพศ ในทุกรูปแบบทั้งทางกาย วาจา และการสัมผัสที่แสดงออกถึงลักษณะทางเพศ โดยมีวัตถุประสงค์เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ถูกรกระทำ ซึ่งถือเป็นการขัดต่อหลักความเสมอภาคทางเพศ การคุกคามทางเพศนั้นถือว่าเป็นปัญหาที่แฝงอยู่ในพฤติกรรมของคนในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน แต่ทว่าคนในสังคมกลับไม่ทราบว่าการคุกคามทางเพศที่ตนได้กระทำหรือแสดงออกมาเข้าข่ายเรียกได้ว่าเป็นพฤติกรรมการคุกคามทางเพศ ซึ่งคนในสังคม

ส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าพฤติกรรมการคุกคามทางเพศจะต้องเป็นการกระทำที่มีลักษณะรุนแรงทางเพศ คือเป็นพฤติกรรมในลักษณะข่มขืนกระทำชำเราเท่านั้น โดยที่ไม่ได้รวมถึงกริยาทำทาง สายตาหรือคำพูด ในลักษณะที่ส่อไปในทางลามก อนาจาร ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้คนในสังคมเลือกที่จะมองข้าม เพิกเฉย หรือเมินเฉย กับปัญหาการคุกคามทางเพศ โดยมองว่าเรื่องเหล่านี้เป็นพฤติกรรมปกติที่ไม่ร้ายแรงและสามารถเกิดขึ้นได้ในสังคม อีกทั้งคนทั่วไปยังไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการคุกคามทางเพศที่ตนได้กระทำไป ซึ่งการกระทำเหล่านั้นอาจเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิต สุขภาพกาย และสุขภาพจิตของผู้ถูกคุกคามทางเพศ หรือเป็นการสร้างบาดแผลระยะยาวแก่ผู้ถูกคุกคามทางเพศได้ อย่างเช่น ภาวะซึมเศร้า การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ความรู้สึกสูญเสียความภาคภูมิใจในตนเอง ความหวาดกลัวในการเข้าสังคม เป็นต้น (ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, 2553)

หากพูดถึงการถูกคุกคามทางเพศแล้วคนทั่วไปอาจมองว่าเหยื่อที่ถูกคุกคามทางเพศมีแต่เพศหญิง เท่านั้น ทว่าในความเป็นจริงเพศชายก็สามารถตกเป็นเหยื่อคุกคามทางเพศได้เช่นเดียวกัน อย่างเช่น ผลการวิจัยของ Rothman et al. (2011) ระบุว่าผู้หญิงที่เป็นเลสเบียนและกะเทย (lesbian or bisexual (LB) women) นั้น มีความสุขของการตกเป็นเหยื่อการข่มขืนตลอดชีวิตประมาณร้อยละ 12.6-85 ในขณะที่ผู้ชายที่เป็นเกย์และไบเซ็กชวล (gay or bisexual (GB) men) นั้น ความสุขของการตกเป็นเหยื่อการข่มขืนตลอดชีวิตประมาณร้อยละ 11.8-54.0 อีกทั้งผลการวิจัยของ Dube et al. (2005) พบว่าในปี ค.ศ. 2005 ผู้ชายในสหรัฐอเมริกา ที่มีอายุประมาณ 18 ปีประมาณร้อยละ 16 ตกเป็นเหยื่อคุกคามทางเพศ

จากสถิติของผู้ชายที่ถูกคุกคามทางเพศมีน้อยกว่าความเป็นจริงที่เกิดขึ้นอาจเป็นเพราะผู้ชายไม่กล้าที่จะออกมาพูดหรือเรียกร้องเมื่อตนเองถูกคุกคามทางเพศ อีกทั้งเมื่อผู้ชายถูกคุกคามทางเพศ โดยส่วนใหญ่ จะไม่แสดงออกถึงความรู้สึก พฤติกรรม และทำท้าวทนต์รู้สึกไม่ปลอดภัยหรือไม่พึงพอใจในการกระทำที่เข้าข่าย คุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นกับตนเอง รวมถึงการที่ผู้เสียหายจากการคุกคามทางเพศเลือกที่จะไม่ดำเนินการ ทางกฎหมายกับผู้กระทำผิด อาจมีเหตุผลเนื่องจากคนในสังคมรวมถึงสื่อสังคมประเภทต่าง ๆ มักจะปลูกฝัง ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับแนวคิดความเป็นชาย หรือ Masculinity ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถูกฝังลึก อยู่คู่กับวิถีชีวิตของสังคมไทยมาอย่างยาวนาน แนวคิดดังกล่าวปลูกฝังให้เพศชายมีแนวคิดที่ว่าตนจะต้องมี ลักษณะของความเป็นชายและต้องแสดงลักษณะของความเป็นชายออกมาให้คนในสังคมได้เห็นหรือรับรู้ และเลือกที่จะปิดบังคำพูด พฤติกรรม หรือแม้กระทั่งความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อตนเองถูกคุกคามทางเพศ เพราะกลัวว่าตนจะถูกผู้อื่นมองว่าผิดแปลกไปจากค่านิยมหรือบรรทัดฐานของสังคม ดังนั้นจึงทำให้เพศชาย ตกอยู่ในสภาวะที่เรียกว่า *"no man is allowed to be vulnerable"* หรือสภาวะที่เพศชายห้ามเป็นเพศที่อ่อนแอ เพราะเกรงกลัวว่าจะถูกตีตราจากคนในสังคม แตกต่างจากเพศหญิงที่เมื่อถูกคุกคามทางเพศแล้วก็จะสามารถ บอกเล่าเรื่องราวให้กับคนรอบข้างฟังได้โดยที่ไม่ถูกว่าผิดแปลกออกไปจากสังคม อีกทั้งหากเพศชายได้บอก เล่าเรื่องราวว่าตนถูกคุกคามทางเพศนั้นก็ถูกหัวเราะเยาะเย้ย หยอกล้อให้กลายเป็นเรื่องขำขันเป็นเรื่องปกติไป กลายเป็นการถูกกระทำซ้ำอีกครั้งจากคนในสังคม (SHIFTER, 2563) แต่ในทางกลับกันถ้าเพศหญิงถูกคุกคาม ทางเพศจะถูกมองว่าเป็นปัญหาใหญ่ที่ควรได้รับการช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนและควรช่วยเรียกร้องความยุติธรรม ให้กับผู้ถูกคุกคามเพศหญิงอีกด้วย เพราะฉะนั้นแนวคิดความเป็นชายที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานานทำให้

การคุกคามทางเพศของเพศชายกลายเป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการเปิดเผย ไม่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมว่าเพศชายก็สามารถตกเป็นผู้ถูกคุกคามทางเพศได้เช่นเดียวกับเพศหญิง (Voice TV, 2561; Mission to the moon, 2564)

สถานบันเทิงเป็นสถานที่หนึ่งที่มีโอกาสพบเจอเหตุการณ์การคุกคามทางเพศได้สูง หรือสถานที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดการถูกคุกคามทางเพศเป็นอย่างมาก ดังที่นายแพทย์กัมปนาท พรยศไกร คัลยแพทย์ระบบทางเดินปัสสาวะ โรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช กล่าวว่า “ผู้ชายถูกคุกคามทางเพศได้ และส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 มักจะเกิดขึ้นในขณะที่กำลังมีเมามา” (Nattaya L., 2561) อีกทั้งจากรายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทย ประจำปี พ.ศ. 2560 พบว่า เพศชายมีจำนวนอัตราการใช้บริการสถานบันเทิง (ผับ บาร์ คาราโอเกะ) มากกว่าเพศหญิง กล่าวคือ มีจำนวนผู้ใช้บริการสถานบันเทิงเพศชายจำนวน 12,825,420 คน ส่วนจำนวนผู้ใช้บริการสถานบันเทิงเพศหญิงมีจำนวน 3,071,845 คน (วิทย์ วิชยดิษฐ์ และคณะ, 2560, หน้า 13)

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางของประเทศไทยที่มีความเจริญในทุก ๆ ด้าน จึงทำให้เกิดสถานที่ท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจจากการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้รับความบันเทิงไปพร้อม ๆ กับการจำหน่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ อาหาร ของมีเหม่ออื่น ๆ และพบอีกว่าจำนวนสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ผับ กิ้งผับ บาร์ ร้านเหล้า มีมากถึง 10,747 แห่ง (Wongnai, 2565) จึงทำให้มีกรุงเทพมหานครกลายเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายได้ง่าย

จากการสืบค้นฐานข้อมูลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องการถูกคุกคามทางเพศในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการถูกคุกคามทางเพศของเพศหญิง เมื่อเทียบกับการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ถูกคุกคามทางเพศเป็นเพศชายที่มีจำนวนน้อยมากหรือแทบจะไม่มีข้อมูลหรือสถิติที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ปัญหาการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายได้รับการเปิดเผยหรือได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการป้องกันการตกเป็นเหยื่อการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบพฤติกรรมกรรมการคุกคามทางเพศของเพศชายโดยทั้งจากเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาวิธีการรับมือและตอบโต้เมื่อเพศชายเผชิญกับเหตุการณ์การถูกคุกคามทางเพศโดยทั้งจากเพศเดียวกันและเพศตรงข้ามในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation Theory)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation) โดย Marvin Wolfgang เป็นทฤษฎีทางเหยื่อวิทยา ทฤษฎีนี้เห็นว่าเหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้นให้ตนเองต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตายได้ หรือกล่าวโดยสรุปคือเหยื่อเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม เหยื่ออาจเป็นผู้ก่อให้เกิดการกระทำผิดไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ซึ่งเป็นผลให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต โดยอาจมีการแสดงออก (Active Precipitation) กล่าวคือเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเหยื่ออาจใช้คำขู่ อาจเป็นผู้ช่วยก่อน หรือเริ่มในการทำร้ายก่อนก็ได้ รูปแบบนี้เรียกว่า “Victim Precipitation Crime” หรืออาชญากรรมที่เหยื่อมีส่วนร่วม และการอยู่เฉย (Passive Precipitation) หรือ การก่อให้เกิดการกระทำผิดในทางอ้อมนั้น บางครั้งตัวเหยื่อเองอาจจะแสดงพฤติกรรมโดยไม่รู้ตัวหรือไม่รู้สำนึก หรือมีลักษณะการแสดงออกหรือบุคลิกภาพบางประการที่ทำให้เกิดหรือส่งเสริมให้เกิดการกระทำผิด เช่น เหยื่อเป็นผู้หญิงชอบแต่งกายรัดรูป จึงถูกล่วงละเมิดทางเพศ เนื่องจากการแต่งกายเป็นตัวกระตุ้นให้อาชญากรก่อเหตุ รวมถึงการที่เข้าไปอยู่ในสถานที่ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (deviant place) หรือการเข้าไปในสถานที่ที่มียาเสพติดมากกว่าผู้อื่น ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลนั้นกลายเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้มากกว่า การเปิดเผยตัวในที่ที่มีความเสี่ยงสูง จึงง่ายต่อการตกเป็นเหยื่อเพราะอยู่ในที่ที่ไม่ควรอยู่ การทำให้บุคคลมีโอกาที่จะตกเป็นเหยื่อได้น้อย เช่น การไม่อยู่ในที่มีความเสี่ยงหรือมีสถิติอาชญากรรมสูง โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ที่มีสถานที่เสี่ยงต่อการกระทำผิดประทุษร้ายต่อทรัพย์สินต่อชีวิตและร่างกาย ยาเสพติด การพนัน เป็นต้น (Siegel, 2008, p.74)

ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อว่า การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเป็นผลจากการจุดชนวนของเหยื่อที่เกี่ยวกับการเปิดช่องโอกาสให้เกิดอาชญากรรม พฤติกรรมของเหยื่อเป็นตัวแปรที่ทำให้ต้องตกเป็นเหยื่อ และแบบแผนการดำเนินชีวิตของเหยื่อก็มีส่วนจุดชนวนทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นอธิบายได้ว่า บุคคลที่ประกอบกิจที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรม หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในพฤติกรรมเบี่ยงเบน แม้ว่าจะเป็นเวลาชั่วคราว แต่ก็จะสามารถเปิดช่องโอกาสให้ตกเป็นเหยื่อได้ หรือผู้กระทำผิดได้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการแสดงออกเป็นตัวกระทำ และลักษณะการอยู่เฉยเป็นตัวถูกระทำ ซึ่งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของเหยื่อว่าจะมีลักษณะเป็นอย่างไร ลักษณะการแสดงออกเป็นสถานการณ์ที่เหยื่อไปมีส่วนร่วม หรือกระทำการบางอย่างที่ไปกระตุ้นอาชญากร เหยื่อมีส่วนร่วมในการกระทำ เหยื่อมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรง หรือใช้คำพูดที่เป็นเหตุให้เกิดการทำร้ายร่างกาย และ ลักษณะการอยู่เฉย เป็นสถานการณ์ที่เหยื่อเป็นผู้ถูกระทำโดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวว่าเหยื่อได้เป็นผู้ช่วย เช่น บุคคลอาจตกเป็นเหยื่อเพราะสถานภาพทางเพศ นอกจากนี้แบบแผนการดำเนินชีวิตของเหยื่อก็สามารถทำให้ตกเป็นเหยื่อได้ เช่น การออกเที่ยวสถานบันเทิงยามค่ำคืน การคบหาสมาคมกับผู้ประพฤติเหลวไหล เป็นต้น (2561, หน้า 26)

ทฤษฎีนี้สอดคล้องกับการถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิงของเพศชาย กล่าวคือ การที่เพศชายเลือกที่จะอยู่เฉย หนึ่งเฉย ไม่แสดงพฤติกรรมทำที่ใด ๆ ออกมาว่าตนเองไม่พึงปรารถนา กับพฤติกรรม การถูกคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นกับตน หรือในบางกรณีเหยื่ออาจไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกคุกคามทางเพศอยู่ การนิ่งเฉยและการไม่รู้ตัวถือว่าเป็นการก่อให้เกิดการกระทำความผิดในทางอ้อม แสดงให้เห็นว่าเหยื่อนั้น เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสถานการณ์การถูกคุกคามทางเพศ อีกทั้งเหยื่อยังเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้กระทำความผิดเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมการคุกคามทางเพศออกมาเรื่อย ๆ และกระทำพฤติกรรมเหล่านี้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนกว่าผู้กระทำความผิดจะมีความพึงพอใจ รวมถึงการที่เพศชายเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนสูง ซึ่งเป็นสถานที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมหรือเป็นสถานที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิดซึ่งก็คือ สถานบันเทิง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในพฤติกรรมเบี่ยงเบน แม้ว่าจะเป็นเวลาชั่วคราว แต่ก็สามารถเปิดช่องโอกาสให้ตกเป็นเหยื่อ ได้อีกด้วย ทำให้เพศชายมีโอกาสที่จะตกเป็นเหยื่อของการถูกคุกคามทางเพศได้ง่ายมากขึ้นอีกด้วย

ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities Theory)

ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน หรือ Routine Activities Theory เป็นทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่ได้พัฒนา มาจากแนวคิดของสำนักคิดอาชญาวิทยาดั้งเดิม ซึ่งจัดอยู่ในประเภทของอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม นักวิชาการที่ถือว่าเป็นผู้พัฒนาทฤษฎีนี้เป็นคนแรก คือ ลอร์เรน โคเฮน (Lawrence Cohen) และ มาร์คัส เฟลสัน (Marcus Felson) ที่อธิบายว่า อาชญากรรมเกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างตัวเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด และสภาพแวดล้อมของเหตุการณ์ กล่าวคือ อาชญากรรมเกิดจากองค์ประกอบสามประการ คือ เหยื่อที่เหมาะสม (A suitable target) การขาดผู้ดูแล (The absence of a capable guardian) และ อาชญากรที่มีแรงจูงใจ ในการกระทำความผิด (A likely offender) อัตราการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อมี องค์ประกอบครบทั้งสามประการ (Felson & Cohen, 1980; สวตริ สุขศรี, 2560) ซึ่งจุดสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ โอกาส ความใกล้ชิด การเปิดเผยตัวของเหยื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

ประการที่ 1 เหยื่อ หรือเป้าหมายที่เหมาะสม (A suitable target) โดยเหยื่อหรือเป้าหมาย สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ คน สิ่งของ และสถานที่ ซึ่งอะไรก็ตามที่เคยเป็นเหยื่อหรือเป้าหมาย มาแล้ว ก็สามารถกลับไปเป็นเหยื่อหรือเป้าหมายได้อีกครั้ง เช่น กลับบ้านคนเดียวในซอยเปลี่ยวเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม เป็นต้น

ประการที่ 2 การขาดผู้ดูแล (The absence of a capable guardian) โดยผู้ดูแลมีความอ่อนแอ ผู้ดูแลไม่อยู่ มีอยู่แต่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้ดูแลก็คือสิ่งใดก็ตามที่สามารถยับยั้งไม่ให้อาชญากรรมเกิด ส่วนใหญ่จะเป็นคนหรืออาจเป็นอุปกรณ์ก็ได้ เช่น ตำรวจลาดตระเวน พนักงานรักษาความปลอดภัย เพื่อนบ้าน คนเฝ้าประตู กล้องโทรทัศน์วงจรปิด เป็นต้น

ประการที่ 3 อาชญากรที่มีแรงจูงใจในการกระทำความผิด (A likely offender) อาชญากรที่คิดว่า เหยื่อหรือเป้าหมายมีความเหมาะสม และผู้ดูแลอ่อนแอ จึงตัดสินใจที่จะกระทำความผิด ซึ่งตัวอาชญากร มีเหตุผลหลายประการที่จะกระทำ เช่น ความยากจนติดยาเสพติด เด็กหรือเยาวชนที่ขาดการดูแลเอาใจใส่

แต่ทั้งนี้นอกจากองค์ประกอบแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การประกอบอาชญากรรมแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกสิ่งหนึ่งคือความต้องการและสภาพจิตใจของอาชญากรที่มีความประสงค์จะประกอบอาชญากรรม เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมอาชญากรรมขึ้น หากสภาพจิตใจความคิดไม่ได้มีความประสงค์ที่จะทำ พฤติกรรมอาชญากรรมก็จะไม่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดว่าสถิติอาชญากรรมที่เป็นผลผลิตของอาชญากรรม และถ้าเพิ่มคนดูแล (guardian) มากขึ้น จะลดเป้าประสงค์หรือเป้าหมายในการก่ออาชญากรรมได้ในขณะเดียวกันจะลดสถิติของผู้กระทำความผิดลงด้วย ในทางกลับกันถ้าลดจำนวนคนดูแล สถิติอาชญากรรมจะสูงขึ้น การมีกิจกรรมประจำวันของคนเรา ทำอย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติเช่นนี้ตลอดเวลา ทำให้ตัวอาชญากรสังเกตได้และวางแผนและพบอีกว่าบุคคลที่ชอบออกไปเที่ยวเตร่ข้างนอกที่พักอาศัยแทนที่จะอยู่ในที่พัก มักจะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมประเภททำร้ายร่างกายชิงทรัพย์หรือข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ก่ออาชญากรรม ก็คือจะทำการสังเกตถึงกิจวัตรประจำวันของเหยื่อนั่นเอง (พรชัย ชันดี และคณะ, 2543, หน้า 26)

จากทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน ผู้วิจัยพบว่าหากเหยื่อออกจากบ้านในเวลากลางคืนเพื่อไปสถานบันเทิง โดยที่สถานบันเทิงส่วนใหญ่มักจะมีมัมอับ ลับสายตาจากผู้คน ซึ่งถือว่าสถานบันเทิงเป็นสถานที่เสี่ยงสูงต่อการเกิดอาชญากรรม อีกทั้งยังมีดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จำหน่าย ทำให้เกิดผลที่ตามมาทั้งมุมของเหยื่อและอาชญากร ในมุมของเหยื่อ เช่น เหยื่ออาจขาดสติสัมปชัญญะ ขาดการคิดวิเคราะห์ที่ได้สมบุรณ์ ครบถ้วนแบบคนปกติ ขาดการมีปฏิภาณไหวพริบ ส่วนในมุมเหยื่อนั้นเมื่อดื่มแอลกอฮอล์เข้าไปแล้วจะทำให้อาชญากรขาดความยับยั้งชั่งใจในสิ่งที่ตนเองกำลังกระทำ รวมถึงมีความกล้าที่จะก่อพฤติกรรมอาชญากรรมและพฤติกรรมเบี่ยงเบนมากยิ่งขึ้น และการที่ไม่มีผู้ดูแล อย่างเช่น เพื่อน ดูแลสอดส่องอย่างใกล้ชิด หรือพนักงานรักษาความปลอดภัยในสถานบันเทิงดูแลรักษาความปลอดภัยแค่บริเวณด้านหน้าของสถานบันเทิงไม่ได้เข้ามาดูแลรักษาความปลอดภัยภายในสถานบันเทิง หรือการที่มีกล้องวงจรปิดแต่ภายในสถานบันเทิงมีดจนเกินไปทำให้ไม่สามารถเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เป็นต้น ดังนั้นเมื่ออาชญากรที่มีแรงจูงใจเล็งเห็นว่าเหยื่อนั้นเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมประกอบกับมีโอกาสที่เอื้ออำนวยจึงอาจทำให้ตกเป็นเหยื่อของพฤติกรรมอาชญากรรมหรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ง่าย ซึ่งก็คือ การถูกคุกคามทางเพศนั่นเอง

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร (document study) จากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ บทความวิชาการ/วิจัย วิทยานิพนธ์ และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่มีความน่าเชื่อถือทางวิชาการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ เพศชายที่มีประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อการถูกคุกคามทางเพศ ในสถานบันเทิงอย่างน้อย 1 ครั้งขึ้นไป กรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งมาจากการ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 6 คน และให้กลุ่มตัวอย่างข้างต้น ช่วยแนะนำบุคคลที่มีคุณสมบัติในลักษณะเช่นเดียวกับตนเอง โดยมีกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) จำนวน 9 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยใช้คำถามปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 สถานการณ์/เหตุการณ์/ประสบการณ์การตกเป็นเหยื่อการถูกคุกคามทางเพศของเพศชาย ในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 3 ปัจจัยแวดล้อมที่นำไปสู่การถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

ส่วนที่ 4 แนวทางและวิธีการในการป้องกันตนเองจากการถูกคุกคามทางเพศของเพศชาย ในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือครั้งนี้ หลังจากผู้วิจัยทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาเป็นประเด็นคำถามเพื่อเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวขอรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาชญาวิทยา ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์วิจัยด้านเหยื่อวิทยา และอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากนั้นนำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา มาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างต่อไป

ผลการวิจัย

รูปแบบพฤติกรรมการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

รูปแบบพฤติกรรมการถูกคุกคามทางเพศของเพศชายในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร พบว่ามี 5 รูปแบบ ได้แก่

1. การคุกคามทางเพศทางร่างกาย เป็นการสัมผัสร่างกายในพื้นที่สงวน โดยไม่ได้เจาะจงเพียงแค่ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่เป็นการสัมผัสร่างกายไม่ว่าจะเป็นส่วนใดก็ตามโดยที่ไม่ได้รับอนุญาต ผู้ถูกกระทำไม่พึงพอใจ ไม่ยินยอมที่ให้กระทำ หรือผู้ถูกกระทำไม่รู้สึกรู้ว่ากำลังถูกคุกคามเพศอยู่ แต่ทำให้ผู้กระทำรู้สึกสำเร็จความใคร่ทางความคิดและอารมณ์ ได้แก่ การจับ บีบ ขย้ำ ลูบคลำอวัยวะเพศชาย การจับบริเวณบั้นท้าย การจับบริเวณหัวนม หรือหน้าอก การหยิกแก้ม การลูบขา การลูบคลำหน้าท้อง การโอบกอด การชบอ ก การไต่คอ การจับมือการจับไหล่การลูบหัวหรือจับเส้นผม การลูบหลัง การหอมแก้ม การสัมผัส เบา ๆ บริเวณปาก (จูบปาก) การอุ้มจากด้านหลัง การเดินหรือยืนใกล้ชิดเกินความจำเป็น การทำร้ายร่างกายเพื่อต้องการมีเพศสัมพันธ์ด้วย เป็นต้น

2. การคุกคามทางเพศทางวาจา เป็นการใช้คำพูดกล่าวถึงอีกฝ่ายในเรื่องต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกอับอาย รู้สึกอึดอัด เป็นการลดทอนคุณค่าของอีกฝ่าย หากผู้กระทำได้พูดคำพูดที่ตนอยากจะทำแล้วก็จะสำเร็จความใคร่ผ่านทางคำพูด โดยที่ในตอนแรกผู้กระทำจะเข้ามาชวนคุยเรื่องปกติทั่วไป แต่เมื่อเวลาผ่านไปสักพักจะมีการเปลี่ยนประเด็นสนทนาจากเรื่องราวทั่วไปไปคุยในเรื่องเกี่ยวกับเพศมากขึ้น ส่วนมากในการเปลี่ยนบทสนทนา จะใช้สิ่งที่เพศตรงข้ามมีในการพลิกสถานการณ์เป็นเรื่องเพศโดยที่จะใช้คำพูดอ้อม ๆ มากกว่าการคุกคามโดยตรง เช่น อวัยวะเพศชายใหญ่จังเลย คนนี้เป่าตุ้ง นามีเพศสัมพันธ์ด้วยจัง คนนี้ควรมาเป็นสามีในอนาคตของฉัน ขอออร์ลเซ็กส์หน่อยได้มั๊ย ขาวมาก ขอดู six pack หน่อย เป็นต้น ซึ่งในบางครั้งก็จะมาในคำพูดอ้อม ๆ แต่สามารถสื่อความหมายได้ว่าเป็นการคุกคามทางเพศ เช่น *ห้องที่มีเมวนะไปห้องที่มีม้ายไปดู Netflix ห้องเรามั้ย* เป็นต้น ซึ่งมีความหมายในเชิงชักชวนให้ไปมีเพศสัมพันธ์ด้วย

3. การคุกคามทางเพศทางสายตา เป็นการที่ผู้กระทำมองจ้องอีกฝ่าย จนอีกฝ่ายเกิดความรู้สึกไม่สบายใจ โดยที่การมองที่ผิดจากปกติ ผิดแปลกจากพฤติการณ์ปกติทั่วไป เป็นการจ้องมองเพ่งเล็งที่แสดงออกได้ถึงความต้องการทางเพศที่ส่อออกมาจากสายตา ผู้ที่ถูกมองอาจจะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว ไม่ได้มีความสมยอม ยกตัวอย่างเช่น การมองอวัยวะเพศชาย บั้นท้าย มองจ้องเกินไป จ้องในระยะเวลา 10 วินาทีขึ้นไป เมื่อมองไปแล้วก็ยังมองอยู่ มองแล้วยิ้ม มองแล้วยิ้มไปแบบมีเล่ห์เหลี่ยม มองแบบเพ่งเล็ง มองสำรวจเรือนร่าง มองที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายเรา มองแล้วเลียปาก จ้องให้รู้ว่าเขาจ้องเราอยู่ มองแล้วจับอวัยวะเพศไปด้วย มองกอดสายตาลงที่แสดงความเชื่อดูชวนให้ไปนั่งด้วยกัน ไปยกแก้วชนกับอีกฝ่าย เป็นต้น

4. การคุกคามทางเพศทางท่าทาง เป็นการแสดงพฤติกรรมคุกคามทางเพศผ่านทางท่าทางที่สื่อความหมายเรื่องทางเพศ บางทีก็มีท่าทางหรือสัญลักษณ์ที่คนไม่รู้ ไม่ได้ใช้แพร่หลายในวงกว้างแต่มีความหมายทางเพศ รู้กันเฉพาะกลุ่ม หากผู้ที่ไม่รู้ความหมายก็จะไม่ได้มองว่าตนกำลังถูกคุกคามทางเพศ เช่น สัญลักษณ์มือเป็นการแสดงท่าทางที่อีกฝ่ายไม่ยินยอมที่จะเห็น ยกตัวอย่างเช่น การเตะปาก การเตะลิ้น จนทำให้เกิดเสียงเตะ การชูเค้นหัวชี้และนิ้วกลางให้เกิดช่องว่าง แล้วเลบลิ้นไปบริเวณช่องว่างนั้น การกำมือเป็นกำปั้นแล้วพยักหน้าขึ้นลง การอมนิ้วกลาง การที่เล่นหูเล่นตากลืนลูกอมหรือนำลูกอมไปซักเข้าซักออกบริเวณกระพุ้งแก้ม การอมลมไว้ข้างแก้มข้างใดข้างหนึ่งแล้วกำมือขึ้นลงบริเวณข้างแก้มนั้น จากท่าทางที่กล่าวมาทั้งหมด ล้วนแล้วแต่มีความหมายว่าผู้กระทำต้องการออร์ลเซ็กส์ให้กับผู้ถูกกระทำทั้งสิ้น หรือแสดงท่าทางเลียนแบบการมีเพศสัมพันธ์ในท่าทาง Standing Doggy การกำมือเป็นสัญลักษณ์โอเคแล้วเอานิ้วชี้สอดเข้าไปบริเวณช่องว่าง และยักรวมถึงท่าทางการเลียตามจุดต่าง ๆ บริเวณร่างกายแล้วจ้องมองไปที่อีกฝ่ายด้วย เช่น การเลบลิ้นแล้วเลียริมฝีปาก เป็นต้น

5. การคุกคามทางเพศทางการสื่อสาร การใช้สื่อต่าง ๆ และเทคโนโลยีที่มีส่วนช่วยในการนำสู่การคุกคามทางเพศ โดยที่ผู้ที่ถูกคุกคามทางเพศในรูปแบบนี้มักจะรู้สึกตัวว่ากำลังถูกคุกคามทางเพศ ได้แก่ การแอบถ่ายนิ่งและวิดีโอ ไม่ว่าจะเป็นการแอบถ่ายภาพแล้วนำรูปไปขยายตรงบริเวณอวัยวะเพศ แอบถ่ายเพื่อโพสต์ลง Facebook หรือ Twitter ในแอคเคานต์มืด หรือการแอบถ่ายแล้วส่งลงกลุ่มไลน์เพื่อคุยหรือนินทากับเพื่อน อีกทั้งยังมีการแอบติดกล้องตัวเล็กบริเวณห้องน้ำเพื่อถ่ายภาพเมื่อเพศชายเข้าห้องน้ำ จากนั้นก็จะเผยแพร่รูปภาพโดยส่งผ่านทางกลุ่มไลน์สำหรับปล่อยภาพหลุดหรือแบ่งปันรูปภาพของผู้ชาย

โดยเฉพาะ ซึ่งในการเข้าไปอยู่ในกลุ่มไลน์หากเป็นกลุ่มไลน์ที่มีรูปแอบถ่ายของผู้ชายจะมีการเสียเงินที่เป็นจำนวนมากกว่าหากต้องการที่จะเข้าไปอยู่ในกลุ่มนั้น และการแอบอัดคลิปเสียงของอีกฝ่ายเพื่อใช้ช่วยตัวเอง หรืออัดคลิปเสียงตอนช่วยตัวเองส่งให้คนอื่นฟัง ก็คือการคุกคามทางเพศผ่านทางการสื่อสารเช่นเดียวกัน รวมถึงมีการบัญญัติคำศัพท์ขึ้นมาใหม่แล้วคนทั่วไปไม่รู้ในความหมายของคำศัพท์นั้น เช่น MK ย่อมาจาก ออร์ลเซ็กซ์ NY ย่อมาจาก นามีเพศสัมพันธ์ด้วย หอ ม ย่อมาจาก อวัยวะเพศหอม เป็นต้น หากนำไปใช้ในการคอมเมนต์หรือแสดงความคิดเห็นพูดคุยกับอีกฝ่ายก็จะไม่รู้สึกว่าถูกคุกคามทางเพศ เพราะไม่เข้าใจความหมายในสิ่งที่พูดกระทำพูด และยังมีการส่งข้อความ การโทรมาโดยที่เราไม่ทราบว่าเป็นอีกฝ่ายคือใคร ขอเบอร์โทรศัพท์แล้วโทรกลับมาเพื่อ sex phone ท้ายสุด คือ แอปพลิเคชันนัดมีเพศสัมพันธ์ แอปพลิเคชันหาคู่

ในรูปแบบการคุกคามทางเพศทางการสื่อสารของเพศชายอาจนำไปสู่การขัดต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล หรือ PDPA ที่จะมีความคุ้มครองไปถึงรูปถ่ายและคลิปวิดีโอของบุคคล ซึ่งการแอบถ่ายรูปหรือวิดีโอเพื่อโพสต์ลง Facebook หรือ Twitter โดยเจตนาที่จะถือว่าเป็นพฤติกรรมอาชญากรรมขัดต่อพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ.2562 ซึ่งอาจจะได้รับโทษทางอาญาได้ “ผู้ใช้งานข้อมูลทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียหาย เสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น ถูกเกลียดชัง หรือได้รับความอับอาย จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 5 แสนบาท”

วิธีการรับมือและตอบโต้เมื่อเพศชายเผชิญกับเหตุการณ์การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร

เพศชายเผชิญกับเหตุการณ์การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิง กรุงเทพมหานคร มีวิธีการรับมือและตอบโต้ 3 วิธี ได้แก่

1. การรับมือและตอบโต้แบบฉับพลันทันทีทันใด เป็นวิธีการที่ผู้ถูกคุกคามทางเพศเลือกใช้ หากตนยังมีสติสัมปชัญญะอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมตนเองได้ และสามารถที่จะปกป้องตนเองจากการถูกคุกคามทางเพศได้โดยแบ่งออกเป็น 3 วิธีการ ได้แก่

1.1 ทำร้ายร่างกายอีกฝ่าย ใช้ความรุนแรงทางกายภาพ รวมถึงการใช้อารมณ์โกรธในการตอบโต้กับเหตุการณ์ เช่น การชกต่อย การเตะ การผลักตัวของอีกฝ่ายออกอย่างแรง เกิดการทะเลาะวิวาท เป็นต้น

1.2 การปิดมือหรือดึงมือของอีกฝ่ายออกในทันที เมื่ออีกฝ่ายเริ่มมีการคุกคามทางเพศตน เช่น ปิดมิดของอีกฝ่ายออกหากเริ่มมีการมีจับบริเวณเป้ากางเกง เป็นต้น

1.3 การแสดงสีหน้าและพฤติกรรมในทันที เมื่อตนไม่พึงพอใจกับการกระทำของอีกฝ่าย ณ ขณะนั้นที่เกิดขึ้น จะแสดงสีหน้า กิริยาและท่าทางที่บ่งบอกว่าตนไม่พึงพอใจต่อการกระทำ เช่น การจ้องหน้า เป็นต้น

2. การรับมือและตอบโต้แบบประนีประนอม เป็นวิธีการรับมือต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้ถูกคุกคามทางเพศมีสติสัมปชัญญะอยู่ครบถ้วน มีความสามารถในการยับยั้งชั่งใจ ผู้ถูกคุกคามทางเพศยังไม่มั่นใจเพราะแอลกอฮอล์ สามารถที่จะพูดคุยโต้ตอบกับอีกฝ่ายได้ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 วิธีการ ได้แก่

2.1 การใช้คำพูดในทางปฏิเสธและใช้คำพูดในทางบวก เป็นคำพูดที่ยังแสดงถึงความสุภาพอยู่ ไม่ใช่ถ้อยคำหยาบคาย เพื่อบรรเทาสถานการณ์ไม่ให้เกิดการคุกคามทางเพศที่เพิ่มระดับความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

2.2 การใช้คำพูดในทางว่ากล่าวตักเตือน โดยที่ไม่ใช้ถ้อยคำที่ไม่สุภาพ

2.3 การเปลี่ยนสถานการณ์การถูกคุกคามทางเพศ ให้กลายเป็นเรื่องตลกขำขัน

2.4 การเดินให้เร็วขึ้น เดินหลีกเลี่ยงออกจากเหตุการณ์นั้น เดินหนีไปยังสถานที่อื่น เช่น เดินหนีไปเข้าห้องน้ำ รวมถึงการเปลี่ยนเส้นทางในการเดินกลับไปยังโต๊ะที่นั่ง

2.5 การบอกเล่าเรื่องราวกับเพื่อน คนรู้จักหรือคนที่อยู่รอบข้าง ให้เข้ามาช่วยเหลือตน

3. การรับมือและตอบโต้แบบการอดทนต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นสถานการณ์ที่ผู้ถูกคุกคามทางเพศส่วนใหญ่มีสติลัมปัญญะอยู่ในระดับต่ำ ไม่สามารถที่จะคิดวิเคราะห์ ไตร่ตรองได้ ขาดความระมัดระวังอันตรายที่เกิดขึ้นต่อตนเอง เนื่องจากมีเมาเพราะฤทธิ์ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อีกทั้งไม่มีเรี่ยวแรง พละกำลังที่จะต่อสู้หรือปกป้องตนเองได้อีกด้วย มี 2 ลักษณะ คือ การนิ่งเฉย และการนอนหลับหรือแกล้งแสดงว่าตนนอนหลับสลบไป

อภิปรายผล

การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิงของเพศชาย ผลการวิจัยพบว่าหากเพศชายเลือกที่จะอยู่เฉยนิ่งเฉย ไม่ตอบโต้ ไม่แสดงพฤติกรรมทำที่ใด ๆ ออกมาว่าตนเองไม่พึงปรารถนา กับพฤติกรรมการคุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นกับตน จะยิ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการคุกคามทางเพศมากยิ่งขึ้นและเพิ่มระดับความรุนแรงมากขึ้น เช่น จากการคุกคามทางเพศในรูปแบบทางวาจาเพิ่มระดับความรุนแรงไปที่การคุกคามทางเพศในรูปแบบทางร่างกาย หรือในบางกรณีเหยื่ออาจไม่รู้ตัวว่ากำลังถูกคุกคามทางเพศอยู่ การนิ่งเฉยและการไม่รู้ตัวถือว่าการก่อให้เกิดการกระทำความผิดในทางอ้อม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Precipitation) โดย Marvin Wolfgang หากเหยื่ออยู่เฉยจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดอาชญากรรม อีกทั้งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้กระทำผิดเลือกที่กระทำพฤติกรรมเหล่านี้จะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนกว่าผู้กระทำผิดจะบรรลุตามความต้องการของตน อีกทั้งบุคคลที่ประกอบกิจที่เสี่ยงต่อการเกิดอาชญากรรมหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในพฤติกรรมเบี่ยงเบน แม้ว่าจะเป็นเวลาชั่วคราว แต่ก็จะสามารถเปิดช่องโอกาสให้ตกเป็นเหยื่อได้ นั่นคือ สถานบันเทิง ซึ่งเป็นสถานที่ที่เสี่ยงอย่างยิ่งต่อการเกิดการคุกคามทางเพศนั่นเอง (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, 2561, หน้า 26)

อีกทั้งยังพบว่าสถานบันเทิงจัดเป็นพื้นที่เสี่ยงที่นำไปสู่การถูกคุกคามทางเพศ เนื่องจากสถานบันเทิงเป็นสถานที่ที่มีคนใช้บริการเป็นจำนวนมาก ทั้งยังมีสภาพแวดล้อมที่มืดทึบ คับแคบ เบียดเสียด มีแสงไฟมืดสลัว ขยับตัวได้ไม่สะดวก มีมุมที่ลับสายตาจากผู้คน ความปลอดภัยภายในสถานบันเทิงน้อย กล่าวคือมีกล้องวงจรปิดแต่ไม่ทั่วถึง และมีพนักงานรักษาความปลอดภัยเฉพาะบริเวณภายนอกเท่านั้น มีสิ่งผิดกฎหมาย

เช่น มีการใช้สารเสพติดภายในสถานบันเทิง สอดคล้องกับทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activities Theory) โดย Lawrence Cohen และ Marcus Felson ที่อธิบายว่าอาชญากรรมเกิดขึ้นจากองค์ประกอบสามประการ คือ เหยื่อที่เหมาะสม (A suitable target) การขาดผู้ดูแล (The absence of a capable guardian) และอาชญากรที่มีแรงจูงใจในการกระทำความผิด (A likely offender) (สาวตรี สุขศรี, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับการขาดผู้ดูแล คือ การที่มีกล้องวงจรปิดติดตั้งอยู่ภายในสถานบันเทิงแต่อาจมีประสิทธิภาพที่ไม่เพียงพอในการบันทึกภาพที่มีการเก็บรายละเอียดของเหตุการณ์คุกคามทางเพศที่เกิดขึ้นได้อย่างครบถ้วน อาจเพราะในสถานบันเทิงมีความมืด แสงสว่างไม่เพียงพอ ทำให้ยากต่อการบันทึกภาพของเหตุการณ์นั้น อีกทั้งการมีจำนวนกล้องวงจรปิดที่ไม่เพียงพอ มิไม่ทั่วถึงทั้งสถานบันเทิงและยังมีบางส่วนของสถานบันเทิงที่กล้องวงจรปิดไม่ได้มีการติดตั้งเอาไว้ อาทิ โซนห้องน้ำ โซนที่สูบบุหรี่ ในส่วนของพนักงานรักษาความปลอดภัยที่ไม่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่มากกว่าที่ควร คือ จะมีการปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยดูแลความสงบเรียบร้อยต่าง ๆ ไม่ให้เกิดเรื่องทะเลาะวิวาทภายในร้าน ตรวจบัตรประชาชนก่อนเข้าสถานบันเทิง โดยอยู่ที่บริเวณทางเข้าทางออกด้านหน้าสถานบันเทิงเพียงเท่านั้น พนักงานรักษาความปลอดภัยไม่ได้เดินสอดส่องตรวจตราทั่วทั้งร้าน หรือไม่ได้มีการคอยสอดส่องและช่วยเหลือหากมีผู้มาใช้บริการถูกคุกคามทางเพศ ในส่วนของอาชญากรที่มีแรงจูงใจ คือ ผู้กระทำความผิดที่ได้มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทำให้ผู้กระทำความผิดมีความยับยั้งชั่งใจลดลง มีความคึกคะนอง มีความกล้ามากขึ้น ที่จะทำสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น ขาดการคำนึงถึงศีลธรรม สิ่งที่สำคัญอีกอย่าง คือ ฝ่ายผู้กระทำ มีความอยากครอบงำ มีอารมณ์ทางเพศและแอลกอฮอล์มีส่วนทำให้ถูกเร้าอารมณ์ทางเพศได้เพิ่มขึ้น รวมถึงค่านิยมของสถานบันเทิง ซึ่งบางคนมีค่านิยมที่ว่ามาสถานบันเทิงเพื่อต้องการเพศสัมพันธ์แบบขำคิน อีกด้วย และท้ายสุด คือ เหยื่อที่เหมาะสม คือ ผู้ถูกคุกคามทางเพศ มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ภายในสถานบันเทิง จนทำให้ผู้ถูกระทำไม่สามารถป้องกันตนเองได้ สติสัมปชัญญะลดลง ไม่มีเรี่ยวแรง ไม่รู้สึกตัว ไม่สามารถบังคับตนเองได้ ความสามารถในการควบคุมตนเองต่ำ อีกทั้งฤทธิ์ของแอลกอฮอล์ ทำให้ความคิดช้าลง ขาดการประมวลผลที่ดี จากด้วยผลกระทบของแอลกอฮอล์ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเหตุให้เมื่อเพศชายถูกคุกคามทางเพศจึงเลือกที่นิ่งเฉยไปเลยมากกว่าเลือกที่จะป้องกันตนเองจากการถูกคุกคามทางเพศ จากองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบที่กล่าวมาทั้งหมด เมื่อมีองค์ประกอบครบทั้งหมดก็จะนำมาสู่การถูกคุกคามทางเพศในสถานบันเทิงได้

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐบาลควรมีนโยบายเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ โดยบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุกคามทางเพศโดยตรง เพื่อสร้างมาตรฐานในการคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือเหยื่อที่ถูกคุกคามทางเพศ หรือแม้แต่กระทั่งสร้างแนวทางในการชดเชย การชดเชย และการเยียวยาเหยื่อที่ถูกคุกคามทางเพศทั้งจากรัฐบาลและจากผู้กระทำผิด

2. รัฐบาลควรประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการถูกละเมิดทางเพศเพื่อให้ประชาชนในสังคมได้ตระหนักถึงผลกระทบหรือผลเสียจากการถูกละเมิดทางเพศ
3. รัฐบาลควรบรรจุเรื่องการถูกละเมิดทางเพศในหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และเข้าใจในเรื่องการถูกละเมิดทางเพศ โดยที่เป็นการป้องกันปัญหาการถูกละเมิดทางเพศตั้งแต่ต้นเหตุ
4. ผู้ประกอบการสถานบันเทิงควรมีมาตรการให้พนักงานรักษาความปลอดภัยคอยสอดส่องดูแลผู้เข้ามาใช้บริการในเรื่องการถูกละเมิดทางเพศไม่ว่าจะเพศหญิงหรือเพศชายก็ตาม และควรปรับปรุงทัศนียภาพของสถานบันเทิงให้สามารถป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการถูกละเมิดทางเพศได้
5. สถาบันครอบครัว ควรจัดเทศกาลสมาชิกในครอบครัวด้วยการอบรมสั่งสอนสมาชิกให้เห็นคุณค่าความเท่าเทียมกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ว่าทุกเพศนั้นควรถูกปฏิบัติอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน ส่งเสริมการให้เกียรติซึ่งกันและกัน และควรเคารพในเรื่องความแตกต่างทางเพศ

บรรณานุกรม

- พรชัย ชันดี, ธัชชัย ปิตะนีละบุตร และ อัครวิน วัฒนวิบูลย์. (2543). **ทฤษฎี และงานวิจัยทางอาชญาวิทยา**. บัณฑิต.
- วิทย์ วิษุเดช, เอ็ดเวิร์ด แม็คแนล, ดาริกา ไสงาม และ สาวตรี อัจฉนวงศ์กรชัย. (2560). **รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทย ประจำปี พ.ศ. 2560**. สหมิตรพัฒนาการพิมพ์.
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2561). **ตำราเหยื่ออาชญากรรม : สิทธิและการช่วยเหลือเยียวยา**. คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สาวตรี สุขศรี. (2560). อาชญากรรมคอมพิวเตอร์/ไซเบอร์กับทฤษฎีอาชญาวิทยา. **วารสารนิติศาสตร์**, 46(2), 415-432.
- Mission To the moon. (2564). **Sexual Harassment ในเพศชายไม่ใช่เรื่องน่าขบขัน**. <https://missiontothemoon.co/sexual-harassment-%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%A8%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%84%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B9%83%E0%B8%8A%E0%B9%88%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%87/>.
- Nattaya L. (2561). **เป็นไปได้หรือไม่ ถ้าผู้ชายถูก “ล่วงละเมิดทางเพศ”**. <https://www.sanook.com/news/5821987/>.
- Vocie TV. (2561). **เมื่อผู้ชายถูกล่วงละเมิดทางเพศ....."เป็นผู้ชายที่ไม่เสียหายป๊ะ"**. <https://fb.watch/e7lA0jkLQs/>.
- Wongnai. (2565). **ร้าน กุ้งผับ/ร้านเหล้า/บาร์ ยอดนิยม ในกรุงเทพมหานคร**. <https://www.wongnai.com/restaurants?regions=1&categories=15&ref=ct>.

- Dube, S. R., Anda, R. F., Whitfield, C. L., Felitti, V. J., Dong, M., & Giles, W. H. (2005). Long-term consequences of childhood sexual abuse by gender of victim. **American Journal of Preventive Medicine**, 28, 430-438.
- Felson, M., & Cohen, L. E. (1980). Human ecology and crime: A routine activity approach. **Human Ecology**, 8(4), 389-405.
- Rothman, E. F., Exner, D., & Baughman, A. L. (2011). The prevalence of sexual assault against people who identify as gay, lesbian, or bisexual in the United States: A systematic review. **Trauma Violence Abuse**, 12(2), 55-66.
- Siegel, L. (2008). **Criminology**. (10th ed.). Wadsworth.

สถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี

Status and Political Role of Noble Ladies in The Royal Court in Thonburi Period

ธีรนนท์ ธีระธนากร*

Theranun Therathanakorn

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี ดำเนินการวิจัยด้วยการศึกษาจากเอกสาร โดยยึดระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ในการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญ คือ การศึกษาทบทวนตรวจสอบเอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งหลักฐานชั้นต้นและชั้นรอง การวิพากษ์หลักฐาน วิพากษ์ข้อมูล ตีความข้อมูล สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี ได้แก่ หม่อมเจ้ามิตร หม่อมเจ้ากระจาด หม่อมเจ้าอุบล หม่อมเจ้านิมิต เจ้าจอมนิมิต หรือกรมบริจาภักดีศรีสุตารักษ์ รวมถึงเจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ มีสถานภาพเป็นภรรยาของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี อีกทั้งยังมีชาติกำเนิดเป็นชนชั้นสูง ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองในฐานะลูกสาวหรือหลานสาว สถานภาพดังกล่าวส่งผลให้ผู้หญิงชนชั้นสูงข้างต้นมีบทบาททางการเมืองในลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง

คำสำคัญ: ผู้หญิงชนชั้นสูง, ราชสำนักสมัยธนบุรี, สถานภาพและบทบาททางการเมือง

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

Lecturer, Bachelor of Education Program in Social Studies, Dhonburi Rajabhat University,

e-mail: theranun.t@dru.ac.th

Received: September 19, 2022 **Revised:** October 25, 2022 **Accepted:** October 28, 2022

Abstract

The objective of this historical research was to study the status and political roles of the noble ladies in the Thonburi royal court. This research study was documentary research. That was in accordance with the Historical Approach, with important steps, including the study of historical documents and written evidence both primary and secondary evidence, criticizing of evidence, criticizing data, data interpretation, synthesis and analysis of data from various documents and evidence to compile research reports presented through analytical description. The major findings revealed that the noble ladies in the Thonburi royal court, including Her Serene Highness Princess Mittr, Her Serene Highness Princecess Krajad, Her Serene Highness Princecess Ubon, Princess Chim, or Krom Borijapakdee Srisudarak including Somdet Phra Chao Boromawong Thoe Chao Fa Chim Yai. Each had the status of being the wife of Somdej Phra Chao Krung Thonburi. They also had elite origin and were related to kinship with political and administrative powers as daughters or granddaughters. The status of noble ladies above could lead to play a political role in the form of being part of the policy making, building relationships and political networks.

Keywords: noble ladies, Thonburi royal court, status and political role

บทนำ

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่ยาวนาน โดยพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นผลงานของผู้คนทั้งชายและหญิงในสังคมทุกยุคทุกสมัย ที่ต่างก็มีบทบาทหน้าที่ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและส่วนรวม เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ สามารถสืบทอดวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไป ทว่าการมีบทบาทหน้าที่ของผู้คนทั้งหญิงและชายในสังคมไทยในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะสังคมไทยในอดีต ไม่ใช่สิ่งที่แต่ละบุคคลจะสามารถกระทำได้ตามความพอใจหรือความต้องการของตน หากแต่จะต้องกระทำตามวัฒนธรรมที่สังคมกำหนดขึ้น

สถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่สังคมในทุกยุคทุกสมัยสร้างขึ้นให้สอดคล้องวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ และนำมาใช้ในการจัดระเบียบทางสังคมในลักษณะของการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้แก่สมาชิกโดยพิจารณาจากความแตกต่าง เช่น อายุ เพศ ลำดับเครือญาติ ชนชั้น ตำแหน่ง ความสามารถ วงศ์ตระกูล การศึกษา เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนรู้ฐานะ ตำแหน่ง ระดับความสูงต่ำ สิทธิ อำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ ตลอดจนแนวทางการประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมหรือติดต่อสัมพันธ์กันที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคม โดยทุกคนในสังคมจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามสถานภาพและบทบาทของตนเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ และสามารถอยู่ร่วม ติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ได้อย่างราบรื่น

สังคมไทยในอดีตมีวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของคนชั้นและวงศ์ตระกูล อีกทั้งยังมีความคิดความเชื่อที่ว่าผู้หญิงกับผู้ชายนั้นแตกต่างกันโดยธรรมชาติ ดังนั้น เพศ ชนชั้น และวงศ์ตระกูลจึงเป็นสิ่งที่สังคมไทยนำมาใช้ในการกำหนดสถานภาพ และแบ่งแยกบทบาทหน้าที่ รวมถึงพื้นที่ในการแสดงบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายในแต่ละชนชั้น ผู้หญิงส่วนใหญ่ของสังคมไทยในอดีตจึงมักถูกกำหนดให้มีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ดูแลปรนนิบัติ รับใช้ เชื้อฟักพ่อแม่ เครือญาติ สามี ดูแลลูกอยู่ในพื้นที่ของบ้านและครอบครัว ในขณะที่ผู้ชายจะถูกสังคมกำหนดให้มีบทบาทภายนอกบ้าน มีบทบาทหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง และการสงคราม การกำหนดสถานภาพและแบ่งบทบาทหน้าที่ดังกล่าวทำให้ข้อมูลหลักฐาน เอกสาร และผลงานการศึกษาทางประวัติศาสตร์กระแสหลักส่วนใหญ่ รวมถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์จำนวนมากเป็นเรื่องราวที่มุ่งศึกษาอธิบายเกี่ยวกับบทบาทของผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ชายในกลุ่มชนชั้นปกครอง เช่น พระมหากษัตริย์ ขุนนาง นักรบ แม่ทัพนายกอง โดยหากมีการกล่าวถึงเรื่องราวและบทบาทของผู้หญิงก็มักเป็นไปในลักษณะที่ผูกติดมากับเรื่องราวของผู้ชาย มิได้มีความมุ่งหมายอย่างเจาะจงที่จะศึกษา วิเคราะห์บทบาทของผู้หญิงเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงอย่างแท้จริง ทั้งนี้ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีผลงานการศึกษาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สตรีที่มุ่งให้ความสนใจกับแง่มุมต่าง ๆ ของผู้หญิงในอดีตมากขึ้น แต่องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สตรีไทยก็ยังขาดความสมบูรณ์และยังมีประเด็นที่ให้ทำการศึกษายู่อีกเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาตรวจสอบผลงานการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทยในอดีต ทำให้ผู้วิจัยพบว่าผู้หญิงชนชั้นสูงในอดีตตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มักเป็นผู้หญิงที่อยู่ในวงศ์ตระกูลของพระมหากษัตริย์ ขุนนาง หรือเจ้าเมือง ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ขุนนาง หรือเจ้าเมืองในฐานะของการเป็นมารดา ภรรยา ลูกสาว รวมถึงพี่สาว น้องสาว หลานสาว ทำให้ผู้หญิงชนชั้นสูงปรากฏตัวตนและเรื่องราวในหน้าประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีโอกาสที่จะแสดงบทบาททางการเมืองได้ ทว่าผลงานการศึกษาทางประวัติศาสตร์ไทยที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะเป็นผลงานที่ศึกษาอธิบายสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่ปรากฏผลงานการศึกษาที่มุ่งนำเสนอเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยธนบุรี ทั้งนี้เนื่องมาจากสมัยธนบุรีมีระยะเวลาเพียง 15 ปี มีเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำหรับการศึกษาวิเคราะห์ค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ ที่สำคัญสมัยธนบุรียังรับเอาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมสมัยอยุธยามาใช้อีกหลายประการ ทำให้สมัยธนบุรีมักถูกมองว่าไม่มีความแตกต่างจากสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นมากนัก โดยจะเห็นได้ว่าหากผลงานการศึกษาที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงมีการกล่าวถึงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงสมัยธนบุรีก็มักเป็นการอธิบายไปในลักษณะที่ผูกติดมากับการอธิบายถึงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในสมัยอยุธยาหรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี โดยทำการศึกษา ตรวจสอบ สืบค้น วิเคราะห์เอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ที่เป็น ลายลักษณ์อักษร ทั้งชั้นต้นและชั้นรอง รวมถึงผลงานการศึกษาที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยธนบุรี และผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยธนบุรี ซึ่งครอบคลุมระยะเวลาตั้งแต่เหตุการณ์ในช่วงของการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 จนถึงการสิ้นสุดสมัยธนบุรีใน พ.ศ. 2325 โดยผลจากการศึกษาจะช่วยเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สตรีไทย และประวัติศาสตร์ไทยสมัยธนบุรีให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เนื่องจากสถานภาพและบทบาทเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น สามารถสะท้อนให้เห็นมุมมอง ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และบริบทของสังคมในสมัยนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

การตรวจเอกสาร

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี สถานภาพและบทบาทจึงเป็นแนวความคิดพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า สถานภาพหมายถึง ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม ทุกคนในสังคมเกิดมาต้องมีสถานภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สถานภาพแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิดหรือสถานภาพที่ติดตัวมา (Ascribed Status) อันเป็นสถานภาพที่สังคมเป็นผู้กำหนด ไม่สามารถเลือกเองได้ เช่น เพศ ความเป็นเครือญาติ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เป็นต้น และสถานภาพสัมฤทธิ์หรือสถานภาพที่ได้มาภายหลังจากที่ได้ใช้ชีวิตในสังคมแล้ว (Achieved Status) อันเป็นสถานภาพที่แต่ละบุคคลสามารถเลือกเองได้ด้วยการใช้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น อาชีพ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ทั้งนี้แต่ละสถานภาพจะมีอำนาจ สิทธิพิเศษ และศักดิ์ศรีในระดับที่แตกต่างกัน สถานภาพจึงเป็นปัจจัยกำหนดความสูงต่ำและสถานะทางสังคมของแต่ละบุคคล อีกทั้งยังมักมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบความสูงต่ำของแต่ละบุคคล ส่วนบทบาท หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของแต่ละสถานภาพ รวมถึงพฤติกรรมที่กลุ่มคนหรือสังคมคาดหวังให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ปฏิบัติ เพื่อจะได้มีการกระทำระหว่างกันได้อย่างราบรื่น และสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามเนื่องจากบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม การกำหนดบทบาทในแต่ละสังคมจึงแตกต่างกัน (สนธยา พลศรี, 2553 ; วรธนา โพธิ์น้อย, 2553 ; จงจิตต์ โศภณคนธากรณ์, 2554 ; ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2559) สถานภาพและบทบาทจึงเป็นสิ่งที่สังคมนำมาใช้ควบคุมกันในการจัดระเบียบทางสังคม โดยอาศัยความแตกต่างเป็นเกณฑ์ในการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้แก่สมาชิกของสังคม เพื่อให้สมาชิกรู้ถึงตำแหน่ง ฐานะ ระดับความสูงต่ำ สิทธิ อำนาจ บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ มีแนวทางและแบบแผนสำหรับการประพฤติปฏิบัติของตนในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมนั้น การที่แต่ละบุคคลปฏิบัติตนตามสถานภาพและบทบาทจะทำให้สังคมยอมรับและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นและเป็นปกติสุข

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1) ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงไทยในอดีต 2) ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงของไทยในอดีต โดยเอกสารในกลุ่มที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวม

ของสภาพและบทบาทในด้านต่าง ๆ ของผู้หญิงไทยในอดีต ได้แก่ ผลงานของบุญเดิม ไพเราะ (2519) เรื่อง “สภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย” ที่มุ่งศึกษา วิเคราะห์ พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง สภาพและบทบาทในครอบครัว สังคม และกฎหมายของผู้หญิงในสังคมไทยสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีข้อดีคือ การให้ภาพรวมเกี่ยวกับการแบ่งบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสังคมไทย ในอดีต โดยอาศัยเพศและ ชนชั้นเป็นเกณฑ์ ผลงานการศึกษาของชลธิศา จำปาเทศ (2535) เรื่อง “บทบาทสตรีไทยในประวัติศาสตร์ชาติไทย” ที่มีจุดเด่น คือ การกล่าวถึงพระราชประวัติและประวัติ รวมถึง บทบาทของผู้หญิงในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในด้านการศึกษา ครอบครัว กฎหมาย สังคม และการประกอบอาชีพ ผลงานของมาลี พฤษพงษ์คารลี (2551) เรื่อง “ย้อนรอยสิทธิความเป็นคนของผู้หญิง” ที่ได้กล่าวถึงสิทธิ บทบาท หน้าที่ของผู้หญิงในสังคมไทย และผลงานของอิรภัทร สุริยพันธุ์ (2552) เรื่อง “มโนทัศน์เรื่อง “เมีย” ในสังคมไทย พ.ศ. 2394-2478” ที่อธิบายเกี่ยวกับสภาพและบทบาทของผู้หญิง ที่เป็นภรรยาในสังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลในเอกสารข้างต้นทำให้ผู้วิจัยได้ข้อสรุป เกี่ยวกับสภาพและบทบาทว่า สังคมไทยในอดีต ไม่ว่าจะเป็นสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา หรือสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ต่างก็ได้กำหนดให้ผู้หญิงและผู้ชายมีสภาพและบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน โดยพิจารณาจากเพศ และชนชั้น ที่สำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมา สังคมได้คาดหวังและกำหนดให้ผู้หญิงมีสภาพเป็นรอง ผู้ชาย ต้องยอมรับความเหนือกว่าของผู้ชายถึงแม้จะอยู่ในระดับฐานะหรือชนชั้นเดียวกัน ทั้งยังคาดหวัง และกำหนดให้ผู้หญิงมีสภาพเป็นเพียงแค่ลูกสาว ภรรยา และมารดา มีบทบาทหน้าที่หลักเกี่ยวกับการดูแล ปรนนิบัติสมาชิก ดูแลบ้านเรือนและประกอบอาชีพเล็ก ๆ น้อย ๆ อยู่ในพื้นที่ของบ้านและครอบครัว ในขณะที่ ผู้หญิงชนชั้นสูงมักถูกทำให้ต้องผูกพันยึดโยงอยู่กับชนชั้นและวงศ์ตระกูล ถูกคาดหวังให้ต้องปฏิบัติตนให้เป็นกุลสตรีตามกรอบจารีตธรรมเนียมของชนชั้นและวงศ์ตระกูลอย่างเคร่งครัดมากกว่าผู้หญิงในครอบครัวสามัญ ผู้หญิงชนชั้นสูงจึงมักจะได้รับการศึกษาอบรมอย่างเข้มงวดทั้งวิชาหนังสือ กิริยามารยาท การบ้านการเรือน งานฝีมือ การละครและฟ้อนรำ เพื่อเตรียมตัวเป็นแม่บ้านที่ดีหลังแต่งงาน ซึ่งการแต่งงานของผู้หญิงชนชั้นสูง จะคำนึงถึงเรื่อง

ความเหมาะสมในเรื่องชาติตระกูลและสถานะทางสังคมเป็นสำคัญ ผู้หญิงชนชั้นสูงจำนวนไม่น้อย จึงต้องแต่งงานกับบุคคลที่อยู่ในกลุ่มเครือญาติของตนที่มีระดับสถานะทางสังคมในระดับเดียวกัน หรือสูงกว่า หรือต้องแต่งงานตามกรอบจารีตธรรมเนียมของกลุ่มชนชั้นสูง ที่ขุนนางมักจะถวายตัวลูกสาว ให้เป็นบาทบริจาริกาของพระมหากษัตริย์ หรือเชื้อพระวงศ์ ตลอดจนยกให้เป็นภรรยาของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เพื่อสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ตามระบบอุปถัมภ์โดยอาศัยความเป็นเครือญาติ ส่วนบทบาทหน้าที่หลัก ของผู้ชาย จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การบริหารราชการ รวมทั้งการศึกสงคราม ที่ล้วนเป็น เรื่องภายนอกบ้าน ผู้ชายจึงสามารถมีสภาพได้หลากหลายกว่าผู้หญิง มิได้จำกัดอยู่ที่เป็นลูกชาย สามเณร และบิดา แต่สามารถเป็นขุนนาง ทหาร แม่ทัพ รวมถึงพระสงฆ์ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงในสังคมไทยในอดีต ส่วนใหญ่จึงไม่มีโอกาสในการแสดงบทบาททางการเมือง

ส่วนเอกสารในกลุ่มที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในอดีต ที่ผู้วิจัยศึกษาพบทวนในครั้งนี้ได้แก่ ผลงานของจิราวุธ โสภาก (2542) เรื่อง “บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย” ที่มีจุดเด่น คือ การนำเสนอเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ โดยอธิบายให้เห็นว่าผู้หญิงชั้นสูงในสังคมอยุธยาและรัตนโกสินทร์มีบทบาททางการเมืองใน 3 ลักษณะ คือ การมีบทบาทเป็นผู้เสริมสร้างความมั่นคงให้กับราชวงศ์ด้วยการแต่งงานหรือการสร้างสัมพันธไมตรีผ่านการเป็นเครือญาติ การมีบทบาทในด้านการปกครอง รวมถึงการมีบทบาทในด้านการสงคราม ผลงานของดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2545) เรื่อง “บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงกับการเมืองในประวัติศาสตร์สังคมไทย” ที่มุ่งวิเคราะห์และนำเสนอบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในสมัยอยุธยา โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ผลงานของสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา (2546) เรื่อง “สตรีในประวัติศาสตร์การเมืองไทย” ที่ได้อธิบายถึงการมีบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้นไว้ว่า ผู้หญิงชั้นสูงในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์มีบทบาททางการเมืองปรากฏใน 3 ลักษณะ คือ การเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน การเป็นตัวแทนเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างเมืองหรือระหว่างรัฐ ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง และการต่อสู้ในศึกสงคราม ผลงานของพรศิริ บุรณเขตต์ (2540) เรื่อง “นางใน: ชีวิตทางสังคมและบทบาทในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 5” ซึ่งมีข้อที่เป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ คือ การนำเสนอวิธีการส่งสมอำนาจทางการเมืองโดยอาศัยความเป็นเครือญาติ โดยกลุ่มขุนนางตระกูลต่าง ๆ มักสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับพระราชวงศ์ด้วยการถวายตัวสมาชิกผู้หญิงของตระกูลให้เป็นนางใน ทว่าการศึกษาของพรศิริจำกัดขอบเขตอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เท่านั้น ผลงานของสุนทร ชุตินทรานนท์ (2546) เรื่อง “ขัตติยนารีแห่งราชอาณาจักรสยาม” ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในสมัยอยุธยาไว้อย่างละเอียดลึกซึ้ง อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงบริบททางสังคมและการเมืองในเวลาที่ทำการศึกษาก็เป็นอย่างดี แต่การศึกษานี้จำกัดขอบเขตอยู่ในกลุ่มของผู้หญิงชั้นสูงในสมัยอยุธยาที่อยู่ร่วมสมัยกับพระสุพรรณภักดีเท่านั้น เช่น พระศรีสุริโยทัย พระวิสุทธิกษัตริย์ พระบรมดิลก พระอัครมเหสีและพระราชธิดาในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์พระสนมเอกในรัชกาลสมเด็จพระชัยราชาธิราช รวมถึงผลงานของวิณา เอี่ยมประไพ (2555) เรื่อง “การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของสตรีฝ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7” จุดเด่นของงานการวิจัยชิ้นนี้ คือ การชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมไทยในสมัยโบราณที่วางอยู่บนระบบเครือญาติและระบบอุปถัมภ์ พระมหากษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ และขุนนางมักมีการเชื่อมความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างกัน ซึ่งอาศัยผู้หญิงในวงศ์ตระกูลเป็นผู้มีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ โดยกลุ่มเชื้อพระวงศ์และขุนนางนิยมถวายบุตรสาวให้เป็นบาทบริจาริกาของพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดี อีกทั้งยังเป็นการทำให้พระราชอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์มีเสถียรภาพ ในขณะที่บรรดาเชื้อพระวงศ์และขุนนางที่ถวายบุตรสาวให้แก่พระมหากษัตริย์ก็จะมีสถานภาพทางการเมืองที่มั่นคงและมีความก้าวหน้าในราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบุตรสาวมีโอกาสดำรงการรับใช้และให้กำเนิดผู้สืบทอดพระราชวงศ์ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผลงานการศึกษาข้างต้น ต่างก็มีจุดเด่นที่เป็นการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมือง

ของผู้หญิงชนชั้นสูงอย่างลุ่มลึกและน่าสนใจ แต่ขณะเดียวกันการศึกษาวีเคราะห์มีขอบเขตจำกัดอยู่ที่บทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ โดยไม่มีการศึกษาวีเคราะห์ถึงสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยธนบุรี ดังนั้นงานวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาวีเคราะห์สถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยธนบุรีเพื่อเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สมัยธนบุรีและประวัติศาสตร์สตรีให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาบทวนเอกสารทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ว่า ผู้หญิงชนชั้นสูงในสังคมไทยในอดีต คือ ผู้หญิงที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสายโลหิตและอยู่ในวงศ์ตระกูลของพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนาง รวมถึงเจ้าเมือง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้มีสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะทางสังคมที่สูงตามไปด้วย อาทิ การเป็นพระราชมารดา พระมเหสี พระสนม พระราชกนิณี พระราชชนิษฐา พระราชธิดา พระราชนัดดา ของพระมหากษัตริย์ รวมถึงการเป็นภรรยาหรือลูกสาวของขุนนางระดับสูง ตลอดจนการเป็นภรรยาหรือลูกสาวเจ้าเมือง การที่ผู้หญิงชนชั้นสูงเหล่านี้มีสถานภาพหรือตำแหน่งฐานะทางสังคมสูง อีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้มีอำนาจในการเมืองการปกครอง ส่งผลให้ผู้หญิงชนชั้นสูงเป็นกลุ่มผู้หญิงที่สามารถมีบทบาททางการเมืองได้ โดยจากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่าที่ผ่านมาผู้หญิงชนชั้นสูงในสังคมไทยในอดีตมีบทบาททางการเมืองปรากฏใน 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองโดยตรง ในฐานะผู้ช่วยบริหารราชการแผ่นดินแก่ยุวกษัตริย์หรือผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน และผู้ปกครองเมือง เช่น พระมหาเทวีในสมัยสุโขทัย และท้าวศรีสุดาจันทร์ในสมัยอยุธยา 2) การทำศึกสงครามเพื่อปกป้องอาณาจักรในฐานะวีรสตรี เช่น พระศรีสุริโยทัยในสมัยอยุธยา ท้าวเทพกษัตรีและท้าวศรีสุนทรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น 3) การเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์ทางการเมือง สร้างสัมพันธ์ไมตรี สร้างเครือข่ายพันธมิตรระหว่างกษัตริย์ในแต่ละอาณาจักร และระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง ด้วยการแต่งงานระหว่างวงศ์ตระกูล เพื่อสร้างความเกี่ยวข้องให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระราชอำนาจของกษัตริย์และราชวงศ์มีความชอบธรรมและมั่นคง ขณะเดียวกันยังเป็นการเพิ่มพูนอำนาจและอิทธิพลของตระกูลขุนนางต่าง ๆ เช่น พระวิสุทธิกษัตริย์ กรมหลวงโยธาเทพและกรมหลวงโยธาเทพในสมัยอยุธยา 4) การมีส่วนร่วมในการแสดงถึงอำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์และพระราชอาณาจักรซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของการสร้างศาสนสถาน รวมถึงการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น พระมหาเทวีศรีจุฬาลักษณ์สมัยสุโขทัย และกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยสุโขทัยมีบทบาททางการเมืองใน 3 ลักษณะ คือ การเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองการปกครองโดยตรง การเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง และการมีส่วนร่วมในการแสดงถึงอำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์และพระราชอาณาจักร ด้วยการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในขณะที่ผู้หญิงชนชั้นสูงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์มีบทบาททางการเมืองครบทั้ง 4 ลักษณะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษ เอกสาร (Documentary Research) ซึ่งยึดแนวทางของระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ในการดำเนินการวิจัย และนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยแนวทางของระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์มีขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าเอกสาร หลักฐานทางประวัติศาสตร์ รวมถึงผลงานทางวิชาการในสาขาวิชา ประวัติศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสู่การกำหนดประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขต คำโครง และกรอบแนวคิดของงานวิจัย

2. การรวบรวมเอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยผู้วิจัยได้รวบรวม ทั้งเอกสารหลักฐานชั้นต้นและชั้นรอง อาทิ พระราชพงศาวดาร จดหมายเหตุ บันทึกส่วนตัว หมายรับสั่ง หนังสือ บทความ งานวิจัย ที่มีเนื้อหาและให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับผู้หญิงชั้นสูงในสมัยธนบุรี ประวัติศาสตร์ สมัยธนบุรี สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีและการเมืองการปกครองสมัยธนบุรี

3. การวิพากษ์หลักฐาน การวิพากษ์ข้อมูล และการตีความข้อมูล อันเป็นขั้นตอนสำคัญของระเบียบ วิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ที่ผู้วิจัยทำการตรวจสอบประเมินคุณค่าของเอกสารหลักฐานด้วยการพิจารณา ในแง่มุมต่าง ๆ อาทิ ผู้เขียนหรือผู้จัดทำเอกสารหลักฐาน แหล่งที่มาและยุคสมัยของการสร้างหรือเขียนเอกสาร หลักฐาน สภาพหรือรูปลักษณะของเอกสารหลักฐาน เนื้อหาข้อมูลหรือเนื้อหาที่ปรากฏในเอกสารหลักฐาน การตรวจสอบเปรียบเทียบกับเอกสารหลักฐานอื่น ๆ เพื่อประเมินความหมาย ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และคุณค่าของเอกสารหลักฐาน ตลอดจนการพิจารณาตรวจสอบข้อมูลในเอกสารหลักฐานว่าสะท้อนให้เห็น ประเด็นใดบ้าง ผู้เขียนหรือผู้จัดทำเอกสารหลักฐานมีเจตนาหรือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงที่ต้องการจะสื่อสารไปยัง ผู้อ่านแฝงอยู่หรือไม่ โดยพิจารณาจากภูมิหลังความเป็นมาของผู้เขียนหรือผู้จัดทำเอกสารหลักฐาน ร่วมกับการพิจารณาการใช้คำ ลำนวนโวหาร ตลอดจนสภาพสังคมในช่วงเวลาที่ผู้เขียนหรือผู้จัดทำเอกสารหลักฐานขึ้น

4. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ขั้นตอนซึ่งผู้วิจัยทำการแยกแยะและจัดกลุ่มของข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาตรวจสอบเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามคำโครงและกรอบแนวคิด ของงานวิจัยที่ได้กำหนดเอาไว้ จากนั้นจึงสร้างและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่าง ๆ ให้เกิดเป็นเรื่องราว ทางประวัติศาสตร์ ที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ และความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

5. เขียนรายงานการวิจัย โดยอธิบายและเรียบเรียงเพื่อนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบ พรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

อย่างไรก็ตามการวิจัยเอกสาร โดยยึดระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์มีข้อดี คือ ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องตรงกัน มีความน่าเชื่อถือ สามารถอ้างอิงแหล่งที่มาได้ เนื่องจากได้ผ่านกระบวนการพิจารณา กลั่นกรองข้อมูลหลักฐานอย่างถี่ถ้วน แต่ในขณะเดียวกันการศึกษาวิจัยโดยยึดระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ อาจทำให้ข้อมูลบางประเด็นที่น่าสนใจถูกละเลยไป โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลที่ถูกประเมินว่า น่าเชื่อถือน้อย หรือข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในหลักฐานเพียงชั้นเดียว ซึ่งยากที่จะพิสูจน์ความน่าเชื่อถือ

ผลการวิจัย

จากการศึกษา สืบค้น ตรวจสอบเอกสารและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งชั้นต้นและชั้นรอง ซึ่งได้แก่ พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทุมาศ (เจิม) พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวง นรินทรเทวี หนังสืออภินิหารบรรพบุรุษ หนังสือลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาคที่ 4 สกุลเชื้อสายพระราชวงศ์กรุงธนบุรีและสายสัมพันธ์ของสกุลจาตุรงคกุล พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีในสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมถึงผลงานการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ อาทิ หนังสือการเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี หนังสือมุมมองใหม่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ตากสินมหาราช ตลอดจนนิพนธ์ หนังสือและเอกสารประกอบการประชุมสัมมนาที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยพบข้อมูลที่สามารถนำมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี ซึ่งแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

1. ผู้หญิงชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าในราชสำนักสมัยธนบุรีมีผู้หญิงชั้นสูงที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นจำนวนมาก แต่ข้อมูลและเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้หญิงส่วนใหญ่ในราชสำนักสมัยธนบุรีมีค่อนข้างน้อย จึงไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงเหล่านั้นได้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาค้นคว้า ตรวจสอบและวิเคราะห์เอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ที่กล่าวไปข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยพบข้อมูลผู้หญิงชั้นสูงจำนวนหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงเหล่านั้นได้ โดยข้อมูลของผู้หญิงชั้นสูงเหล่านั้น มีดังนี้

1) หม่อมเจ้ามิตร

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 1 (2495) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 (2495) จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหม่อมเจ้ามิตร หรือเจ้ามิตรไว้ตรงกันว่า หม่อมเจ้ามิตรหรือเจ้ามิตร เป็นพระราชธิดาในกรมพระราชวังบวร ฯ โดยหลังจากที่ผู้วิจัยได้ตรวจสอบกับหลักฐานอื่นแล้วพบว่ากรมพระราชวังบวร ฯ ที่ปรากฏในเอกสารหลักฐานข้างต้น คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิต (ขุนหลวงหาวัด) หรือสมเด็จพระเจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมอญ (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 1, 2495; พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน, 2563; ปรามินทร์ เครือทอง, 2558; อภินิหารบรรพบุรุษ, 2473) หม่อมเจ้ามิตรจึงเป็นพระราชวงศ์หญิงชั้นสูงของกรุงศรีอยุธยา ผู้เป็นทั้งพระราชธิดาและพระราชนัดดาในพระมหากษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยา

ภายหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 หม่อมเจ้ามิตรเป็นเชื้อพระวงศ์สมัยอยุธยาที่กองทัพพม่าได้กวาดต้อนกลับไป ยังคงหลงเหลืออยู่ที่ค่ายโพธิ์สามต้น เมื่อคราวที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จไปตีค่ายโพธิ์สามต้น

และได้ชัยชนะ จึงทรงรับหม่อมเจ้ามิตรหรือเจ้ามิตรมาเป็นภรรยา และโปรดพระราชทานพระนามใหม่ให้แก่หม่อมเจ้ามิตรหรือเจ้ามิตรว่าเจ้าประทุม (พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอบรัดเล, 2551; พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2, 2495; กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471)

2) หม่อมเจ้ากระจาด

ข้อมูลเกี่ยวกับหม่อมเจ้ากระจาดที่ปรากฏอยู่ในเนื้อความของพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1 (2495) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 (2495) สอดคล้องตรงกันกับเนื้อความที่ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471) กล่าวคือ หม่อมเจ้ากระจาดเป็นพระธิดาในกรมหมื่นจิตรสุนทร ซึ่งในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน (2563) ระบุว่ากรมหมื่นจิตรสุนทร คือ พระองค์เจ้ามั่งคุด ผู้เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยา ดังนั้น หม่อมเจ้ากระจาดจึงเป็นสมาชิกพระราชวงศ์ของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา โดยทรงเป็นพระธิดาในกรมหมื่นจิตรสุนทรและเป็นพระราชนัดดาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 (2495) จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471) และหนังสืออภินิหารบรรพบุรุษ (2473) ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับหม่อมเจ้ากระจาดในสมัยธนบุรีที่สอดคล้องต่องัน สรุไปได้ว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับหม่อมเจ้ากระจาดเป็นภรรยา พร้อม ๆ กับหม่อมเจ้ามิตร โดยทรงโปรดพระราชทานพระนามใหม่ให้แก่หม่อมเจ้ากระจาดว่าเจ้าบุผา ในขณะที่จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีจะให้ข้อมูลที่แตกต่างคลาดเคลื่อนออกไปเล็กน้อย กล่าวคือ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงโปรดพระราชทานพระนามใหม่ให้แก่หม่อมเจ้ากระจาดว่าบุษบา

3) หม่อมเจ้าอุบล

พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (กรมศิลปากร, 2512) พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 (2495) และจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471) รวมถึงหนังสืออภินิหารบรรพบุรุษ (2473) ระบุข้อมูลเกี่ยวกับหม่อมเจ้าอุบลที่สอดคล้องตรงกันว่า หม่อมเจ้าอุบลเป็นพระธิดาในกรมหมื่นเทพพิพิธ หรือพระองค์เจ้าแขก พระโอรสในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน, 2563) ดังนั้น หม่อมเจ้าอุบลจึงเป็นพระราชวงศ์หญิงสมัยอยุธยา โดยเป็นพระธิดาในกรมหมื่นเทพพิพิธและเป็นพระราชนัดดาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

เอกสารหลักฐานข้างต้นยังได้ให้ข้อมูลที่บ่งชี้ว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงรับหม่อมเจ้าอุบลไว้เป็นภรรยาเช่นเดียวกับพระราชวงศ์หญิงพระองค์อื่นจากกรุงศรีอยุธยา อาทิ หม่อมเจ้ามิตร หม่อมเจ้ากระจาด ถึงแม้ว่าเอกสารหลักฐานเหล่านั้นจะไม่ได้ให้ข้อมูลที่ชี้ชัดว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับหม่อมเจ้าอุบลไว้เป็นภรรยาในช่วงเวลาใดก็ตาม

4) หม่อมเจ้าจิม

ในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (กรมศิลปากร, 2512) พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 1 (2495) จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471) และ (หนังสืออภินิหารบรรพบุรุษ, 2473) ให้ข้อมูลสอดคล้องตรงกันว่า หม่อมเจ้าจิมเป็นพระธิดาในเจ้าฟ้าจิตรหรือเจ้าฟ้าจิด ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับเป็นภรรยา โดยจากการตรวจสอบข้อมูลในเอกสารหลักฐานอื่น ทำให้ผู้วิจัยพบว่าเจ้าฟ้าจิตรหรือเจ้าฟ้าจิด ทรงเป็นพระโอรสในพระองค์ดำ (ปราชญ์ ตรีทอง, 2558) ผู้เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเพทราชา อันเกิดแต่พระสนม (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน, 2563) เจ้าฟ้าจิตรหรือเจ้าฟ้าจิดจึงเป็นพระราชนัดดาในสมเด็จพระเพทราชา ดังนั้นหม่อมเจ้าจิมจึงเป็นพระราชวงศ์หญิงจากราชตระกูลของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาอีกพระองค์หนึ่ง ที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับไว้เป็นภรรยาภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2

5) เจ้าจอมจิมหรือกรมบริจาภักดีศรีสุตารักษ์

จากการศึกษาสืบค้นในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 (2495) พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, 2512) และจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (กรมหลวงนรินทรเทวี, 2471) ร่วมกับการตรวจสอบข้อมูลในหนังสือลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาคที่ 4 สกุลเชื้อสายพระราชวงศ์กรุงธนบุรี (ปรีดา ศรีชลาลัย และอบทิพย์ แดงสว่าง, 2522) หมายรับสั่งเรื่องโปรดเกล้า ฯ ตั้งเจ้านครศรีธรรมราช จ.ศ. 1138 (คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, 2523) พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรมหลวงนรินทรเทวี และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2561) หนังสือการเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562) และพระประวัติสังเขปพระเจ้าขัติยราชินิกม สมมติไผ่สวรัย พระเจ้านครศรีธรรมราช ซึ่งจัดพิมพ์รวมอยู่ในหนังสือรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร, 2505) ทำให้ผู้วิจัยพบข้อมูลว่าเจ้าจอมจิมเป็นธิดาของพระปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งภายหลังจากที่เสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 พระปลัดเมืองได้ขึ้นเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) โดยได้รับการยอมรับจากกรมการเมือง ขวานนครศรีธรรมราช รวมถึงบรรดาหัวเมืองทางใต้ ทั้งนี้เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จไปปราบชุมนุมเจ้าพระยานครศรีธรรมราช และทรงได้ชัยชนะ ในครั้งนั้นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้ถวายเจ้าหญิงจิม พระธิดาให้เป็นบาทบริจาริกาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ต่อมาสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงโปรด ฯ ตั้งให้เจ้าหญิงจิมเป็นกรมบริจาภักดีศรีสุตารักษ์ พระสนมเอก เนื่องเจ้าจอมจิมได้ถวายงานรับใช้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี อีกทั้งยังเป็นพระมารดาของพระราชโอรสและ พระราชธิดาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีถึง 4 พระองค์ คือ สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, เจ้าฟ้าชายทัศพงศ์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์, เจ้าฟ้าชายนเรนทราธิราช และสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

6) เจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่

ในพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับหมอบรัดเล (2551) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 2 ตอน 2 (2495) ต่างก็มีเนื้อความที่แสดงให้เห็นถึงสายสัมพันธ์ความเป็นเครือญาติระหว่างสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกับเจ้าพระยาจักรี ผู้ที่ในเวลาต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งในเอกสารหลักฐานข้างต้นได้มีการกล่าวถึงสมเด็จพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ว่าทรงเป็นพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โดยมีได้ให้ข้อมูลหรือรายละเอียดเกี่ยวกับความเกี่ยวข้อหรือสายสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีกับพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเพิ่มเติมแต่อย่างใด ทั้งนี้เมื่อผู้วิจัยทำการสืบค้นตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารและหลักฐานอื่น ๆ อาทิ หมายรับสั่ง เรื่องการพระราชทานเพลิงพระศพ พระมารดาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าสุพันธุ์ ณ วัฒนาภิเษก จ.ศ. 1142 (คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, 2523) หนังสืออภินิหารบรรพบุรุษ (2473) หนังสือการเมืองไทย สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562) และหนังสือลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาคที่ 4 สกุลเชื้อสายพระราชวงศ์กรุงธนบุรี (ปรีดา ศรีชลาลัย และอบทิพย์ แดงสว่าง, 2522) และจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี (2471) ทำให้ผู้วิจัยพบว่าพระมารดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี หรือเจ้าฟ้าเหม็น คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงฉิมใหญ่ พระธิดาพระองค์ที่ 3 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งโปรดถวายให้เป็นบาทบริจาริกาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ในช่วงเวลาที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงรับราชการเป็นเจ้าพระยาจักรีในสมัยธนบุรี

จากการศึกษาข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า หม่อมเจ้ามิตร หม่อมเจ้ากระจาด หม่อมเจ้าอุบล หม่อมเจ้าฉิม เจ้าจอมฉิมหรือกรมบริจาภักดีศรีสุตารักษ์ และเจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ต่างก็เป็นภรรยาของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งทรงรับมาเป็นภรรยาภายหลังการเสวยกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง โดยผู้หญิงทั้งหมดล้วนมีภูมิหลังอยู่ในในวงศ์ตระกูลของชนชั้นสูง มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับผู้มีอำนาจในทางการเมืองการปกครองในฐานะลูกสาวหรือหลานสาว

2. บทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี

ในเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ข้างต้นปรากฏเพียงข้อมูลของผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหมดที่เกี่ยวกับชาติกำเนิดวงศ์ตระกูล และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยมีได้ให้ข้อมูลหรือกล่าวถึงบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหมดอย่างชัดเจน แต่จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหมดที่ปรากฏในเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ร่วมกับการศึกษา ตรวจสอบผลงานการศึกษาค้นคว้าเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับพระราชประวัติของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี การเมืองการปกครองสมัยธนบุรี รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของสังคมไทยในอดีต ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี ได้ว่า ผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี โดยเฉพาะ พระสนมเจ้าจอมทั้งหก มีบทบาททางการเมืองในลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบาย

สร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง เพื่อความมั่นคงในพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ รวมถึงความมั่นคงในสถานะและอำนาจทางการเมืองของขุนนาง ด้วยการสร้างความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์ที่กลุ่มชนชั้นสูงยึดถือกันมาอย่างช้านาน ทั้งนี้การที่ผู้หญิงชนชั้นสูงมีบทบาททางการเมืองในลักษณะนี้ กล่าวได้ว่าเป็นการแสดงบทบาทที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมชนชั้นสูง โดยจะเห็นได้ว่าผู้หญิงชนชั้นสูงในสังคมไทยในอดีตต่างก็ได้รับการปลูกฝังขัดเกลาให้มีความตระหนักรู้และให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับชนชั้นและวงศ์ตระกูลของตนอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังถูกปลูกฝังและคาดหวังจากวงศ์ตระกูลให้ปฏิบัติตามวัฒนธรรมทางการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ด้วยการแต่งงานเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ความเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกับผู้ที่อยู่ในสถานะหรือวงศ์ตระกูลที่สามารถรักษาหรือส่งเสริมการเลื่อนสถานะทางสังคมและอำนาจทางการเมืองของวงศ์ตระกูลของตนได้

เมื่อพิจารณาข้อมูลในเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ แล้วจะพบว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับเอาผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหมดมาเป็นภรรยา ในช่วงเวลาที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยอย่างแน่วแน่ ที่จะทำการกอบกู้ฟื้นฟูพระราชอาณาจักรที่ล่มสลายใน พ.ศ. 2310 ขึ้นมาใหม่ โดยมีพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ปกครอง ดังนั้นการรับเอาผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหมดซึ่งล้วนมีภูมิหลังเป็นชนชั้นสูงมาเป็นภรรยา กล่าวได้ว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีสามารถบรรลุพระราชประสงค์ข้างต้นได้ ด้วยการสร้างความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นเครือญาติกับกลุ่มชนชั้นสูงที่อยู่ในวงศ์ตระกูลของผู้มีอำนาจในสมัยอยุธยา รวมถึงการสร้างเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกับขุนนางและเจ้าเมืองผู้มีอำนาจการเมืองมากในสมัยธนบุรี

วัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของไทยที่ให้ความสำคัญกับเรื่องของกลุ่ม พวก พ้อง ชนชั้น และวงศ์ตระกูล ส่งผลต่อการดำรงสถานะการเป็นพระมหากษัตริย์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งมีภูมิหลังเป็นสามัญชน ไม่มีเครือข่ายสายสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับวงศ์ตระกูลขุนนางหรือชนชั้นสูงมาก่อน (วैयाจ, 2002/2557; นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562) การที่พระองค์ทรงรับเอาเชื้อพระวงศ์ของพระมหากษัตริย์สมัยอยุธยาอันได้แก่ หม่อมเจ้ามิตร หม่อมเจ้ากระจาด หม่อมเจ้าอุบล และหม่อมเจ้าฉิม มาเป็นภรรยา จะเป็นการส่งเสริมและช่วยให้การเป็นพระมหากษัตริย์ของพระองค์มีความชอบธรรม ได้รับการยอมรับและมีความมั่นคงมากขึ้นจากการได้เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกับเชื้อสายของกลุ่มผู้ปกครองเดิม สอดคล้องกับการอธิบายของนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่กล่าวถึงกรณีนี้ที่สมเด็จพระเพทราชาทรงรับเอากรมหลวงโยธาเทพ พระบรมราชกนิณีในสมเด็จพระนารายณ์ มาเป็นพระอัครมเหสีฝ่ายขวา และรับเอากรมหลวงโยธาเทพ พระราชธิดาในสมเด็จพระนารายณ์มาเป็นพระอัครมเหสีฝ่ายซ้าย เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการครองราชย์ของพระองค์ ด้วยการสร้างความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นเครือญาติกับพระมหากษัตริย์ในรัชกาลก่อนภายหลังจากที่พระองค์ทำการยึดอำนาจจากสมเด็จพระนารายณ์ และขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2562; สมฤทธิ์ ลือชัย, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และมนตรี รักษาดี, 2561; จิราณุ โสภากา, 2542)

การรับเอาเจ้าจอมฉิมหรือกรมบริจาภักดีศรีสุตารักษ์ ธิดาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) รวมถึงการรับเอาเจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ ลูกสาวเจ้าพระยาจักรี มาเป็นภรรยา กล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามธรรมเนียมและวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมไทย ที่บรรดาขุนนางมักถวายลูกสาวหรือหลานสาวให้เป็นบาทบริจาริกา

ในพระมหากษัตริย์ เพื่อสร้างความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงเป็นเครือญาติกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมอำนาจและสถานะทางการเมืองของตน อีกทั้งยังเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดี ส่วนการที่พระมหากษัตริย์ทรงรับเอาลูกสาวหรือหลานสาวของขุนนางไว้เป็นมาทบริจาริกา ก็เพื่อรักษาความมั่นคงในสถานะและพระราชอำนาจของพระองค์ อันเนื่องมาจากการยอมรับและการสนับสนุนจากบรรดาขุนนางที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติ (นวนชนก วิเทศวิทยานุศาสตร์, 2550; มาลี พฤษทรัพย์สวัสดิ์, 2551; วิภา เอี่ยมประไพ, 2555; สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2562) นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงภูมิหลังของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีที่เป็นสามัญชน ไม่มีเครือข่ายสายสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับวงศ์ตระกูลขุนนางหรือชนชั้นสูงมาก่อน การรับเอาธิดาของเจ้าพระเจ้านครศรีธรรมราช และลูกสาวของเจ้าพระยาจักรีมาเป็นภรรยา จึงมีส่วนที่ช่วยให้สถานะและ พระราชอำนาจมีความมั่นคงและได้รับการสนับสนุนมากขึ้นจากการเกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกับเจ้าพระยานครศรีธรรมราช และเจ้าพระยาจักรี ซึ่งทั้งสองถือเป็นขุนนางระดับสูงที่มีภูมิหลังอยู่ในกลุ่มของชนชั้นสูง และมีอำนาจบารมีทางการเมืองการปกครองอย่างกว้างขวาง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562)

การอธิบายถึงการมีบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหกในสมัยธนบุรีข้างต้น เป็นการอธิบายที่สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงที่ผ่านมา ซึ่งทำให้ดูเหมือนกับการที่ผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหกในสมัยธนบุรีมีบทบาททางการเมืองในลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมืองนั้นเป็นเพียงการแสดงบทบาทที่เป็นไปตามความคาดหวังของวงศ์ตระกูลและสังคม รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของสังคมไทย อีกทั้งยังเป็นบทบาทของผู้หญิงที่ถูกกำหนดและคัดเลือกโดยผู้ชายผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองหรือผู้ชายที่เป็นผู้นำของวงศ์ตระกูล ทว่าเมื่อมีการศึกษาให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น โดยยึดเอาผู้หญิงเป็นศูนย์กลางในการศึกษาวิเคราะห์ จะพบว่าการมีบทบาททางการเมืองในลักษณะดังกล่าวของผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหก นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคม และความต้องการของผู้ชายผู้มีอำนาจแล้ว ในทางหนึ่งยังเป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อตัวผู้หญิงเองด้วย โดยเฉพาะในกรณีของหม่อมเจ้ามิตรหม่อมเจ้ากระเจาต หม่อมเจ้าอุบล และหม่อมเจ้าฉิม ที่ต่างก็เป็นเชื้อพระวงศ์หญิงสมัยอยุธยาที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและบริบททางการเมืองภายหลังการล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา การได้ถวายตัวเป็นภรรยาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี จึงเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้เชื้อพระวงศ์หญิงทั้งสี่ สามารถรักษาสถานะและความเป็นอยู่ที่ดีแบบชนชั้นสูงในราชสำนักสยามของตนให้คงอยู่ต่อไปได้ ถึงแม้ว่าจะเป็น การปรับเปลี่ยนจากการเป็นพระราชธิดาหรือพระราชนัดดาของพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์หนึ่ง มาสู่การเป็นภรรยาของพระมหากษัตริย์อีกราชวงศ์หนึ่งก็ตาม ในขณะที่การถวายตัวเจ้าจอมฉิมหรือกรมบริจาริกาดีศรีสุदारักษ์ธิดาเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) และเจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ ลูกสาวเจ้าพระยาจักรีให้เป็นภรรยาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ก็นับเป็นหนทางที่ทำให้ผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งสองสามารถเลื่อนสถานะทางสังคมให้สูงขึ้นและยกระดับความเป็นอยู่มาสู่การเป็นชนชั้นสูงในราชสำนักในฐานะภรรยาของพระมหากษัตริย์ที่สำคัญหากผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหกได้ให้กำเนิดพระโอรส ย่อมส่งผลให้ตำแหน่งและสถานะในราชสำนักเลื่อนสูงขึ้น จากการเป็นพระมารดาของพระโอรส ซึ่งมีโอกาสในการเป็นผู้สืบทอดราชบัลลังก์

บทสรุป

วัฒนธรรมของสังคมไทยในอดีต โดยเฉพาะสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาให้ความสำคัญกับความแตกต่างในเรื่องเพศ ชนชั้นและวงศ์ตระกูล ส่งผลให้สถานะทางสังคมและการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกัน อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้หญิงที่อยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงมีบทบาทหน้าที่บางประการซึ่งแตกต่างไปจากผู้หญิงสามัญชน ที่มักถูกกำหนดให้มีบทบาทในพื้นที่ของบ้าน ทำหน้าที่เพียงการปรนนิบัติรับใช้ ดูแลบ้านและสมาชิกในครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงชนชั้นสูง ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนาง เจ้าเมือง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครอง ทำให้ผู้หญิงชนชั้นสูงเป็นผู้หญิงกลุ่มที่สามารถมีบทบาททางการเมืองได้ในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมและการเมืองในแต่ละช่วงเวลา โดยจากการศึกษาวิเคราะห์จะเห็นได้ว่าผู้หญิงชนชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรี อันได้แก่ หม่อมเจ้ามิตร หม่อมเจ้ากระจาด หม่อมเจ้าอุบล หม่อมเจ้าฉิม เจ้าจอมฉิมหรือกรมบริจาภักดีศรีสุตารักษ์ และเจ้าจอมมารดาฉิมใหญ่ ล้วนมีสถานภาพเป็นภรรยาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ที่มีบทบาททางการเมืองในลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง ทั้งนี้ การที่ผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหลายทั้งปวงมีบทบาททางการเมืองในลักษณะดังกล่าว มีสาเหตุมาจากภูมิหลังความเป็นมาของผู้หญิงทั้งปวง ซึ่งมีชาติกำเนิดเป็นชนชั้นสูงที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เป็นเครือญาติกับพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์หรือขุนนาง ประกอบกับการที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีมีภูมิหลังความเป็นมาเป็นสามัญชนนอกกลุ่มชนชั้นสูง รวมถึงวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครองของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับเรื่องกลุ่มพวกพ้อง ชนชั้นและวงศ์ตระกูล ทั้งหมดนี้ผลักดันให้สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรับเอาผู้หญิงชนชั้นสูงทั้งหลายมาเป็นภรรยาเพื่อสร้างเครือข่ายทางการเมืองและความชอบธรรมในการขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ของพระองค์ ในขณะที่ผู้หญิงชนชั้นสูงเองก็ได้รับผลดีจากการมีบทบาททางการเมืองในลักษณะนี้ไม่น้อย

อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบภาพรวมของการมีบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยธนบุรี กับผู้หญิงชนชั้นสูงในสุโขทัย สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ จะพบทั้งความเหมือนและความต่าง โดยความเหมือน คือ ผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และรัตนโกสินทร์ ต่างก็มีบทบาททางการเมืองในลักษณะของการเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง ซึ่งบทบาททางการเมืองในลักษณะนี้เป็นบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงชนชั้นสูงที่ถูกปลูกฝังมาตลอดและเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม รวมถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย ดังนั้นบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชนชั้นสูงในลักษณะนี้จึงปรากฏในทุกยุคสมัย ส่วนข้อที่แตกต่างกัน คือ ผู้หญิงชนชั้นสูงในสมัยสุโขทัยจะมีบทบาททางการเมืองปรากฏ 3 ลักษณะ ได้แก่ การเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองการปกครองโดยตรง การเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง และการมีส่วนในการแสดงถึงอำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์และพระราชอาณาจักร ด้วยการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ส่วนผู้หญิงชนชั้นสูงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ มีบทบาททางการเมืองปรากฏถึง 4 ลักษณะ คือ การเป็นผู้มีบทบาททางการเมืองการปกครองโดยตรง

การทำศึกสงครามป้องกันอาณาจักร การเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายสร้างความสัมพันธ์และเครือข่ายทางการเมือง และการมีส่วนในการแสดงถึงอำนาจบารมีของพระมหากษัตริย์และพระราชอาณาจักร ด้วยการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ในขณะที่ผู้หญิงชั้นสูงในสมัยธนบุรีมีบทบาททางการเมืองปรากฏเพียงหนึ่งลักษณะ ข้อแตกต่างดังกล่าวเป็นผลมาจากการที่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์มีระยะเวลายาวนานกว่าสมัยธนบุรี ทำให้สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์มีบทบาททางสังคม สถานการณ์ทางการเมือง รวมถึงเหตุการณ์สำคัญที่แตกต่างหลากหลายมากกว่าสมัยธนบุรี ซึ่งความแตกต่างหลากหลายในบทบาททางสังคม สถานการณ์ทางการเมือง รวมถึงเหตุการณ์สำคัญนี้เป็นเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้ผู้หญิงชั้นสูงในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์สามารถแสดงบทบาททางการเมืองได้มากกว่าสมัยธนบุรี

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาสถานภาพและบทบาททางการเมืองของผู้หญิงชั้นสูงในราชสำนักสมัยธนบุรีเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยพบว่าภายหลังการสิ้นสุดสมัยธนบุรี และผลัดเปลี่ยนแผ่นดินสู่สมัยรัตนโกสินทร์ มีพระราชวงศ์หญิงในราชตระกูลของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีหลายพระองค์ที่มีได้ถูกสำเร็จโทษไปพร้อม ๆ กับพระราชวงศ์ชาย ดังนั้นควรมีการศึกษาสถานภาพและบทบาททางการเมืองของพระราชวงศ์หญิงในราชตระกูลของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีภายหลังการผลัดเปลี่ยนแผ่นดินอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นการเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์สตรีให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2505). **รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**. รุ่งเรืองรัตน์.
- กรมศิลปากร. (2512). พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช ของหลวงอนุสรสิทธิกรรม (บัว ณ นคร) ใน **ประชุมพงศาวดาร เล่ม 31 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 53 (ต่อ) – 57) พงศาวดารเมืองสงขลา นครศรีธรรมราช พัทลุง ขวา และโกศปานไปฝรั่งเศส ภาค 1**. องค์การคำของคุรุสภา.
- กรมศิลปากร. (2512). พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ใน **ประชุมพงศาวดาร เล่ม 40 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 65-66) พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี จดหมายเหตुरายวันทัพสมัยกรุงธนบุรี**. องค์การคำของคุรุสภา.
- คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์. (2523). **ประชุมหมายรับสั่งภาคที่ 1 สมัยกรุงธนบุรี**. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- จงจิตต์ โศภณคณาภรณ์. (2554). **สังคมวิทยาสตรี**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- จิราณัฐ โสภาก. (2542). **บันทึกเรื่องผู้หญิงในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย** [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- ชลธิศา จำปาเทศ. (2535). **บทบาทสตรีในประวัติศาสตร์ชาติไทย** [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2545). บทบาทและสถานภาพของผู้หญิงกับการเมืองในประวัติศาสตร์สังคมไทย. **ศิลปวัฒนธรรม**, 23(7), 62-70.
- วัยอาจ, เดวิด เค. (2557). **Thailand: A short History** [ประวัติศาสตร์ไทยฉบับสังเขป] (พิมพ์ครั้งที่ 3). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธิดา สารยา. (2552). **อารยธรรมไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). เมืองโบราณ.
- นรินทร์เทวี, กรมหลวง. (2471). **จดหมายเหตุความทรงจำ**. (พิมพ์ครั้งที่ 2.). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- นรินทร์เทวี, กรมหลวง และ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2561). **จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทร์เทวี และพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เฉพาะตอน พ.ศ. 2310-2363)**. ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.
- นวนชนก วิเทศวิทยานุกาตร์. (2550). **บทบาทด้านการเมืองและสังคมของพระราชชายาเจ้าดารารัศมีที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2416-2476)** [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์].
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2562). **การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี**. (พิมพ์ครั้งที่ 14). มติชน.
- นิพัทธ์พงศ์ พุ่มมา และณรงค์กรรณ รอดทรัพย์. (2555). นางพระยาแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์: ผู้หญิงกับอำนาจเชิงพื้นที่ในหล้ากมิตติ. **วารสาร มจร. วิชาการ**, 15(30), 71-88.
- บุญเดิม ไพเราะ. (2519). **สถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย** [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ปราชญ์ เกรือทอง. (2558). “ห้องกับเจ๊ก” การเมืองราชสำนักฝ่ายเรื่องซุบซิบเจ้าหญิงอยุธยาในพระเจ้าตากสินฯ. **ศิลปวัฒนธรรม**, 36(11). https://www.silpamag.com/history/article_39939.
- ปรีดา ศรีชลาลัย และอบพิทย์ แสงสว่าง. (2522). ลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาคที่ 4 สกุลเชื้อสายพระราชวงศ์กรุงธนบุรีและสายสัมพันธ์ของสกุลจางตรงคกุล. (พิมพ์ครั้งที่ 5). โรงพิมพ์การรถไฟ.
- พรศิริ บุรณเขตต์. (2540). **นางใน: ชีวิตทางสังคมและบทบาทในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 5** [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].
- พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี แผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ฉบับหมอบรัดเล**. (2551). (พิมพ์ครั้งที่ 3). โมะขิต.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน**. (2563). ไทยควอลิตี้บุ๊กส์.
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา เล่ม 2 ตอน 1**. (2495). โอเดียนสโตร์.
- พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา เล่ม 2 ตอน 2**. (2495). โอเดียนสโตร์.

- มาลี พฤษพงษ์พวงวดี. (2551). **ย้อนรอยสิทธิความเป็นคนของผู้หญิง**. ออฟเซ็ท.
- วรรณภา โพธิ์น้อย. (2553). “สถานภาพและบทบาทชายหญิงในสังคมโลก” **ประมวลสาระชุดวิชาการศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัย** สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิภา เี่ยมมประไพ. (2555). **การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของสตรีฝ่ายในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศิริรัตน์ แดตสกุล. (2559). **ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สนธยา พลศรี. (2553). **หลักสังคมวิทยา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โอเดียนสโตร์.
- สมฤทธิ์ ลือชัย, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และมนตรี รักษาดี. (2561). มุมมองใหม่: พระเจ้าตากสิน (เอกสารสรุปการเสวนา “มุมมองใหม่ในประวัติศาสตร์พระเจ้าตากสินมหาราช” จัดโดยสถาบันอยุธยาศึกษา 7 มิ.ย. 2555) ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ (บ.ก.). **มุมมองใหม่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ตากสิน มหาราช** (หน้า 248-281). (พิมพ์ครั้งที่ 2). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สุธรา สัจฉายา. (2561). **ประวัติศาสตร์สมัยธนบุรี**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). สารคดี.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2546). ขัตติยนาถแห่งราชอาณาจักรสยาม. **ศิลปวัฒนธรรม**, 24(3), 70-99.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2562). **พระสุพรรณกัลยา จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). เมืองโบราณ.
- สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. (2547). สตรีในประวัติศาสตร์การเมืองไทย: ประเด็น 2475. ใน อุ่นเรือน ทองอยู่สุข (บ.ก.). **มิติสตรี วิถีสังคมไทย**. วิชาการพิมพ์.
- อภินิหารบรรพบุรุษ**. (2473). โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- อิรภัทร สุริยพันธุ์. (2552). **มโนทัศน์เรื่อง “เมีย” ในสังคมไทย พ.ศ. 2394-2478**. [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

อัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ*

Taiwan's Identity and Cross-Strait Relations

ปิยะฉัตร จิระฉวีวรรณ**

Piyachat Jirachaweewan

ศุภกาญจน์ พงศ์ยี่หล้า***

Suppakarn Pongyelar

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการเกิด การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันที่ดำรงควบคู่ไปกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านเอกสารทุติยภูมิในการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวัน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์และผลประโยชน์ของไต้หวันซึ่งมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไต้หวันและจีน เพื่อศึกษาความเกี่ยวเนื่องของอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ และการขับเคลื่อนการพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ

ผลการวิจัยพบว่าท่าทีและสถานการณ์ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ ตลอดจนหลักการทางกฎหมายและสนธิสัญญาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันระหว่างไต้หวัน-จีนก่อให้เกิดสำนึก การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันเพิ่มมากขึ้นซึ่งขับเคลื่อนทั้งโดยภาครัฐและภาคประชาชน จนอนาคตทางการเมืองและผู้ปกครองของไต้หวันถูกผูกโยงไปกับการพัฒนาอัตลักษณ์ทางการเมืองกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ การพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันได้นำมาซึ่งสำนึกในความเป็นไต้หวันและแบ่งแยกจากจีน แต่ไต้หวันก็ยังไม่อาจไปสู่อิสรภาพอย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันการพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่ออนาคตความสัมพันธ์กับจีนอีกด้วย

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ของไต้หวัน, ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบระหว่างไต้หวัน-จีน

* บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของภาคนิพนธ์เรื่อง "อัตลักษณ์แห่งชาติของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ"

This article is part of a thesis titled "Taiwan's National Identity and Cross-Strait Relations"

** บัณฑิตปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Bachelor degree Student, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900

*** รองศาสตราจารย์ ดร., คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

Associate Professor, Doctor, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University, Bangkok 10900

Received: October 4, 2022 **Revised:** November 21, 2022 **Accepted:** December 26, 2022

Abstract

This research article attempts to study the emergence, development and transformation of Taiwan's identity that exists in parallel with cross-Straits relations. The study employed qualitative research method using secondary data in the analysis of Taiwan's identity and interests, and factors influencing Taiwan's identity and interests, which affect Taiwan-China relations.

The research found that stances and cross-straits relationships as well as legal principles and treaties from the past to the present between Taiwan and China have created awareness, development and the increase in the transformation of Taiwan's Identity. These are induced by the government and the public sectors and make the future of Taiwan's political power and rulership tie to the development of political identity and cross-Straits relations. This development of Taiwan's identity has brought about a sense of Taiwaneseeness and divided itself from China. Yet Taiwan is still unable to achieve full independence, and furthermore the development of Taiwan's identity creates uncertainty for the future of relations.

Keywords: Taiwan's Identity ,Cross-Straits Relations

บทนำ

ตามอนุสัญญามอนเตวิโดที่ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของรัฐ ใต้หวันมีคุณสมบัติของความเป็นรัฐครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือใต้หวันก็มีดินแดนที่แน่นอน มีประชากรอาศัยมายาวนาน มีรัฐบาลที่ปกครองตนเอง แม้หลายประเทศจะทำข้อตกลงทางการค้าหรือสานสัมพันธ์กับใต้หวัน แต่ใต้หวันก็ยังไม่ได้รับการรับรองทางการทูตจากประเทศส่วนใหญ่และยังไม่มีเป็นที่รู้จักกันอย่างเป็นทางการในฐานะรัฐอธิปไตย ทั้งนี้อุปสรรคความเป็นรัฐอธิปไตยเป็นผลมาจากแรงกดดันจากจีนที่ปัจจุบันกลายเป็นมหาอำนาจ ได้กำหนดว่า ภายใต้การดำรงอยู่ของสองรัฐที่อ้างว่าเป็นประเทศจีนนั้น จะมีเพียงหนึ่งรัฐเท่านั้นที่เรียกว่าประเทศจีน (พิพิธญาณ์ แสงปัญญา, 2561) โดยจีนมองว่าใต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน (Kristine Yeh Koopman, 2016) ด้วยความกลัวที่จะถูกโจมตีอำนาจทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์หลายประเทศรวมถึงองค์กรระหว่างประเทศต่างสนับสนุนการอ้างสิทธิ์บนใต้หวันของจีนมากกว่าและไม่ถือว่าใต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยอย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตามใต้หวันไม่ยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของจีนและต้องการแสวงหาการเป็นรัฐอธิปไตยอย่างเป็นทางการมาโดยตลอด ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับใต้หวันแม้จะมีการปรับความสัมพันธ์กันให้ใกล้ชิดมากขึ้นจากการบูรณาการทางเศรษฐกิจแต่ก็ไม่อาจนำไปสู่ความร่วมมืออย่างถาวร ความเป็นชาตินิยมของจีนที่กำลังเติบโตนี้ ประกอบกับการเติบโตของอัตลักษณ์ในใต้หวันที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงยิ่งเพิ่มความขัดแย้งมากขึ้น ซึ่งอัตลักษณ์ของใต้หวันมีความเชื่อมโยงและส่งผลอย่างมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างใต้หวันกับจีนอย่างมีนัยยะสำคัญ กล่าวคือ

การที่ไต้หวันพัฒนาอัตลักษณ์เป็นผลมาจาก ทั้งความพยายามแข่งขันในการเป็นจีนเดียวที่แท้จริงในช่วงแรก ความพยายามที่จะหลุดพ้นจากการถูกกดขี่ จนกระทั่งพัฒนามาเป็นความเป็นไต้หวันที่แตกต่างกันจากจีน ขณะเดียวกันท่าทีและนโยบายความสัมพันธ์กับจีน ก็เป็นผลมาจากการผลักดันของรัฐบาลและความต้องการของประชาชนชาวไต้หวันเองที่มุ่งระบุอัตลักษณ์ของตน การเติบโตของอัตลักษณ์ของไต้หวันนำมาซึ่ง ความต้องการที่จะกำหนดอนาคตทางการเมืองด้วยตนเองและมีผลต่อการนิยามของประชาชนชาวไต้หวัน แนวโน้มนี้ผลักดันให้จีนกับไต้หวันห่างกันมากขึ้นและอนาคตของไต้หวันนั้นมีแนวโน้มที่จะเอนเอียงไปหา เอกราชมากกว่าในอดีต (Vincent Wei-cheng Wang, 2017)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากประวัติศาสตร์และบริบททางการเมือง รวมทั้งเศรษฐกิจและสังคมระหว่าง ไต้หวันกับจีน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบนั้นมีความเกี่ยวเนื่อง กันอยู่เสมอมาและการพัฒนาอัตลักษณ์ในไต้หวันนั้นเชื่อมโยงกับการแสวงหาเอกราชมาย่างแยกไม่ออก อีกทั้งการเมืองภายในไต้หวันยังสะท้อนถึงการเมืองระหว่างช่องแคบอีกด้วย การเกิดอัตลักษณ์ของไต้หวัน เป็นตัวขับเคลื่อนหลักทางการเมืองของชาวไต้หวันในความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบและยังนำมาซึ่งการแข่งขัน ทางการเมืองภายในประเทศ เห็นได้จากการแข่งขันระหว่างพรรคก๊กมินตั๋ง (KMT) กับพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (DPP) ที่มักจะสัมพันธ์อยู่กับประเด็นความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่หัวข้อวิจัย เรื่องอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ โดยจะศึกษาเกี่ยวกับการเกิด การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันที่ดำรงอยู่ควบคู่ไปกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ

การทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งตามกลุ่มงานออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบระหว่างไต้หวันกับจีน พบว่ามีประเด็นและข้อสรุปที่เหมือนกันหลายประเด็น ทั้งสาเหตุของความขัดแย้ง รูปแบบความสัมพันธ์ ปัญหาและอุปสรรคต่อความสัมพันธ์ ตลอดจนท่าทีในอนาคต ที่อาจนำไปสู่การตัดสินใจในอนาคตของไต้หวันกับจีน Vincent Wei-cheng Wang (2017), Kristine Yeh Koopman (2016) และพิริยญาณ์ แสงปัญญา (2561) ต่างชี้ว่าเป็นผลมาจากการที่ชาวไต้หวันและชาวจีน ยึดถืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองที่แตกต่างกันมากขึ้น แม้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง และขอบเขตของความสัมพันธ์เข้าด้วยกัน ปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจเติบโตขึ้นในระดับที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน แต่ความต่างทางอัตลักษณ์ชาติที่ยังคงอยู่ทำให้ทั้งสองถอยห่างกันมากขึ้น การบรรจบกันทางการเมือง ของทั้งสองเป็นไปได้ยาก ขณะที่การปรองดองก็ไม่เป็นที่พอใจสำหรับชาวจีนและชาวไต้หวันอีกต่อไป แต่การแยกตัวออกจากกันอย่างถาวรก็อาจเกิดขึ้นได้ในเร็ววัน เพราะจีนไม่ยอมรับ อีกทั้งชาวไต้หวันบางส่วน ก็ยังไม่พร้อมที่จะแยกตัวอย่างอิสระหรือยังคงอยากรักษาไว้ซึ่งสถานะเช่นนี้ต่อไป รวมถึงชาติอื่น ๆ ก็ยังคง ไม่กล้าเสี่ยงต่อการต่อต้านจีนและหันมาสนับสนุนไต้หวันอย่างชัดเจน แต่สิ่งสำคัญคือชาวไต้หวันต้องการที่จะมีอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจในอนาคตทางการเมืองของตนเอง

งานกลุ่มที่สอง นโยบายจีนเดียว ต่างก็อธิบายว่าในขั้นต้นนโยบายนี้เป็นเพียงตัวแทนทัศนะของเจียง ไคเช็กและเหมา เจ๋อตงที่ทั้งสองฝ่ายโต้แย้งกันว่ารัฐบาลของพวกเขาเป็นหนึ่งในจีนที่แท้จริง ประเทศที่ต้องการสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนจำเป็นต้องยอมรับแค่อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้นว่าไต้หวันหรือจีนอยู่ในฐานะที่เป็นประเทศจีนอย่างเป็นทางการ แต่ต่อมานโยบายจีนเดียวได้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ใช่ชนโยบายที่มีเพียงจีนเดียวเท่านั้น ที่มีอยู่ แต่จีนเป็นจีนแผ่นดินใหญ่ซึ่งไม่รวมไต้หวันอีกต่อไปและไต้หวันเป็นรัฐเอกราชของตนเอง (Kristine Yeh Koopman, 2016; Dalton Lin, 2022)

งานกลุ่มที่สาม อัตลักษณ์ของชาวไต้หวัน ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก Shelley Rigger (2003) ได้จำแนกอัตลักษณ์ของไต้หวันออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์/กลุ่มชาติพันธุ์ย่อย จำแนกจากมณฑลภูมิภาคเดิมของผู้คนในไต้หวัน อัตลักษณ์แห่งชาติ จำแนกผ่านมิติทางวัฒนธรรม ชาติพันธุ์และประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ทางการเมือง หมายถึงความเป็นพลเมือง การให้ความสำคัญกับสิทธิพลเมืองและประชาธิปไตย ซึ่งอัตลักษณ์ในแต่ละรูปแบบมีความแตกต่างหลากหลาย ซับซ้อน และอาจจะขัดแย้งกันทั้งในตัวเองและข้ามอัตลักษณ์ อีกทั้งมีความเชื่อมโยงกับอิสรภาพของไต้หวันหรือการผนวก รวมกับจีนอีกด้วย ขณะที่ Chang Yen Tsai (2007) จำแนกอัตลักษณ์ของไต้หวันเป็นอัตลักษณ์แห่งชาติ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และ อัตลักษณ์ของพรรคการเมือง และวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์ของไต้หวันว่าพัฒนา มาจากประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับจีนแผ่นดินใหญ่ แต่มีการปรับเปลี่ยนตามประสบการณ์ทางการเมือง สภาพแวดล้อมต่างๆ และ ภาวะผู้นำทางการเมืองของชาวไต้หวัน Chang เน้นศึกษาพัฒนา การทางการเมืองของไต้หวันที่มีต่ออัตลักษณ์ของชาวไต้หวันและเสนอว่าปัจจัยทางการเมือง วัฒนธรรม และสังคมมีผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ไต้หวัน โดยการเมืองเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการสร้างอัตลักษณ์แห่งชาติ ชาติพันธุ์ และพรรคการเมือง ส่วนบทความเรื่องอัตลักษณ์ไต้หวันในยุคโลกาภิวัตน์ของวอเรนซ์ โกวิทเสถียรชัย (2012) ชี้ว่าช่วงแรกอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อาจมีบทบาท ในการเป็นเครื่องมือต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แต่ต่อมา อัตลักษณ์แห่งชาติเป็นสิ่งสำคัญกว่าในการกำหนดความแตกต่างในการจัดกลุ่มทางการเมืองในไต้หวัน

งานกลุ่มที่สี่ ความเป็นประชาธิปไตยและอัตลักษณ์ของชาวไต้หวันและผลกระทบต่อความสัมพันธ์ ระหว่างไต้หวัน-จีน อาทิงงานของ Yitan Li (2013) และ Richard Bush and Ryan Hass (2019) มีข้อเสนอไปในทิศทางเดียวกันว่าประชาธิปไตยและอัตลักษณ์ของชาวไต้หวันนั้นเกิดและเติบโตขึ้นในหมู่คนไต้หวัน มาโดยตลอด ประชาธิปไตยและอัตลักษณ์ของชาวไต้หวันที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทั้งสองเป็นอย่างมาก ในแง่ของความตึงเครียดและทำให้ความสัมพันธ์ทั้งสองถดถอยห่างมากขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่มนี้พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวัน-จีนล้วนตั้งอยู่ บนประเด็นของการระบุและแสวงหาอัตลักษณ์บนดินแดนไต้หวันของทั้งไต้หวันและจีน ซึ่งประเด็นเรื่อง อัตลักษณ์นี้เป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดความร่วมมือและขัดแย้งระหว่างจีนกับไต้หวันมาโดยตลอด ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบจึงมีความสำคัญ อย่างมาก

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาความเกี่ยวเนื่องของอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ และการขับเคลื่อนการพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ

ขอบเขตของการวิจัย

งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาผ่านมุมมองของไต้หวันเป็นหลัก ในส่วนของอัตลักษณ์ไต้หวันจะมุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันและความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ หรือความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนของไต้หวัน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่การถอยร่นของก๊กมินตั๋งและย้ายรัฐบาลสาธารณรัฐจีนมายังไต้หวันในปี 1949 จนถึงปัจจุบัน เพราะถือเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ข้ามระหว่างจีนกับไต้หวันอย่างเป็นทางการ ผู้ศึกษาจะวิเคราะห์การพัฒนาเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวัน โดยทบทวนภูมิหลังการเมืองทั้งภายในประเทศไต้หวัน และความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบไต้หวัน-จีนที่เกี่ยวข้องอยู่กับการพัฒนา อัตลักษณ์ของไต้หวัน ในส่วนอัตลักษณ์ของไต้หวันศึกษาผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในประเทศและบริบทสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทความวิชาการและงานวิจัยทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบที่เกี่ยวข้องอยู่กับการเกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ไต้หวัน

ผลการศึกษา

ภาพรวมท่าทีและสถานการณ์ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ไต้หวันมีประวัติศาสตร์ซับซ้อนกับจีนอย่างยาวนาน ในสมัยที่จีนยังเป็นจักรวรรดิ ไต้หวันได้ตกเป็นส่วนหนึ่งของจีน ประเทศจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองมาเรื่อยๆจนกระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะ ก๊กมินตั๋งได้ถอยร่นและย้ายรัฐบาลสาธารณรัฐจีนมายังไต้หวัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองอย่างชัดเจน เนื่องจากทั้งสองต่างก็มองว่าตนเป็นประเทศจีนอย่างเป็นทางการและพยายามแสดงสถานะของตนแข่งกันมาโดยตลอด มีการแย่งกันเป็นกระบอกเสียงของประชาชนจีนในเวทีโลก ช่วงแรกไต้หวันเป็นที่ยอมรับแต่ในภายหลังประเทศส่วนใหญ่หันมาให้การยอมรับจีนแทน จนไต้หวันสูญเสียสมาชิกภาพในฐานะประเทศตัวแทนชาวจีนให้กับจีนในปี 1971 และถูกถอนการรับรองว่าสาธารณรัฐจีนมีฐานะเป็นรัฐ ไต้หวันจึงกลายเป็นดินแดนที่จีนอ้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของจีนตั้งแต่นั้นมา

การต่อสู้ทางการเมืองของก๊กมินตั๋งและคอมมิวนิสต์จีนก่อให้เกิดเป็นปัญหาความความขัดแย้งสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อเจียง ไคเช็กอสัญกรรม เจียง จิงก๊วกก็ยังคงปกครองแบบอำนาจนิยมต่อไป แต่ด้วยแรงกดดันจากทั้งภายในและภายนอก ทำให้รัฐบาลเริ่มมีการปฏิรูปการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่ปี 1986 และต่อมาได้หัวนค่อยๆเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ ในแต่ละช่วงเวลา ความสัมพันธ์ได้หัวนต่อจีนมีทั้งช่วงที่สนับสนุนการประกาศเอกราชเพื่อแยกออกจากจีนและช่วงใกล้ชิดกับจีนขึ้นอยู่กับผู้นำในขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างทั้งสองจึงยังคงดำรงอยู่และ ไม่อาจหาทางออกได้มาจนถึงในปัจจุบัน เนื่องจากความซับซ้อนของทั้งจีน-ไต้หวันและความเห็นที่แตกต่างกันในไต้หวันนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ ในการศึกษาปัญหาความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงการเกิด การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวัน เนื่องจากความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบนั่น ตั้งอยู่บนประเด็นสำคัญคือการแสวงหาความเป็นรัฐอธิปไตยของไต้หวันและปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างยาวนานนั้นเกี่ยวเนื่องอยู่กับเรื่องของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ

การเกิด การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวัน

การพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันส่งผลสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีน ความสนใจของชนชั้นนำทางการเมืองในไต้หวันได้ถูกดึงไปที่ปัญหาอัตลักษณ์ โดยอัตลักษณ์ในไต้หวันมักผูกติดกับคำถามที่ว่าไต้หวันควรหรือไม่ควรเป็นส่วนหนึ่งของจีน การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์นี้เป็นรากฐานให้ไต้หวันกลายเป็นประเทศเอกราชทางนิตินัย อำนาจอธิปไตยภายนอกของไต้หวันจึงเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวัน (Yang Zhong, 2016) การเกิด การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในไต้หวันมีความสำคัญอย่างมาก เพราะจะเห็นถึงสาเหตุความขัดแย้ง ท่าที สถานการณ์และนโยบายของจีน-ไต้หวัน และการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในไต้หวันมีผลอย่างมากต่ออนาคตความสัมพันธ์ของทั้งสองที่ไม่แน่นอนมากขึ้น การที่คนส่วนใหญ่ในไต้หวันปฏิเสธที่จะระบุตัวตนว่าเป็นชาวจีนนำมาซึ่งความกังวลต่อจีนว่าจะทำลายโอกาสในการรวมประเทศในอนาคตอย่างมากจึงกดดันและขู่มับังคับทางการทหาร ซึ่งหากศึกษาจะพบว่าอัตลักษณ์ของไต้หวันถูกกำหนดและเปลี่ยนแปลงในด้านการเมืองหรือรัฐ ความสัมพันธ์ภายนอกของไต้หวันกับจีนและทั่วโลก มากกว่าทางด้านวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์ การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของจีนกับไต้หวันอยู่บนกระบวนการที่แตกต่างกันที่เกิดขึ้นในระหว่างขั้นตอนทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันและความแตกต่างของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศ ไม่ใช่จากการสร้างวัฒนธรรมชาติพันธุ์ใหม่ภายในของไต้หวัน อัตลักษณ์ไต้หวันเริ่มที่จะเพิ่มขึ้นในช่วงต้นปี 1990 ส่วนอัตลักษณ์จีนเริ่มลดลง และภายหลังจากปี 2000 คนไต้หวันไม่ได้ปฏิเสธวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติพันธุ์จีน แต่ปฏิเสธการเป็นพลเมืองของจีนและระบุว่าตนเป็นคนสัญชาติไต้หวันในฐานะรัฐอธิปไตย (Shiau-Chi Shen, 2013) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของไต้หวันเป็นการนิยามโดยการยอมรับของชาวไต้หวันว่าไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยที่แยกจากจีน ไต้หวันเป็นรัฐชาติที่กำหนดโดยอำนาจอธิปไตยและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์แทนที่จะเป็นรัฐชาติที่สร้างขึ้นจากวัฒนธรรมไต้หวันที่มีโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ (Yang Zhong, 2016) ยกตัวอย่างจากการให้สัมภาษณ์ของ Shu Shennan นักศึกษา ด้านธุรกิจที่กล่าวว่า

“ผมเกิดในไต้หวัน อาศัยอยู่ในไต้หวัน ดังนั้นแน่นอนว่าผมคือชาวไต้หวัน ไม่ใช่ชาวจีน เราเพียงแค่มีสันกำเนิดจากจีน” ซึ่งจะเห็นนัยยะสำคัญจากประโยคข้างต้นที่ว่า เป็นการระบุว่าตนเป็นคนไต้หวันไม่ใช่พลเมืองจีน หากแต่มีรากฐานมาจากจีน (วรอนงค์, 2012) ทั้งนี้การเกิด การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของไต้หวันสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของไต้หวันช่วงก่อนการย้ายที่ทำการของก๊กมินตั๋งในปี 1949

ไต้หวันก่อนที่ก๊กมินตั๋งจะอพยพรัฐบาลสาธารณรัฐจีนมานั้น เดิมเป็นที่อาศัยของชาวพื้นเมืองและกลายเป็นอาณานิคมชาติต่าง ๆ รวมถึงจีน หลังจากที่รัฐบาลราชวงศ์ชิงเอาชนะด้วยกองกำลังทหารและเข้าควบคุมไต้หวัน ไต้หวันได้ถูกตั้งให้เป็นจังหวัดหนึ่งในการปกครองของมณฑลฝูเจี้ยนในปี 1885 ต่อมาได้ยกไต้หวันให้ญี่ปุ่นหลังจากที่พ่ายแพ้ต่อญี่ปุ่นในสงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งแรก ผลจากการยึดครองของญี่ปุ่นในไต้หวันก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของไต้หวันขึ้นเป็นครั้งแรก (Melissa Brown, 2008: 8) ชาวไต้หวันในท้องถิ่นและผู้อพยพได้หลอมรวมเป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อต่อต้านการคุกคามจากญี่ปุ่น (Yitan Li, 2014)

2. อัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1949 - 1987

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามไต้หวันได้กลับคืนจีนอีกครั้งตามปณิญาพอสถิตที่ระบุว่าไต้หวันจะถูกส่งกลับไปยังสาธารณรัฐจีนซึ่งเป็นจีนแผ่นดินใหญ่ที่ควบคุมโดยพรรคก๊กมินตั๋ง ภายใต้การปกครองไต้หวันของเจียง ไคเช็ก ได้มีการใช้นโยบายในการ ‘รวมกลุ่ม’ ชาวไต้หวันให้เป็นจีน (Stephane Corcuff, 2002) เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมจีนในไต้หวัน และได้ดำเนินนโยบายกำจัดอัตลักษณ์ของไต้หวันที่แตกต่างจากจีนด้วยการใช้ความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง KMT ยังยึดจีนแผ่นดินใหญ่เป็นบ้านเกิดและเป็นพื้นฐานเอกลักษณ์ประจำชาติด้วยคำปฏิญาณว่าจะ ‘ฟื้นฟูและกอบกู้แผ่นดินใหญ่อีกครั้ง’ และยึดเอาประเทศจีนเป็นรากฐานของความคิดโดยไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ของชาวพื้นเมือง การปกครองของก๊กมินตั๋งทำให้ชาวไต้หวันจำนวนมากรู้สึกแปลกแยก ถูกกดขี่ และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ครั้งที่สองในไต้หวัน ชาวไต้หวันจำนวนมากเชื่อมโยงจีนกับวัฒนธรรมจีนเข้ากับการปกครองแบบเผด็จการและการปราบปรามของก๊กมินตั๋ง (Dahlia Gottlieb, 2017) สิ่งเหล่านี้จึงนำมาซึ่งความต้องการในการทำให้ไต้หวันเป็นประชาธิปไตยอย่างมาก เพราะปรารถนาที่จะเอาชนะรัฐบาลฝ่ายเดียวภายใต้พรรคชาตินิยมจีนอย่าง KMT ที่เข้ามาปกครองไต้หวัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่ถูกพัฒนาขึ้นจากความต้องการที่จะหลุดพ้นจากการปกครองแบบเผด็จการจากผู้นำที่ถอยร่นมาจากจีนและมาจากการที่เห็นถึงการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ของจีนอีกด้วย นำมาซึ่งความต้องการในการทำให้ไต้หวันเป็นประชาธิปไตยและทำให้การปกป้องอัตลักษณ์และคุณค่าประชาธิปไตยของชาวไต้หวันถูกโยงเข้าด้วยกัน ขณะเดียวกันชาวจีนไม่ได้ถูกมองว่าเป็นพี่น้องหากแต่เป็นคนอื่น (Dahlia Gottlieb, 2017) นโยบายกลืนกลายไต้หวันของ KMT นอกจากก่อให้เกิดอัตลักษณ์ขึ้นใหม่ที่เชิดชูความเป็นจีนขึ้นจากความพยายามของรัฐบาล แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นจุดกำเนิดทางประวัติศาสตร์ของลัทธิชาตินิยมในไต้หวัน ชาวไต้หวันจำนวนมากมองว่าจีนเป็นคนนอกและชาวไต้หวันเป็นชุมชนที่แตกต่างจากชาวจีนเหล่านี้ จนเกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชของไต้หวัน

3. อัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1988 - 2017

ในทศวรรษ 1980 การสร้างอัตลักษณ์ทางระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยของไต้หวันเริ่มเกิดขึ้น และ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์ของไต้หวันระหว่างปี 1988 เป็นต้นมาเป็นผลมาจากการเป็นประชาธิปไตย ทั้งการสิ้นสุดของกฎอัยการศึกในปี 1987 และการอนุญาตจากรัฐบาลให้มีฝ่ายค้าน ตลอดจนมีการเลือกตั้งถือเป็นการเริ่มต้นของการเป็นประชาธิปไตยของไต้หวัน อีกทั้งกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไต้หวันได้ก่อให้เกิดการนิยามความหมายใหม่แก่อัตลักษณ์และผลประโยชน์แห่งชาติของไต้หวันว่าชาวไต้หวันเป็นผู้กำหนดอนาคตของไต้หวันเองจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางการเมืองของไต้หวัน ด้วยเหตุนี้ชาตินิยมของไต้หวันจึงมีความโดดเด่นอย่างมากและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมก็ได้รับความนิยมมากขึ้น เห็นได้จากในช่วงของรัฐบาลจากพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้าได้ส่งเสริมกระบวนการ “De-sinification” คือ การทำให้เป็นไต้หวัน (Taiwanisation) โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของความเป็นไต้หวัน (Daniel C. Lynch, 2010: 693 - 717) ที่สำคัญที่สุดคือทั้งประชาชนและรัฐบาลในไต้หวันต่างมองว่าการรวมแผ่นดินใหญ่ในทันทีภายใต้เงื่อนไขของจีนจะหมายถึงการพังทลายของเสรีภาพทางการเมืองที่ยากจะชนะ (Dongtao Qi, 2012: 973 - 991) ดังนั้นการสร้างความเป็นประชาธิปไตยของไต้หวัน จึงส่งผลต่อการส่งเสริมการปกป้องประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็ปฏิเสธระบอบการเมืองที่ปกครองโดยจีนแผ่นดินใหญ่ เพิ่มความรู้สึกเป็นปรปักษ์ต่อจีน และปฏิเสธการอ้างสิทธิ์อธิปไตยของจีนเหนือไต้หวันอย่างสิ้นเชิง ประชาธิปไตยในไต้หวันจึงได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่บ่งบอกถึงความแตกต่างทางการเมืองและสังคมระหว่างไต้หวันกับจีนแผ่นดินใหญ่ การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ที่เกิดจากความเป็นประชาธิปไตยของไต้หวันมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้ผู้คนจำนวนมากในไต้หวันคิดว่าตัวเองมีอัตลักษณ์ทางสังคมและการเมืองที่แตกต่างจากชาวจีน (Yitan Li, 2014: 119-142) ยิ่งไต้หวันเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นเท่าไร ความต้องการในการรวมตัวกับจีนก็ยิ่งลดลงมากขึ้น

การพัฒนา การเปลี่ยนแปลง และผลจากอัตลักษณ์ของไต้หวัน โดยเฉพาะการนิยามขอบเขตของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไป ความต้องการที่จะแยกตัวออกจากจีนแผ่นดินใหญ่และการต้องการได้รับการยอมรับว่าไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยส่งผลให้มีการสร้างวัฒนธรรมภายในไต้หวันเพื่อแสวงหาเอกราชและอำนาจอธิปไตยของชาติ ฉะนั้นการที่คนส่วนใหญ่ในไต้หวันปฏิเสธที่จะระบุตัวตนว่าเป็นชาวจีน เป็นการบ่อนทำลายโอกาสในการรวมประเทศในอนาคตอย่างมากซึ่งอาจจะนำมาสู่การกดดันจากจีนเพื่อให้ไต้หวันรวมตัวกับจีน ในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของชาวไต้หวันจะเป็นรากฐานให้ไต้หวันกลายเป็นประเทศเอกราชทางนิตินัยได้จึงนำมาสู่การสนับสนุนหรือหวงเหวนในอัตลักษณ์นี้ อีกทั้งความสนใจของชนชั้นนำทางการเมืองของไต้หวันยังได้ถูกดึงไปที่ปัญหาอัตลักษณ์ในไต้หวัน ซึ่งแนวโน้มนี้จะผลักดันให้ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบจีนกับไต้หวันห่างกันมากขึ้นและย่อมส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองอย่างมาก (Chi-hung Wei and Christina J. Lai, 2017: 136-138)

อัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ

จากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะพบว่าความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดมาบิ่บทาทางการเมืองของพรรค KMT และ DPP นั้นส่งผลอย่างมากต่อความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ เป็นการสลับกันระหว่างมุมมองของความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ ระหว่างมุมมองที่มุ่งรวมกันเป็นเอกภาพกับการแสวงหาอิสระจากจีน รัฐบาลไต้หวันสนับสนุนอัตลักษณ์จีนเดียวจะให้ความสำคัญกับการปรับปรุงความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ ดังนั้นจึงมีแนวทางที่เป็นไปในทางประนีประนอม ขณะที่รัฐบาลที่สนับสนุนอัตลักษณ์ของไต้หวันมีแนวโน้มที่จะใช้นโยบายเผชิญหน้า อย่างไรก็ตาม ในแง่ของเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของไต้หวันที่ยังต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน ทำให้ชาวไต้หวันไม่อาจที่จะปฏิเสธความสัมพันธ์กับจีนไปได้เลย เห็นได้จากผลการเลือกตั้งในปี 2012 ที่ส่งผลให้หม่า อิงจิว ชนะการเลือกตั้งด้วยนโยบายพัฒนาความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบกับจีนที่ใกล้ชิดขึ้น (Yitan Li, 2014: 119-142) ทั้งนี้ความสัมพันธ์ ความเกี่ยวเนื่องและผลจากการพัฒนาอัตลักษณ์ของไต้หวันกับปัญหาความขัดแย้งระหว่างไต้หวัน-จีนสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบระหว่างปี 1949 -1987

ดังที่กล่าวข้างต้น อัตลักษณ์ของไต้หวันและจีนเหมือนกัน คือ เกิดจากการต่อสู้เพื่อความเป็นจีน ระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งในดินแดนไต้หวันและพรรคคอมมิวนิสต์จีนในดินแดนจีนทำให้กรอบความคิดที่กำหนดระดับประเทศของไต้หวันในขณะนั้น ซึ่งออกแบบโดยระบอบการปกครองของ KMT คือการมองว่าไต้หวันก็เป็นจีนและเป็นจีนที่ครอบคลุมทั้งดินแดนในจีนแผ่นดินใหญ่ แม้จะออกจากแผ่นดินใหญ่มานานแต่ก็ยังยึดจีนแผ่นดินใหญ่เป็นบ้านเกิดและเป็นพื้นฐาน ในระหว่างการปกครองของเจียง ไคเช็กโดยทั่วไปความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบยังไม่มี ความขัดแย้งใด ๆ อัตลักษณ์ระหว่างผู้คนในจีนและไต้หวันยังคงเกี่ยวข้องกับเรื่องของจีนเดียว ทั้งสองฝ่ายต่างเชื่อว่าจีนแผ่นดินใหญ่และเกาะไต้หวันจะต้องรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งในช่วงก่อนปี 1971 เจียง ไคเช็ก ได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายเพียงแห่งเดียวของจีน เพราะมีที่นั่งในองค์การสหประชาชาติ แต่ในภายหลังสูญเสียสมาชิกภาพในฐานะตัวแทนชาวจีนให้กับสาธารณรัฐประชาชนจีน สถานการณ์ทางการเมืองในไต้หวันค่อยๆเปลี่ยนแปลงไป หลังการเสียชีวิตของเจียง ไคเช็ก เจียง จิงกวอก็ยังคงปกครองแบบอำนาจนิยมต่อไป แต่ด้วยแรงกดดันจากทั้งภายในและภายนอก ทำให้รัฐบาลเริ่มมีการปฏิรูปการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่ปี 1986 และต่อมาไต้หวันค่อย ๆ เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยเต็มรูปแบบ จนกระทั่งมีการยกเลิกกฎอัยการศึกในปี 1987

2. อัตลักษณ์ของไต้หวันกับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบหลังปี 1987 เป็นต้นมา

ช่วงเวลานี้เป็นยุคของอัตลักษณ์ไต้หวันที่แตกต่างกันจากจีนและการต่อสู้เพื่อความเป็นไต้หวัน ภายหลังสิ้นสุดยุคเจียง ไคเช็ก ไต้หวันได้มีการพัฒนาระบอบการเมืองไปในแนวทางระบอบประชาธิปไตยและก่อเกิดเป็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่มีการพัฒนาอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันสองรูปแบบ กล่าวคือผู้คนในไต้หวันแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกันในแบบไต้หวัน เมื่อเวลาผ่านไปเอกลักษณ์ของไต้หวันก็ปรากฏขึ้น จนกระทั่งชาวไต้หวันจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ระบุว่าตนเองเป็นชาวไต้หวันแทนที่จะเป็นชาวจีนหรือไม่ก็ระบุว่าตนเองเป็นทั้งชาวจีนและชาวไต้หวัน อันเกิดจากการที่ไต้หวันมีการพัฒนาสังคมตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของตนเอง

การรับรู้ที่เปลี่ยนของชาวไต้หวันทำให้ผู้คนในไต้หวันเริ่มค้นหาลักษณะของตน กระบวนการทำให้เป็นไต้หวัน ได้ลดทอนความเป็นจีนลง ซึ่งการรับรู้ที่ขัดแย้งกันนี้เองที่เป็นสาเหตุของความขัดแย้งในความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบผ่านการแบ่งแยก “ความเป็นไต้หวัน” และ “ความเป็นจีน”

ในสมัยที่ลี เต็งฮุยขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีในช่วงปี 1988 จิตสำนึกของชาวไต้หวันได้ถูกปลุกฝังอย่างเห็นได้ชัดและแสดงจุดยืนต่อจีน ทั้งการใช้นโยบายความสัมพันธ์ช่องแคบภายใต้รูปแบบ “การทูตเชิงปฏิบัติ (pragmatic diplomacy)” ซึ่งเป็นความพยายามยุติการถูกโดดเดี่ยวทางการทูตของไต้หวัน โดยการขยายที่ทางและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไต้หวันและเพื่อกลับเข้าสู่สหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ ซึ่งประเทศจีน (Zhiyue Bo, 2002) ดังนั้นจึงนำไปสู่การตอบโต้จากจีน ส่งผลให้เกิดวิกฤตการณ์ชี่ปนาอู๋ ประกาศความสัมพันธ์ระหว่างไต้หวันกับจีนว่าเป็นความสัมพันธ์แบบพิเศษระหว่างรัฐกับรัฐ (special state-to-state relations) แทนที่จะเป็นความสัมพันธ์ภายในของจีนเดียวระหว่างรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายกับกลุ่มคนทรยศหรือระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น และเนื่องจากไต้หวันเป็นรัฐอธิปไตยตั้งแต่เริ่มก่อตั้งในปี 1912 และการแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี 1991 ทำให้ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบเป็นความสัมพันธ์แบบรัฐต่อรัฐแบบพิเศษจึงไม่จำเป็นที่ไต้หวันจะต้องประกาศเอกราช (Zhiyue Bo, 2002) ซึ่งการประกาศนี้มีนัยยะสำคัญ คือไต้หวันและจีนเป็นสองรัฐที่แตกต่างกันและทั้งสองรัฐนี้มีความสัมพันธ์พิเศษ โดยไต้หวันมีเขตอำนาจในพื้นที่เกาะไต้หวัน หมู่เกาะเผิงหู (Penghu) จินเหมิน (Jinmen) และมาจู่ (Mazu) และเกาะเล็กอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง การเลือกประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดีมาจากพื้นที่ไต้หวันเพียงอย่างเดียว และความชอบธรรมของรัฐบาลไต้หวันก็มาจากประชาชนในไต้หวัน ซึ่งหมายความว่าไต้หวันไม่ได้เป็นเพียงสถานะจากมุมมองทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังมาจากมุมมองทางกฎหมายด้วย ซึ่งไต้หวันมีคุณสมบัติทั้งหมดของรัฐและเพียงแค่ต้องการการยอมรับเท่านั้น (Teng-hui Lee, 1999)

ต่อมาในสมัยเจิน สุยเปียน (2000-2008) ได้สร้างความแตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างไต้หวันและจีน และไต้หวันเป็นรัฐที่แยกจากจีน โดยมีหลักการ “five no’s” คือ หากจีนไม่มุ่งใช้กำลังทหารต่อต้านไต้หวัน ก็จะไม่ประกาศเอกราช ไม่เปลี่ยนชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐไต้หวัน ไม่ใส่หลักการว่าด้วยความสัมพันธ์พิเศษระหว่างรัฐกับรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐจีน และไม่สนับสนุนให้ประชาชนลงประชามติว่าจะแยกเป็นอิสระหรือรวมกับจีน รัฐบาลเจิน สุยเปียนมีแนวนโยบายในการปรับปรุงความสัมพันธ์กับจีนตราบที่ไต้หวันได้รับการปฏิบัติในฐานะรัฐอิสระนั่นเอง แต่ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบก็ยังคงตึงเครียด จีนยังคงคุกคามไต้หวันด้วยกำลังทหาร และออกกฎหมายต่อต้านการแยกตัวของไต้หวันในปี 2003 ขณะที่มีการเลือกตั้งทั่วไปในไต้หวัน เจินจึงเปลี่ยนแนวทางการประนีประนอมกับจีนด้วยการเริ่มอ้างว่าจีนและไต้หวันเป็นประเทศที่อยู่สองฝั่งของช่องแคบไต้หวัน ส่วนผลการเลือกตั้งนั้น เจินยังสามารถเอาชนะฝ่ายค้านที่มีการรวมตัวกันของพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรค People’s First Party ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าชาวไต้หวันส่วนใหญ่สนับสนุนเจิน และยังมีการเพิ่มความแข็งแกร่งของสำนักและอัตลักษณ์ความเป็นไต้หวันที่เชื่อมโยงกับประชาธิปไตย พร้อมกับการมองจีนว่าเป็นอันเพิ่มมากขึ้น (Dahlia Gottlieb, 2017)

อย่างไรก็ตามการทุจริตในช่วงการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของเฉิน สุยเปียน ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองในไต้หวันพลิกกลับ พรรคก๊กมินตั๋งกลับมามีอำนาจอีกครั้งในปี 2008 นำโดยหม่า อิงจิว (2008-2016) ในสมัยของหม่าได้มุ่งปรับความสัมพันธ์กับจีนจากความตึงเครียดจากสมัยเงินด้วยการรับรองสภาพที่เป็นอยู่ของไต้หวันด้วยนโยบาย “ไม่มีการรวมกัน ไม่มีเอกราช และไม่มีการใช้กำลัง (butong, budu, buwu)” รัฐบาลหม่า สรุปรูปที่มาของความขัดแย้งกับจีนในช่วงครึ่งหลังว่าการปกครองของลี เต็งฮุยและเฉิน สุยเปียนทั้งหมดเป็นวิธีจัดการกับหลักการของจีนเดียว ดังนั้นฝ่ายบริหารของหม่าจึงเสนอสิ่งที่เรียกว่า “ฉันทามติ 1992” เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับจีน (Yasuhiro Matsuda, 2015) ซึ่งมีหลักการสำคัญคือการยึดมั่นในหลักการจีนเดียว ที่มีความแตกต่างและไม่ยอมรับกันคือฝ่ายจีนหมายความว่าความรวมไปถึงความพยายามร่วมกันในกระบวนการรวมชาติ

นอกจากนี้หม่ายังเรียกร้องให้จีนออกกฎหมายที่ เรียกว่าการปราบปรามการทุจริต ซึ่งเป็นการยุติสงครามทางการเมืองที่ตึงเครียดมายาวนาน เพื่อให้ได้รับการยอมรับในเวทีโลก ทำให้ความความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบค่อนข้างมั่นคง ส่งผลให้ในภาพรวมความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบในช่วงนี้เกิดขึ้นอย่างสันติ อีกทั้งจีนก็ไม่ได้ละเมิดหลักการสำคัญของตนในเรื่องอำนาจอธิปไตยที่เกี่ยวข้องกับไต้หวัน การพัฒนานี้ทำให้ดูเหมือนว่าความตึงเครียดทางการเมืองระหว่างกันลดน้อยลงไป แต่ในความเป็นจริง อุปสรรคในการสร้างสายสัมพันธ์ข้ามช่องแคบที่ยั่งยืนยังคงอยู่เพราะการยึดถืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองแตกต่างกันมากขึ้นของไต้หวันและจีน ซึ่งหมายความว่าพัฒนาอัตลักษณ์ในไต้หวันยังคงมีส่วนสำคัญต่อปัญหาความขัดแย้งระหว่างไต้หวัน-จีน ในช่วงนี้ จีนยังคงมองว่าไต้หวันเป็นชาวจีน ขณะที่ไต้หวันมองว่าตนแตกต่างจากจีน ทำให้ช่วงเวลานี้ชาวไต้หวันแสดงความต้องการเป็นเอกราชเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งกังวลเกี่ยวกับแนวโน้มที่ KMT สนับสนุนจีน อีกทั้งการปรับความสัมพันธ์และบูรณาการอย่างใกล้ชิดกับจีนด้วยการทำข้อตกลงการค้าข้ามช่องแคบทำให้ประชาชนชาวไต้หวันกังวลว่าจะนำไปสู่การพึ่งพาจีนและถูกดูดซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของจีน จึงมีการก่อตั้งขบวนการนักศึกษาดอกทานตะวัน (Sunflower Student Movement) ในฤดูใบไม้ผลิปี 2014 และมีนักเรียน นักศึกษา ประชาชน ไปจนถึงปัญญาชนจากวงการต่างๆหลายพันคนประท้วงคัดค้านการกระทำของรัฐบาลหม่าที่พยายามสร้างความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีน

การที่ประชาชนไต้หวันปฏิเสธเสียงเรียกร้องของจีนและ KMT แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของแนวทางที่รัฐบาลหม่ามีต่อความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับจีนมากขึ้น ส่งผลให้ KMT ถูกปฏิเสธ และไช่ อิงเหวิน แห่งพรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า (Democratic Progressive Party) ได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีในปี 2016 การเลือกตั้งครั้งนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าประชาชนชาวไต้หวันให้ความสำคัญกับอำนาจอธิปไตยของไต้หวันและพัฒนาเอกลักษณ์ของตนอย่างแข็งแกร่ง

ประธานาธิบดีไช่ อิงเหวินแสดงความชัดเจนในการยึดมั่นสถานภาพของไต้หวัน ซึ่งเห็นได้จากสุนทรพจน์ครั้งแรกที่กล่าวว่า “ฉันได้รับเลือกเป็นประธานาธิบดีตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐจีนดังนั้นจึงเป็นความรับผิดชอบของฉันในการปกป้องอธิปไตยและดินแดนของสาธารณรัฐจีน” (Focus Taiwan, 2016) ฝ่ายจีนซึ่งตระหนักถึงความล้มเหลวของการร่วมมือกับ KMT จึงกลับไปใช้นโยบายเชิงก้าวร้าวต่อไต้หวันอีกครั้งหนึ่ง

โดยยึดฉันทามติปี 1992 เป็นอาวุธทางการเมืองเพื่อต่อต้าน ฉันทามติ ปี 1992 เป็นการตีความนโยบายจีนเดียว จีนและไต้หวันยอมรับว่ามีจีนหนึ่งเดียว แต่นิยามต่างกันโดยจีนเชื่อว่าจีนและไต้หวันเป็นหนึ่งเดียวกัน ขณะที่ไต้หวันเชื่อว่าจีนเป็นเพียงจีนที่ไม่รวมไต้หวัน ฉันทามตินี้จึงกลายเป็นเงื่อนไขของการเจรจา อีกทั้งจีนได้กีดกันไต้หวันจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลก เช่น องค์การอนามัยโลกและองค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ (ICAO) นับตั้งแต่ประธานาธิบดีไช่ อิงเหวินเข้ารับตำแหน่ง

ในด้านของรัฐบาลไต้หวันได้พยายามรักษาความเป็นอิสระและอธิปไตยของไต้หวัน นโยบายหนึ่งที่ยืนยันอำนาจอธิปไตยของไต้หวันและลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจจีน คือ การปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจระหว่างไต้หวันและจีน และเพิ่มระยะห่างระหว่างทั้งสองดินแดนอีกครั้งด้วยการพยายามลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนที่เป็นทั้งตลาดนำเข้าและส่งออกสินค้าสำคัญของไต้หวัน รวมไปถึงการเป็นแหล่งผลิตอันดับหนึ่งของไต้หวัน ด้วยการสานสัมพันธ์ทางธุรกิจกับชาติเอเชียและการเพิ่มความเป็นเอกราชของไต้หวันผ่าน “นโยบายมุ่งใต้ใหม่ (New Southbound Policy)” ในปี 2016

ทั้งนี้นโยบายมุ่งใต้ใหม่ของรัฐบาลไต้หวันมีเป้าหมายเพื่อยกระดับความร่วมมือทั้งทางด้านเศรษฐกิจการค้า เทคโนโลยีและวัฒนธรรมในทุกมิติ และร่วมแบ่งปันทรัพยากร บุคลากรและการตลาดกับ 18 ประเทศ ซึ่งผลของนโยบายนี้ได้เกิดการแลกเปลี่ยนและการเดินทางระหว่างกันมากขึ้น รวมถึงการเพิ่มมูลค่าการค้าระหว่างไต้หวันกับกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และประเทศในเอเชียใต้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าไต้หวันจะไม่อาจลดการพึ่งพาเศรษฐกิจจากจีนได้ อีกทั้งยังต้องเผชิญอุปสรรคในด้านต่าง ๆ ในการผลักดันนโยบายมุ่งใต้ใหม่ เช่น ข้อจำกัดจากนโยบายจีนเดียว วัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ นโยบายการเมืองในแต่ละประเทศที่จะส่งผลถึงการกีดกันด้านความร่วมมือ และการเผชิญกับคู่แข่งอย่างชาติมหาอำนาจอื่น ๆ (พิพิธญาณ์ แสงปัญญา, 2561: 8) แต่นโยบายนี้ก็ช่วยให้ไต้หวันมีคุณค่าใหม่ ๆ และเป็นที่รู้จักในประชาคมโลกมากยิ่งขึ้น และยังช่วยเพิ่มสำนึกความเป็นไต้หวันที่แตกต่างกันจากจีนและสำนึกในการแสวงหาอธิปไตยของไต้หวันอีกด้วย

สรุปและอภิปรายผล

อัตลักษณ์ไต้หวันถูกสร้าง พัฒนาและเปลี่ยนแปลงโดยกระบวนการทางสังคมผ่านประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง จนเป็นอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากจีนอันนำไปสู่ความขัดแย้งในความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ จนเกิดการแบ่งแยกและการต่อสู้ระหว่างจิตสำนึกของชาวจีนและจิตสำนึกของชาวไต้หวันจนถึงปัจจุบัน การระบุตัวตนของอีกฝ่าย ช่วงแรกต่างก็มองและแย้งชิงว่าตนคือจีนที่แท้จริง ในระยะแรกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์จึงมีบทบาทถูกดึงมาใช้ แต่ต่อมาเมื่อไต้หวันเริ่มมีการพัฒนาจากการสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนในยุคสมัยต่างๆ การสร้างความเหมือนและความต่าง ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของไต้หวันที่ไม่ใช่อัตลักษณ์อย่างจีน ไต้หวันหันมาระบุว่าตนคือไต้หวัน ส่วนจีนก็คือจีน พร้อมทั้งต้องการเป็นอิสระและปกครองตนเอง ขณะที่จีนยังคงมองว่าไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน จึงเกิดวัฏจักรความขัดแย้งขึ้น

การพัฒนาอัตลักษณ์เหล่านี้ถูกพัฒนาต่อและถูกเชื่อมโยงเข้ากับความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์จึงไม่ใช่สิ่งสำคัญ แต่กลายเป็นอัตลักษณ์ของ “ชาติ” ใต้หวันที่เป็นสิ่งสำคัญ ในการกำหนดความแตกต่างและจัดกลุ่มทางการเมืองในใต้หวัน เนื่องจากความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบนั้น ตั้งอยู่บนประเด็นสำคัญคือการแสวงหาความเป็นรัฐอธิปไตยของใต้หวันและปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น อย่างยาวนานนั้นเกี่ยวเนื่องอยู่กับเรื่องของอัตลักษณ์ความเป็นชาติ แม้จะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ก็ยังไม่สามารถหาทางออกที่ชัดเจนต่อความสัมพันธ์ได้ ชาวใต้หวันก็ดูเหมือน ยังไม่แน่ใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของตน อัตลักษณ์ที่คลุมเครือยังเห็นได้จากการสลับขึ้นมามีบทบาทในการเมือง ของใต้หวันระหว่างพรรค DPP ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวใต้หวันที่จะเลือกแยกตัวกับก๊กมินตั๋งซึ่งเรียกร้อง ให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจีนมากขึ้น พัฒนาการทางการเมือง ความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบในอนาคต ของใต้หวันไม่ว่าจะรวมหรือแยกตัวจากจีนจึงขึ้นอยู่กับอัตลักษณ์ชาติของความเป็นใต้หวันกับความเป็นจีน ที่เกิดขึ้นของชาวใต้หวัน

อัตลักษณ์ของใต้หวันมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาผ่านกระบวนการทางการเมืองในใต้หวัน การเผชิญหน้าระหว่างจิตสำนึกของชาวใต้หวันที่เกิดขึ้นใหม่และจิตสำนึกแบบจีนดั้งเดิมได้กลายมาเป็น นโยบายความสัมพันธ์ข้ามช่องแคบและการระบุตัวตนของใต้หวันต่อความสัมพันธ์ ทำให้ความตึงเครียด ของช่องแคบใต้หวันเพิ่มขึ้นและคุกคามเสถียรภาพในเอเชียตะวันออก แม้จะมีบางช่วงที่ความสัมพันธ์ ข้ามช่องแคบดำเนินไปด้วยดีจนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางเศรษฐกิจอย่างการค้าข้ามช่องแคบ การแลกเปลี่ยน ทางวัฒนธรรม แต่ใต้หวันก็ยังคงยึดมั่นในอัตลักษณ์ของตนและมีความกลัวที่จะถูกครอบงำ ขณะเดียวกันจีน ก็กลัวที่จะสูญเสียใต้หวันไปเนื่องจากต่างก็มีอัตลักษณ์ของตนที่ยึดถือเอาไว้ นอกจากนี้ขณะที่รัฐบาลจีน ยังคงให้ความรู้แก่ชาวแผ่นดินใหญ่ว่าใต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของจีน ในทางกลับกันในใต้หวันยังคงส่งเสริม ความเป็นใต้หวัน ในระยะยาวความแตกต่างของสำนึกของชาวใต้หวันและชาวจีนที่เกิดขึ้นนี้จะยังทำให้การแก้ปัญหา ข้ามช่องแคบยิ่งยากขึ้นเท่านั้น

บรรณานุกรม

- พิพิธญาณ์ แสงปัญญา. (2561). นโยบายมุ่งใต้ใหม่: Soft Power ของใต้หวัน. *วารสารโพธิวิสัย*, 2(1), 73-99.
- วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย.(2012). อัตลักษณ์ใต้หวันในยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, 9(2), 134-159.
- Bo, Z. (2002). **Cross-Strait Relations at the Turn of the Century: Divergence and Confrontation 1996-2002.** *Chinese Law & Government*, 35(5), 3-17.
- Brown, M. (2004). **Is Taiwan Chinese? The Impact of Culture, Power, and Migration on Changing Identities.** University of California Press.
- Bush, R. (2021). **Taiwan's democracy and the China challenge.** https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2018/12/FP_20190226_taiwan_bush_hass.pdf.

- Corcuff, S. (2002). **The February 28 Incident and National Identity**. In *Memories of the Future: National Identity Issues and the Search for a New Taiwan*. 22-27. Routledge.
- Koopman, K. (2016). Taiwan's Path to Independence: Resolving the "One China" Dispute. **Journal of Conflict Resolution**, 18(1), 221-248.
- Gottlieb, D. (2017). **Politics, China, and Taiwan's Youth Identity**. <https://ketagalanmedia.com/2017/10/31/politics-china-taiwans-youth-identity/>.
- Lee, T. (1999). Understanding Taiwan: Bridging the Perception Gap. **Foreign Affairs**, 78(6), 9-14.
- Li, Y. (2013). Constructing Peace in the Taiwan Strait: a constructivist analysis of the changing dynamics of identities and nationalisms. **Contemporary China**, 23 (85), 119-142.
- Lin, D. (2022). "One China" and the Cross-Taiwan Strait Commitment Problem. **Journal of The China Quarterly**, 1-23.
- Lynch, D. (2004). Taiwan's self-conscious nation-building project. **Asian Survey**, 44(4), 513-533.
- Matsuda, Y. (2015). Cross-Strait Relations under the Ma Ying-jeou administration: From Economic to Political Dependence. **Contemporary East Asia Studies**, 4(2), 3-35.
- Qi, D. (2012). Divergent Popular Support for the DDP and the Taiwan Independence Movement, 2000-2012. **Journal of Contemporary China**, 21(78), 973-991.
- Rigger, S. (2003). Disaggregating the Concept of National Identity. **Asia Program Special Report**, 114, 17-21.
- Tsai, C. (2007). National Identity, Ethnic Identity, and Party Identity in Taiwan. **Maryland Series in Contemporary Asian Studies**, 188, 1-33.
- Wang, V. (2017). Reconciliation without Convergence? China-Taiwan Relations in Comparative and Theoretical Perspectives. **Paper for delivery at the ISA International Conference**. 1-33.
- Wei, C. & Lai, C. (2017). Identities, Rationality and Taiwan's China Policy: The Dynamics of Cross-Strait Exchanges. **Asian Studies Review**, 41(1), 136-154.
- Shen, S. (2013). Democracy and Nation Formation: National Identity Change 104 and Dual Identity in Taiwan 1991-2011. **Columbia University Academic**. 1-191.
- Zhong, Y. (2016). Explaining National Identity Shift in Taiwan. **Contemporary China**, 25(99), 336-352.

Communication Strategy of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to Counter Fake New on Social Networks of Thai Tradition Medical Agencies in Thailand

Nutcha Pattananukit*

Abstract

This research aimed to study about: 1) communication process; 2) communication strategy; 3) communication problems and obstacles; and 4) guidelines to communicate knowledge of Thai traditional medicine to counter fake news in social networks of Thai traditional medicine agencies by means of mixed method research. For quantitative one, samples from the central region of the country (from 22 provinces) were collected with the total number of 2,508 people. For qualitative method, in-depth interview was applied by selecting Thai medical agencies.

The findings revealed that : 1) communication process of knowledge of Thai traditional medicine to counter fake news in social networks was having Thai traditional medical personnel as key messengers and using suitable media with the target group of different age range. This was congruent with factors affecting “Knowledge of Thai Traditional Medicine” communication of Thai people. It was found that the samples had always received the information on this matter from the network of hospitals at a high level with the mean score of 4.11; 2) communication strategy involved propagating facts within twenty-four hours after fake news had been detected ; 3) significant problems and obstacles were those of quantity and speed of fake news on social media which was found to be in abundance; and 4) one communication guideline was that AI should be used to detect fake news and propagate facts, violation should be punishable by a fine, law should be strictly enforced and so forth.

Keywords: communication strategy, Thai Traditional Medicine, fake news, Thailand

* All correspondence concerning this article should be addressed to Nutcha Pattananukit at Faculty of communication Art (Digital Content and Media Creation), Dhurakij Pundit University, 110/1-4 Prachachuen Road, Thung Song Hong, Lak Si, Bangkok 10210. Phone: 02-954-7300 Ext. 454 300,301 or by e-mail at bua4747@gmail.com

Introduction

The change in an evolution of world communication has an effect on advanced communication technology. There has been the development of online social networks for an abrupt communication, but it has brought about “fake news” since the pandemic spread of covid-19 virus from the year 2019 until now. The spread of fake news information was found on social media (Veronica P´erez-Rosas, V., Bennett Kleinberg, B., Lefevre, A. & Mihaela, R., 2017, p. 35-39) Meanwhile, we had been in the most critical situation of having no vaccine which was able to control the spread of covid-19 virus. Accordingly, World Health Organization (WHO) encouraged every country to join force in search of medical knowledge including traditional medicine, and herbs to cure this pandemic disease (Thai post Online, 2017, p. 3) This point was an ignition for people worldwide to be aware of accessing to information from social media (Jutatip Chanlun, 2020, p. 36-49). More Thai people also had begun to be interested in and looked for the method to count on Thai herbal medicine since this was supported by the research results published in a variety of research journals previously, and they were publicized through online media. Consequently, Knowledge of Thai Traditional Medicine had revisited in the Thai society again. (Thairat Online. 2021, p.4) However, this was also the stimulation of spreading distorted information shared with ignorance and misunderstanding until reaching the level of creating “fake news” with severe consequences on people’s mistaken self-care behavior leading to an increase in the level of ones who were infected with covid-19 disease (Phanwadee Chaikij, Sumonthip Chitsawang, 2021, p. 14-32).

Amid the situation of the pandemic covid-19 (May- July 2020), Thai people needed information about Corona Virus (covid-19) in the topmost position of information retrieval as being analyzed by Google Trends of the first five topmost searched words from using the keyword “covid-19” (Jutatip Chanlun, 2020, p. 36-49). It was found that Thai people have used social media to search for a great quantity of information. Consequently, this would affect in the risk of spreading fake news. The results of the survey carried out by Connected Life Project of Kantar TNS Company revealed distressing information that 40 percent of Thai people who believed in information retrieved from social media. This number was higher than that of many other countries under the investigation. A lot of fake news was connected with supplementary food and health. (Nuntika Noosom, 2018, p. 13-15).

Formerly, Ministry of Public Health encountered the situation of pandemic crises of bird flu and SARS, and it used communication strategy to build confidence of the people by giving facts (Sarawut Jubsri, 2021, p. 13-29). In case of the pandemic covid-19 in Thailand,

there was the communication through the networks of social media by Thai traditional medical agencies under the supervision of the Ministry of Public Health (World Health Organization/WHO, 2020, p. 64-69). However, the problem of fake news about knowledge of various types of Thai traditional medicine in social networks were still found until confusion emerged in the Thai society, starting from making content causing misunderstanding and also propagating distorted information by making its form to look reliable (Gelfert, 2018, 84-117).

From the survey on platforms of the media online, which was the space for the investigation of facts about health through the website cofact.org in the year 2023 in Thailand, it was found that the problems of fake news spreading related to Covid-19 in Thailand had two causes, namely 1. communication on Line application was in the form of closed-loop chat rooms, which made it hard to investigate and prevent the spread of fake news. 2. having prejudice by selectively shared something according to one's belief since it was in congruent with his own attitudes without examining any fact. Statistically, number of visits to five items of fake news from infographic news presenting repeatedly content related to Covid-19, namely 1. fake audio clips of medical personnel informing on how to behave oneself during the outbreak of Covid-19: 2. lime and soda can be used to kill Covid-19 disease: 3. alkaline blood lessens the chance of Covid-19 infection: 4. a postal parcel is a source of spreading diseases: and 5. standing in the sun can kill Covid-19 in one's body. These were accessed for 133,016 times by the people with 21,868 times of comments. **(Bangkok Business online, 2023, p.2)**

The above problem was congruent with the study by Nuntika Noosom (2018, p. 13-15), which was found that the spreading of fake news has been conducted for a long time in the form of word of mouth or leaflets. After that, when the Internet played considerably important role in communication until the present time, there has been the development of social networks. Accordingly, the forms of fake news have been adjusted as a consequence until it was able to be spread more easily and rapidly (Gross, 2018, p. 19). The context mentioned earlier was the starting point for the study on "Knowledge of Thai Traditional Medicine" to counter fake news in social media networks of Thai traditional medical agencies in Thailand.

Literature Review

For literature review, the author focused on bringing the concepts, theories related to health communication, the concept of fake news, the concept of social media networks, and the concept of media exposure with the present study as can be seen in the followings:

The Concept of Health Communication

“Health communication” has been connected with two sciences, namely “health” (Habib) and “communication” processes affecting directly to health improvement at an individual level as well as the social one. They have been blended with modern cultures through a variety of media in order to be able to affect health behavior of the target group as needed (WHO, 1996, p.69-73). Health communication consists of the following elements :1) a sender/ encoder is a health leader or health practitioner who initiates changes to the target group; 2) the message content; 3) media or activity channel, how to access to receivers including mass media, social media, community media, special activities and so on; 4) receivers consisting of the main target group, the secondary one and the people in general; each group of the people was able to show their reaction; there was a division of small groups in order to send messages properly to the target groups; 5) the outcomes of the communication are types of perception, interests, an awareness, health-care behavior; and 6) the impact arisen from conducting a communication project (Wasana Chansawang, 2550, p. 54-56). The author has brought about the concept of health communication elements to analyze communication process, communication strategy of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to counter fake news in social networks of Thai traditional medical agencies in Thailand.

The Concept of Fake News

“Fake news” has become terms used in a broader scope of meanings both of organic which is one intended to cause misunderstanding, and it may come from listening to each other without scrutinizing to see if they are facts and it is fake news, senders do not think that receivers may believe in it, but they hope to increase the number of shared information. Some items of news are seen as fake one because they are looked from different angles causing different interpretation among receivers whereas some are the real one, but they report about unreal facts (Pin Pattana, 2017, p. 59-62).

The content of fake news can be divided into seven forms, (Wardle, 2017, p.124-126) namely: 1) having imitating, mocking or satirizing content : 2) having guiding or persuasive content, it may have facts, but it is distorted in order to guide in one way or other; 3) having impersonating content by indicating source of information or claiming that the content has been released by the reliable source; 4) having invented content with an intention to construct all new fake news; 5) linking false content with news headlines, illustrations and details which are

not going in the same way; 6) having the content with wrong context, there is content with real information but it is not used to fit the context or the situation; and 7) having fraudulent content with real information, but it is used with deceitful intention. The researcher used the news content as a significant part when analyzing the characteristics of fake news in order to apply it with communication strategy to counter fake news via social networks.

The Concept of Social Networks

Social Networking Services (SNS) are platforms providing online services focusing on an exchange of information of mutual interests to create social networks or social relations to exchange information within the system (Namthip Wipawin, 2015, p. 119-127) in which its scope of uses can be divided into five types as in the followings (Jongrak Tesana, 2020, p.54-56). :

1. social network sites in which a user connects himself with other users, and favorite websites online. ;
2. Image Sharing and Messaging Sites;
3. video sharing sites are forms of social networks;
4. social blogging; and
5. social community and discussion sites.

This has been used by the researcher to study about communication process via social networks online.

The Concept Related to Media Exposure

The process of selective exposure or media exposure of Klapper, J.T.(1960, 175) is compared to a news filter in the perception of the receiver includes 4 stages as followed:

- 1) selective exposure is the personal channel of communication in which one selectively exposes to media and information from various informed sources according to his interests;
- 2) selective attention: an information receiver tends to pay attention only to news from any informed source he is interested in to support his original attitudes.
- 3) selective perception and interpretation
- 4) selective retention.

This concept was used with the study on communication process in the aspect of factors affecting a receiver's communication.

Research Methods

This study had the following objectives: 1) to study about communication media; 2) to study about communication strategy; 3) to study about problems and obstacles of communication; 4) to look for guidelines to communicate “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to counter fake news in social networks by means of mixed methods research as in the followings:

1. For the qualitative research, population under study consisted of Thai people who were eighteen years old or older; the samples were Thai people who lived in twenty-two provinces located in the central region of the country, which is the business central district resided by the people with the behavior of having high access to information retrieval via online media. Then, quota sampling was applied with 114 people from each province with the total number of 2,508 people as well as applying accidental sampling until it reached the required number. Instruments used consisted of questionnaire online to study in accord with the objective of communication process on "Knowledge of Thai Traditional Medicine" in an aspect of factors affecting communication to promote health literacy. The rating scale was that of Likert's rating scales with five scales of ascending order. Number one means that one agrees with the least degree, whereas number five means that one agrees with the highest degree. Data were analyzed by means of Statistical Package for Social Science, including descriptive statistics, namely percentage, frequency, mean, and standard deviation.

The researchers had tried out the twelve-item questionnaire on factors affecting communication with the samples, using quota sampling (Krejcie & Morgan, 1970, p. 607-610) from the people who lived in the central region with the total number of 150 people, most of them were of working age and having a bachelor degree, who were between 18-25 years of age. Their monthly income was between baht 5,001-20,000. The questionnaire was that of Likert rating scales (Likert, 1967, p.90-95), the answers varying from five scales, namely one means the least, two means less, three means moderate, four means high, and five means the highest. The questionnaire was tested for its quality before applying with the research samples in an aspect of questions on factors affecting communication on "Knowledge of Thai Traditional Medicine" of Thai population in selective exposure to media.

Reliability was calculated from the reliability of each part of the questionnaire items by means of internal consistency, analyzing the Corrected Item-total Correlation (CITC) with the level of statistical significance of the test at .05. Twelve items, which passed the criteria, had the reliability value which was equivalent to .97. Normally, when the result approaches one, that item has the high level of reliability. This means that it is reliable to be used practically. Then the validity of the questionnaire was calculated using Cronbach's alpha coefficient (Cronbach, 1990, p.202-204).

2. For qualitative research, the samples were purposively selected from the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, Ministry of Public Health. Significant instrument was semi-structured interview to be used with two groups of ten key informants as in the followings:

1) The administrators, chief executive administrators had their duties to direct, prescribe communication strategies and select news items of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to counter fake news before presenting it in social networks.

2) Operating officers or working group of the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine had their duties to detect fake news in social networks, collect information, content, and design the media on “Knowledge of Thai Traditional Medicine” communication so as to counter fake news in social networks.

Scope of the Content

In this research, the researcher had fixed the duration to conduct the study between October 2021 to April 2022. The guidelines for qualitative questions for the two groups of key informants covered the following aspects.

1) Communication process of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” encompassed the followings: 1.1 a messenger; 1.2 messages; 1.3 stages of communication management to counter fake news; 1.4 channels of communication through social networks; 1.5 receivers or people in general; and 1.6 factors affecting communication to promote health literacy.

2) Communication strategy of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” in the issues related to communication content and health outcome included: 2.1 factors facilitating receivers’ satisfaction; 2.2 increasing the quality of content ; 2.3 an explanation given by Thai traditional medical agencies; 2.4 people’s participation; 2.5 level of people’s confusion about information about “Knowledge of Thai Traditional Medicine,” which will be decreased once they receive the correct information; and 2.6 cooperating in the development of public health service and telemedicine;

3) Problems and obstacles of communication process on the issues related to communication process, and strategy to counter fake news.

4) Suggestions: there should be guidelines to counter fake news on social media of Thai traditional medical agencies in Thailand.

Results

The findings revealed that: 1) communication process of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to counter fake news in social networks of Thai traditional medical agencies in Thailand covered the followings: 1.1 a sender: the sender referred to the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine had a significant role in communication to create confidence of the people during a great number of fake news phenomena found in social networks by using Thai traditional medicine personnel together with the personnel of the department networks as the main senders; 1.2 a message: the message was used to counter fake news focusing on news literacy with various types of fake news, such as one with disinformation, they had to propagate facts back to social media like fact about correct ways to consume Thai herbal medicine, an application of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” with self-care as well as creating people literacy in the Thai society so that they were able to protect themselves against fake news (see Figure 1):

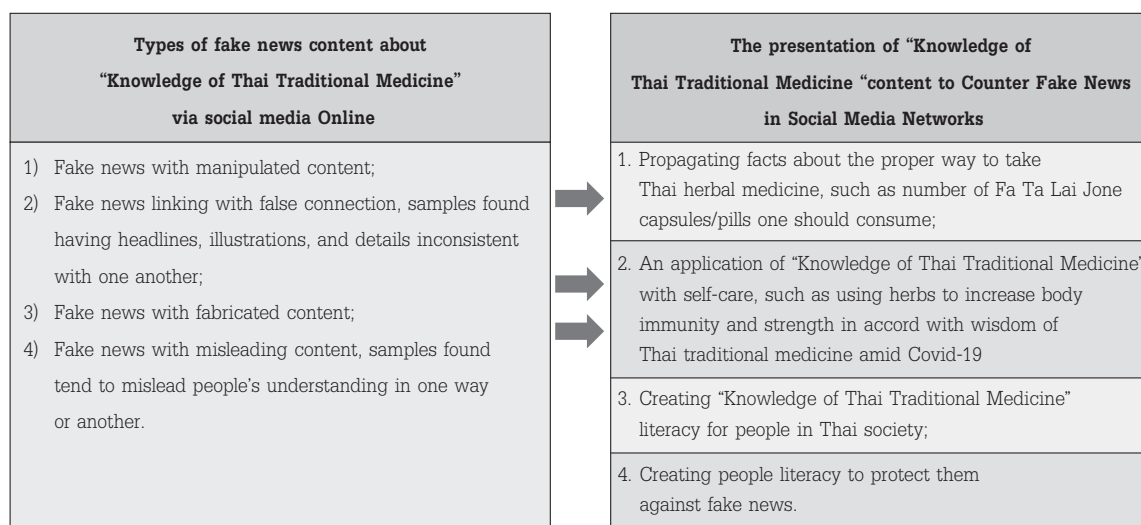

Figure 1: The presentation of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” content to counter fake news in social media networks

1.3 There was the cooperation with the network of the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine in order to consider, check facts of fake news together with retrieving facts to be propagated to public. For media management, a social network was used together with propagating facts within twenty-four hours after fake news had been detected ; 1.4.communication channels consisted of social networks and application owned by the

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine, social networks related to the department, mass media, and independent agencies; 1.5 the receivers or the Thai people; 1.6 the outcome focusing on the revision of communication and evaluation each time it was propagated to the people; and 1.7 an impact was the construction of wave of knowledge and correct understanding which happened rapidly in the Thai society.

The results of quantitative study on factors affecting “Knowledge of Thai Traditional Medicine” communication revealed that the most affecting factor was that information on “Knowledge of Thai Traditional Medicine.” from the network of hospitals, village health volunteers (VHVS) or agencies related to Thai traditional medicine was at a high level with the mean score of 4.11. intelligible language was use when communicating with people, which was also at a high level with the mean score of 4.02 as can be seen from Figure 2.

Factors Affecting Communication	Mean Score	Affecting Level
1. Receiving information on “Knowledge of Thai Traditional Medicine” from Agencies Related to Thai Traditional Medicine	4.11	High
2. Language used is intelligible for the people.	4.11	High
3. Health information from Thai traditional medical agencies affects people’s decision to suggest other people use to care for their health.	4.02	High
4. People are able to retrieve information easily via online media.	4.00	High
5. Thai traditional medical agencies have a variety of communication channels via online media for the people to access to and they are able to communicate via Line, Facebook and so forth.	3.98	High
6. When the samples get confused with fake news, they are able to find information on how to behave themselves from Thai traditional medical agencies disseminated via online media.	3.98	High
7. The samples are confident that information from Thai traditional medical agencies can be reshared.	3.98	High

Figure 2: Factors Affecting Communication on “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to counter Fake News Via Social Networks of Medical Agencies

2) Communication strategy of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to counter fake news on social media of Thai traditional medical agencies consisted of the followings: 2.1. the strategy of communication policy, which was suitable for each target group and propagate the content counterattacking fake news in unison in order to empower an ability to send the content of the messages in a large volume to replace as much fake news as they could, in so doing, people’s participation in sharing their information was constructed; 2.2 content strategy: there was situation assessment of fake news on online media, then it was analyzed and used to prepare the content propagating facts to counter fake news as a series so that the content communicated would be congruent with one another and it was also the most reliable one; 2.3 an explanation: the explanation was used to counter fake news by the government sector, which was relayed to the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine in order for them to resume their duties in harmony with each other; moreover, an emphasis was put on the communication with a friendly manner to explain facts for correct understanding to the society; 2.4 the level of people’s confusion in the information about “Knowledge of Thai Traditional Medicine” would be decreased once they received correct information and facts rapidly within twenty-four hours after fake news was detected; 2.5 the strategy of time used to propagate information to counter fake news, focusing on propagating facts rapidly within twenty-four hours after fake news was detected.

3) Problems and obstacles to counter fake news on social networks of medical agencies in Thailand encompassed the following issues: 3.1 problems of fake news covered the followings: 1) it was of large quantity; 2) it was speedily propagated; 3.2 the problems of compiling facts to counter fake news included the followings: 1) there was the problem of having a great quantity of information, accordingly, there was a selection of information as needed by the Thai society; 2) the information of fake news was slipped away from the detection, causing misconceptions in people’s self-care found on social media and the department was unable to produce correct content and send it to the people thoroughly; 3.3 problems of receivers included: 1) the lack of confidence in bringing “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to be used for people’s self-care; 2) people lacked the scrutinization of news content to see which one was fake and which one was not; 3.4 problems with communication channels covered the following topics: 1) there were too many communication channels in social networks until it was hard to control the direction of fake news; 2) there were no communication channels for the people to get access to the department rapidly; 3.5 the lack of information sources for basic knowledge on

Thai traditional medicine, which was adequately reliable in the Thai society; 3.6 problems of receivers included the followings: 1) people lacked knowledge and understanding and shared information because of their ignorance; 2) the social context; and 3) the lack of basic information which was the primary data in the society.

4). Communication guidelines to counter fake news via social networks included: 4.1 the communication process with the following guidelines: 1) an aspect of a messenger: the messenger should be confident in adapting “Knowledge of Thai Traditional Medicine” with their self-care regime by having people’s influencers as messengers because it helped to make people satisfied with it until they became more open-minded with news information; 2) an aspect of media channels: AI should be used to detect fake news via social networks; 3) an aspect of news content: the focus should be given on counterattacking fake news on social networks timely and keeping up with people’s interests; 4) an aspect of the receivers: people’s confidence in “Knowledge of Thai Traditional Medicine” should be initiated by bringing groups of influencers to become the messengers; 5) an aspect of media management: there should be knowledge management on the topic of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” to be propagated to the people, also there should be the strict enforcement of law; and 6) the communication strategy: an emphasis should be put to proactively counter fake news in social networks as well as using AI as a tool to detect it.

Discussion / Conclusion

Since the spread of Covid-19 in the year 2018 until now, Thailand has found the abrupt spread of fake news information via social media online (Cherd Bundasak, 2019, p. 1). From in-depth interview information of the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine this time, types of different characteristics of fake news were found, which included: 1. news presented with deceptive content; 2. fake news linking with incorrect information; and 3. fake news with fabricated content, which could be found the most from this study.

This point of view was congruent with the study by Gelfert, A. (2018, p. 84-117) on the topic “Fake News: A Definition,” and it was found that fake news had been originated by a design of phrases. It is the design of sources, and channels in which fake news is spread intentionally or unintentionally to affect public’s cognitive process, which is consistent with the study by Kheawpan Leelasorn (2018, p. 1), who classifies types of fake news and one

with misleading information, which is the presentation of news with misinformation and it can be found in one with an intention to cause misunderstandings. The present study on health communication has found the following significant aspects:

1) Significant communication process affecting the planning of policy to counter fake news this time included the followings: 1) the senders had an impact on leading changes to Thai people by having the leading health personnel or health practitioners to communicate with the people (Wasana Chansawang, 2007, p. 54-56),. This was consistent with information on “Knowledge of Thai Traditional Medicine” from agencies related to Thai traditional medicine, which was at a high level with the mean score of 4.11. Moreover, intelligible language was used with the people at a high level with the mean score of 4.02. Furthermore, the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine has the system to detect fake news via the network of social media online in order to compile facts to counter types of fake news to be accessed easily by the people. This was consistent with the study by Xinyi, Z., Reza, Z., Kai, S. & Huan, L. (2019, p 836-837). on the topic, “ Fake News: Fundamental Theories, Detection Strategies and Challenges,” and it was found that the significant strategy was that there should be the detection of fake news in social networks, so as to use it in the planning of content.. For this study, the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine had created better understanding and consciousness to support, change , and maintain suitable health behavior as in the followings: 1. facts about the proper way to take Thai herbal medicine; 2. an application of “Knowledge of Thai Traditional Medicine” with self-care, such as using herbs to increase body immunity and strength in accord with wisdom of Thai traditional medicine amid Covid-19 situation; 3. creating Thai people literacy on “Knowledge of Thai Traditional medicine” and how to protect themselves against fake news. This communication process was in accord with the study by Benjawan Khunwiroteluksana, Supakit Iddisai and Arnon Tubtiang (2020, p. 196-213) on the topic of factors decreasing the spread of fake news online, and it was found that factors affecting a decrease in the spread of fake news online could be ranked from the most degree to the least one in the following sequence: 1) the receiver factor; 2) the factor of ones publicizing news information; 3) the factor of social media; and 4) the government factor with the coefficient of 0.355, 0.126, 0.11, and 0.104, respectively. This had positive effects on the decrease of fake news, which was spread on social media online.

2) The communication strategy: The communication strategy was that one who disseminated news had to assess the situation of fake news in social networks before compiling facts in the same series so as to counter fake news and communicate the content in the same way by using the strengths of social media in terms of speedy communication with a large quantity of content via social networks of the Department of Thai Traditional and Alternative Medicine's alliances. This was in accord with the study by Benjawan Khunwiroteluksana, Supakit Iddisai and Arnon Tubtiang (2020, p. 196-213) on the topic of factors decreasing the spread of fake news online. It was found that factors affecting a decrease in the spread of fake news online could be ranked from the highest degree to the least one in the following sequence: 1) the factor of receivers; 2) the factor of ones publicizing news information; 3) the factor of social media; and 4) the government factors with the coefficient of 0.355, 0.126, 0.11, and 0.104, respectively. The factors mentioned above had positive effects on the decrease of fake news spread on online social media.

3) Significant problems and obstacles of fake news: there was a great deal of fake news speedily publicized in social networks together with the spread of infodemic in the online world. Isariya Pireepairit. (2017, p. 3) said that human behavior tended to "believe in what they have believed in before" or they have confirmation bias causing incorrect news without facts, but catches readers' fancy. It has also become popular by means of retweeting or sharing information perceived like what other people do until it is hard to know the informed sources. Consequently, fake news is spread widely until there is no space for facts. However, Lazer et al. (2018, p. 1094-1096.) specify that fake news is not just restricted to false content, but includes the writing of poor quality news, and advertising products or services to cause misunderstandings;

4) Significant guidelines used to counterattack fake news in social networks of Thai traditional medical agencies in Thailand included: first, highlighting the strength of the messengers by bringing groups of influencers to become communication leaders for Thai people as well as an alignment of guidelines for news publishers to share their parts in controlling the spread of fake news proactively; second, emphasizing the dissemination strategy by making use of AI as the tool to detect fake news. However, the obstacle of managing the spread of fake news still exists since in Thailand there is no forceful law, but there is the Defamation law and the Computer Crimes Act in which one who spreads fake news will encounter life imprisonment for a period of seven years (Chalermchai Kokkeadtikul,

Thanyanontanat Danpaiboon. 2018, p. 174-192), whereas in some countries such as Germany that specifies a fine of 50 million euros with a media company which refuses or does not agree to bring out unlawful content from the media within twenty-four hours (European Commission, 2018a). Thus, the significant guideline of Thailand is that there should be the imposition of high fine penalty to control the society; third, there should be knowledge management or KM on the topic, "Knowledge of Thai Traditional Medicine." Although the Department has disseminated it to the people continually, there should be the study on guidelines for the production of content too. This was congruent with the study conducted by Chalermchai Kokkeadtikul, Thanyanontanat Danpaiboon (2018, p.174-192) on the topic, "Fake News: Problems and Challenges." And it was found that content creators and content organizers had to adjust their professionalism in the production of reliable and qualified content. Moreover, there should be an encouragement to bring about the production of more analytical news for the consumers. This was also consistent with the study by Paporn Phuttitanakarn and Akawit Theintawon (2020, p. 173-182) on the topic, "Development Guidelines of Media Literacy for Fake News for Undergraduate Students in Bangkok." It was found that there should be the construction of body of knowledge for the students of the receivers so that they will have media literacy with the habit of analyzing causes and thinking critically.

Strengths and Limitations

This study has a few limitations. First, an analysis of communication strategy to counter fake news on social networks of Thai traditional medicine agencies should include collecting data from related agencies in each region countrywide. Data collected especially from the department may not be a real representative of deep-rooted problems and obstacles found at work since all contexts of fake news will lead to communication planning. Secondly, the study of social media this time collected data, which was propagated to counter fake news for the duration of one year, but problems of fake news have occurred for a very long period of time. Thus, the future study should trace back and collect data propagated for the long duration so that one can study the characteristics of fake news in various perspectives. Thirdly, the study of fake news strategy should classify its types which will lead to communication strategy to counter fake news in the future. Finally, findings from communication strategy to counter fake news from this study may be useful in the communication of content to counter fake news of Thailand and any other countries worldwide confronting with fake news in social networks.

References

- Bangkok business online. (2023). **Check here. 1 year has passed. What 'fake news' do Thai people find the most?**. <https://www.bangkokbiznews.com/social/941587>.
- Benjawan Kunviroteluck, Supakit Issadisai, Amon Tubtiang. (2020). Factors Reducing the Spread of Fake News on social media. **Humanities and Social Sciences Journal Ratchaphruek University**, 6(2), 196-213.
- Cronbach, L. J. (1990). **Essentials of psychological testing**. (5th ed.). Harper Collins Publishers.
- Cherd Bundasak. (2019). **'Fake News' from a Philosopher's Perspective The reason for existence and coping**. <https://today.line.me/th/v2/article/gXQOLg>. 1.
- Chalermchai Kokkeadtikul, Thanyanontanat Danpaiboon, (2018). FAKE NEWS: PROBLEMS AND CHALLENGES. **The NBTC Academic Journal**, 2(2), 174-192.
- European Commission. (2018). **The Legal Framework to Address “Fake News”: Possible Policy Actions at the EU Level**. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/619013/IPOLIDA\(2018\)619013_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2018/619013/IPOLIDA(2018)619013_EN.pdf).
- Gross, G. (2018). **Fake News Spreads Fast, But Don't Blame the Bots**. <https://www.internetsociety.org/blog/2018/03/fakenews-spread-fast-dont-blame-bots/>.
- Gelfert, A. (2018). Fake News: A Definition. **Informal Logic**, 38(1), 84-117. <https://doi.org/10.22329/il.v38i1.5068>.
- Isariya Paireepairit. (2017). **Fake News: Fake News, The big problem of the internet world**. <http://www.okmd.tv/blogs/all-things-digital/fake-news>.
- Jutatip Chanlun. (2020). Information Behavior during COVID-19 Pandemic Era. **TLA Bulletin**, 64(2), 36-49.
- Jongrak Tesana. (2020). **Infographics**. <https://shorturl.asia/bixuF>. 54-56.
- Klapper, JT. (1960). **The effects of mass communication**. Free Press.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. **Educational and psychological measurement**, 30(3), 607-610.
- Kheawpan Leelasorn (2018). **Alternative Credit Scoring and Information Security**. <https://shorturl.asia/rB1h8>. 1.
- Likert, R. (1967). **The Method of Constructing and Attitude Scale**. In Reading in Fishbein, M (Ed.), **Attitude Theory and Measurement**. Wiley & Son.
- Lazer, D. M. J., Buam, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Zittrian, J. L. (2018). The Science of Fake News. **Science Magazine**, 359(6380), 1094-1096.

- Ministry of Digital Economy and Society. (2021). **DES reveals numbers of fake news prosecution in 2020-2021**. <https://zhort.link/HA1.5>.
- Nuntika Noosom. (2018). **The Analysis of Fake News and The Level of Media Literacy of Users in Bangkok. Mass Communication Arts (Strategic Communications)**. Bangkok University.
- Namthip Wipawin. (2015). **Network in a Networked Society. Research Journal Library Association of Thailand**. 8(2), 119-127.
- Paporn Phuttitanakarn Akawit Theintawon. (2020). Development guidelines of media literacy for fake news for undergraduate students in Bangkok. **Journal of Rattana Bundit University**. 15(2), 173-182.
- Paireepairit Isariya. (2017). **Fake News, fake news, big problem of internet world**. <http://www.okmd.tv/blogs/all-things-digital/fake-news>.
- Pin Pattana. (2017). **Knowing that he is deceived but willing to deceive. Knows 'Fake News'. Fake news online that we come across more and more often every day**. <https://adaymagazine.com/global-7/>.
- Phanwadee Chaikij, Sumonthip Chitsawang. (2021). The Fake News's Infoemic about the COVID-19 Pandemic and the Preventive Measures in Thailand. **Rajapark Journal**, 15(40), 14-32.
- Pérez-Rosas, V., Bennett Kleinberg, B., Lefevre, A. & Mihaela, R. (2017). **Automatic Detection of Fake News**. <https://aclanthology.org/C18-1287/>. 35-39.
- Sarawut Jubsri. (2021). Ministry of Public Health's Communication in the Situation of Coronavirus Disease (COVID-19) Pandemic. **Journal of Communication**, 11(1), 13-29.
- Thaipost online. (2017). **WHO supports trial of medicinal herbs to treat coronavirus**. <https://shorturl.asia/6qyBl>.
- Thairat Online. (2021). **Thai herbs fight covid Survivor at home**. <https://www.thairath.co.th/news/society/2152508>.
- World Health Organization (WHO). (1996). **Health Promotion Glossary**. Geneva: World Health Organization.
- Wardle, C. (2017). **Fake news: It's complicated**. Retrieved from <https://firstdraftnews.org/fake-news-complicated/>.
- World Health Organization (WHO). (2020). **Pandemic fatigue-reinvigorating the public to prevent COVID-19**. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/335820>.
- Wasana Chansawang. (2007). **Health Communication: Strategies for Health Education and Health Promotion**. CDMK.
- Xinyi, Z., Reza, Z., Kai, S. & Huan, L. (2019). **Fake News: Fundamental Theories, Detection Strategies and Challenges**. WSDM '19, Melbourne, VIC.

หลักเกณฑ์การส่งบทความ

ชื่อวารสาร : วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ISSN 0125-2860 (สงวนลิขสิทธิ์)

กำหนดเผยแพร่ : 2 ฉบับ ต่อ ปี

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย
2. เป็นแหล่งในการเสนอผลงาน รวมทั้งแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ความคิดเห็นทางวิชาการและวิจัย อันจะเป็นการพัฒนาการศึกษาและการวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ขอบเขตเนื้อหา : บทความวิจัยและบทความวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้แก่ สาขาวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

โครงสร้างของบทความประกอบด้วย

1. หลักเกณฑ์ทั่วไป

1.1 บทความวิชาการที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ต้องเป็นบทความวิชาการ หรือบทความวิจัย หรือผลงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน

1.2 บทความวิชาการจะได้รับการตีพิมพ์ เมื่อผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ (ยกเว้นบทความพิเศษ)

2. การเตรียมต้นฉบับ

กองบรรณาธิการจะรับพิจารณากลับกรองเฉพาะต้นฉบับที่เป็นไปตามข้อกำหนดดังต่อไปนี้

2.1 ต้นฉบับ เป็นต้นฉบับพิมพ์ใช้ภาษาไทยอย่างเดียว หรือภาษาอังกฤษอย่างเดียว ภาษาที่ใช้ควรถูกต้องตามหลักภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่กั้นหลังตัวอักษร ความยาวไม่เกิน 15 หน้า A4 ระบุเลขหน้าให้ชัดเจนบริเวณด้านบนขวาของหน้ากระดาษ

- บทความภาษาไทยใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16
- บทความภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 16

*ให้ดูรายละเอียดเพิ่มเติมที่ข้อ 4 รูปแบบการพิมพ์

2.2 ชื่อเรื่อง ควรกระชับและตรงกับเนื้อเรื่อง

2.3 ชื่อผู้เขียน ใช้ชื่อเต็ม ไม่ต้อง ระบุคำนำหน้า หรือ ตำแหน่งทางวิชาการ

2.4 สถานที่ทำงานของผู้เขียน ระบุจังหวัดและรหัสไปรษณีย์ ระบุสถานที่ทำงานของผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้สะดวก

2.5 บทคัดย่อ ให้ทำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยสรุปสาระสำคัญของบทความอย่างครบถ้วน โดยมีเนื้อหาหลักประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัย ผลการวิจัยที่ตอบตรงตามวัตถุประสงค์ และมีความยาวไม่เกิน 300 คำ ระบุคำสำคัญ (Keyword) จำนวนไม่เกิน 5 คำ

2.6 เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหางานวิจัย ควรสอดคล้องกับกระบวนการวิจัยและครอบคลุมดังนี้

บทนำ อธิบายความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย สมมติฐาน(ถ้ามี) หรือ คำถามการวิจัย อาจรวมถึงการตรวจเอกสารไว้ในการอธิบายความสำคัญของปัญหา

การตรวจเอกสาร เป็นการสังเคราะห์สาระจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดง แนวความคิด ทฤษฎี และข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับเรื่องที่วิจัย และสรุปออกมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ระบุวิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล รวมไปถึงระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ปี พ.ศ. ที่ทำการวิจัย

ผลของการวิจัย แสดงผลของการวิจัยและข้อมูลต่างๆที่ได้จากการศึกษาวิจัยนั้นๆ อาจมีภาพ ตารางและแผนภูมิประกอบ ทั้งนี้อาจวิจารณ์ผลการวิจัยด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจเอกสารได้

บทสรุปวิจารณ์และข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปผลที่ได้รับจากการวิจัยที่ตอบตรงตามวัตถุประสงค์ทางการวิจัย รวมถึงการอภิปรายผลด้วยแนวคิดที่ได้จากการตรวจเอกสาร และให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของผลงานวิจัย

2.7 ภาพประกอบและตาราง ควรมีเฉพาะที่จำเป็น และมีหมายเลขกำกับภาพตามลำดับ ภาพจะต้องชัดเจนแสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่อง ควรเป็นภาพที่สื่อความหมายได้ เมื่อพิมพ์เป็นขาว-ดำ คำอธิบายภาพประกอบและตารางให้ใช้ข้อความกะทัดรัด ชัดเจน

2.8 การอ้างอิงและบรรณานุกรม การอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ จะต้องตรงกัน โดยอ้างอิงเฉพาะส่วนที่มีความสัมพันธ์โดยตรง วิธีการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรม จะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในการเขียนอ้างอิงตามที่กำหนด จะต้องมียาละเอียดสำคัญเกี่ยวกับเอกสารไว้ครบถ้วน เพื่อความสะดวกในการติดตามเอกสารที่ผู้เขียนได้อ้างอิงไว้

*การอ้างอิงในเนื้อหาควรใช้รูปแบบเดียวกันโดยสม่ำเสมอ โดยใช้ระบบชื่อและปี

2.8.1 การเรียงลำดับเอกสาร เรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียนโดยไม่ต้องมีเลขกำกับ เริ่มด้วย รายชื่อเอกสารภาษาไทย และต่อด้วยรายชื่อเอกสารภาษาต่างประเทศ ใช้คำว่า **บรรณานุกรม**

2.8.2 บรรณานุกรมที่เป็นภาษาไทย ชื่อผู้เขียนใช้ชื่อเต็ม-นามสกุล และให้แปลบรรณานุกรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษเพิ่มเติมต่อท้ายในหัวข้อ **TRANSLATED THAI REFERENCES**

โดยเขียนแบบเดียวกับข้อ 2.8.3 และ 2.8.4

*ดูตัวอย่างในข้อที่ 5 การแปลบรรณานุกรมจากภาษาไทยเป็นอังกฤษ

2.8.3 บรรณานุกรมที่เป็นภาษาต่างประเทศ ชื่อผู้เขียนให้อ้างนามสกุลก่อน โดยเขียนเป็นคำเต็ม และตามด้วยชื่ออื่นๆ ซึ่งย่อเฉพาะอักษรตัวแรกในกรณีชื่อที่มีคำขึ้นต้น ด้วยคำว่า Van de, der, von ให้เขียนเต็มนำหน้าชื่อสกุล

2.8.4 การอ้างอิงและบรรณานุกรมที่เป็นภาษาต่างประเทศ ใช้รูปแบบ APA style (American Psychological Association) ซึ่งผู้เขียนสามารถเลือกใช้ APA Sixth Edition ได้จาก Reference ใน Microsoft Word 2007 หรือสูงกว่า

2.9 ข้อเสนอแนะในการใช้ภาษา

2.9.1 ใช้ภาษาที่ถูกต้อง เข้าใจง่ายและกะทัดรัด

2.9.2 ใช้คำศัพท์ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานและประกาศของราชบัณฑิตยสถาน

2.9.3 การใช้ศัพท์บัญญัติทางวิชาการ ควรใช้ควบคู่กับศัพท์ภาษาอังกฤษ

2.9.4 การเขียนชื่อเฉพาะหรือคำแปลจากภาษาต่างประเทศที่ปรากฏเป็นครั้งแรกในบทความ หากจำเป็นก็ควรพิมพ์ภาษาเดิมของชื่อนั้นๆ กำกับไว้ในวงเล็บ เช่น ไทรบุรี (Kedah) เคปเวอร์ด (Cape Verde) เป็นต้น

2.9.5 ไม่ควรใช้ภาษาต่างประเทศในกรณีที่มีคำไทยใช้แพร่หลายอยู่แล้ว

2.9.6 รักษาความสม่ำเสมอในการใช้คำศัพท์การใช้ด้วยโดยตลอดทั้งบทความ

2.9.7 การตรวจแก้ไขต้นฉบับ กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ตรวจแก้ไขต้นฉบับที่ส่งมาพิมพ์ ทุกเรื่องตามแต่จะเห็นสมควร ในกรณีที่จำเป็นจะส่งต้นฉบับเดิมหรือฉบับที่แก้ไขแล้วกลับคืนมายังผู้เขียน เพื่อขอความเห็นชอบ

2.9.8 ระยะเวลาในการดำเนินงาน กองบรรณาธิการจะดำเนินการตั้งแต่วางเรื่องจนถึงพร้อมตีพิมพ์ ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน (ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้เขียนใช้ในการแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิด้วย)

3. เงื่อนไขการตีพิมพ์

3.1 ผลงาน หรือ บทความวิชาการที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์ต้องเป็นผลงานที่ไม่เคยลงตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน (ยกเว้นเป็นการรวบรวมผลงานที่ได้เสนอในการประชุมทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) และจะไม่ส่งผลงานนี้เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นระหว่างพิจารณา

3.2 ผู้เสนอบทความต้องดำเนินการแก้ไข หรือปรับปรุงผลงานตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และส่งคืนกองบรรณาธิการวารสารภายในเวลาที่กำหนด หากผู้เสนอไม่ดำเนินการหรือดำเนินการไม่แล้วเสร็จ ภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือต้องการยกเลิกการตีพิมพ์บทความ ต้องทำหนังสือแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรต่อบรรณาธิการวารสารฯ

3.3 กองบรรณาธิการจะไม่คืนต้นฉบับและแผ่นบันทึกข้อมูลให้แก่เจ้าของบทความ

4. รูปแบบการจัดพิมพ์ มีการกำหนดรูปแบบการพิมพ์ ดังนี้ (โปรดดูในตาราง)

4.1 บทความภาษาไทย ให้ใช้ตัวอักษร **TH SarabunPSK**

4.2 บทความภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวอักษร **TH SarabunPSK**

รายการ	ลักษณะตัวอักษร	รูปแบบการพิมพ์	ขนาดตัวอักษร
ชื่อบทความ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	18
ชื่อผู้แต่ง	เอน	ชิดขวา	16
บทคัดย่อ	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	18
หัวข้อแบ่งตอน	เน้น	ชิดซ้าย	18
หัวข้อย่อย	เน้น	ใช้หมายเลขกำกับ	16
บทความ	ปกติ	-	16
การเน้นความในบทความ	เน้น	-	16
ข้อความในตาราง	ปกติ	-	14
ข้อความอ้างอิง	เอน	-	14
เอกสารอ้างอิง	เน้น	กลางหน้ากระดาษ	20

4.3 การจัดพิมพ์ กำหนดระยะขอบกระดาษ ดังนี้

ด้านบน	1.5	นิ้ว (3.81 เซนติเมตร)
ด้านล่าง	1.5	นิ้ว (3.81 เซนติเมตร)
ด้านซ้าย	2.0	นิ้ว (5.08 เซนติเมตร)
ด้านขวา	1.0	นิ้ว (2.54 เซนติเมตร)

5. การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

ส่งทางเว็บไซต์ (website) : <http://www.tci-thaijo.org/index.php/socku>

หรือทางเฟซบุ๊ก (facebook) : Journal of Social Sciences and Humanities

หรือทางอีเมล (email) : sockujournal@gmail.com

6. การติดต่อสอบถาม

เพื่อการเข้าถึงเรื่องที่ท่านติดต่ออย่างรวดเร็วและไม่ซ้ำซ้อน สามารถสอบถามเพิ่มเติมได้ โดยแยกเป็นประเภทไว้ดังนี้

6.1 ติดต่อขอส่งบทความเพื่อรับการพิจารณา สอบถามและขอรับหลักเกณฑ์

คุณนันท์นภัส อุดมละมุล (ผู้จัดการวารสารฯ)

โทร. 0 2561 3480 ต่อ 223, sockujournal@gmail.com

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ห้องปฏิบัติการวิจัยและบริการวิชาการ อาคาร 4 ชั้น 3 คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เลขที่ 50 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

10900

6.2 ติดต่อรับ-ส่งบทความเพื่อแก้ไข ติดตามงานระหว่างแก้ไข รับผิดชอบยืนยันการตีพิมพ์

คุณนันท์นภัส อุดมละมุล (ผู้จัดการวารสารฯ)

โทร. 0 2561 3480 ต่อ 223, sockujournal@gmail.com

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ห้องปฏิบัติการวิจัยและบริการวิชาการ อาคาร 4 ชั้น 3 คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เลขที่ 50 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ

10900

6.3 ติดต่อสอบถามเพิ่มเติม ขอรับ / ดาวน์โหลดแบบฟอร์มการส่งบทความ

Journal of Social Sciences and Humanities

อีเมล (sockujournal@gmail.com)

Guidelines for Manuscript Submission

Name of Journal: Journal of Social Sciences and Humanities ISSN 0125-2860
(Copyrights)

Release Scheduled: The journal is published as a periodical, with two issues annually in
June and December.

Owner: Journal of Social Sciences and Humanities is produced and hosted by the Faculty of
Social Sciences, Kasetsart University.

Aim and scope:

- 1) to publish high quality research papers in various areas of social sciences
- 2) to serve as space for both Thai and international scholars to exchange their
knowledge in social sciences and humanities

Scope of content: The following areas are covered in the Journal:

Psychology Sociology and Anthropology History Geography Law Political
Science and other field related

How to prepare manuscripts:

1. General guideline

1.1 Manuscripts submitted should be academic ones either research article or review
article. The manuscripts must be original and have not been published elsewhere nor is it
currently under consideration for publication elsewhere.

1.2 All submitted manuscripts are screened by the editor for general scientific quality
and information. Articles which meet general standards are sent to expert referees for
peer review with double-blind. Special article is an exemption. Referee's comments are
reviewed by editor and after authors revise the manuscripts in response to referee's comments,
the scientific editor will either accept or reject the manuscripts.

2. Manuscript Preparation

All submitted manuscripts are screened by editorial board with the following requirement

2.1 *Font of manuscripts* The manuscript must be an original copy typed in Thai or in
English. The use of either language must meet written publication standards. The manuscript
should not be margined with the length not more than 15 pages A4 issuing page number on
the right top of the page

- *TH SarabanPSK* size 16 is used in both Thai and English manuscript.

*see further in detail at item 4 Form of typing

2.2 *Title*: Name of article should be concise and relevant to content.

2.3 *Author's name(s)*: It should put full name of author (s).

2.4 *Author affiliation*: it should be specified by work place, province and postcode for convenient contact.

2.5 *Abstract*: It should be made both Thai and English by summarize important content and not more than 300 words with 5 keywords.

2.6 *Content*: It should be presented in relevant to research process including the following items:

- *Introduction*: Explain research problem and importance objectives and scope of study and hypothesis (if any) or research question including review literature in the section of research problem and importance

- *Literature Review*: Synthesize relevant literature to illustrate conceptual framework theory and information related to the study

- *Research Methodology*: Specify method of data collection and method for analysis including period for data collection (year of research conducted)

- *Research Result*: Illustrate research results and data, which may be contained in form of tables or graphs, and should discuss the research result with conceptual framework gained from literature review

- *Conclusion, Comments and suggestions*: Conclude research result, discuss it with concept reviewed from literature review and provide suggestion based on the research result.

2.7 *Image and table* : Image and table should be available only in case, be chronologically and represent the content clearly when printed in black and white. Picture caption and table should be provided concisely.

2.8 *References and bibliography* : References and bibliography should be attached in every item and precisely, by referring only the ones relevant to the content. They should be done in the form determined. Details must be provided in order to follow the references and bibliography referred.

*References and bibliography should be done in consistency using author-date system

2.8.1 References and bibliography must be in chronology and alphabetical order without numbering. Thai references are firstly sought followed by foreign languages using the word Bibliography

2.8.2 Bibliography in Thai

Author's full name-last name must be translated in item of

Translated Thai References by writing in the same style with item 2.8.3 และ 2.8.4

*see example in item 5 translation from Thai to English

2.8.3 For bibliography in foreign languages, author's last name must be firstly referenced by fully written followed by other names which summarized in the first capital letter. In the case of last name beginning with "Van de, der, von" they must be filled before last name.

2.8.4 References and bibliography in foreign languages must be provided in APA style (American Psychological Association) which author can choose APA Sixth Edition from Reference in Microsoft Word 2007 or higher

2.9 *Suggestion for language use*

2.9.1 Correct, precise and understandable

2.9.2 Vocabulary chosen in according with the Royal Institute's dictionary and it's declaration

2.9.3 Academic terminology used in parallel with English vocabulary

2.9.4 Original language of specific name or translated foreign word, if necessary, should be typed in bracket when firstly mentioned for example ไทรบุรี (Kedah) เคปเวอร์ดี (Cape Verde)

2.9.5 Not use foreign vocabulary in case of Thai is widely used

2.9.6 Remain consistency in using vocabulary abbreviation throughout article

2.9.7 Changing in manuscript: Editorial review is all rights preserved. In case, the manuscript will be sent back to authors to make final decision for publication

2.9.8 Reviewing process: It is normally completed within 3 months (depending the author duration to revise in response to the referee's comments)

3. **Conditions of Publication**

3.1 Manuscripts or articles should have not been published previously (except as the proceeding of Kasetsart University Annual Conference)

3.2 Authors should revise the manuscripts according to comments given by referees and should return a revised versions on time. If authors refuse to revise or are not able to revise the manuscripts on time or cancel the submission, written notification must be sent to the editor.

3.3 Manuscripts and disks will not be returned back to authors .

4. Preparation of Manuscripts (see table below)

4.1 **Thai manuscript** uses **TH SarabunPSK** font

4.2 **English manuscript** uses **TH SarabunPSK** font

Sections	Formats	Layout	Font size
Title	Bold	Middle	18
Author's names	Italics	Keep right	16
Abstract	Bold	Middle	18
Topic	Bold	Keep left	18
Sub-topic	Bold	numbered	16
Text	Normal	-	16
Highlighted text	Bold	-	16
Text in tables	Normal	-	14
Footnotes	Italics	-	14
References	Bold	middle	20

4.3 Margin setting

Head 1.5 inches (3.81 centimeter)

Bottom 1.5 inches (3.81 centimeter)

Left side 2.0 inches (5.08 centimeter)

Right side 1.0 inches (2.54 centimeter)

5. Manuscript submission

Submission via website : <http://www.tci-thaijo.org/index.php/socku>

Facebook Page : Journal of Social Sciences and Humanities

Email : sockujournal@gmail.com

6. Contact information

6.1 To submit manuscript and to ask for Guidelines for authors please kindly contact

Miss Nannapas Udomlamul (Journal Manager)

Tel. 0 2561 3484 ext 223, or sockujournal@gmail.com

Faculty of Social Sciences, Kasetsart University 50 Ngamwongwan Rd.

Ladyao, Jatujak Bangkok 10900

6.2 To receive your manuscript for revision, to submit revised versions, and to receive approval letter please kindly contact

Miss Nannapas Udomlamul (Journal Manager)

Tel. 0 2561 3484 ext 223, or sockujournal@gmail.com

Faculty of Social Sciences, Kasetsart University 50 Ngamwongwan Rd.

Ladyao, Jatujak Bangkok 10900

6.3 For more detail please visit

Journal of Social Sciences and Humanities

Website (<http://www.research.soc.ku.ac.th/send/>)

Email (sockujournal@gmail.com)

Open Journal System (OJS)

(<https://www.tci-thaijo.org/index.php/socku/index>)

รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม APA 7th edition

Reference Format

หนังสือทั่วไป	
รูปแบบ	ผู้แต่ง./ (ปีที่ตีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สำนักพิมพ์
ผู้แต่ง 1 คน	พรศิริ พันธสี. (2563). กระบวนการพยาบาล & แบบแผนสุขภาพ: การประยุกต์ใช้ทางคลินิก (พิมพ์ครั้งที่ 2). พิมพ์อักษร. Waldman, S. D. (2021). Atlas of interventional pain management (5th ed.). Elsevier
ผู้แต่ง 2 คน	สุภาภรณ์ เตังไทรสรณ์, และนริสา รัตนเลิศ. (2563). การตรวจคัดกรองสุขภาพตาเด็ก. โรงพยาบาลสงขลานครินทร์. Stein, L. N. M., & Hollen, C. J. (2021). Concept-based clinical nursing skills: Fundamental to advanced. Elsevier.
ผู้แต่ง 1 - 20 คน ใส่ชื่อทุกคน	ภาสกร เนตรทิพย์วัลย์, พรพรรณ ภูาสหัส, สมสุข ภาณุรัตน์, สุขฤดี ชัชชฌ์การสกุล, พัชรี กระจำงโพธิ์, และวิณี ฐระธรรม, (2563). การประเมินภาวะสุขภาพสำหรับพยาบาล: การตรวจร่างกาย (พิมพ์ครั้งที่ 3). พิมพ์ดีการพิมพ์. Kee, J. L., Marshall, S. M., Woods, K., & Forrester, M. C. (2021). Clinical calculations with applications to general and specialty areas (9th ed.). Elsevier.
ผู้แต่ง 21 คนขึ้นไป ใส่ชื่อ 19 คนแรก และใช้ ... ตามด้วย คนสุดท้าย	ชนิษฐา นันทบุตร, พีรพงษ์ บุญสวัสดิ์กุลชัย, จงกลณี จันทศิริ, นิลภา จิระรัตนวรรณะ, สุกนธ์ วรรณะอมร, แสงเดือน แท่งทองคำ, กชพร สิงห์หล้า, กติกา นวพันธ์ุ, กนกพร จิรัฐติกาลวงศ์, กนกพร จิวประสาท, กนกพร แจ่มสมบูรณ์, กนกพร อัครเมธิกาพงศ์, กมลวรรณ จุติวรกุล, กมลวรรณ ตั้งธนาพานนท์, กรรณิกา ชาธรรม, กรรณิการ์ มุราธาธร, กรองทอง วงศ์ศรีตรัง, กรวิฐ อัครคุปตานนท์, กฤตินี กุลเพ็ง, . . .พัฒนา นาคทอง. (2563). ชุดความรู้การพัฒนากลไกและการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนโดยชุมชนเพื่อชุมชน. เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์. Hilden, I., Lauritzen, B., Sorensen, B. B., Clausen, J. T., Jespersgaard, C., Krogh, B. O., Bowler, A. N., Breliholt, J., Gruhler, A., Svensson, L. A., Petersen, H. H., Petersen, L. C., Balling, K. W., Hansen, L., Hermit, M. B., Egebjerg, T., Friederichsen, B., Ezban, M., Bjorn, S. E., . . . Abbas, A. K. (2021). Robbins basic pathology (10th ed.). Elsevier.
ผู้แต่งเป็นสถาบัน	สภาการพยาบาล. (2553). สมรรถนะผู้ประกอบการวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ .

หนังสือแปล	ซิงเกอร์, แบลร์. (2560). Little voice mastery [แค่จัดการเสียง (เล็กๆ) ช่างในไม่ว่าทำอะไรก็สำเร็จ!] (วิชัย กำปรี, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 2). ดีเอ็มจี.
บรรณานุกรม	วีณา เจียบนา (บ.ก.). (2556). การพยาบาลจิตเวช. ภาควิชาการพยาบาลอนามัยชุมชนและจิตเวชวิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย. McKinney, E. S., James, S. R., Murray, S. S., Nelson, K. A., & Ashwill, J. W. (Eds.). (2018). Maternal-Child nursing (5th ed.). Elsevier.
ไม่ปรากฏผู้แต่ง	กาญจนา อลายานุสรณ์: อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์ . (2558). สันติศิริการพิมพ์
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	ให้ใส่ (ม.ป.ป.) สำหรับเอกสารภาษาไทย และ (n.d.) สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ภากร โภโคยพงศ์ (บ.ก.). (ม.ป.ป.). 10 โรคภัย จากภัยโลกร้อน. งานดี. Tolson, D., Booth, J., & Schofield, I. (Eds.). (n.d.). Evidence informed nursing with older people. Wiley-Blackwell
บทความในหนังสือ	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบท./ใน.ชื่อผู้แต่ง(บรรณานุกรม)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์./เลขหน้าแรก-/////หน้าสุดท้ายของบท)/สำนักพิมพ์.
	บุศรา ชัยทัศน์. (2559). การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่และทวารหนักที่ผ่าตัดเปิดทวารใหม่: บทบาทพยาบาลเฉพาะทางบาดแผล ออสโตมี และควบคุมการขับถ่ายไม่ได้. วารสารพยาบาลสภากาชาดไทย , 9(1), 19-33.
	Plows, J. F., Stanley, J. L., Baker, P. N., Reynolds, C. M., & Vickers, M. H. (2018). The pathophysiology of gestational diabetes mellitus. International journal of molecular sciences , 19(11).
วิทยานิพนธ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่งวิทยานิพนธ์./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์/[ระดับวิทยานิพนธ์]. ชื่อมหาวิทยาลัย.
วิทยานิพนธ์ ไม่มีการตีพิมพ์	อุดมลักษณ์ ดวงขุนมาตย์. (2554). ประสิทธิผลของโปรแกรมการออกกำลังกายด้วยการเดินที่ประยุกต์ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนในประชากรกลุ่มเสี่ยงโรคความดันโลหิตสูง [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทที่ไม่มีการตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหิดล. Harris, L. (2014). Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders [Unpublished doctoral dissertation]. University of Virginia.

วิทยานิพนธ์ที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ Database/Online	เสาวนีย์ คงนิรันดร์. (2559). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดูแลของผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. ฐานข้อมูลงานวิจัย (ThsiLis)
	กฤษณา ทรัพย์สมบูรณ์. (2560). การศึกษาการปฏิบัติบทบาทผู้นำการพยาบาลทางคลินิกของพยาบาลวิชาชีพ หอผู้ป่วยวิกฤต โรงพยาบาลศูนย์ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR). http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/58250
	Worawalai. W. (2014). Glucosidase inhibitors from N-substituted aminocyclitol derivatives and total synthesis of CJ-16, 264 [Doctoral dissertation, Chulalongkorn University]. http://bit.ly/3sGuBFh
เอกสารการประชุมทางวิชาการ / การสัมมนา / การอภิปราย รายงานการประชุม	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์./วันที่/เดือน)./ ชื่อบทความหรือชื่อเรื่องของบท / [การนำเสนอ]./ ชื่อการประชุม.// เมืองที่ประชุม.
	ดร.ณิ รุจกรกานต์. (2555, 12-17 กุมภาพันธ์). ประเด็นปัญหาการจัดการศึกษาพยาบาลเพื่อคุณภาพและการเข้าถึงบริการสุขภาพ [เอกสารนำเสนอ]. การประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 14: เรื่อง คุณภาพ และการเข้าถึงบริการสุขภาพ: ภารกิจของพยาบาล, กรุงเทพฯ, ประเทศไทย.
เอกสารประกอบการสอน	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปี)./ ชื่อเรื่อง (ชื่อเอกสารประกอบการสอน) / [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]./ คณะ, //มหาวิทยาลัย.
	พิมพ์ไฉ ทองไพบุลย์, กฤษณา พูลเพิ่ม, และภาวิดา พุทธิพันธ์. (2559). จริยธรรมและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ [เอกสารที่ไม่มีการตีพิมพ์]. สถาบันการพยาบาลศรีสวรินทิรา สภากาชาดไทย.
Website	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปี). ชื่อเรื่อง . เว็บไซต์
	ชัชวาล วงศ์สารี. (2561). มโนทัศน์เกี่ยวกับผู้สูงอายุและหลักการพยาบาลผู้สูงอายุ . https://bit.ly/3lgLAtS
บทสัมภาษณ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์./ (การสื่อสารส่วนบุคคล, วัน/เดือน/ปี)
	สุวัจน์ ชัยวรส. (การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2552)

แหล่งอื่นๆ
ชัชวาล วงศ์สารี. (2561). มโนทัศน์เกี่ยวกับผู้สูงอายุและหลักการพยาบาลผู้สูงอายุ [PowerPoint slides]. SlideShare. http://bit.ly/3ok6Voz
ไทยรัฐโควิด. (2564, 14 พฤษภาคม). เหตุการณ์ไม่ถึงประสงค์จากการฉีดวัคซีนโควิด-19 . Facebook. https://bit.ly/2RVJnKm
ลัทธิอย่าง Nurse. (2563, มิถุนายน). บททวน IICP part 1 ฉบับ ดิวิชั่นการพยาบาลผู้ใหญ่ [Video]. Youtube. https://bit.ly/2RVJnKm

วิธีเรียงบรรณานุกรม การเรียงบรรณานุกรมให้ใช้หลักการเกี่ยวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปโดยคำที่มีตัวสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระตามลำดับตั้งแต่ ก-ฮ, A-Z ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้ อะ อัว อัวะ อา อำ อี อี้ อือ อุ อุะ เอ เอะ เอา เอ็น เอีย เอียะ เอื้อ เอื้อะ แอ แอะ โอ โอะ ไอ โย

หมายเหตุ: 1. ผู้แต่งชาวไทยให้ใส่ชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องคำนำหน้าชื่อ ยกเว้น ราชทินนาม ฐานันดรศักดิ์ ให้นำไปใส่ท้ายชื่อ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อกับราชทินนามและฐานันดรศักดิ์ ส่วนสมณศักดิ์ให้คงรูปตามเดิม

2. ผู้แต่งชาวต่างประเทศให้ขึ้นต้นด้วยชื่อสกุล ตามด้วยตัวอักษรย่อชื่อต้นโดยเว้น 1 ระยะ และอักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) ทั้งนี้การกลับชื่อสกุลให้ใช้ตามความนิยมของคนในชาตินั้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อสกุลและอักษรย่อชื่อต้น อักษรย่อชื่อกลาง หากกรณีที่ผู้แต่งคำต่อท้าย เช่น Jr. หรือคำอื่น ๆ ให้ใส่คำดังกล่าวต่อท้ายอักษรย่อชื่อต้น (ถ้ามี) โดยคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค

3. ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ให้ลงรายการโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ไปหาหน่วยงานย่อย และเว้นวรรคจากชื่อหน่วยงานใหญ่ไปหาชื่อหน่วยงานย่อย

แบบเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

ส่วนที่ 1

ข้าพเจ้า* (นาย/นาง/นางสาว).....

ตำแหน่ง..... สถานที่ทำงาน/ศึกษา.....

วุฒิการศึกษา..... ชื่อปริญญา.....

ที่อยู่ (ที่ติดต่อได้สะดวก) เลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....

อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... มือถือ..... โทรสาร.....

E-mail :

ขอเสนอผลงานดังต่อไปนี้ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

☐ บทความวิจัย	☐ บทความจากวิทยานิพนธ์
☐ บทความวิชาการ	☐ บทความจากปัญหาพิเศษ
☐ บทความจากการศึกษาค้นคว้าอิสระ (IS)	☐ อื่นๆ

ชื่อเรื่อง (ไทย)

(อังกฤษ)

- ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว
- ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความ

ข้าพเจ้ารับทราบเงื่อนไขการตีพิมพ์ผลงานในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และขอรับรองว่าผลงานนี้ไม่เคยตีพิมพ์ในแหล่งอื่นใดมาก่อน และจะไม่ส่งผลงานนี้เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นในระหว่างการพิจารณา

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ส่วนที่ 2 (กรณีเป็นนิสิต/นักศึกษา ต้องให้อาจารย์ที่ปรึกษารับรอง)

คำรับรองอาจารย์ที่ปรึกษา

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว)
ตำแหน่ง สถานที่ทำงาน
ขอรับรองว่า (นาย/นาง/นางสาว)
เป็นนิสิต/นักศึกษามหาวิทยาลัย.....ระดับชั้นปริญญา..... ชั้นปีที่.....
สาขา..... และได้พิจารณาบทความแล้วว่ามีความเหมาะสมที่จะเสนอเพื่อตีพิมพ์
ในวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

ลงชื่อ.....
(.....)

อาจารย์ที่ปรึกษา

วันที่..... เดือน.....พ.ศ.

ขั้นตอนของผู้แต่ง (Author) ในระบบ ThaiJO

หมายเหตุ * Revisions Required* = แก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนการส่งบทความเข้าสู่วารสาร

สมัครสมาชิก Register

(ถ้าคุณเป็นสมาชิกของวารสารแล้ว กรุณาเข้าสู่ระบบ log in และไปยังขั้นตอนการ SUBMISSION)

สร้าง Username / Password

สร้าง Profile

(ชื่อ, Email, รายละเอียดข้อมูลต่างๆ)

ยืนยันการสมัครสมาชิกทาง Email

SUBMISSION

คลิก "AUTHOR" ใน "USER HOME"

คลิก "CLICK HERE" ใน 'START A NEW SUBMISSION'

STEP 1

เลือกทุกช่องเพื่อเป็นการยืนยันว่าบทความของท่านเป็นไปตามเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

STEP 2

อัปโหลดบทความเป็นไฟล์ word

STEP 3

กรอกรายละเอียดข้อมูลต่างๆ สำหรับบทความของท่าน เช่น ข้อมูล Author, Title and Abstract, search terms (index terms)

STEP 4

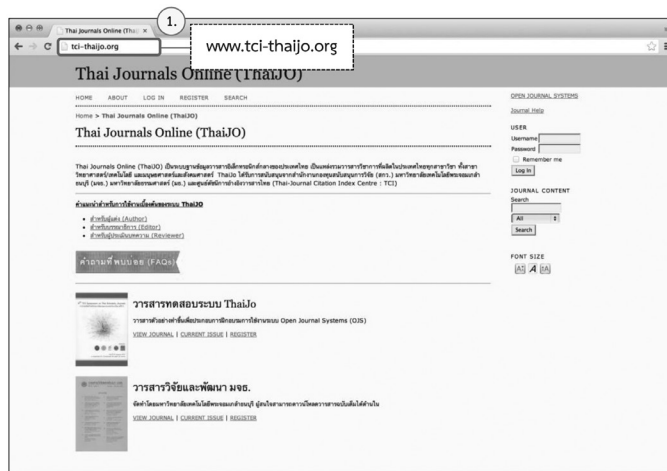
หากมีไฟล์ตาราง ไฟล์รูปภาพ หรือไฟล์อื่นๆ ให้ทำการอัปโหลดเหมือน STEP 2 ถ้าไม่มีให้คลิก Save and Continue เพื่อไปยังขั้นตอนถัดไป

STEP 5

เสร็จสิ้นการ Submission และการเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบโดยบรรณาธิการ (Editor)

การสมัครสมาชิก (Author Register)

1. เข้าสู่ Website ThaiJO : www.tci-thaijo.org

2. เลือกวารสารที่ต้องการสมัครสมาชิก โดยคลิกที่ลิงก์ REGISTER เพื่อทำการสมัครสมาชิก

3. กรอกข้อมูลเพื่อทำการสมัครสมาชิก ดังนี้

- Username : ชื่อผู้ใช้งาน (หลังจากสมัครสมาชิกแล้วจะไม่สามารถแก้ไขชื่อผู้ใช้งานได้)
- Password : รหัสผ่าน
- Repeat password : ยืนยันรหัสผ่าน
- Validation : ยืนยันระบบโดยพิมพ์ข้อความตามรูปที่ปรากฏ
- Salutation : คำนำหน้าชื่อ
- First name : ชื่อ
- Last name : นามสกุล
- Initials : ชื่อย่อ อาจจะใส่ตัวแรกของชื่อและนามสกุล
- Gender : เพศ (M=Male : ผู้ชาย, F=Female : ผู้หญิง, Other : ไม่ระบุ)
- Affiliation : สถาบันหรือหน่วยงานที่สังกัด
- Email : อีเมล
- Confirm Email : ยืนยันอีเมล
- Country : ประเทศ

4. เลือกตำแหน่งที่ต้องการสมัครสมาชิก

ตำแหน่ง	หน้าที่
ผู้อ่าน (Reader)	• ผู้อ่านที่สมัครเป็นสมาชิกของวารสาร • บางวารสารอาจกำหนดให้ต้องจ่ายเงินเพื่อเข้าถึงเนื้อหาบทความ • การสมัครสมาชิกจะมีโอกาสได้รับแจ้งอีเมลจาก บรรณาธิการ (Editor) กรณีมีการตีพิมพ์วารสารฉบับใหม่
ผู้แต่งบทความ (Author)	• ผู้แต่งบทความที่ส่งบทความผ่านระบบในการตีพิมพ์ออนไลน์ • ผู้แต่งสามารถติดตามความคืบหน้าของบทความตนเองผ่านระบบออนไลน์ได้ • แก้ไขบทความร่วมกับกองบรรณาธิการ (Copy Editor) และผู้พิสูจน์อักษร (Proof reader) ก่อนตีพิมพ์
ผู้ประเมินบทความ (Reviewer) หมายเหตุ* บางวารสาร จะเปิดระบบให้ผู้ประเมินบทความ (Reviewer) สามารถสมัครสมาชิกเองได้	• มีหน้าที่พิจารณาบทความที่ส่งเข้ามาตีพิมพ์ผ่านระบบออนไลน์ • ได้รับการมอบหมายงานจากบรรณาธิการ (Editor) • จะได้รับการประเมินการพิจารณาบทความจากบรรณาธิการ (Editor)

5. คลิกที่ปุ่ม REGISTER

วารสารทดสอบระบบ THAIJO

[HOME](#)
[ABOUT](#)
[LOGIN](#)
[REGISTER](#)
[CATEGORIES](#)
[SEARCH](#)
[CURRENT](#)
[ARCHIVES](#)

[ANNOUNCEMENTS](#)
[ARTICLES IN PRESS](#)
[CONTACT US](#)
[EDITORIAL BOARD](#)

[Home](#) > [User](#) > [Register](#)

REGISTER

Fill in this form to register with this site.
Click here if you are already registered with this or another journal on this site.

PROFILE

Username *

Password *
The password must be at least 6 characters.

Repeat password *

Validation *

Salutation:

First Name *

Middle Name

Last Name *

Initials from Alice Smith = JAS

Gender

Affiliation
(Your institution, e.g. "Stano Fraser University")

Signature

Email * PRIVACY STATEMENT

Confirm Email *

ORCID ID

URL

Phone

Fax

Mailing Address

Country

Bio Statement (E.g., department and rank)

Confirmation

Register as

☒ Send me a confirmation email including my username and password

☒ Reader: Notified by email on publications of an issue of the journal.

☒ Author: Able to submit items to the journal.

☐ Reviewer: Willing to conduct peer review of submissions to the site. Identify reviewing interests (subjective areas and research methods):

3. กรอกข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

- Username : ชื่อผู้ใช้งาน
(หลังจากสมัครสมาชิกแล้วจะไม่สามารถแก้ไขชื่อผู้ใช้ได้)
- Password : รหัสผ่าน
- Repeat password : ยืนยันรหัสผ่าน
- Validation : ยืนยันระบบโดยพิมพ์ข้อความตามรูป
- Salutation : คำนำหน้าชื่อ
- First name : ชื่อ
- Last name : นามสกุล
- Initials : ชื่อย่อ อาจจะใส่ตัวแรกของชื่อและนามสกุล
- Gender : เพศ
(M=Male : ผู้ชาย, F=Female : ผู้หญิง, Other : ไม่ระบุ)
- Affiliation : สถาบันหรือหน่วยงานที่สังกัด
- Email : อีเมล
- Confirm Email : ยืนยันอีเมล
- Country : ประเทศ

5.

* Displays required field

คลิกที่ปุ่ม REGISTER

PRIVACY STATEMENT

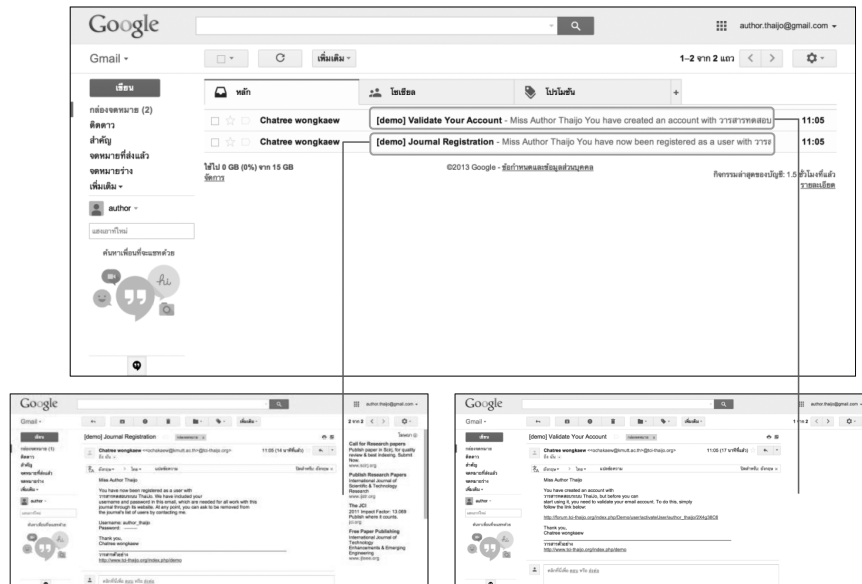
The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.

4. คลิกเลือกตำแหน่งที่ต้องการสมัคร

- Reader : ผู้อ่าน
- Author : ผู้แต่งบทความ
- Reviewer : ผู้ประเมินบทความ

* สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ตำแหน่ง

6. เข้าสู่ Email ที่ทำการสมัครสมาชิก ผู้ใช้จะได้รับ Email 2 ฉบับในกล่องจดหมาย ถ้าไม่พบ Email ให้ตรวจสอบที่จดหมายขยะ

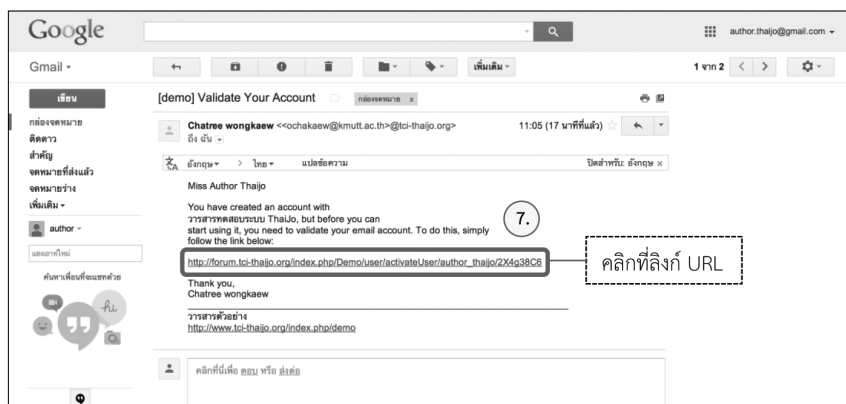

ฉบับที่ 1 เรื่อง : Journal Registration
ระบบจะแจ้ง

- Username : ชื่อผู้ใช้
- Password : รหัสผ่าน

ฉบับที่ 2 เรื่อง : Validate Your Account
ระบบจะส่ง link ให้ผู้สมัครคลิกเพื่อยืนยันตัวตนในการสมัครสมาชิกของระบบ

7. คลิก Email หัวข้อเรื่อง : Validate Your Account แล้วคลิกที่ลิงก์ URL เพื่อทำการยืนยันตัวตนในการสมัครสมาชิกของระบบ

8. การ Log in เข้าสู่ระบบสามารถทำได้ 2 วิธีคือ

8.1 พิมพ์ Username และ Password ที่แสดงดังรูปด้านขวามือ แล้วคลิกที่ปุ่ม Log In เพื่อเข้าสู่ระบบ

8.2 คลิกที่ลิงค์ LOG IN บนแถบเมนู พิมพ์ Username และ Password แล้วคลิกที่ปุ่ม Log In เพื่อเข้าสู่ระบบ

วารสารทดสอบระบบ THAIJO

HOME ABOUT LOG IN REGISTER SEARCH #NAVIGATION CURRENT# #NAVIGATION ARCHIVES# ANNOUNCEMENTS ARTICLES IN PRESS CONTACT US EDITORIAL BOARD

Home > #Common.OpenJournalSystems#

##COMMON.OPENJOURNALSYSYSTEMS##

Thank you for activating your account. You may now log in using the credentials you supplied when you created your account.

วารสารทดสอบระบบ THAIJO

LOG IN

Username Password Remember me Log In

USER

Log In

MY ACCOUNT

Show My Journals Edit My Profile Change My Password Log Out

MY ACCOUNT

แสดงวารสารของผู้ใช้ที่เป็นสมาชิก
แก้ไขประวัติส่วนตัว
เปลี่ยนพาสเวิร์ด
ออกจากระบบ

FONT SIZE

KEYWORDS

Online Computer Impact Factors KMUTT Libraries Open Source Publications Publishing Research Evaluation Scholarly Communication Science Subject category ICT computer science engineering mathematics engineering agriculture natural science health science medicine

#navigation.journalidididid

9. หลังจาก Log In เข้าสู่ระบบเรียบร้อยแล้ว จะเข้าสู่หน้า USER HOME ของวารสาร (Header จะแสดงชื่อวารสาร) โดยจะแสดงตำแหน่งที่ผู้ใช้สมัคร

วารสารทดสอบระบบ THAIJO

HOME ABOUT USER HOME SEARCH CURRENT ARCHIVES ANNOUNCEMENTS ARTICLES IN PRESS CONTACT US EDITORIAL BOARD

Home > User Home

วารสารทดสอบระบบ THAIJO

0 Active [New Submission]

MY ACCOUNT

Show My Journals Edit My Profile Change My Password Log Out

MY ACCOUNT

แสดงวารสารของผู้ใช้ที่เป็นสมาชิก
แก้ไขประวัติส่วนตัว
เปลี่ยนพาสเวิร์ด
ออกจากระบบ

FONT SIZE

KEYWORDS

Online Computer Impact Factors KMUTT Libraries Open Source Publications Publishing Research Evaluation Scholarly Communication Science Subject category ICT computer science engineering mathematics engineering agriculture natural science health science medicine

#navigation.journalidididid

ใบสมัครสมาชิกหรือต่ออายุสมาชิก

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

Journal of Social Sciences and Humanities

ข้าพเจ้ามีความประสงค์ขอรับวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

☐ สมัครสมาชิกใหม่ วันที่สมัคร..... ☐ ต่ออายุสมาชิก ชื่อ

สำหรับบุคคลทั่วไปและหน่วยงาน

☐ สมัครสมาชิก 1 ปี (2 ฉบับ) 300 บาท

ปีที่..... ฉบับที่.....

☐ สมัครสมาชิก 2 ปี (4 ฉบับ) 600 บาท

ปีที่..... ฉบับที่..... ถึง ปีที่..... ฉบับที่.....

สำหรับนิสิต-นักศึกษา (แนบสำเนาบัตรนิสิต-นักศึกษา)

☐ สมัครสมาชิก 1 ปี (2 ฉบับ) 200 บาท

ปีที่..... ฉบับที่.....

☐ สมัครสมาชิก 2 ปี (4 ฉบับ) 400 บาท

ปีที่..... ฉบับที่..... ถึง ปีที่..... ฉบับที่.....

☐ สมัครในนามบุคคล : (นาย นาง นางสาว) ชื่อ นามสกุล.....

☐ สมัครในนามหน่วยงาน : ชื่อ

ที่อยู่ในการจัดส่ง เลขที่..... หมู่ที่..... ซอย.....

ถนน..... แขวง (ตำบล)..... เขต (อำเภอ).....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์..... โทรสาร.....

e-mail address.....

ออกใบเสร็จในนาม ☐ บุคคล ชื่อ..... นามสกุล.....

☐ หน่วยงาน ชื่อ.....

☐ ที่อยู่เดียวกับสถานที่จัดส่ง ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....

พร้อมกันนี้ข้าพเจ้าได้แนบตัวแลกเงินไปรษณีย์/ธนาคัติ จำนวน บาท

ส่งจ่าย : ปท.มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในนาม นางสาวปิยะรัตน์ คล้ายแย้ม คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10903 (โปรดเก็บต้นฉบับไว้เป็นหลักฐานด้วย)

สำหรับเจ้าหน้าที่กรอก

เลขที่ใบเสร็จ เล่มที่..... เลขที่สมาชิก.....

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ผ่านการรับรองคุณภาพจาก TCI
This Journal is Available in TCI Database

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ISSN 0125-2860

9 780012 528600

ราคา 150 บาท

TEXT & JOURNAL PUBLICATION CO., LTD.

บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด

เชี่ยวชาญเฉพาะ

งานพิมพ์หนังสือ-ตำรา

158/3 ซอยยาสูบ 1 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงจอมพล

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 02 617 8611 , 08 3069 2557

อีเมล : tj8575@gmail.com Line id : tj8575